

การศึกษาวิเคราะห์ทัศนคติในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกามุทีและคัมภีร์นirutตีที่ปนี

โดย
พระมหาAphichat AIPIAN

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสันสกฤตศึกษา แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต

ภาควิชาภาษาตะวันออก

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2565

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

การศึกษาวิเคราะห์ทัศนคติในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกามุทีและคัมภีร์นิรุตติที่ปนี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสันสกฤตศึกษา แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต

ภาควิชาภาษาตะวันออก

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2565

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

AN ANALYTICAL STUDY OF TADDHITA IN THE LAGHUSIDDHĀNTAKAUMUDĪ A
ND THE NIRUTTIDĪPANĪ

By
Phramaha Aphichat AIPAN

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for Master of Arts (SANSKRIT STUDIES)

Department of Oriental Languages

Silpakorn University

Academic Year 2022

Copyright of Silpakorn University

61116209 : สันสกฤตศึกษา แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโทบัณฑิต

คำสำคัญ : ตัทธิต, ลขุสิทธานตเกมุที, นิรุตติทีปนี, สูตฺร

พระมหา Aphichat AIPIAN: การศึกษาวิเคราะห์ตัทธิตในคัมภีร์ลขุสิทธานตเกมุทีและคัมภีร์นิรุตติทีปนี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : รองศาสตราจารย์ ดร. สำเนียง เลื่อมใส

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 3 ประการ คือ 1.เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของคัมภีร์ลขุสิทธานตเกมุทีและคัมภีร์นิรุตติทีปนี 2.เพื่อแปลสูตรตอนว่าด้วยเรื่องตัทธิตในคัมภีร์ลขุสิทธานตเกมุทีและคัมภีร์นิรุตติทีปนี และ 3.เพื่อศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการนำเสนอสูตรตัทธิตในคัมภีร์ลขุสิทธานตเกมุทีและคัมภีร์นิรุตติทีปนี

ผลการวิจัยพบว่า คัมภีร์ลขุสิทธานตเกมุทีเป็นคัมภีร์ที่แต่งโดยพรทราช ราวพุทธศตวรรษที่ 11 เพื่ออธิบายคัมภีร์ไวยากรณ์ปาณินิ ส่วนคัมภีร์นิรุตติทีปนีเป็นคัมภีร์ที่พระญาณชเถระหรือแลติสยาดอ แต่งขึ้นเพื่ออธิบายคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์ โครงสร้างสูตรหรือโครงสร้างเนื้อหาตัทธิตในคัมภีร์ทั้งสองนี้มีความเหมือนกันคือ โครงสร้างสูตรแต่ละสูตรในคัมภีร์ทั้งสองนั้นจะมีโครงสร้างของประโยคปรากฏไม่ครบเหมือนประโยคสันสกฤตและบาลีทั่วไป ส่วนโครงสร้างเนื้อหาจัดไว้เป็นแบบเดียวกัน กล่าวคือในคัมภีร์ลขุสิทธานตเกมุทีจัดตามลำดับชื่อตัทธิต ส่วนคัมภีร์นิรุตติทีปนีจัดตามกลุ่มตัทธิต การเขียนสูตรตัทธิตในคัมภีร์ทั้งสองนี้มีความเหมือนกันคือ จะเขียนสูตรตามลักษณะที่นักไวยากรณ์ทั่วไปใช้กันกล่าวคือ เขียนสูตรให้อยู่ในรูปที่สั้น รวบรัด แต่ได้ใจความ ทำให้สามารถท่องจำเพื่อนำไปใช้ได้ง่าย และสูตรของคัมภีร์ทั้งสองนี้มีตั้งแต่ 1 คำขึ้นไป สูตรตัทธิตในคัมภีร์ทั้งสองนี้โดยส่วนมากแล้วจะเป็นวิธีสูตรเป็นหลัก เพราะกล่าวถึงวิธีการในการลงปรัตยยะหรือปัจจัยตัทธิต ซึ่งถือว่าเป็นวิธีทำให้สำเร็จรูปของตัทธิต เนื้อหาสูตรตัทธิตของคัมภีร์ทั้งสองนี้มีสูตรที่มีวิธีการที่เหมือนกัน โดยจัดเป็นคู่ได้ 22 คู่ และสูตรที่มีวิธีการที่ต่างกัน แต่มีความหมายคล้ายกันจัดเป็นคู่ได้ 4 คู่

61116209 : Major (SANSKRIT STUDIES)

Keyword : Taddhita, Laghusiddhāntakaumudī, Niruttidīpanī, Formula

Phramaha

Aphichat

AIPIAN

:

An Analytical Study of Taddhita in the Laghusiddhāntakaumudī and the Niruttidīpanī

Thesis advisor : Associate Professor Samniang Leurmsai, Ph.D.

This thesis aims to study three objectives. These are : 1) to study the history and background of the Laghusiddhāntakaumudī and Niruttidīpanī scriptures, 2) to translate the formula in the scriptures regarding the subject of Taddhita, and 3) to analyze the presentation of the Taddhita formula in the scriptures.

The research found that the Laghusiddhāntakaumudī scripture was composed by Varadaraja in the 11th century as a scripture explaining the Pāṇini Gramma Sutra. On the other hand, the Niruttidīpanī was composed by Shin Ānadhaja or Ladisayadaw for the purpose of explaining the Moggallana Gramma Sutra. Both of these scriptures have a similar purpose. The structure of each formula in both the Laghusiddhāntakaumudī and Niruttidīpanī may not be complete as in the generally accepted Sanskrit and Pali phrases. Content is organized in a similar way, with the Laghusiddhāntakaumudī arranged by the names of Taddhita and the Niruttidīpanī arranged by groups of Taddhita. The formula for writing the Taddhita in both manuscripts is similar in that they are written according to the common grammar used by grammarians. The formula in a concise and organized manner, making the meaning clear, as well as, easy to remember. The Taddhita in both manuscripts starts with one word and as it progresses use words. Both manuscripts are primarily based on a principle-based formula, as they discuss the method of creating meaning and factors of Taddhita. This is considered one method. The content of Taddhita of both sutras results in 22 pairs of identical methods and 4 pairs of different formulas with similar meanings.

กิตติกรรมประกาศ

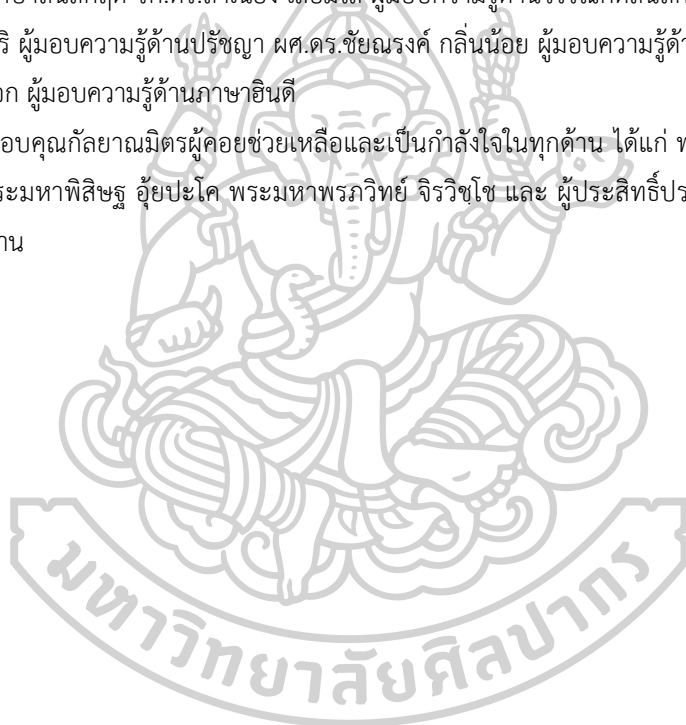
วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่ายซึ่งผู้วิจัยขอระบุนามไว้เพื่อแสดงความขอบคุณดังต่อไปนี้

ขออนุโมทนาขอบคุณ ผศ.ดร.ชัยณรงค์ กลิ่นน้อย ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์, รศ.ดร.สำเนียง เลื่อมใส อาจารย์ที่ปรึกษา, ผศ.ดร.จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม และ พระเดชพระคุณ พระเทพวัชรารจารย์ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก สำหรับคำแนะนำที่มีประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ขอขอบคุณอาจารย์ประจำสาขาวิชาสันสกฤตศึกษา ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ผู้มอบความรู้ด้านภาษาสันสกฤตในแขนงต่าง ๆ ประกอบด้วย ผศ.ดร.จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา ผู้มอบความรู้ด้านไวยากรณ์ภาษาสันสกฤต รศ.ดร.สำเนียง เลื่อมใส ผู้มอบความรู้ด้านวรรณคดีสันสกฤตในพระพุทธศาสนา ผศ.ดร.สมบัติ มั่งมีสุขศิริ ผู้มอบความรู้ด้านปรัชญา ผศ.ดร.ชัยณรงค์ กลิ่นน้อย ผู้มอบความรู้ด้านวรรณคดีสันสกฤต และ รศ.ดร.ปรมัตถ์ คำเอก ผู้มอบความรู้ด้านภาษาสันสกฤต

ขอขอบคุณกัลยาณมิตรผู้คอยช่วยเหลือและเป็นกำลังใจในทุกด้าน ได้แก่ พระมหาหวน ยสาโส พระมหา กิตติ กิตติโก พระมหาพิสิษฐ อัยปะโค พระมหาพรภวิทย์ จิรวชิโร และ ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ตลอดจนผู้มีพระคุณทุก ๆ ด้าน

พระมหา Aphichat AIPIAN

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
คำชี้แจงในการใช้อักษรย่อและหมายเลข.....	1
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
1.3 สมมติฐานของการวิจัย.....	5
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	5
1.5 ขั้นตอนของการวิจัย.....	6
1.6 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	6
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
1.8 วิธีการวิจัย.....	6
1.9 แหล่งข้อมูล.....	7
1.10 ข้อตกลงเบื้องต้นในการวิจัย.....	7
1.11 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
บทที่ 2 ประวัติของคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีและคัมภีร์นิรุตติทีปนี.....	10
2.1 ความเป็นมาของภาษาสันสกฤตและประวัติของคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที.....	10
2.1.1 ภาษาสันสกฤต 3 ยุค.....	11

2.1.2	ความสำคัญของภาษาสันสกฤต	12
2.1.3	ประวัติของคัมภีร์ลขุสิทธานตเกมุที.....	13
2.1.4	ประวัติผู้แต่งคัมภีร์ลขุสิทธานตเกมุที	14
2.1.5	จุดประสงค์ในการแต่งคัมภีร์ลขุสิทธานตเกมุที.....	14
2.1.6	เนื้อหาของคัมภีร์ลขุสิทธานตเกมุที	14
2.1.7	ความสำคัญของคัมภีร์ลขุสิทธานตเกมุที	15
2.2	ความเป็นมาของภาษาบาลีและประวัติของคัมภีร์นิรุตติที่ปนี.....	16
2.2.1	ไวยากรณ์บาลี 3 สาย	18
2.2.2	ความสำคัญของภาษาบาลี.....	22
2.2.3	ประวัติของคัมภีร์นิรุตติที่ปนี.....	23
2.2.4	ประวัติผู้แต่งคัมภีร์นิรุตติที่ปนี.....	27
2.2.5	จุดประสงค์ในการแต่งคัมภีร์นิรุตติที่ปนี	28
2.2.6	เนื้อหาของคัมภีร์นิรุตติที่ปนี	28
2.2.7	ความสำคัญของคัมภีร์นิรุตติที่ปนี.....	30
บทที่ 3	แปลสูตรตัทธิตในคัมภีร์ลขุสิทธานตเกมุทีและคัมภีร์นิรุตติที่ปนี.....	32
3.1	แปลสูตรตัทธิตในคัมภีร์ลขุสิทธานตเกมุที	33
3.2	แปลสูตรตัทธิตในคัมภีร์นิรุตติที่ปนี.....	58
บทที่ 4	วิเคราะห์สูตรตัทธิตในคัมภีร์ลขุสิทธานตเกมุทีและคัมภีร์นิรุตติที่ปนี	72
4.1	วิเคราะห์โครงสร้างของสูตรตัทธิตในคัมภีร์ลขุสิทธานตเกมุทีและคัมภีร์นิรุตติที่ปนี.....	72
4.2	วิเคราะห์วิธีการเขียนสูตรตัทธิตในคัมภีร์ลขุสิทธานตเกมุทีและคัมภีร์นิรุตติที่ปนี	73
4.3	วิเคราะห์วิธีการนำเสนอสูตรตัทธิตในคัมภีร์ลขุสิทธานตเกมุทีและคัมภีร์นิรุตติที่ปนี	73
4.3.1	ลักษณะของสูตรตัทธิตในคัมภีร์ลขุสิทธานตเกมุที	73
4.3.2	ลักษณะของสูตรตัทธิตในคัมภีร์นิรุตติที่ปนี	82
4.3.3	วิเคราะห์ประเภทของสูตรในคัมภีร์ทั้งสองนั้น	87

4.4 วิเคราะห์เนื้อหาสูตรตัทธิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีและคัมภีร์นirutตีทีปนี.....	88
4.4.1 สูตรตัทธิตของทั้งสองคัมภีร์มีวิธีการเหมือนกัน	89
4.4.2 สูตรตัทธิตของทั้งสองคัมภีร์มีวิธีการต่างกัน แต่มีความหมายคล้ายกัน	134
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	143
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	143
5.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป.....	145
รายการอ้างอิง	147
ภาคผนวก.....	150
ภาคผนวก ก ตัทธิตปกรณ์ในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที	150
ภาคผนวก ข ตัทธิตกัณขีในคัมภีร์นirutตีทีปนี	169
ประวัติผู้เขียน.....	207

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบชื่อเรียกในคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์และคัมภีร์นirutติที่ปนี.....	25
ตารางที่ 2 แสดงการแปลสูตรตํหิตในคัมภีร์ลขุสิทธานตเกมุที.....	33
ตารางที่ 3 แสดงการแปลสูตรตํหิตในคัมภีร์นirutติที่ปนี.....	58
ตารางที่ 4 แสดงประเภทของสูตรตํหิตในคัมภีร์ลขุสิทธานตเกมุที.....	81
ตารางที่ 5 แสดงจำนวนประเภทของสูตรตํหิตที่ใช้ในคัมภีร์ลขุสิทธานตเกมุที.....	82
ตารางที่ 6 แสดงประเภทของสูตรตํหิตในคัมภีร์นirutติที่ปนี.....	87
ตารางที่ 7 แสดงจำนวนประเภทของสูตรตํหิตที่ใช้ในคัมภีร์นirutติที่ปนี.....	87
ตารางที่ 8 แสดงจำนวนประเภทสูตรตํหิตที่ใช้ในคัมภีร์ลขุสิทธานตเกมุทีและคัมภีร์นirutติที่ปนี ...	88
ตารางที่ 9 แสดงสูตรตํหิตที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 1	91
ตารางที่ 10 แสดงสูตรตํหิตที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 2	93
ตารางที่ 11 แสดงสูตรตํหิตที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 3	95
ตารางที่ 12 แสดงสูตรตํหิตที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 4	96
ตารางที่ 13 แสดงสูตรตํหิตที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 5	98
ตารางที่ 14 แสดงสูตรตํหิตที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 6	100
ตารางที่ 15 แสดงสูตรตํหิตที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 7	102
ตารางที่ 16 แสดงสูตรตํหิตที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 8	104
ตารางที่ 17 แสดงสูตรตํหิตที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 9	106
ตารางที่ 18 แสดงสูตรตํหิตที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 10	108
ตารางที่ 19 แสดงสูตรตํหิตที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 11	110
ตารางที่ 20 แสดงสูตรตํหิตที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 12	112
ตารางที่ 21 แสดงสูตรตํหิตที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 13	114

ตารางที่ 22 แสดงสูตรตัดทอนที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 14.....	116
ตารางที่ 23 แสดงสูตรตัดทอนที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 15.....	117
ตารางที่ 24 แสดงสูตรตัดทอนที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 16.....	119
ตารางที่ 25 แสดงสูตรตัดทอนที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 17.....	121
ตารางที่ 26 แสดงสูตรตัดทอนที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 18.....	123
ตารางที่ 27 แสดงสูตรตัดทอนที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 19.....	125
ตารางที่ 28 แสดงสูตรตัดทอนที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 20.....	126
ตารางที่ 29 แสดงสูตรตัดทอนที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 21.....	128
ตารางที่ 30 แสดงสูตรตัดทอนที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 22.....	130
ตารางที่ 31 แสดงสูตรตัดทอนที่มีวิธีการเหมือนกันในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีและคัมภีร์นรุตติทีปนี	130
ตารางที่ 32 แสดงสูตรตัดทอนที่มีวิธีการต่างกัน แต่มีความหมายคล้ายกัน คู่ที่ 1.....	136
ตารางที่ 33 แสดงสูตรตัดทอนที่มีวิธีการต่างกัน แต่มีความหมายคล้ายกัน คู่ที่ 2.....	137
ตารางที่ 34 แสดงสูตรตัดทอนที่มีวิธีการต่างกัน แต่มีความหมายคล้ายกัน คู่ที่ 3.....	139
ตารางที่ 35 แสดงสูตรตัดทอนที่มีวิธีการต่างกัน แต่มีความหมายคล้ายกัน คู่ที่ 4.....	141
ตารางที่ 36 แสดงสูตรตัดทอนที่มีวิธีการต่างกัน แต่มีความหมายคล้ายกันในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที และคัมภีร์นรุตติทีปนี.....	141

คำชี้แจงในการใช้อักษรย่อและหมายเลข

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ ใช้อ้างอิงจากสูตรของคัมภีร์ไวยากรณ์ภาษาสันสกฤตและภาษาบาลี มีรายละเอียดดังนี้

ภาษาสันสกฤต

อักษรย่อ	ย่อมาจาก
ลข.	ลขุสัทธานตเกมุทีสูตร ในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที ใช้ฉบับลขุเกมุที (Laghukaumudī of Varadarāja) ของ James R. Ballantyne จัดพิมพ์ครั้งที่ 4 ที่วาราณสี เมื่อ ค.ศ. 1891
ปา.	ปาณินิสูตฺร ในคัมภีร์อัษฎายายี ของปาณินิ

ภาษาบาลี

อักษรย่อ	ย่อมาจาก
นิ.	นิรุตติทีปนีสูตร ในคัมภีร์นิรุตติทีปนี ใช้ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม ตรวจชำระโดย พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ. 9, M.A., Ph.D.) และพระมหานិมิตร ธมฺมสาโร ป.ธ. 9 และปริวรรตโดย สมควร ถ้วนอก จัดพิมพ์เมื่อเดือนมีนาคม 2548

การใช้หมายเลข

1. การใช้หมายเลขในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที ระบุถึง เลขที่ลำดับสูตรในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที เช่น ลข. 1067 หมายถึง สูตรที่อยู่ในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที สูตรที่ 1067
2. การใช้หมายเลขในคัมภีร์อัษฎายายี หรือปาณินิ ระบุถึง อัษฎายะ. ปาทะ. เลขที่ลำดับสูตรในอัษฎายายี เช่น ปา. 4. 1. 82. หมายถึง คัมภีร์ปาณินิ อัษฎายะที่ 4 ปาทะที่ 1 สูตรที่ 82
3. การใช้หมายเลขในคัมภีร์นิรุตติทีปนี ระบุถึง เลขที่ลำดับสูตรในคัมภีร์นิรุตติทีปนี เช่น นิ. 430 หมายถึง สูตรที่อยู่ในคัมภีร์นิรุตติทีปนี สูตรที่ 430

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คัมภีร์พระพุทธศาสนาในระยะแรกได้ถูกรจนาขึ้นโดยใช้ภาษาบาลีสันสกฤตซึ่งต่อมาพระโบราณจารย์ได้เก็บรวบรวมไว้และเรียกกันว่า พระไตรปิฎก ดังนั้น การที่จะเข้าใจคำสอนในทางพระพุทธศาสนาจากคัมภีร์เหล่านั้นได้อย่างถูกต้องและชัดเจนจึงจำเป็นที่จะต้องมีความรู้และความเข้าใจในหลักไวยากรณ์ของภาษาบาลีสันสกฤต เพราะเมื่อมีความรู้ในหลักไวยากรณ์เป็นอย่างดีแล้วจึงสามารถทำความเข้าใจหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องและชัดเจนอันเป็นการไม่ทำให้เกิดสัทธรรมปฏิรูปขึ้น รวมถึงสามารถแปลคัมภีร์เหล่านั้นไปสู่ภาษาอื่นๆ ได้อย่างถูกต้องและทำให้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามีความชัดเจนและตรงตามคำสอน แท้จริง ภาษาบาลีสันสกฤตนั้นมีแหล่งกำเนิดมาจากที่เดียวกัน กล่าวคือกำเนิดมาจากภาษาพระเวท ดังนั้น จึงเกิดมีการเปรียบเทียบภาษาบาลีสันสกฤตนั้นว่า ภาษาบาลีเสมือนหนึ่งกระแสน้ำที่ไหลมาตั้งแต่สมัยพระเวทจนถึงปัจจุบัน ส่วนภาษาสันสกฤตนั้นได้รับการอุปมาให้เป็นบึงใหญ่ซึ่งถึงแม้ว่าจะมีน้ำขังอยู่มากมายแต่ก็ไม่มีน้ำไหลถ่ายเทไปที่ไหน หรือมิฉะนั้นก็เปรียบภาษาสันสกฤตกับภาษาบาลีให้เป็นสองสาวลูกพ่อแม่เดียวกัน ภาษาบาลีนั้นพอเติบโตขึ้นก็มีเหย้าเรือนได้ลูกได้หลานสืบตระกูลต่อไป ส่วนภาษาสันสกฤตพอใจที่จะดำรงตนเป็นสาวแก่ตลอดมา ด้วยเหตุที่เป็นพี่น้องท้องเดียวกันเช่นนี้ สันสกฤตกับบาลีจึงมีรูปโฉมหน้าตาละม้ายคล้ายคลึงกันถึงแม้ว่าเมื่อพูดถึงการตกแต่งร่างกายแล้ว ทั้งสองอาจจะมีวิธีการและรสนิยมแตกต่างกันอยู่บ้าง¹

ภาษาบาลีสันสกฤตนั้นถือได้ว่าเป็นภาษาที่มีความเก่าแก่และมีอายุที่ยาวนานและเป็นภาษาที่ได้รับการยอมรับกันในปัจจุบัน เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะภาษาบาลีสันสกฤตนั้นมีหลักไวยากรณ์ที่ชัดเจน ไวยากรณ์ถือได้ว่าเป็นหลักที่สำคัญเป็นอย่างมากในการดำรงอยู่ของภาษานั้นๆ และยังเป็นสิ่งที่จะทำให้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้นานและมีความถูกต้องทุกเมื่อ เพราะว่าเมื่อไม่มีความเข้าใจในหลักไวยากรณ์ที่ดีก็จะทำให้เกิดการแปลที่ผิดจนกลายเป็นสัทธรรมปฏิรูปได้ ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า

¹ จิตรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา, “การเข้ามาของภาษาบาลีและสันสกฤตในประเทศไทย”. ในการสัมมนาเรื่องอิทธิพลของภาษาบาลีและสันสกฤตที่มีต่อภาษาไทย, (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2522), 7.

“อิธ ภิกขเว ภิกขุ ทุกคหิตํ สุตตนต์ํ ปริยาปุณนติ ทุณนิกขิตเตหิ
 ปทพยญชนเอหิ ทุณนิกขิตตสส ภิกขเว ปทพยญชนสส อตโถปี ทุณนโย
 โหติ. อयं ภิกขเว ปฐโม ธมโม สทอธมมสส สมโสมสาย ส่วตตติ.”²

แปลว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้เรียนพระสูตรที่เข้าใจยาก
 โดยแยกบทให้เห็นแจ่มแจ้งซึ่งยกขึ้นไม่ถูกหลัก ภิกษุทั้งหลาย
 เมื่อแปลโดยพยัญชนะไม่ถูกหลักโดยอรรถก็มีความหมายไม่ถูก ภิกษุ
 ทั้งหมด นี้แล เป็นเหตุประการแรก ที่ทำให้พระสัทธรรมเลอะเลือน”

อีกอย่างหนึ่ง ไวยากรณ์นับว่าเป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่สุดของเวททั้งหลายคือ ฤคเวท
 สามเวท ยชุรเวท และ อถรรพเวท เป็นศาสตร์หนึ่งในเวทาคะ ไวยากรณ์ถือว่ามีสำคัญต่อ
 การศึกษาสันสกฤตภาษาพูดและภาษาหนังสือ และไวยากรณ์ก็ได้พัฒนามาเป็นแขนงการศึกษาแขนง
 หนึ่งต่างหากในสมัยหลังพระเวท³ ไวยากรณ์นับว่าเป็นเครื่องมือที่จะทำให้เกิดความเข้าใจในภาษาที่
 สื่อสารออกไป โดยเฉพาะไวยากรณ์ภาษาบาลีนับว่าเป็นเครื่องมือที่จะทำให้เข้าถึงหลักธรรมคำสอน
 ในพระพุทธศาสนาที่ถูกเก็บไว้ในรูปของภาษาบาลี การเข้าใจในหลักของไวยากรณ์เป็นสิ่งที่สำคัญ
 ต่อการดำรงอยู่ของภาษานั้นๆ ยิ่งเป็นภาษาบาลีสันสกฤตแล้ว ถ้ายังมีผู้ที่มีความเข้าใจในหลัก
 ไวยากรณ์เป็นอย่างดี ก็จะทำให้ภาษาบาลีสันสกฤตนั้นดำรงอยู่ได้ คัมภีร์ไวยากรณ์ของภาษาบาลีและ
 สันสกฤตจึงมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าคัมภีร์ประเภทอื่นๆ เนื่องจากไวยากรณ์เป็นประตูด่านแรกที่จะ
 นำไปสู่ความเข้าใจในเรื่องอื่นๆ ดังที่ปตัญชลีกล่าวไว้ว่า ความรู้ทางไวยากรณ์เป็นสิ่งสำคัญที่สุดใน
 เวทาคศาสตร์ โดยก่อนที่จะศึกษาศาสตร์ต่างๆ ได้นั้นจำเป็นจะต้องศึกษาไวยากรณ์นานถึง 12 ปี⁴

ปาณินิ ผู้เป็นนักไวยากรณ์คนสำคัญในภาษาสันสกฤตได้ปรับปรุงกฎเกณฑ์ต่างๆ ในภาษา
 พระเวทจนทำให้เกิดกฎเกณฑ์ทางไวยากรณ์ที่สมบูรณ์ขึ้นโดยการแต่งเป็นคัมภีร์ไวยากรณ์ซึ่งเรียกกัน
 ว่า อัษฎายายี คัมภีร์อัษฎายายีประกอบด้วยสูตรประมาณ 4,000 สูตร โดยแบ่งออกเป็น 8 บทหรือ
 เรียกว่า อัธยายะ⁵ นอกจากนี้ ยังปรากฏนักไวยากรณ์สันสกฤตอีกเป็นจำนวนมากที่ได้แต่งคัมภีร์
 เพื่ออธิบายขยายคัมภีร์ไวยากรณ์ของปาณินิ เช่น ปตัญชลี ได้แต่งคัมภีร์มหาภาษยะ (มหาภาษาษย)
 เพื่ออธิบายสูตรจำนวน 1,713 สูตรของปาณินิ ภรตฤหริ (ภรตฤหริ) ได้แต่งคัมภีร์วากยปทียะ
 (วากยปทีย) ไกยญะ (ไกยญ) ชยาทิตยะ (ชยาทิตย) วามนะ (วามน) ได้แต่งคัมภีร์กาศิกาวฤตติ
 (กาศิกาวฤตติ) และรามจันทร์ (รามจันทร) ได้แต่งคัมภีร์ประกิริยาเกมุที (ประกิริยาเกมุที) คัมภีร์

² อง. จตุ. (บาลี) 2/160/197, อง. จตุ. (ไทย) 13/160/144.

³ จำลอง สารพัดนึก, ประวัติวรรณคดีสันสกฤต, เล่ม 1, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2546), 121.

⁴ M. Winternitz, History of Indian Literature, (Delhi : Motilal Banarsidass, 1985), 458.

⁵ A.A. Macdonell, A History of Sanskrit Literature, (Delhi : Munshiram, 1972), 435.

เหล่านั้นได้ถูกแต่งขึ้นเพื่อขยายความในคัมภีร์ไวยากรณ์ของปาณินิให้ง่ายขึ้น⁶ แต่เนื่องจากคัมภีร์
 อัญญาธยายีเป็นคัมภีร์ที่อยู่ในรูปของสูตร ทั้งเป็นคัมภีร์ที่ยากต่อการศึกษาเล่าเรียนและจำต้องอาศัย
 เวลาอันยาวนานในการศึกษาเล่าเรียน นักปราชญ์ทางด้านไวยากรณ์รุ่นหลังจึงได้แต่งคัมภีร์ขึ้นมา
 เพื่ออธิบายขยายความคัมภีร์อัญญาธยายีนั้น ภัฏโฏชี ทิกชิตะ เป็นหนึ่งในบรรดานักปราชญ์ทั้งหลาย
 ที่ได้แต่งคัมภีร์ลสิธานตเกมุที ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่อธิบายถึงหลักไวยากรณ์ที่สามารถทำความเข้าใจได้ง่าย
 ขึ้นกว่าเดิม ภายหลัง วรทราชซึ่งเป็นลูกศิษย์ของภัฏโฏชี ทิกชิตะ ได้แต่งคัมภีร์เล่มแรกชื่อว่า
 ลขุสิธานตเกมุที หรือ ลขุเกมุที เพื่อเป็นคัมภีร์เบื้องต้นของไวยากรณ์สันสกฤตและเป็นคัมภีร์
 ที่แต่งขึ้นเพื่อไม่ให้ผู้เริ่มเรียนเกิดความสับสน⁷ ทั้งยังเป็นคัมภีร์ที่อธิบายด้วยวิธีการที่สั้นและกะทัดรัด
 เพื่อให้เกิดความสะดวกในการศึกษาสำหรับผู้เริ่มเรียน⁸ คัมภีร์ลขุสิธานตเกมุทีเป็นคัมภีร์ที่ได้รับความ
 ความนิยมและในเวลาต่อมาก็ได้กลายมาเป็นตำราสำหรับการเรียนไวยากรณ์สันสกฤต คัมภีร์
 ลขุสิธานตเกมุทีแบ่งเนื้อหาสาระออกเป็น 11 อย่าง คือ สัญญาปรกรรมะ (สัญญาปรกรรม) มี 14
 สูตร สนธิปรกรรมะ (สนธิปรกรรม) มี 101 สูตร สัพพันตปรกรรมะ (สัพพันตปรกรรม) มี 251 สูตร อวยยะ
 (อวยยะ) มี 5 สูตร ดิงันตปรกรรมะ (ดิงันตปรกรรม) มี 326 สูตร ปกรรียา (ปกรรียา) มี 69 สูตร
 กฤทนต์ปรกรรมะ (กฤทนต์ปรกรรม) มี 122 สูตร การกปรกรรมะ (การกปรกรรม) มี 16 สูตร
 สมาสปรกรรมะ (สมาสปรกรรม) มี 93 สูตร ตัทธิตปรกรรมะ (ตัทธิตปรกรรม) มี 245 สูตร และ
 สตรีปรกรรมะ (สตรีปรกรรม) มี 29 สูตร

สำหรับคัมภีร์ไวยากรณ์ในภาษาบาลีนั้นมีมากมาย แต่เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วก็จะแบ่งได้เป็น
 3 กลุ่มใหญ่ๆ ด้วยกัน คือ กลุ่มกัจจายนะ กลุ่มโมคคัลลานะ และกลุ่มสัททนีติ⁹ คัมภีร์โมคคัลลาน
 ไวยากรณ์ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มโมคคัลลานะ เป็นคัมภีร์ไวยากรณ์บาลีที่แต่งโดยพระโมคคัลลานเถระหรือ
 พระโมคคัลลายนเถระ ซึ่งเป็นพระเถระชาวลังกา เป็นคัมภีร์ไวยากรณ์แนวใหม่ที่แต่งขึ้นหลังจาก
 พระกัจจายนเถระได้แต่งคัมภีร์กัจจายนวยากรณ์ ในการแต่งคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์ พระโมคคัลลาน
 เถระได้ศึกษาค้นคว้าจากคัมภีร์ต่างๆ เช่น คัมภีร์กาตันตระ คัมภีร์ไวยากรณ์ของปาณินิ เป็นต้น
 แต่คัมภีร์ที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อการแต่งคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์คือคัมภีร์ไวยากรณ์ของ
 จันทรโคมิน คัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์เป็นคัมภีร์ที่ได้รับความนิยมเช่นเดียวกับคัมภีร์ไวยากรณ์ของ

⁶ A.A. Macdonell, A History of Sanskrit Literature, 436.

⁷ Mahadev N. Joshi and Veneemadhava Shastri, New Sanskrit Grammar & Composition, (Varanasi : Chaukhambha Prakashan, 2011), 3.

⁸ พระมหาโกมล แก้วดี, การศึกษาเปรียบเทียบคานามในคัมภีร์ปทรูปสัททนีติและลขุสิธานตเกมุที (วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาสันสกฤต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2548), 127.

⁹ W. Geiger, Pali Literature and Language, Trans. Batakrisna Ghosh, (Delhi : Munshiram Manoharlal Publishers, 1996), 49-50.

พระกัจจายณะ ดังจะเห็นได้จากการที่มีการแต่งคัมภีร์ไวยากรณ์เพื่ออธิบายขยายความคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์ เช่น คัมภีร์ปทสาธนะของพระปิยทัสสิน คัมภีร์ปทสาธนฎีกา หรือ พุทธิปปสาทนิจของพระศรีราหุลเถระ คัมภีร์ปโยคสิทธิของพระวนรัตนเมธังกร คัมภีร์ โมคคัลลายนปัญญาภิภาทีปของพระราหุลเถระ¹⁰ นอกจากนี้แล้ว คัมภีร์นิรุตติที่ปนีที่แต่งโดยพระญาณชเถระหรือที่ชาวพม่ารู้จักกันในนาม แลตีสยาตอ¹¹ ก็เป็นอีกหนึ่งคัมภีร์ที่ได้นำสูตรในคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์มาจัดลำดับใหม่และเขียนอธิบายเพื่อให้เข้าใจง่าย พร้อมทั้งได้นำตัวอย่างจากพระไตรปิฎกมาแสดงไว้เป็นอุทาหรณ์ของกฎไวยากรณ์ในสูตรนั้นๆ คัมภีร์นิรุตติที่ปนีแบ่งเนื้อหาสาระออกเป็น 7 กัณฑ์ คือ สนธิกัณฑ์ มี 60 สูตร นามกัณฑ์ มี 228 สูตร การกัณฑ์ มี 42 สูตร समासกัณฑ์ มี 99 สูตร ตัทธิตกัณฑ์ มี 131 สูตร อาขยาตกัณฑ์ มี 154 สูตร และ กิตกัณฑ์ มี 96 สูตร ทั้งยังเป็นคัมภีร์ที่เปรียบเสมือนประมวลไว้ซึ่งไวยากรณ์ทั้ง 3 ฉบับ คือ กัจจายนไวยากรณ์ ปทรูปสิทธิปกรณ์และสัททนีติปกรณ์ไว้ในคัมภีร์เล่มเดียวกัน¹²

คัมภีร์นิรุตติที่ปนีและคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีเป็นคัมภีร์ที่เรียบเรียงเนื้อหาสาระโดยการตั้งเป็นสูตรและสูตรที่มีอยู่ในทั้งสองคัมภีร์นั้นก็เป็นการยากที่จะทำความเข้าใจได้ รวมทั้งมีเป็นจำนวนมาก การทำความเข้าใจโครงสร้างและรูปแบบการนำเสนอสูตรของทั้งสองคัมภีร์นั้นถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดความเข้าใจในการศึกษาค้นคว้า ถึงกระนั้นคัมภีร์นิรุตติที่ปนีอันเป็นคัมภีร์ไวยากรณ์บาลีและคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีอันเป็นคัมภีร์ไวยากรณ์สันสกฤต ซึ่งมีแหล่งกำเนิดมาจากตระกูลภาษาเดียวกันกล่าวคือตระกูลภาษาอินเดีย-อารยันก็ปรากฏว่ามีความเหมือนกันและความแตกต่างกันในการตั้งสูตรและรูปแบบของการนำเสนอสูตร ในเนื้อหาสาระในคัมภีร์ เพราะคัมภีร์นิรุตติที่ปนีเป็นคัมภีร์ที่จัดอยู่ในกลุ่มโมคคัลลานไวยากรณ์ที่ได้รับอิทธิพลในการแต่งมาจากคัมภีร์ไวยากรณ์ของจันทรโคมินเป็นหลัก ซึ่งต่างจากคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีที่ได้รับอิทธิพลในการแต่งมาจากคัมภีร์ปาณินิ ดังนั้น คัมภีร์นิรุตติที่ปนีกับคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีจึงมีความต่างที่ไม่สามารถนำมาเปรียบเทียบกันได้ เพราะคัมภีร์ทั้งสองนั้นไม่ได้จัดอยู่ในสายคัมภีร์ไวยากรณ์เดียวกัน แต่เมื่อศึกษาวิเคราะห์ดูแล้ว ถึงจะต่างสายคัมภีร์กัน แต่ก็ยังมีความเหมือนกันในรูปแบบของการนำเสนอสูตร โดยเฉพาะสูตรตอนที่ว่าด้วยเรื่องตัทธิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีและคัมภีร์นิรุตติที่ปนีมีความเหมือนกัน กล่าวคือโครงสร้างของสูตรในคัมภีร์ทั้งสองนั้นจะเขียนตามหลักของการเขียนสูตร คือ เขียนสูตรในรูปที่สั้น และกะทัดรัด มีตั้งแต่ 1 คำขึ้นไป เพื่อเป็นการง่ายในการจดจำและนำไปใช้สำหรับผู้ศึกษา และจะใช้ลักษณะของสูตรที่เป็นวิธิสูตรเป็นหลัก

¹⁰ W. Geiger, Pali Literature and Language, 53-54.

¹¹ M.H. Bode, The Pali Literature of Burma, (London : Royal Asiatic Society, 1909), 58-59.

¹² พระญาณชเถระ, พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อูปสโม) พระมหานิมิตร ธรรมสาร ตรวจชำระ, สมควร ถ้วนอก ปวีรบรรต, นิรุตติที่ปนี, (กรุงเทพมหานคร : หจก. ไทยรายวันการพิมพ์, 2548), (18).

เนื่องจากคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีและคัมภีร์นิรุตติทีปนีเป็นคัมภีร์ที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มคัมภีร์ไวยากรณ์สายเดียวกันและไม่ได้รับอิทธิพลซึ่งกันและกัน เพราะเหตุนี้ เนื้อหาสาระของคัมภีร์ทั้งสองจึงมีความแตกต่างกัน แต่ในความแตกต่างกันนั้นก็ปรากฏมีความเหมือนกันอยู่บ้างในบางกรณี การศึกษาวิเคราะห์ เพื่อหาความเหมือนกันของทั้งสองคัมภีร์ซึ่งไม่ได้อยู่ในสายคัมภีร์ไวยากรณ์เดียวกันและไม่ได้รับอิทธิพลซึ่งกันและกัน จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจและควรค่าต่อการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้เลือกที่จะทำการศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์ทั้งสองนั้นซึ่งอยู่ในกลุ่มคัมภีร์ไวยากรณ์ที่ต่างสายกันในเรื่องรูปแบบของการนำเสนอสูตรตัทธิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีและคัมภีร์นิรุตติทีปนี เพื่อจะได้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับสูตรตัทธิตในคัมภีร์ทั้งสองนั้นได้อย่างละเอียดยิ่งขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีและคัมภีร์นิรุตติทีปนี
- 1.2.2 เพื่อแปลสูตรตอนว่าด้วยเรื่องตัทธิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีและคัมภีร์นิรุตติทีปนี
- 1.2.3 เพื่อศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการนำเสนอสูตรตัทธิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีและคัมภีร์นิรุตติทีปนี

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

ภาษาสันสกฤตและภาษาบาลีจัดว่าเป็นภาษาในตระกูลเดียวกันคือภาษาตระกูลอินเดีย - อารยัน และมีแหล่งกำเนิดมาจากภาษาพระเวทเหมือนกัน แต่ถึงกระนั้นก็ยังปรากฏมีส่วนที่แตกต่างกันอยู่บ้างในภาษาทั้งสองนั้นโดยเฉพาะในเรื่องของหลักไวยากรณ์ ตัทธิตจัดว่าเป็นหลักทางไวยากรณ์อย่างหนึ่งของทั้งสองภาษานั้น คัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีอันเป็นคัมภีร์ไวยากรณ์ด้านภาษาสันสกฤตและคัมภีร์นิรุตติทีปนีอันเป็นคัมภีร์ไวยากรณ์ด้านภาษาบาลี ทั้งสองคัมภีร์นั้นมีสูตรที่กล่าวถึงหลักของตัทธิตเช่นกัน แต่ถึงกระนั้น ก็ปรากฏว่ามีรูปแบบการนำเสนอสูตรตัทธิตที่เหมือนกันบ้าง แตกต่างกันบ้าง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีสมมติฐานว่ารูปแบบการนำเสนอสูตรตัทธิตของทั้งสองคัมภีร์นั้นมีความเหมือนกันและแตกต่างกันอย่างไร

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้มุ่งทำการศึกษาวิเคราะห์เฉพาะรูปแบบการนำเสนอสูตรตัทธิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีซึ่งรจนาโดยวรราช เมื่อราว ค.ศ. 1700 จากต้นฉบับลขุเกมุที (Laghukaumudī of Varadarāja) ของ James R. Ballantyne จัดพิมพ์ครั้งที่ 4 ที่วารานสี เมื่อ ค.ศ. 1891 และสูตรตัทธิตในคัมภีร์นิรุตติทีปนีซึ่งรจนาโดยพระญาณธระหรือแลตีสยาดอ จากต้นฉบับนิรุตติทีปนีฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม ซึ่งตรวจชำระ

โดยพระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ. 9, M.A., Ph.D.) และพระมหานิมิตร ธรรมสารโร ป.ธ. 9 และ
ปรีวรรตโดย สมควร ถ้วนอก จัดพิมพ์เมื่อเดือนมีนาคม 2548

1.5 ขั้นตอนของการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาเชิงค้นคว้าทางด้านเอกสาร (Documentary Investigation) ซึ่งมีลำดับขั้นตอนในการศึกษาดังนี้

1.5.1 เก็บรวบรวมแยกแยะข้อมูลเป็นหมวดหมู่จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

1.5.2 แปลเฉพาะสูตรตอนว่าด้วยตัตถิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีและคัมภีร์นirutติที่ปนีเป็น
ภาษาไทย

1.5.3 วิเคราะห์รูปแบบการนำเสนอสูตรตัตถิตในคัมภีร์ทั้งสองนั้น

1.5.4 สรุปผลการศึกษาและเรียบเรียงเนื้อหาแล้วนำเสนอเป็นรูปเล่ม

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

1.6.1 ตัตถิตประภรณ์ หมายถึง ปริเฉทที่ว่าด้วยปรัตยยะตัตถิตและวิธีการสร้างคำตัตถิต
ในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที

1.6.2 ตัตถิตกัมภ์ หมายถึง ปริเฉทที่ว่าด้วยปัจจัยตัตถิตและวิธีการสร้างคำตัตถิตในคัมภีร์
นirutติที่ปนี

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.7.1 ทำให้ได้ทราบประวัติความเป็นมาของคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีและคัมภีร์นirutติที่ปนี
ได้อย่างชัดเจน

1.7.2 ทำให้ได้ทราบถึงคำแปลสูตรตัตถิตของคัมภีร์ทั้งสองนั้นเป็นภาษาไทยที่ถูกต้อง

1.7.3 ทำให้ทราบถึงรูปแบบการนำเสนอสูตรตัตถิตในคัมภีร์ทั้งสองนั้นได้อย่างชัดเจน

1.8 วิธีการวิจัย

งานวิจัยในหัวข้อ “การศึกษาวิเคราะห์ตัตถิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีและคัมภีร์นirutติที่ปนี”
เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาเชิงค้นคว้าทางด้านเอกสาร
(Documentary Investigation) และการวิเคราะห์ ศึกษาวิเคราะห์ด้วยระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร
(Documentary Research) นำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการวิเคราะห์ (Analytical Description)
เพื่ออธิบายและบรรยายองค์ความรู้ที่เกิดจากการวิเคราะห์ถึงรูปแบบการนำเสนอสูตรตัตถิตในคัมภีร์

ลขุสัทธานตเกมุทีและคัมภีร์นิรุตติทีปนีด้วยการแบ่งเป็นหมวดหมู่แล้วรวบรวมเสนอผลการวิจัยที่เป็นระเบียบ มีความชัดเจนและทำให้เข้าใจง่ายขึ้น

1.9 แหล่งข้อมูล

งานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยใช้แหล่งข้อมูลสองประเภท คือ แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) และแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source)

แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ คัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีอันเป็นผลงานของวราทราช และคัมภีร์นิรุตติทีปนีอันเป็นผลงานของพระญาณธชเถระหรือแลตีสยาดอ

แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ คัมภีร์ หนังสือ เอกสารต่างๆ งานวิจัยต่างๆ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยที่กำลังศึกษาทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ

1.10 ข้อตกลงเบื้องต้นในการวิจัย

ผู้วิจัยจะแปลเฉพาะสูตรตอนที่ว่าด้วยตัทธิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีและคัมภีร์นิรุตติทีปนี และจะทำการวิเคราะห์เฉพาะรูปแบบการนำเสนอสูตรตอนที่ว่าด้วยตัทธิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีและคัมภีร์นิรุตติทีปนี

1.11 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ธีรยุทธ สุนทรา¹³ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การสร้างนามศัพท์และสมาสในเรื่องนโลปาขยาน” ในงานวิจัยนี้มีการกล่าวถึงคำตัทธิตว่าเกิดมาจากการนำปัจจัยชั้นที่สองมาประกอบกับคำที่มีใช้อยู่ในภาษา ปัจจัยตัทธิตที่ปรากฏมากที่สุดในนโลปาขยานคือ อ ปัจจัย และปัจจัยที่ปรากฏน้อยที่สุดคือ อิน และ ถ ปัจจัย คำตัทธิตมีการใช้น้อยที่สุดในนโลปาขยานเมื่อเปรียบเทียบกับคำสมาสและคำกฤต

2. บำรุง ชำนาญเรือ¹⁴ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องกิตก์ในคัมภีร์สัททนีติปกรณ์” โดยมุ่งศึกษารูปแบบการสร้างคำกิตก์ในคัมภีร์สัททนีติปกรณ์พร้อมทั้งได้เปรียบเทียบกับคัมภีร์ไวยากรณ์บาลีอื่น ๆ เช่น กัจจายนะ โมคคัลลานะ โมคคัลลานปัญญาจิกา ฌวาทีโมคคัลลานะ นยาส รูปลิตธิ โปยคลิตธิ รูปลิตธิฎีกา พาลาวตาร สัททตถเภทจินตา และสัททพินทุ เป็นต้น ผลการวิจัยพบว่า กิตก์เป็นวิธีการสร้างนามศัพท์และกริยาศัพท์ในภาษาบาลีมีธาตุและปัจจัยกิตก์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญโดยการประกอบปัจจัยกิตก์เข้ากับธาตุหรือเค้ากริยา

¹³ ธีรยุทธ สุนทรา, การสร้างนามศัพท์และสมาสในเรื่องนโลปาขยาน (วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521).

¹⁴ บำรุง ชำนาญเรือ, การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องกิตก์ในคัมภีร์สัททนีติปกรณ์ (วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532).

3. ประโชค ชัยสุวรรณ¹⁵ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเรื่องตัทธิตในคัมภีร์รูปสัทธิปกรณ์” โดยมุ่งศึกษารูปแบบการนำเสนอและวิธีการสร้างคำตัทธิตในคัมภีร์รูปสัทธิปกรณ์ด้วยการเปรียบเทียบกับคัมภีร์กัจจายณะและคัมภีร์นยาสะ ผลการศึกษาพบว่า คัมภีร์รูปสัทธิ คัมภีร์กัจจายณะ และคัมภีร์นยาสะมีความแตกต่างในเรื่องของจำนวนปัจจัยและจำนวนอุทาหรณ์ การตั้งชื่อตัทธิตในคัมภีร์รูปสัทธิจะตั้งตามกลุ่มปัจจัยที่ใช้แทนนามศัพท์ คัมภีร์รูปสัทธิมีการย้ายสูตรระหว่างตัทธิตกัณฑ์กับกัณฑ์อื่น ๆ เพื่อความต่อเนื่องกันของเนื้อหา ความเป็นเอกภาพของเนื้อหาและสัมพันธ์ภาพระหว่างสูตร คัมภีร์กัจจายณะเน้นความชัดเจนระหว่างสูตระ วุตติ และ อุทาหรณ์ คัมภีร์นยาสะเน้นเฉพาะขั้นตอนของการสร้างคำเท่านั้น

4. พระมหาโกมล แก้วดิ่ง¹⁶ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบค่านามในคัมภีร์ปทรูปสัทธิและลขุสัทธานตเกมุที” ในงานวิจัยมีการกล่าวถึงคัมภีร์นิรุตติที่ป็นว่าเป็นคัมภีร์ไวยากรณ์ที่ได้นำโมคคัลลานไวยากรณ์มาลำดับสูตรใหม่และแต่งอธิบายให้เข้าใจง่าย พร้อมทั้งได้นำอุทาหรณ์จากพระไตรปิฎกมาเป็นตัวอย่างของกฎทางไวยากรณ์ในสูตรนั้น ๆ และกล่าวถึงตัทธิตว่าเป็นวิธีการสร้างค่านามในภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตประเภทหนึ่งในบรรดาวิธีการสร้างค่านามทั้ง 3 ประเภทคือ บทกัตต์/กฤต บทตัทธิต และ บทสมาส

5. พระมหานิพนธ์ ประสานดี¹⁷ ได้ทำวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของคัมภีร์กาดันตระที่มีต่อคัมภีร์ไวยากรณ์บาลี” โดยได้เปรียบเทียบกับคัมภีร์กัจจายณะ พบว่าคัมภีร์กัจจายณะได้อาศัยสูตรในคัมภีร์กาดันตระในการแต่ง จึงทำให้สูตรในคัมภีร์ทั้งสองนั้นต่างกันเฉพาะคำศัพท์แต่มีความหมายที่เหมือนกัน ทั้งยังได้รับอิทธิพลเป็นอย่างมากจากคัมภีร์กาดันตระไม่ว่าจะเป็นในส่วนของโครงสร้างเนื้อหา วิธีการ และ รูปแบบ ส่วนคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์ไม่ได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์กาดันตระ คัมภีร์สัททนีตีได้รับอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านคัมภีร์กัจจายณะ

6. พระมหาวาสนา กลยาโณ (เถื่อนแก้ว)¹⁸ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การกในคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์” โดยสรุปได้ว่า พระโมคคัลลานเถระได้แต่งคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์ในสมัยที่การศึกษาภาษาสันสกฤตรุ่งเรือง ดังนั้น คัมภีร์ของท่านจึงเป็นคัมภีร์ที่ได้รับอิทธิพลไวยากรณ์สันสกฤตพอสมควร

¹⁵ ประโชค ชัยสุวรรณ, การศึกษาเรื่องตัทธิตในคัมภีร์รูปสัทธิปกรณ์ (วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาบาลี - สันสกฤต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533).

¹⁶ พระมหาโกมล แก้วดิ่ง, การศึกษาเปรียบเทียบค่านามในคัมภีร์ปทรูปสัทธิและลขุสัทธานตเกมุที (วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาสันสกฤต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2548).

¹⁷ พระมหานิพนธ์ ประสานดี, อิทธิพลของคัมภีร์กาดันตระที่มีต่อคัมภีร์ไวยากรณ์บาลี (วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาสันสกฤต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2548).

¹⁸ พระมหาวาสนา กลยาโณ (เถื่อนแก้ว), การศึกษาเรื่องการกในคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์ (วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบาลี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550).

โดยเฉพาะจากคัมภีร์งานทรวैयाกรณของจันทรโคมิน คัมภีร์ที่อธิบายคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณมีจำนวน 10 คัมภีร์ คัมภีร์นิรุตติที่ปนีเป็นหนึ่งในคัมภีร์ที่อธิบายคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณซึ่งแต่งโดยพระญาณชเถระ เป็นคัมภีร์ที่นำเอาสูตรของโมคคัลลานไวยากรณมาอธิบายใหม่ตามแบบไวยากรณบาลี ส่วนการกในคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณมี 6 คือ กัตตุการก กัมมการก กรณการก สัมปทานการก อวธิการก อาธารการก อการกมี 12 คือ สัมพันธะ ลิงคัตถะ อาลปนะ สหาทโยคะ เหตุอิถัมภูตลักษณะ วิเสสนะ อัจจันสังโยคะ กัมมปวงจนียะ นิทธารณะ อนาทร และ ภาวลักษณะสูตรการกจะมีโครงสร้างตามลำดับวิวัตติ

จากข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้นนั้นแสดงให้เห็นว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทางด้านไวยากรณภาษาสันสกฤตและภาษาบาลีโดยเฉพาะเชิงการวิเคราะห์เป็นงานวิจัยที่พบอยู่น้อยมาก ดังนั้น การศึกษาเชิงวิเคราะห์ในด้านไวยากรณของภาษาทั้งสองนั้นจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

บทที่ 2

ประวัติของคัมภีร์ลัทธิทฤษฎานตเกมูทีและคัมภีร์นริตติทปิ

เพื่อให้เข้าใจข้อมูลพื้นฐานของคัมภีร์ทั้งสองนั้นอย่างชัดเจน ในที่นี้จะกล่าวถึงประวัติความเป็นมาและความสำคัญของคัมภีร์ทั้งสองดังต่อไปนี้

2.1 ความเป็นมาของภาษาสันสกฤตและประวัติของคัมภีร์ลัทธิทฤษฎานตเกมูที

ภาษาสันสกฤตเป็นภาษาที่มีวิวัฒนาการมาจากภาษาพระเวทซึ่งเป็นภาษาดั้งเดิมที่มีมาตั้งแต่ 2,000 หรือ 2,500 ปีก่อนคริสตกาล¹⁹ ภาษาพระเวทเป็นภาษาที่เก่าแก่ก็จริง แต่ก็ยังเป็นภาษาที่ไม่มีกฎเกณฑ์เป็นระเบียบที่รัดกุมและสละสลวยในเรื่องของหลักทางไวยากรณ์ ดังนั้น ปาณินิ (Pāṇini) ชาวแคว้นคันธาระ (Gandhāra) ผู้เป็นนักปราชญ์ทางไวยากรณ์ จึงได้ศึกษาและจัดระเบียบเรียงคัมภีร์ไวยากรณ์ขึ้นโดยใช้ชื่อว่า อัษฎาธยายี (Aṣṭādhyāyī) เป็นเหตุให้เกิดการศึกษาอย่างกว้างขวาง²⁰ จนในที่สุดได้กลายมาเป็นคัมภีร์ไวยากรณ์ที่ได้รับการยอมรับอย่างมากที่สุดว่าเป็นจุดเริ่มต้นของภาษาสันสกฤตที่มีแบบแผน²¹ นอกจากนี้ ยังปรากฏภาษาสันสกฤตแบบผสม หรือ ภาษาสันสกฤตผสมในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นภาษาสันสกฤตที่เกิดขึ้นในยุคหลังจากภาษาสันสกฤตแบบแผน ภาษาสันสกฤตแบบผสมนี้มักพบในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ทั้งในนิกายสรวาสตีวาทและพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน²²

ภาษาสันสกฤตมีวิวัฒนาการมาจากภาษาชนเผ่าอารยัน หรืออินโด-ยูโรเปียน (Indo-European) บรรพบุรุษของพวกอินโด-อารยัน ตั้งรกรากอยู่ในเอเชียตะวันออก (ตอนกลางของทวีปเอเชีย) โดยไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งที่แน่นอน กลุ่มอารยันต้องเร่รอนทำมาหากินเหมือนกับชนเผ่าอื่นๆ²³ เป็นเหตุให้เกิดการแยกย้ายถิ่นฐาน การเกิดประเพณี และภาษาที่แตกต่างกันออกไป ชาวอารยันกลุ่มหนึ่งเมื่อรุกเข้าไปในแถบลุ่มแม่น้ำสินธุแล้วก็ได้พบกับชนพื้นเมืองที่เรียกว่า ดรಾವิดียน (Dravidian) และเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมและภาษากันขึ้น โดยที่ชนเผ่าอารยันได้นำภาษาพระเวทยุคโบราณเข้าสู่อินเดียพร้อมกับความเชื่อทางศาสนา ภาษาพระเวทนั้นถือกันว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเชื่อกันว่าพระเวทเป็นลมหายใจที่อยู่เป็นนิจันรันดร์ของผู้ทรงอำนาจที่สามารถปกปัก

¹⁹ สิทธา พินิจภูวตล, วรรณคดีเปรียบเทียบ (โรงพิมพ์เฟื่องอักษร, 2517), 169.

²⁰ Berriedale, A History of Sanskrit Literature (Oxford : University Press, 1956), xxvi.

²¹ Agrawala, India as known to Pāṇini, 1.

²² T. Burrow, The Sanskrit Language (New Delhi : Motilal Banarsidass, 2001), 61.

²³ E. Horwitz, A Short History of Indian Literature (London: T. Fisher unwin adelphi terrace, 1907), 2-3.

รักษาผู้ศรัทธาได้โดยผ่านการสวดจากฤๅษีผู้ประกอบพิธี²⁴ ภาษาสันสกฤตจัดอยู่ในตระกูลภาษาที่เรียกว่า อินโด-ยูโรเปียน เป็นภาษาที่เก่าแก่หลายพันปีก่อน ภาษาในตระกูลนี้มีถึง 10 สาขาใหญ่ คือ อินโด-อิเรเนียน (Indo-Iranian) บอลติก (Baltic) อาร์มีเนียน (Armenia) แอลเบเนียน (Albania) กรีก (Greek) ละติน (Latin) เยอรมนิก (Germanic) เป็นต้น²⁵

2.1.1 ภาษาสันสกฤต 3 ยุค

ภาษาสันสกฤตที่ปรากฏอยู่ในบทสวดสรรเสริญเทพเจ้าที่มีอยู่ในสังหิตาต่างๆ ของคัมภีร์ฤคเวทนั้นจะมีการใช้ภาษาและลักษณะของภาษาที่แตกต่างกันไปตามท้องถิ่นและยุคสมัย เมื่อพิจารณาตามลักษณะทางคำศัพท์และหลักไวยากรณ์ สามารถแบ่งออกได้ 3 ยุค คือ

1. ภาษาพระเวท

ภาษาสันสกฤตยุคพระเวทน่าจะอยู่ราว 1500 - 500 ปีก่อนคริสตกาล เป็นภาษาที่พบได้ในคัมภีร์ฤคเวท สังหิตา มंत्रะ ในพระเวทต่างๆ คัมภีร์พระเวทเป็นหลักฐานที่สำคัญอย่างมาก สิ่งต่างๆ ที่เหลืออยู่ก่อนหน้านี้นี้ มีวัฒนธรรมทางวัตถุเป็นหลักฐานโดยตรงต่อสภาพเศรษฐกิจ แต่ส่วนที่เหลือออกนั้น ถ้าไม่มีคัมภีร์พระเวทเป็นเครื่องยืนยันแล้ว สิ่งทั้งหมดล้วนเป็นการคาดเดา ไม่ใช่เพราะหลักฐานทางวรรณกรรม²⁶ รูปไวยากรณ์มีความหลากหลายตามสำนึกและท้องถิ่น มีลักษณะเด่นคือการเน้นเสียงของคำ และมาลาบางอย่างที่ไม่ปรากฏในยุคหลัง ภาษาพระเวทเป็นภาษาที่เก่าแก่มาก เป็นภาษาที่ใช้ในวรรณคดีพระเวทรุ่นเก่าที่สุด และภาษาแบบแผน คือช่วงหลังพระเวท

2. ภาษาสันสกฤตแบบแผน

ภาษาสันสกฤตแบบแผนอยู่ในช่วงปลายสมัยพระเวทลงมา เป็นภาษาที่มีไวยากรณ์แบบแผนรัดกุม มีการรจนาคัมภีร์ไวยากรณ์ภาษาสันสกฤตแบบแผนมากขึ้น เพื่อจัดระเบียบหรือหารูปแบบที่ชัดเจน คัมภีร์ไวยากรณ์ที่มีชื่อเสียงมากที่สุด คือคัมภีร์อชันฏายะยีของปาณินิ เพราะความเป็นคัมภีร์ที่มีระบบระเบียบนี้เอง จึงทำให้ภาษาสันสกฤตแบบแผนเป็นภาษาที่สามารถศึกษาเรียนรู้ได้อย่างง่ายและรวดเร็ว เพราะเป็นไปตามหลักการหรือกฎที่ได้วางไว้ ภาษาสันสกฤตแบบแผนเกิดขึ้นจากการวางกฎเกณฑ์ของภาษาให้มีแบบแผนที่แน่นอนโดยปาณินิ นักวิชาการสมัยใหม่มีความเห็นว่าวิธีการศึกษาและอธิบายภาษาของปาณินิเป็นวิธีวรรณนา คือศึกษาและอธิบายตามที่ได้สังเกตเห็นจริง มิได้เรียบเรียงขึ้นตามความเชื่อส่วนตัว มิได้เรียบเรียงขึ้นตามหลักปรัชญา คัมภีร์อชันฏายะยีจึงได้รับการยกย่องว่าเป็นคัมภีร์ไวยากรณ์เล่มแรกที่ศึกษาภาษาในแนววิทยาศาสตร์และวิเคราะห์ภาษาได้

²⁴ E. Horowitz, A Short History of Indian Literature, 8.

²⁵ T. Burrow, The Sanskrit Language, 7- 8.

²⁶ F. Richard Gombrich, Theravada Buddhism, 2nd ed. (London: published in the Taylor & Francis e-Library, 2006), 34.

อย่างสมบูรณ์มากที่สุด ความสมบูรณ์ของคัมภีร์เล่มนี้ทำให้เกิดความเชื่อในหมู่พราหมณ์ว่า คัมภีร์ไวยากรณ์สันสกฤตที่ปาณินิรจนานี้สำเร็จได้ด้วยอำนาจของพระศิวะ²⁷

3. ภาษาสันสกฤตผสม

ภาษาสันสกฤตผสมนี้พบราวศตวรรษที่ 5 - 6 ก่อนคริสตกาล ส่วนใหญ่มักใช้ในการบันทึกคัมภีร์พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ภาษาสันสกฤตผสมจะมีลักษณะโครงสร้างหลักแบบเดียวกับภาษาสันสกฤตแบบแผน แต่มีรูปแบบปลีกย่อยเพิ่มเติม มีรูปศัพท์หลายรูปที่คล้ายคลึงกับภาษาบาลี และแตกต่างจากภาษาสันสกฤตแบบแผน จนบางครั้งเรียกว่าภาษาสันสกฤตแบบไม่สมบูรณ์ เช่น ในภาษาสันสกฤตแบบแผนใช้ ภิกฺษุสฺ (ของภิกษุรูปหนึ่ง) ซึ่งเป็น อุ การันต์ แต่ภาษาสันสกฤตผสมอาจใช้ ภิกษุสฺย โดยใช้แนวเทียบกับ อะ การันต์ เป็นต้น ภาษาสันสกฤตผสมจึงไม่มีแบบแผนที่ตายตัว แต่ยังมีวรรณคดีในพระพุทธศาสนาที่ใช้ภาษาสันสกฤตแบบแผน เช่น งานเขียนของพระอศฺวเมธ²⁸ ซึ่งท่านเคยเป็นพราหมณ์ที่มีพื้นความรู้ทางภาษาสันสกฤตเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ต่อมาจึงหันมาเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนา เพราะฉะนั้น ท่านจึงสามารถเขียนผลงานด้วยภาษาสันสกฤตได้²⁹

ภาษาสันสกฤตผสมนี้เป็นภาษาที่ใช้บันทึกวรรณคดีสันสกฤตทางพระพุทธศาสนาทั้งในภิกษุสรวาสตีวาทและมหายาน ภาษาสันสกฤตผสมนี้ นักปราชญ์บางท่านกล่าวว่าเกิดขึ้นร่วมสมัยกันกับภาษาสันสกฤตแบบแผน กล่าวคือในปลายสมัยพระเวทและต้นของยุคภาษาสันสกฤตแบบแผน โดยปรากฏอยู่ในวรรณกรรมของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน เช่น ลลิตวิสูตรสูตร ลงกาวตารสูตร ปรัชญาปารมิตาสูตฺร สหธรรมบุณฺหฺริกสูตร ทั้งยังปรากฏอยู่ในศาสตร์ที่เป็นคำอธิบายหลักพุทธปรัชญาและตรรกวิทยา เช่น มหายมิกกัริกา อภิธรรมโกศ มหาปรัชญาปารมิตาศาสตฺร มถยานตานุคมศาสตฺร เป็นต้น

2.1.2 ความสำคัญของภาษาสันสกฤต

ภาษาสันสกฤตจัดว่าเป็นภาษาของคนที่เจริญรุ่งเรืองและประเสริฐ เพราะอักษรที่ใช้ในการเขียนภาษาสันสกฤตนั้นเรียกว่า เทวนาครี แปลว่า อักษรที่ใช้ในเมืองของเทวดา ภาษาสันสกฤตมีระบบไวยากรณ์ที่ถูกพัฒนาขึ้นโดยปาณินิและยังเป็นรากฐานที่สำคัญในการศึกษาของพวกเขาพราหมณ์ที่จะต้องเริ่มศึกษากันตั้งแต่อายุ 6 ขวบเพื่อจะจดจำกฎไวยากรณ์ของปาณินิโดยใช้เวลาในการศึกษา

²⁷ Upinder Singh, A History of Ancient and Early Medieval India : From the Stone Age to the 12th Century (Delhi : Pearson Education India, 2008), 258.

²⁸ T. Burrow, The Sanskrit Language, 61 - 62.

²⁹ Franklin Edgerton, "The Prakrit Underlying Buddhistic Hybrid Sanskrit. Bulletin of the School of Oriental Studies", Bulletin of the School of Oriental Studies, University of London 8 (1935-37): 503.

ต่อไปอีกหลายปี³⁰ ไวยากรณ์ถือว่าเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีความสำคัญ เพราะเป็นศาสตร์ที่กล่าวถึงหลักภาษาและวิธีการใช้ภาษาอย่างถูกต้อง ดังนั้น ไวยากรณ์จึงจัดเข้าในศิลปศาสตร์ 18 ประเภท³¹ ที่ชาวอินเดียในสมัยก่อนจะต้องศึกษาเล่าเรียน ทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งของศาสตร์ที่เกี่ยวกับพระเวท (เวทาคะ) 6 ประเภท³²

ในแนวทางคะเหล่านั้น ไวยากรณ์จัดว่าเป็นศาสตร์สำคัญที่สุดเพราะเป็นอุปการะในการศึกษาพระเวทและศาสตร์เหล่าอื่น³³ เพราะฉะนั้น ไวยากรณ์จึงได้รับการยกย่องว่าเป็นศาสตร์อันทรงคุณค่า เพราะบุคคลผู้ขาดความรู้ในไวยากรณ์เปรียบเสมือนคนใบ้ที่ไม่สามารถชี้แจงความประสงค์ของตนได้ด้วยเหตุที่ศาสตร์ดังกล่าวเปรียบเสมือนปากอันเป็นอวัยวะสำคัญยิ่ง³⁴ การศึกษาศาสตร์ที่เกี่ยวกับพระเวทที่มีไวยากรณ์เป็นหลัก ได้รับความนิยมน้อย่างกว้างขวางตั้งแต่ก่อนสมัยพุทธกาล ดังนั้น จึงเกิดมีคัมภีร์ไวยากรณ์ภาษาสันสกฤตขึ้นก่อนสมัยพุทธกาล อนึ่ง ภาษาสันสกฤตได้รับการยกย่องว่าเป็นภาษาของเทวดาที่เหมาะสมกับชนชาวทิวาติ (พราหมณ์, กษัตริย์, แพศย์) ซึ่งถือตัวกันว่าเป็นชนชั้นที่สูงส่งกว่าชนชั้นวรรณะอื่นๆ ด้วยเหตุนี้ ภาษาสันสกฤตจึงเป็นที่นิยมศึกษาเล่าเรียนกันในกลุ่มชนชาวทิวาติ และทำให้ไวยากรณ์เป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีเรื่องมากในแวดวงของผู้ที่ได้รับสมญานามว่าเป็นนักปราชญ์

2.1.3 ประวัติของคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที

คัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที เป็นคัมภีร์ที่แสดงถึงวิธีการสำเร็จรูปของคำศัพท์ต่างๆ ในภาษาสันสกฤต โดยที่วราทราชผู้เป็นศิษย์ของภักภูโฆชิ ทิกษิต (Bhattoji Diksita) ได้นำสูตรจากคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีซึ่งเป็นคัมภีร์ที่ปรับปรุงลำดับสูตรในคัมภีร์อัชฎาธยายีของปาณินิมาเรียบเรียงใหม่ตามลำดับการสำเร็จรูปของคำศัพท์ เพื่อเป็นการปูพื้นฐานให้กับผู้แรกเริ่มศึกษา โดยใช้คำอธิบายด้วยวิธีการที่สั้นและกะทัดรัด เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาล่าเรียนมากยิ่งขึ้น จึงได้ตั้งชื่อคัมภีร์ว่าลขุสัทธานตเกมุที แปลว่า คัมภีร์อันเป็นประจักษ์แจ้งอันทรงมติของนักไวยากรณ์ เพื่อให้ง่ายต่อผู้แรกเริ่มศึกษา คัมภีร์นี้มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ลขุเกมุที คัมภีร์นี้มีสูตรทั้งหมด 1,277 สูตร มีคัมภีร์อธิบาย 2 ฉบับ คือ 1. อุเพนทรวิวฤตติ แต่งโดยวิศวานาถศาสตร์ 2. ลขุภีปปณี แต่งโดยนารายณทัตต์

³⁰ Rens, A New History of the Humanities: The Search for Principles and Patterns from Antiquity to the Present, 17.

³¹ พระอัครคังสะ, สัททนิติปกรณ์ ธาตุมาลา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มูลนิธิภูมิพลโลกิย, 2523), 346.

³² พระโมคคัลลานะ, อภิธานปทีปิกา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2535), 18.

³³ ปตัญชลี, วายากรณมหาภาษาษะ (ปูนา : โรงพิมพ์ภักภูโฆชิ, 1984), 1/1/1.

³⁴ Dvivedī Kapiladeva, Āsvaghōṣa and His Times (New Delhi: Intellectual Publishing House, 1983), 11.

การแต่งคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีก็เพื่อใช้ศึกษาในระดับขั้นพื้นฐานสำหรับผู้แรกเริ่มศึกษาเล่าเรียนภาษาสันสกฤต เพราะเป็นคัมภีร์ที่อธิบายเนื้อความได้อย่างกระชับ ไม่ซับซ้อน มีลักษณะที่สละสลวย และเพื่อย่อความในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที ด้วยการจัดเนื้อหาสาระเป็นหมวดหมู่ อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น พร้อมทั้งอธิบายขยายความเนื้อหาและวิธีการทำรูปคำศัพท์ต่างๆ ไว้อย่างละเอียด

คัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีจัดว่าเป็นคัมภีร์ไวยากรณ์สันสกฤตแบบดั้งเดิม กล่าวคือ เป็นคัมภีร์ประเภทมีสูตร คำว่า สูตร ในที่นี้ มีความหมายว่า กฎ หรือ หลักการสำคัญสั้นๆ ที่มีความสมบูรณ์อยู่ในตัว สาเหตุที่ต้องมีกฎหรือหลักการสั้นๆ นั้นก็เนื่องมาจากในสมัยนั้นผู้เรียนยังคงต้องศึกษาเล่าเรียนแบบมุขปาฐะ คือแบบท่องจำกันอยู่ จำเป็นต้องมีกฎไว้ท่องอย่างสั้นๆ จุดมุ่งหมายของการแต่งสูตรสั้นๆ นั้นก็เพื่อให้ผู้เรียนได้จำได้อย่างแม่นยำ เพราะการเรียนการสอนหนังสือในสมัยนั้น เน้นการท่องจำเป็นหลัก ค่านิยมของสังคมในยุคนั้นอยู่ที่ความจำ ถือว่าความจำเป็นความสามารถทาง มั่นสมองของมนุษย์ ถ้าใครท่องจำได้มากถือว่าคนนั้นเก่งที่สุด³⁵

2.1.4 ประวัติผู้แต่งคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที

วรทราช (Varadarāja) ผู้แต่งคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที มีชีวิตอยู่ราวคริสต์ศตวรรษที่ 17 และเป็นศิษย์คนสำคัญของภักวโฆชิ ทิกชิต ท่านน่าจะเกิดภายหลังครูของท่านไม่นานนัก เข้าใจกันว่าช่วงเวลาของท่านน่าจะอยู่หลังจากภักวโฆชิ ทิกชิต ประมาณ 25 ปี คือ ภักวโฆชิ ทิกชิต อยู่ในช่วง ค.ศ. 1450³⁶ ส่วนวรทราช อยู่ในช่วง ค.ศ. 1475 นอกจากจะแต่งคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีแล้ว วรทราชยังได้แต่งคัมภีร์มรยลขุสัทธานตเกมุที เพื่อเป็นคัมภีร์อธิบายไวยากรณ์สันสกฤตให้ละเอียดมากขึ้นกว่าคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที

2.1.5 จุดประสงค์ในการแต่งคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที

ในการแต่งคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีนั้น ท่านวรทราชมีจุดประสงค์ 2 ประการคือ

1. เพื่อใช้ศึกษาในระดับขั้นพื้นฐานสำหรับผู้แรกเริ่มศึกษาภาษาสันสกฤต เพราะเป็นคัมภีร์ที่อธิบายเนื้อความไว้อย่างกระชับ ไม่สลับซับซ้อน มีลักษณะทางภาษาที่สละสลวย
2. เพื่อย่อความในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที โดยจัดแบ่งเนื้อหาสาระเป็นหมวดหมู่ชัดเจนยิ่งขึ้น รวมทั้งอธิบายขยายความเนื้อหาและวิธีการทำรูปคำต่างๆ ในภาษาสันสกฤต

2.1.6 เนื้อหาของคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที

คัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีได้แบ่งเนื้อหาสาระทั้งหมดออกเป็น 11 อย่างคือ

1. สัญญา (สัจญา) ว่าด้วยการตั้งชื่อเฉพาะต่างๆ ทางไวยากรณ์ มี 14 สูตร
2. สันธิ (สันธิ) ว่าด้วยการตัดบทและเชื่อมบท มี 101 สูตร

³⁵ พัทธน์ เฟิงผลา, บาลีสันสกฤตในภาษาไทย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2533), 12.

³⁶ Dvivedī, Laghusiddhāntakaumudī, 41 - 42.

3. สุปันตะ (สุพนต) ว่าด้วยการลงวิภักตินามและประกอบศัพท์นามให้เป็นบท มี 251 สุตระ
4. อัพยยะ (อวยย) ว่าด้วยศัพท์จำพวกอัพยยะมีอุปสรรคและนิบาตเป็นต้น มี 5 สุตระ
5. ตังนตะ (ตังนต) ว่าด้วยการลงวิภักติกริยาทำยธาตุและสร้างคำกริยา มี 326 สุตระ
6. ปกรรียา (ปรกรรียา) ว่าด้วยกริยาศัพท์ มี 69 สุตระ
7. กฤทนต์ตะ (กฤทนต์) ว่าด้วยการลงกฤตปรตยยะทำยธาตุและสร้างคำนามและกริยาที่มีกฤตปรตยยะอยู่เบื้องหลัง มี 122 สุตระ
8. สมาส (สมาส) ว่าด้วยการเชื่อมบทนามตั้งแต่สองบทขึ้นไปทำให้เป็นบทเดียวกัน เพื่อย่อคำ มี 93 สุตระ
9. ตัทธิต (ตัทธิต) ว่าด้วยการลงตัทธิตปรตยยะทำยนามศัพท์และสร้างคำนามที่มีตัทธิตปรตยยะอยู่เบื้องหลัง มี 245 สุตระ
10. สตรีปรตยยะ (สตรีปรตยย) ว่าด้วยปรตยยะที่ใช้ประกอบกับคำนามเพื่อบ่งบอกความเป็นสตรีลิงค์ มี 29 สุตระ
11. การก (การก) ว่าด้วยอรรถของวิภักตินามทั้งหมด มี 16 สุตระ (ในตอนท้ายมีการขยายการกในคัมภีร์ลสิธานตเกมุทีไว้ด้วย)

2.1.7 ความสำคัญของคัมภีร์ลสิธานตเกมุที

คัมภีร์ลสิธานตเกมุทีแม้เป็นเพียงคัมภีร์ประเภทไวยากรณ์ แต่มีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการเป็นต้นแบบของคัมภีร์สำเร็จรูปไวยากรณ์รุ่นหลังๆ เป็นคัมภีร์ที่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจโครงสร้าง ความหมายและกฎเกณฑ์ด้านภาษาสันสกฤตได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากการเรียนภาษาสันสกฤตแต่เดิมนั้นจะใช้คัมภีร์ที่มีสูตรที่ยากต่อการจดจำและมีกฎเกณฑ์สลับซับซ้อนทำให้การเรียนไวยากรณ์สันสกฤตซึ่งถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้าสู่เนื้อหาหลักคำสอนของศาสตร์ต่างๆ เป็นไปด้วยความยากลำบาก โครงสร้าง ความหมายและกฎเกณฑ์ของเนื้อหาสาระของคัมภีร์ถือเป็นประตูด่านแรกที่จะสามารถทำให้ถึงองค์ความรู้และหลักคำสอนสำคัญๆ ซึ่งบันทึกด้วยภาษาสันสกฤต โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำสอนของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานส่วนมากได้ใช้ภาษาสันสกฤตเป็นภาษาบันทึก การย่อสูตรทางไวยากรณ์ที่ปรากฏในคัมภีร์ลสิธานตเกมุทีเป็นต้นแบบให้เกิดพัฒนาการด้านการสร้างวิธีการทำความเข้าใจภาษาแบบโครงสร้างได้ง่าย ซึ่งเป็นแบบอย่างให้เกิดการเรียนการสอนภาษาบาลีโดยมีการใช้สูตรแบบการเรียนภาษาบาลีใหญ่ในกลุ่มประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งได้รับการสืบสานมาเป็นระบบการเรียนภาษาบาลีโดยอัสสุตร

“ชนผู้เกิดในต้นกัปปี พรหมทั้งหลาย ชนผู้ไม่เคยฟังคำพูดของมนุษย์ และ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมพูดภาษาใด ภาษานั้น ชื่อว่า ภาษามาคี (ภาษาของชาวมคธ) อันเป็นภาษาดั้งเดิม”⁴²

พระคันธสาราภิงค์ผู้แปลและอธิบายคัมภีร์ปทรูปสิทธิมัญชรี ได้ให้คำอธิบายความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องภาษามคธไว้ภายในจุดติของสูตรว่า ชินวจนยุตต์ หิ ไว้ดังนี้

“ตามความเชื่อของศาสนาพุทธ คนต้นกัปปีเกิดมาจากพรหมที่ลงมากินจวันดิน และพรหมก็พูดภาษามคธเป็นหลัก ดังข้อความที่ปรากฏในอัครัญญสูตร แม้สัทมบดีพรหมก็ได้มากกราบทูลพระพุทธเจ้าในปฐมสมโพธิกาลว่า อวาปุเรต อมตสส ทวาริ (ขอพระองค์จงเปิดประตูแห่งอมตธรรมเถิด) ดังนั้น คนต้นกัปปีและพรหมทั้งหลายพร้อมทั้งพระพุทธเจ้าทั้งหลายจึงพูดภาษามคธ นอกจากนี้คัมภีร์อรรถกถายังกล่าวไว้ว่า แม้คนที่ไม่เคยฟังคำพูดของมนุษย์ก็พูดภาษามคธได้เพราะเป็นภาษาธรรมชาติ แต่คาดว่าคงพูดได้น้อยและไม่ถูกต้องนัก เพราะภาษามคธเป็นภาษาที่ละเอียดลึกซึ้ง นักวิชาการตะวันตกกล่าวว่า บุคคลเช่นนั้นไม่อาจพูดภาษาใดๆ ได้เลย และอ้างว่าคนหูหนวกพูดไม่ได้เพราะไม่ได้ยินเสียงคนพูด

คำว่า มาคี ในบาทแรก แปลว่า “ภาษาของชาวมคธ” ความจริงแล้ว ยังมีภาษาอีกภาษาหนึ่งที่ใกล้เคียงกับบาลีและใช้ในแคว้นมคธ แต่มีเสียงพูดและอักขระไม่เหมือนกันบ้าง ในบางแห่งเรียกว่า อรรธมคธ กล่าวคือ บาลีเป็นภาษาแบบแผนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ส่วนมาคีเป็นภาษาของชาวบ้านทั่วไปที่พูดกันในแคว้นมคธและแคว้นโกศล พบในคัมภีร์กาศยและนาฏยศาสตร์มีศกุนตลาเป็นต้น โดยคำพูดของคนชั้นต่ำ เช่น คนขับรถม้า คนเฝ้าประตู

ภาษาที่มีชื่อเรียกอีกหลายชื่อที่ปรากฏในคัมภีร์ทางศาสนา คือ อริยโหวหาร (ภาษาของชาวอารยัน) ธรรมนิรุตติ (ภาษาที่กล่าวด้วยสภาวะเดิมไม่เปลี่ยนแปลง) สภาวนิรุตติ (ภาษาที่กล่าวด้วยสภาวะเดิมไม่เปลี่ยนแปลง) มาครภาษา (ภาษาของชาวมคธ) ต้นติภาษา (ภาษามีแบบแผน) มูลภาษา (ภาษาดั้งเดิม) ปกติภาษา (ภาษาที่มีสภาวะเดิมไม่เปลี่ยนแปลง)”⁴³

⁴² พระคันธสาราภิงค์, ปทรูปสิทธิมัญชรี คัมภีร์อธิบายปทรูปสิทธิ เล่ม 1 (กรุงเทพฯ : หจก.ไทยรายวันการพิมพ์, 2547), 308.

⁴³ เรื่องเดียวกัน.

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่าภาษาบาลีเป็นภาษาปรากฏที่มีมีความสำคัญต่อการศึกษาเล่าเรียน หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและมีวิวัฒนาการควบคู่กับภาษาสันสกฤต

2.2.1 ไวยากรณ์บาลี 3 สาย

วิลเลียม ไกเกอร์ (Wilhelm Geiger) ได้แบ่งคัมภีร์ไวยากรณ์บาลีออกเป็น 3 สาย คือ สายกัจจายนะ สายโมคคัลลานะ และ สายสัททนีติ⁴⁴ สายกัจจายนะถือว่าเป็นสายไวยากรณ์บาลีที่เก่าแก่ที่สุด และเป็นพื้นฐานของไวยากรณ์บาลีอื่นๆ ทั้งหมด⁴⁵

ไวยากรณ์บาลีมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน แต่เมื่อสรุปแล้วอาจแบ่งออกได้แค่ 3 สายคือ

1. สายกัจจายนะ 2. สายโมคคัลลานะ 3. สายสัททนีติ ซึ่งมีประวัติโดยสังเขปที่จะนำมากล่าวไว้ดังนี้

1. สายกัจจายนะ

ไวยากรณ์สายกัจจายนะเป็นคัมภีร์ไวยากรณ์บาลีที่เก่าแก่ที่สุดเท่าที่สืบทอดมาถึงปัจจุบัน เป็นคัมภีร์ที่พระกัจจายนะแต่งขึ้น คัมภีร์กัจจายนะมีชื่อเรียกหลายชื่อด้วยกัน เช่น กัจจายนโยคะ กัจจายนคันถะ สุสันธิกัปปะ กัจจายนมุลปัฏฐะ หรือ มุลกัจจายนปัฏฐะ คัมภีร์กัจจายนะมีลักษณะเป็นสูตรย่อๆ ที่ทำให้ยากต่อการทำความเข้าใจ ที่เป็นเช่นนี้เพราะผู้แต่งต้องการที่จะนำเสนอ กฎเกณฑ์ทางไวยากรณ์บาลีทั้งหมดอย่างย่อแต่ให้ครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมด ในทำนองเดียวกับ ตำราไวยากรณ์สันสกฤต ลักษณะของตัวสูตรในคัมภีร์กัจจายนะกล่าวว่า จะต้องประกอบด้วยคุณ 3 ประการคือ

1. มีสูตรอันประกอบด้วยลักษณะ 6 ประการคือ 1. มีอักษรน้อย 2. ไม่มีความสงสัย 3. มีเนื้อหาความอันประกอบด้วยประโยชน์ 4. มีวิธีทั้งหมด วิธีมาก 5. ไม่ห้วนไหว กล่าวให้พิสดาร 6. ไม่มีโทษ

2. มีสูตรสวดได้ง่ายไพเราะ

3. สมควรต่อพุทธพจน์

ส่วน วัตถุประสงค์ในการแต่งคัมภีร์กัจจายนะ ผู้แต่งได้กล่าวไว้ในคาถาเริ่มต้นว่า

เสฏฐิ ตีโลกมhit อภินทียคคิ
 พุทธญจ ฐมมมลี คณมุตตมญจ /
 สตุตฺตสฺส ตสฺส วจนตถวรี สุพุทฺธิ
 วุทฺทามิ สุตตทิตเมตถ สุสนธิกัปปิ //1//
 เสยฺยิ ชินเรตฺนเยน พุธา ลภณฺติ

⁴⁴ W. Geiger, Pali Literature and Language, Trans. Ghosh Batakrishtana, 2nd ed, (Delhi : Oriental Books Reprint Coporation, 1968), 49-50.

⁴⁵ สุภาพรรณ ฌ บางช้าง, ประวัติวรรณคดีบาลีในอินเดียและลังกา (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, 2526), 424.

ตถจาปิ ตสส วจนตถสุโพชนน

อตถณจ อกขรปเทศ อโมหภาวา

เสยยตถิโก ปทมโต วิวิธึ สฺเณยย //2//⁴⁶

“ข้าพเจ้า ผู้มีนามว่า กัจจายนเถระ ขอน้อมนมัสการโดย
เคารพซึ่งพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ เลิศด้วยอริยคุณ อันชาวไตร
โลกบุชาแล้ว ขอน้อมนมัสการโดยเคารพซึ่งพระธรรมของ
พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นอันหามลทินโทษมิได้ และขอนอบ
น้อมนมัสการซึ่งหมู่แห่งพระอริยสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า
พระองค์นั้นผู้ทรงคุณอันอุดม จักกล่าวซึ่งคัมภีร์สนธิอันดี
เกื้อกูลแก่พระสูตรไว้ในคัมภีร์กัจจายนะนี้ เพื่อให้กุลบุตรรู้ได้
ง่ายซึ่งอรรถแห่งพระดำรัสอันประเสริฐของพระศาสดานั้น
นักปราชญ์ทั้งหลายย่อมได้เพื่ออันรู้ได้โดยง่ายซึ่งโลกุตตรธรรม
เก่า อันประเสริฐของพระศาสดานั้นโดยนัยอันพระผู้ทรงชนะ
มารห้าแสดงไว้แล้ว อีกประการหนึ่ง นักปราชญ์ทั้งหลายย่อม
ได้เพื่ออันตรัสรู้ได้โดยง่ายซึ่งโลกุตตรธรรมเก่านั้น โดยการรู้ได้
ง่ายซึ่งอรรถแห่งพระดำรัสของพระศาสดานั้นด้วย ซึ่งอรรถ
โดยความเป็นผู้ไม่หลงในอักษรและบททั้งหลายด้วย ดังนั้น
นักปราชญ์ผู้มีความต้องการด้วยโลกุตตรธรรมเก่ามีบทอันรู้
แล้ว ฟังฟังคือศึกษาอักษรและบทมีประการต่างๆ โดยเคารพ
เถิด”⁴⁷

ดังนั้น อาจสรุปได้ว่า ในการแต่งคัมภีร์กัจจายนะผู้แต่งมุ่งที่จะอธิบายหลักการและกฎเกณฑ์
ทางไวยากรณ์บาลีให้เป็นระบบตามลำดับเรื่องคือ เรื่องสัญญาวิธาน(เสียง) และสนธิ ความรู้เรื่อง
ค่านาม ความรู้เรื่องอาขยาต ความรู้เรื่องกิตก์ และอนุภาติ เพื่อให้เข้าใจภาษาบาลีและนำไปสู่ความ
เข้าใจพระไตรปิฎกซึ่งเป็นพระพุทธพจน์

2. สายโมคคัลลภาวะ

คัมภีร์โมคคัลลภาวะไวยากรณ์แต่งโดยพระโมคคัลลภาวะเถระ เป็นพระภิกษุชาวลังกา สังกัดนิกาย
อุตตรมุล ไม่ใช่พระอัครสาวกเบื้องซ้าย เป็นพระภิกษุในสมัยหลัง มีสำนักอยู่ที่ภูปาราม เมืองอนูราชปุระ
บางตำราก็ว่า ท่านเป็นศิษย์ของพระมหากัสสปะ วัดอุทุมพรศิรีวิหาร ประเทศลังกา⁴⁸ คัมภีร์

⁴⁶ กัจจายนมหาเถร, กัจจายนพยากรณ์, 1.

⁴⁷ พระคัมภีร์กัจจายนมุล (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535). 1.

⁴⁸ พัฒน์ เฟื่องผลา, ประวัติวรรณคดีบาลี, หน้า 211.

โมคคัลลานไวยากรณ์แต่งในสมัยของพระเจ้าปราคัมพาหุที่ 1 ดังที่ท่านผู้แต่งได้กล่าวไว้ในนิคมคาถาของโมคคัลลานไวยากรณ์ว่า

“ศาสนาของพระจอมมุนีที่เลื่อนกล่นด้วยนิกายทั้งสาม
ได้ดำรงมั่นเป็นอย่างดี ไม่มีภิกษุผู้ทำบาปเห็นผิด ย่อม
เจริญรุ่งเรืองดังสาครเต็มฝั่งเพราะประกอบกับพระจันทร์เพ็ญ
ด้วยอานุภาพของพระราชาพระองค์ใด เมื่อพระราชาพระองค์
นั้นผู้ทรงพระนามว่าปราคัมพาหุ ผู้ทรงเจริญด้วยคุณธรรมคือ
ศรัทธาและปรีชาเหมือนดังธงชัยแห่งวงศ์ของพระเจ้ามनुทรง
ปกครองลังกาทวีป พระเถระชื่อโมคคัลลานะ ผู้ทรงปัญญา
มีความประพฤติหมดจดได้รจนาคัมภีร์ไวยากรณ์ที่รู้ง่าย ไม่ชวน
สงสัย ไม่ซับซ้อน”⁴⁹

ในคัมภีร์มหาวงศ์เป็นต้นกล่าวว่า พระเจ้าปราคัมพาหุที่ 1 เป็นกษัตริย์ที่ทรงฟื้นฟูพระพุทธศาสนา โดยทรงโปรดให้สีกพระอลัชชีที่เข้ามาปลอมบวชเพื่อแสวงหาลาภยศ แล้วโปรดให้รวมนิกายสงฆ์ที่แตกแยกกันเป็นเวลานานเข้ามาเป็นหนึ่งเดียวเมื่อพุทธศักราช 1708⁵⁰ ดังนั้นพระโมคคัลลานะจึงแต่งคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์หลังพุทธศักราช 1708

ในการแต่งคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์ พระโมคคัลลานะมีความประสงค์ 3 ประการคือ 1. เพื่อใช้เป็นคัมภีร์บาลีไวยากรณ์แผนใหม่ตามสมัยนิยม 2. เพื่อใช้เป็นแบบเรียนไวยากรณ์ในโรงเรียนที่ท่านก่อตั้งขึ้น และ 3. เพื่อจัดอิทธิพลการศึกษาภาษาบาลีแบบสันสกฤต ดังที่พระเทพเมธาจารย์ (เข้า) กล่าวไว้ว่า “สมัยนั้น การศึกษาบาลีแบบสันสกฤตมีอิทธิพลกว้างขวางมากในหมู่พระสงฆ์ในลังกา พระโมคคัลลานะมีความประสงค์จะเริ่มก่อตั้งโรงเรียนไวยากรณ์แผนใหม่ขึ้นในลังกา เพื่อจัดอิทธิพลการศึกษาบาลีแบบสันสกฤต จึงแต่งโมคคัลลานไวยากรณ์ขึ้น”⁵¹

3. สายสัมพันธ์

คัมภีร์สัมพันธ์เป็นคัมภีร์ที่แต่งขึ้นในระยะหลัง แต่ก็ยังไม่กระจ่างชัดในเรื่องประวัติความเป็นมาของคัมภีร์ เชื่อกันว่า เป็นคัมภีร์ที่แต่งโดยพระอัครวงศาจารย์⁵² เป็นพระเถระชาวเมืองปะกัน⁵³ หรือที่เรียกในวรรณคดีบาลีว่า อริมัททนะ⁵⁴ ประเทศพม่า เพราะในนิคมกถามีการกล่าวไว้ว่า

⁴⁹ โมค. 4/43/155.

⁵⁰ G.p. Malalasekera, The Pali Literature of Ceylon (Colombo : M.D. Gunasena, 1958), P.

⁵¹ พระเทพเมธาจารย์ (เข้า ฐิตปญโญ), แบบเรียนวรรณคดีบาลี ประเภทคัมภีร์ไวยากรณ์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ประยูรวงศ์, 2504), 48.

⁵² คำนี้ ในคัมภีร์สัมพันธ์ปริวรรตฉบับภูมิพลโลกิยกุ แต่ละเล่มใช้ไม่ตรงกัน เป็น อัครวงศาจารย์บ้าง อัครวงศาจารย์บ้าง.

ปากฎา เข รวีนทว

ยสส กิตติ มหิตเล

อศควสาจรียน

เตน วรจัต อิท⁵⁵

“พระอัครวงศาจารย์ ผู้มีชื่อเสียงปรากฏก้องบนแผ่นดิน เหมือนดวง
อาทิตย์และดวงจันทร์ปรากฏเด่นบนท้องฟ้า ได้แต่งคัมภีร์สัททนีติ
ปกรณ์นี้”

คัมภีร์สัททนีติยังไม่ทราบชัดถึงปีและสมัยที่แต่ง เพราะพระอัครวงศาจารย์มิได้บอกไว้ใน
ตอนต้นและตอนท้ายของคัมภีร์ แต่นักปราชญ์ทางภาษาบาลีมีความเห็นที่แตกต่างกันออกไปดังนี้

พระปัญญาสามิเถระกล่าวไว้ในคัมภีร์สาสนวงศ์ว่า พระอัครวงศาจารย์แต่งคัมภีร์สัททนีติ
ปกรณ์ เมื่อ ค.ศ. 1127 (พ.ศ. 1670)⁵⁶ ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าอลองคະสินธุ (Alaungsithu)
(พ.ศ. 1655 – 1710)⁵⁷

ไกเกอร์ (Geiger), โบท (Bode) และมาลาลเสเถระ ได้แสดงความเห็นว่า พระอัครวงศาจารย์
แต่งคัมภีร์สัททนีติปกรณ์ เมื่อ ค.ศ. 1154 (พ.ศ. 1697)⁵⁸ ตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าอลองคະสินธุ⁵⁹
แต่โบทเห็นว่าตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าอนรธา⁶⁰

พระอุ ญาณุตตร อัครมหาบัณฑิต ได้กล่าวอ้างอิงถึงคัมภีร์สาสนาลังการว่า พระอัคร-
วงศาจารย์ แต่งคัมภีร์สัททนีติปกรณ์ เมื่อ ค.ศ. 1154 (จ.ศ. 516)⁶¹

พระเจ้ามหาสิริเชยสุได้กล่าวไว้ว่า พระอัครวงศาจารย์แต่งคัมภีร์สัททนีติปกรณ์ในรัชสมัยของ
พระเจ้ากยจวา ซึ่งครองราชย์ระหว่าง ค.ศ. 1234 - 1250 (จ.ศ. 596 - 612)⁶²

ส่วน ผู้วิจัยมีความเห็นว่า คัมภีร์สัททนีติปกรณ์น่าจะแต่งหลัง ค.ศ. 1154 (พ.ศ. 1697)
ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระเจ้ากยจวา (Kyaswa) ตามที่พระเจ้ามหาสิริเชยสุ (Mingyinyo) ได้กล่าวไว้
เพราะในสมัยนั้น การศึกษาภาษาบาลีมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก แม้แต่พระเจ้ากยจวาเอง

⁵³ G.p. Malalasekera, Dictionary of Pali Proper Names (London : The Pali Text Society, 1974), Vol. 1, 9.

⁵⁴ M.H. Bode, The Pali Literature of Burma, 14.

⁵⁵ อัครวงศาจารย์, สัททนีติปกรณ์ สุตตมาลา, 527.

⁵⁶ ปัญญาสามิเถระ, สาสนวงศ์ปิฎก, 85.

⁵⁷ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, เทียบเมืองพม่า, 332 - 335.

⁵⁸ W. Geiger, Pali Literature and Language. 55.

⁵⁹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, เทียบเมืองพม่า, 332 - 335.

⁶⁰ M.H. Bode, The Pali Literature of Burma, 16.

⁶¹ อุ ญาณุตตร อัครมหาบัณฑิต, คำนำปทานุกรมพระไตรปิฎก (ภาษาพม่า) (ย่างกุ้ง : โรงพิมพ์พุทธศาสน
สภา, 2507), 39.

⁶² พระเจ้ามหาสิริเชยสุ, ประวัติพระไตรปิฎก, 139.

ก็ทรงเป็นผู้รอบรู้ในพระไตรปิฎก ได้ทรงแต่งคัมภีร์ไวยากรณ์ที่สำคัญเล่มหนึ่งชื่อว่า สัททพินทุ⁶³ และพระอู ญาณุตตร อัครมหาบัณฑิต ก็ได้ยอมรับเช่นเดียวกันว่า ปีที่กำหนดไว้ในสาสนาลังการนั้น ไม่พบที่อ้างอิงที่ไหนเลย ส่วนปีที่กำหนดไว้ในหนังสือประวัติพระไตรปิฎกของพระเจ้ามหาสิริเชยสุนันต์ได้รับการยอมรับจากคัมภีร์และจารึกต่าง ๆ

พระอัครวงศาจารย์แต่งคัมภีร์สัททพินตีปกรณ์โดยมีวัตถุประสงค์ตามที่ปรากฏในคันทถารัมภ-กถาคือ เพื่อความรอบรู้เรื่องอักขระและบทในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อความบริสุทธิ์ผ่องแผ้วแห่งการปฏิบัติ และเพื่อบรรลุลोकุตตรธรรมอันประเสริฐ และในนิคมนถา พระอัครวงศาจารย์ก็ได้กล่าวไว้ว่า

“ตสฺมา สาสนตตยสฺสตถาย อิทํ ปกรณํ มया วิรจิตํ”

เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงได้แต่งคัมภีร์นี้ไว้ เพื่อประโยชน์แก่คำสั่งสอนทั้งสาม(คือ ปรียติ ปฏิบัติ และ ปฏิเวธ)⁶⁴

2.2.2 ความสำคัญของภาษาบาลี

ภาษาบาลีเป็นภาษาที่ใช้ในการจดบันทึกหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในรูปของพระไตรปิฎก หรือบันทึกคัมภีร์ระดับรองๆ ลงมา เช่น อรรถกถา ฎีกา เป็นต้น ดังนั้นผู้จะศึกษาพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา เป็นต้น จำเป็นจะต้องศึกษาหลักภาษาบาลีให้เข้าใจอย่างละเอียดลึกซึ้งเสียก่อน⁶⁵

สุภาพรรณ ญ บางช่วง ได้กล่าวถึงความสำคัญของภาษาบาลีไว้ในคำนำของหนังสือไวยากรณ์บาลี ว่า

“หลักพระพุทธศาสนาที่รวมเป็นพระสัทธรรม 3 ประการคือ ปรียติ สัทธรรม ปฏิบัติสัทธรรม และปฏิเวธสัทธรรมนั้น การศึกษา เรียนรู้หลักปรียติสัทธรรม เป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่การปฏิบัติชอบตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ทำให้ได้รับผลเป็นปฏิเวธสัทธรรมตามสมควรแก่ฐานะของบุคคลนั้นๆ ในกระบวนการศึกษาที่ต้องการให้เกิดความรู้ความเข้าใจพระสัทธรรมได้ถูกต้องตรงจริงๆ จนสามารถป้องกันตนเองไว้ไม่ให้ทำตนให้วิปริตจากพระธรรมวินัย หรือทำพระธรรมวินัยให้วิปริต จำต้องศึกษามาจากหลักไวยากรณ์

⁶³ ปัญญาสามิเถระ, สาสนนวิสปปตีปิกา, 88.

⁶⁴ อัครวังสมหาเถระ, สัททพินตีปกรณ์ สุตตมาลา, 526.

⁶⁵ พระธรรมโมลี, กล่าวสัมโมทนียกถาไว้ในหนังสือ “กัจจายนวันฉนวนา คัมภีร์อธิบายสูตรกัจจายนไวยากรณ์ รจนาโดย พระวิชิตาวิ” (กรุงเทพฯ : ไทยรายวันการพิมพ์, 2546), [5].

ทางภาษาบาลี อันเป็นภาษาจารึกคำสอนของพระพุทธศาสนาสาย
เถรวาท”⁶⁶

อีกอย่างหนึ่ง ภาษาบาลีเป็นภาษาที่รักษาไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา เพราะการที่จะดำรงไว้ซึ่ง
วินัยกรรมในการทำสังฆกรรมต่างๆ เช่น อุโบสถสวดพระปาฏิโมกข์ อุปสมบท สมมติสีมา เป็นต้น
จำต้องอาศัยการสวดแบบภาษาบาลี มีการออกเสียงที่ถูกต้อง เช่น เสียงสิถิล ธนิต สังโยค เป็นต้น
จึงจะสำเร็จถูกต้องตามหลักของพระวินัย ดังนี้ ภาษาบาลีจึงจัดว่าเป็นภาษาที่มีความสำคัญต่อการ
รักษาไว้ซึ่งอายุของพระพุทธศาสนา

2.2.3 ประวัติของคัมภีร์นิรุตติทีปนี

คัมภีร์นิรุตติทีปนี แต่งโดยพระญาณธชเถระ หรือที่ชาวพม่ารู้จักกันในนามว่า แลตีสยาดอ⁶⁷
(อาจารย์แลต) ตามชื่อวัดที่ท่านพำนักอาศัยอยู่ พระญาณธชเถระเริ่มแต่งคัมภีร์นิรุตติทีปนีในขณะที่
ท่านมีอายุได้ 35 ปี และแต่งคัมภีร์นิรุตติทีปนีนี้จบบริบูรณ์ในปีพุทธศักราช 2446 พระญาณธชเถระใช้
เวลาในการแต่งนานถึง 10 ปี

พระญาณธชเถระได้เห็นคุณค่าของคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์จึงได้แต่งคัมภีร์นิรุตติทีปนีขึ้น
ดังที่ปรากฏอยู่ในปาฬินิทานตอนหนึ่งว่า

“โมคคัลลานพยากรณ์ นาม สททโต อติสงขิตต์ โหติ. อตถโต ปน
อติวิปลั ตีณิ ปิฎกานิ จ พุทธวจนानุกูลานิ สกกุสททสตุถวิธานานิ
จ พยาเปตฺวา ติฎฐติ.”⁶⁸

คัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์เป็นคัมภีร์ที่แต่งไว้โดยย่อ แต่มีเนื้อหา
กว้างครอบคลุมพระไตรปิฎกและหลักไวยากรณ์สันสกฤตที่
เหมาะสมกับพระไตรปิฎก”

ดังนั้น พระญาณธชเถระจึงได้แต่งคัมภีร์นิรุตติทีปนีเพื่อเป็นคัมภีร์สำหรับอธิบายคัมภีร์
โมคคัลลานไวยากรณ์ ดังที่ปรากฏอยู่ในคาถาอารัมภบทของคัมภีร์นิรุตติทีปนีตอนหนึ่งว่า

“โมคคัลลาโน มหาญาณิ	นิรุตตารญญเกสรี
นที พยากรณ์ นาทิ	โสคตารญญพยาปนี ฯ
ตสฺสตุถํ ทิปยิสฺสามิ	นानาราสี วิภาซย์
โอคายห สททสฺสถานิ	นวงค์ สตุถุสสาสนํ ฯ” ⁶⁹

⁶⁶ สุภาพรรณ ฒ บางช้าง, ไวยากรณ์บาลี (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มัทมกุฎราชวิทยาลัย, 2534), 26.

⁶⁷ Mabel Haynes Bode, The Pali Literature of Burma (London : Rtypeset and reprinted by BPS, 2013), 86.

⁶⁸ พระญาณธชเถระ, พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม) พระมหานิมิตร์ ธรรมสารโร ตรวจสอบชำระ, สมควร
ถ้วนอก ปรีวรรต, นิรุตติทีปนี, (กรุงเทพฯมหานคร : หจก. ไทยรายวันการพิมพ์, 2548), [72].

พระอาจารย์โมคคัลลานะ มีปัญญาใหญ่หลวง เป็น
 ดุจไกรสรราชสีห์ในป่าคือนิรุติ ได้รจนาคัมภีร์
 ไวยากรณ์ชื่อว่า โมคคัลลานพยากรณ์ อันแผ่ไปทั่วป่า
 คือธรรมแห่งพระสุต ข้ำพเจ้าคั่นคว่ำคัมภีร์
 ไวยากรณ์ทั้งหลายและพระนวังศตฤศาสน์แล้ว
 แสดงเนื้อความของคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์โดย
 แบ่งเป็นกลุ่มต่าง ๆ

ในเบื้องต้น พระญาณธเถระได้ตั้งชื่อคัมภีร์นิรุติที่ปนี ว่า โมคคัลลานที่ปนี แต่เมื่อ
 พระวิสุทธาจารย์ หรือ พระมหาวิสุทธารามสยาดอ ได้ทราบเรื่องจึงได้เสนอไปว่า ชาวพม่าไม่นิยมที่จะ
 เรียนคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์ แม้คัมภีร์อธิบายคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์จะถูกแต่งไว้ได้ดี
 แต่ถ้าใช้ชื่อว่า โมคคัลลานที่ปนี ก็จะไม่เป็นที่นิยมของนักศึกษาโดยทั่วไป ด้วยเหตุนี้ พระญาณธเถระ
 จึงได้เปลี่ยนชื่อจาก โมคคัลลานที่ปนี มาเป็น นิรุติที่ปนี⁷⁰

คำว่า นิรุติที่ปนี มาจากศัพท์สมาส 2 คำ คือ นิรุติ และ ที่ปนี คำว่า นิรุติ หมายถึง ศัพท์
 ส่วนคำว่า ที่ปนี หมายถึง แสดงหรืออธิบายให้กระจ่าง เมื่อรวมทั้งสองคำนั้นว่า นิรุติที่ปนี ก็จะ
 หมายถึง การแสดงศัพท์ คือ เป็นคัมภีร์ที่แสดงศัพท์ที่เข้าใจยากให้กระจ่างชัดเจน

พระญาณธเถระได้เปลี่ยนชื่อเรียกทางไวยากรณ์ในคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์ให้ตรงตาม
 แนวของคัมภีร์สายกัจจายนไวยากรณ์เพื่อให้ผู้ที่ศึกษาคัมภีร์ในสายกัจจายนไวยากรณ์ได้เข้าใจอย่าง
 ง่าย เนื่องจากชื่อเรียกพร้อมทั้งนัยทางไวยากรณ์ของคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์ต่างกับคัมภีร์
 กัจจายนไวยากรณ์ในบางแห่ง กล่าวคือคัมภีร์กัจจายนไวยากรณ์กล่าวอักษรไว้ 41 เสียง และแสดงชื่อ
 ว่า นาม ตัทธิธ อาชยต กิต แต่คัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์กล่าวอักษรไว้ 43 เสียง และแสดงชื่อว่า
 สยาทิ ญาทิ ขาทิ ตยาทิ เป็นต้น เหตุที่ท่านได้เปลี่ยนให้เหมือนกันกับคัมภีร์กัจจายนไวยากรณ์
 ปทรูปสิทธิปกรณ์ และสัทพินิตปกรณ์ เพื่อให้เกิดความนิยมในการศึกษาไวยากรณ์สายโมคคัลลานะ
 ของชาวพม่า ชื่อเรียกทางไวยากรณ์ในคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์และคัมภีร์นิรุติที่ปนี สามารถ
 เปรียบเทียบเป็นตารางได้ดังนี้

⁶⁹ พระญาณธเถระ, พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม) พระนิมิตร ธรรมสาโร ตรวจจับาระ, สมควร ถ้วนนอก
 ปวีวรรต, นิรุติที่ปนี, 1.

⁷⁰ เรื่องเดียวกัน, [18] - [19].

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบชื่อเรียกในคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์และคัมภีร์นiruttiที่ปนี

ชื่อเรียกในคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์	ชื่อเรียกในคัมภีร์นiruttiที่ปนี
สณฺญาทิกณฺฑช	สนฺธิกณฺฑช
สฺยาทิกณฺฑช	นามกณฺฑช (การกณฺฑช)
อสงฺขยตถสฺมาส	อพฺยยึภาวสฺมาส
อมาทิสฺมาส	ตปฺปฺริสฺมาส
วิเสสนสฺมาส	กมฺมธารยสฺมาส
อณฺญตถสฺมาส	พหุพฺพีทิสฺมาส
จตถสฺมาส	ทฺวนทสฺมาส
ณฺาทิกณฺฑช	ตทฺธิตกณฺฑช
ชาทิกณฺฑช	กิตกณฺฑช
ตฺยาทิกณฺฑช	อาขฺยตถกณฺฑช

คัมภีร์นiruttiที่ปนีจะมีลำดับกัณฑ์ที่ต่างไปจากคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์ กล่าวคือคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์ได้รวมนามกัณฑ์และการกัณฑ์ไว้ในสยาทิกัณฑ์อย่างเดียว แต่คัมภีร์นiruttiที่ปนีแบ่งออกเป็น 2 กัณฑ์ และคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์แสดงชาทิกัณฑ์ก่อนแล้วจึงแสดงตยาทิกัณฑ์ แต่คัมภีร์นiruttiที่ปนีแสดงตยาทิกัณฑ์ก่อนแล้วจึงแสดงชาทิกัณฑ์ในภายหลัง

อนึ่ง เพื่อให้เป็นที่นิยมในการศึกษาคัมภีร์ในสายโมคคัลลานไวยากรณ์ พระญาณธชเถระจึงได้กล่าวไว้ในปาฬินิทานของคัมภีร์นiruttiที่ปนีว่า

“เอวํ ปาฐุํ วิสุทฺธิํ กตฺวา กจฺจายนณฺจ รูปสฺสิทฺธิญฺจ สทฺทหนิตฺติยจาทิตฺธินิ ปกรณฺานิ เจตํ ปกรณฺํ กโรนฺโต วิย ปณฺจสฺสุ นิกายสฺสุ ทิฏฺฐานฺนิ ปาฬินิทานิ ตตถ ตตถ ปุชฺชนโต อิมํ นiruttiที่ปนี นาม โมคคัลลาน-พฺยากรณฺที่ปนี อกาสิ”⁷¹

ข้าพเจ้าได้ชำระโมคคัลลานไวยากรณ์เป็นอย่างดีแล้ว ประพันธ์คัมภีร์โมคคัลลานพฺยากรณฺที่ปนี ที่ชื่อว่า นiruttiที่ปนี ซึ่งเหมือนประมวลไว้ซึ่งไวยากรณ์ ๓ ฉบับ คือ กัจจายนไวยากรณ์ ปทฺรูปสฺสิทฺธิปกรณฺ และ สทฺทหนิตฺติปกรณฺ ไว้เป็นคัมภีร์เดียวกัน

⁷¹ พระญาณธชเถระ, พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม) พระมหานิมิตฺร ธรรมสารโร ตรวจจับาระ, สมควร ถ้วนนอก ปวิวรรต, นiruttiที่ปนี. [72].

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การแบ่งเนื้อหาสาระในคัมภีร์นิรุตติที่ปนีจึงมีลักษณะที่คล้ายกันกับเนื้อหาสาระในคัมภีร์กัจจายนไวยากรณ์และสัททนีติปกรณ์ รูปแบบและคำอธิบายก็ตรงกันกับคัมภีร์ปทรูปสิทธิเป็นส่วนมาก กล่าวคือ คัมภีร์นิรุตติที่ปนีได้แบ่งออกเป็น 7 กัณฑ์ เหมือนในคัมภีร์ปทรูปสิทธิ คือ 1. สนธิกัณฑ์ 2. นามกัณฑ์ 3. การกัณฑ์ 4. สมาสกัณฑ์ 5. ตัทธิตกัณฑ์ 6. อาชยาตกัณฑ์ 7. กิตกัณฑ์

คัมภีร์นิรุตติที่ปนีเป็นคัมภีร์ที่รวบรวมหลักไวยากรณ์ทั้งสายโมคคัลลานะ กัจจายนะ และสัททนีติไว้ในเล่มเดียวกัน จึงถือว่ามีคุณค่าอย่างยิ่งที่ควรศึกษาเพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้าถึงหลักธรรมของพระพุทธศาสนาในพระไตรปิฎก

คัมภีร์นิรุตติที่ปนีเป็นคัมภีร์ไวยากรณ์ที่ประมวลหลักภาษาที่สำคัญมาไว้ในคัมภีร์เดียวด้วยการเทียบเคียงกับอุทาหรณ์ตัวอย่างจากพระไตรปิฎก ดังนั้น จึงควรถือได้ว่าเป็นคัมภีร์ไวยากรณ์ประจำพระไตรปิฎก ถึงแม้ว่าผู้ศึกษาจะมีได้เรียนคัมภีร์นิรุตติที่ปนีอย่างเป็นทางการเป็นจริงเป็นจัง เพียงแค่ได้พลิกดูสักหน้าสองหน้าก็จะเห็นเชิงอรรถที่อ้างอิงถึงอาคตสถานไว้อย่างละเอียด การแสดงอุทาหรณ์จากพระไตรปิฎกในคัมภีร์นิรุตติที่ปนี แสดงให้เห็นว่า พระญาณธชเถระเป็นผู้ที่มีความแตกฉานและชำนาญในพระไตรปิฎกอย่างแท้จริง⁷²

คัมภีร์นิรุตติที่ปนีเป็นคัมภีร์ใหม่ที่แต่งขึ้นในยุคหลังและแต่งจบในพุทธศักราช 2446 ส่วนคัมภีร์ลขุสัทธานตเกามุที่เป็นคัมภีร์ที่เก่าแก่คัมภีร์หนึ่งในบรรดาคัมภีร์ไวยากรณ์และแต่งขึ้นราวคริสต์ศตวรรษที่ 17 หรือราวพุทธศตวรรษที่ 11 เมื่อพิจารณาจากยุคสมัยของคัมภีร์ทั้งสองเล่มนั้น จะเห็นได้ว่า คัมภีร์ลขุสัทธานตเกามุที่เป็นคัมภีร์ที่มีอายุที่เก่าแก่กว่าคัมภีร์นิรุตติที่ปนี นอกจากนั้น อาจจะสามารถกล่าวได้ว่า คัมภีร์ลขุสัทธานตเกามุที่อาจจะมีอิทธิพลต่อการแต่งคัมภีร์นิรุตติที่ปนีของพระญาณธชเถระอยู่บ้าง เพราะเมื่อทำการวิเคราะห์ในรูปแบบการนำเสนอสูตรของคัมภีร์ทั้งสองเล่มปรากฏมีรูปแบบการนำเสนอสูตรที่คล้ายกันคือ สูตรทุกสูตรในคัมภีร์ทั้งสองนั้นจะเขียนอยู่ในรูปที่สั้นและกะทัดรัดเพื่อให้เหมาะแก่การท่องจำ

คัมภีร์นิรุตติที่ปนีผู้แต่งได้นำสูตรในคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์มาจัดลำดับสูตรใหม่และเขียนอธิบายให้เข้าใจง่ายขึ้น พร้อมทั้งได้นำตัวอย่างจากพระไตรปิฎกมาแสดงเพื่อเป็นอุทาหรณ์ของกฎไวยากรณ์ในสูตรนั้นๆ ส่วนคัมภีร์ลขุสัทธานตเกามุที่ผู้แต่งได้นำสูตรในคัมภีร์ปาณินิมาจัดลำดับใหม่เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น คัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์ซึ่งเป็นคัมภีร์อันเป็นต้นแบบของคัมภีร์นิรุตติที่ปนีเป็นคัมภีร์ที่แต่งขึ้นโดยได้อิงอาศัยคัมภีร์ไวยากรณ์สันสกฤตชื่อว่า จานทระ เป็นหลัก และได้อิงอาศัยไวยากรณ์สันสกฤตอื่นๆ มีคัมภีร์ปาณินิเป็นต้น

⁷² พระญาณธชเถระ, นิรุตติที่ปนี. [28].

2.2.4 ประวัติผู้แต่งคัมภีร์นิรุตติทีปนี

พระญาณธชเถระ หรือ แลตีสยาดอ เกิดเมื่อวันที่ 1 เดือน ธันวาคม ค.ศ. 1846 ณ หมู่บ้าน ไสยะปิน (Sine-pyin) จังหวัดทีปะยีน (Dipeyin) เป็นบุตรของนายถวนตา (U Tun Tha) และ นางโจง (Daw Kyaun) ท่านเป็นบุตรคนที่ 2 ในบรรดาพี่น้อง 5 คน⁷³ และท่านมีชื่อว่า แต้ดของ (Maung Tek Khaung) เมื่อท่านอายุได้ 10 ขวบ ได้บวชเป็นสามเณร ณ หมู่บ้านของท่านเอง โดยมี พระนันทเถระ (U Nanda) เป็นพระอุปัชฌาย์ และได้นามฉายาว่า ญาณธชะ (Shin Nānadhaja) หลังจากนั้น ท่านได้ศึกษาเล่าเรียนเกี่ยวกับพื้นฐานบาลีไวยากรณ์ คัมภีร์บาลี พื้นฐาน เกี่ยวกับพระวินัย และอักขรวิธีการเขียนอ่านภาษาพม่า

ในปี ค.ศ. 1866 เมื่อท่านมีอายุครบ 20 ปี ก็ได้เข้าพิธีอุปสมบทเป็นพระภิกษุ โดยมีพระนันทเถระ (U Nanda) เป็นพระอุปัชฌาย์ และได้รับนามฉายาว่า ญาณธชะ (Shin Nānadhaja)

ในปี ค.ศ. 1872 เมื่อพระเจ้ามินดงโปรดให้ทำสังคายนาชำระพระไตรปิฎกเป็นครั้งที่ 5 ณ พระราชวังมันดเลย์ ท่านได้เข้าร่วมสังคายนาพระไตรปิฎกโดยได้รับภาระในการสาธยาย พระอภิธรรมปิฎกและเป็นผู้สาธยายคัมภีร์กถาวัตถุ์ในครั้งนั้น

ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1886 ท่านพระญาณธชเถระได้เดินทางออกจากเมืองมันดเลย์เพื่อไปปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานเพียงลำพัง ณ ป่าที่มีชื่อว่า แลตี (Ledi) ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศ ตะวันออกเฉียงเหนือแห่งวัดโมงยวา (Monywa) เพราะเหตุนี้ ในกาลต่อมา ท่านจึงเป็นที่รู้จักกันในนาม แลตีสยาดอ (Ledi Sayadaw)

ท่านมักเดินทางไปแสดงพระธรรมเทศนาในจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ ทั้งเปิดหลักสูตรสอน พระอภิธรรมและวิปัสสนาภาวนา ในขณะที่เดียวกันก็แต่งคัมภีร์ทั้งบาลีและพม่า ท่านเป็นผู้ที่ เพียบพร้อมด้วยความสามารถในการพูดและการเขียนทั้งสองอย่าง

ในปี พ.ศ. 2458 ท่านได้รับตำแหน่งอัครมหาบัณฑิตจากรัฐบาลอังกฤษที่เข้ามาปกครอง ประเทศสหภาพพม่าในสมัยนั้น และในปี พ.ศ. 2464 ท่านได้รับตำแหน่งปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต กิตติมศักดิ์ (สาขาวรรณกรรม) จากมหาวิทยาลัยย่างกุ้ง⁷⁴

ท่านมรณภาพ ณ จังหวัดปยินมะนา (Ledi Resident Monastery (Pyinmana)) เมื่อวันที่ 27 เดือน มิถุนายน ค.ศ. 1923 ด้วยอายุเพียง 78 ปี 58 พรรษา⁷⁵

⁷³ Tun Myint, U (Dagon), Biography of Ledi Sayadaw, Myanmar Encyclopedia Vol.12 (1972), Sarpay Beikman, Yangon. 116.

⁷⁴ พระญาณธชเถระ, พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม) พระมหานิมิตร์ ธรรมสาโร ตรวจชำระ, สมควร ถ้วนอก ปวีรบรรต, นิรุตติทีปนี, (18).

⁷⁵ Pa Pa Aung, A Study of Engraved Buddhist Texts by Ledi Sayadaw, (Yangon University of Distance Education Research Journal, 2012) Vol. 4, No.1, p.2.

2.2.5 จุดประสงค์ในการแต่งคัมภีร์นิรุตติที่ปนี

พระญาณธชเถระได้แต่งคัมภีร์นิรุตติที่ปนีโดยมีจุดประสงค์ตามที่ปรากฏอยู่ในปาฬินิทานดังนี้

1. เพื่อต้องการอธิบายคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์ที่ถูกแต่งไว้โดยย่อ แต่มีเนื้อหากว้างขวาง
2. เพื่อต้องการให้ชาวพม่าได้เรียนรู้คัมภีร์ไวยากรณ์สายโมคคัลลานะ (เนื่องจากในขณะนั้นในประเทศพม่ายังไม่มีคัมภีร์ที่อธิบายโมคคัลลานไวยากรณ์)
3. เพื่อต้องการให้ชาวพม่าที่มีความคุ้นเคยเป็นอย่างดีกับไวยากรณ์สายกัจจายนะได้ศึกษาเล่าเรียน (ผู้แต่งจึงได้เปลี่ยนชื่อเรียกทางไวยากรณ์ของคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์ให้ตรงกับชื่อเรียกทางไวยากรณ์ของกัจจายนไวยากรณ์ ปทรูปสิทธิปกรณ์ และสัตทหนิติปกรณ์)

พระญาณธชเถระแต่งคัมภีร์นิรุตติที่ปนีโดยมีจุดประสงค์หลักๆ ก็คือ เพื่ออธิบายคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์ให้ง่ายขึ้น เพราะได้นำสูตรจากคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์มาจัดลำดับใหม่ และเพื่อให้เป็นที่นิยมของชาวพม่าที่มีความคุ้นเคยกับคัมภีร์กัจจายนะได้ใช้ศึกษาเล่าเรียน ส่วนท่านวทรราชแต่งคัมภีร์ลขุสิทธิธานตเกมุทีโดยมีจุดประสงค์หลักๆ ก็คือ เพื่ออธิบายคัมภีร์สิทธิธานตเกมุทีหรือคัมภีร์ปาณินิให้ง่ายขึ้นกว่าเดิมเพื่อเป็นประโยชน์สำหรับผู้แรกเริ่มศึกษาไวยากรณ์สันสกฤต เพราะคัมภีร์สิทธิธานตเกมุทีหรือคัมภีร์ปาณินิเป็นคัมภีร์ที่มีสูตรเป็นจำนวนมากและการจัดลำดับสูตรก็ยิ่งสลับซับซ้อนซึ่งยากต่อการศึกษา

ดังนั้น สรุปได้ว่า คัมภีร์ทั้งสองนั้นก็มีจุดประสงค์หลักที่เหมือนกัน นั่นก็คือเพื่ออธิบายคัมภีร์ต้นฉบับให้ง่ายขึ้นกว่าเดิมและสามารถทำความเข้าใจได้ง่ายขึ้นสำหรับผู้ศึกษา และเพื่อเป็นที่นิยมของผู้สนใจในหลักของไวยากรณ์ของทั้งสองภาษานั้น

2.2.6 เนื้อหาของคัมภีร์นิรุตติที่ปนี

คัมภีร์นิรุตติที่ปนีแบ่งเนื้อหาออกเป็น 7 กัณฑ์ คือ

1. สนธิกัณฑ์ (สนธิกณฺฑ) ว่าด้วยการตั้งชื่อศัพท์ทางไวยากรณ์และการตัดบท การต่อบท มี 60 สูตร
2. นามกัณฑ์ (นามกณฺฑ) ว่าด้วยการลงวิภัตตินามและประกอบกับศัพท์นามให้เป็นบทที่ทำหน้าที่กัตดาเป็นต้นในประโยคคำพูด มี 228 สูตร
3. การกัณฑ์ (การกณฺฑ) ว่าด้วยอรรถของวิภัตตินามทั้ง 7 หมวด มี 42 สูตร
4. สมาสกัณฑ์ (สมาสกณฺฑ) ว่าด้วยการเชื่อมบทนามตั้งแต่ 2 บทขึ้นไปให้เป็นบทเดียวกัน เพื่อย่อคำ มี 99 สูตร
5. ตัทธิตกัณฑ์ (ตัทธิตกณฺฑ) ว่าด้วยการลงตัทธิตปัจจัยท้ายนามศัพท์ และสร้างคำนามที่มีตัทธิตปัจจัยอยู่ท้าย มี 131 สูตร
6. อาชยาดกัณฑ์ (อาชยาดกณฺฑ) ว่าด้วยการลงวิภัตติอาชยาดท้ายธาตุ และสร้างคำกริยาที่มีอาชยาดวิภัตติอยู่ท้าย มี 154 สูตร

7. กิตกัณฑ์ (กิตกณฺฑ) ว่าด้วยการลงกิตกัปัจจัยทัฬหยาตุและสร้างค่านามและคำกริยาที่มีปัจจัยกิตกัต่อท้าย มี 96 สูตร

เนื้อหาของคัมภีร์นिरुत्तिที่ปนีถูกเขียนไว้ในรูปแบบของสูตรเช่นเดียวกับคัมภีร์ลขุสิทธิธานต-
 เกมมูที ต่างกันแต่คัมภีร์ลขุสิทธิธานตเกมมูทีเป็นคัมภีร์ที่มีวิธีการนำเสนอเนื้อหาโดยการนำสูตรจาก
 คัมภีร์สิทธิธานตเกมมูทีอันเป็นคัมภีร์ที่ปรับปรุงลำดับสูตรในคัมภีร์อัชฎาธยายีของปาณินิมาจัดเรียบ
 เรียงใหม่ตามลำดับการสำเร็จรูปของคำเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับผู้แรกเริ่มศึกษาไวยากรณ์สันสกฤตโดย
 การกล่าวถึงสระการันต์ เริ่มต้นตั้งแต่ อ การันต์ในปุงลิงค์ รวมทั้งมีคำอธิบายถึงวิธีการที่สั้นและ
 กะทัดรัดเพื่อให้ง่ายต่อการศึกษายิ่งขึ้น คัมภีร์ลขุสิทธิธานตเกมมูทีมีวิธีการนำเสนอเนื้อหาโดยการจัด
 เนื้อหาทั้งหมดในรูปของสูตรต่าง ๆ และมีวृत्ติคือคำอธิบาย พร้อมทั้งตัวอย่างของสูตรนั้นๆ
 ส่วนคัมภีร์นिरुत्ติที่ปนีเป็นคัมภีร์ที่มีวิธีการนำเสนอเนื้อหาโดยการนำเอาสูตรจากคัมภีร์โมคคัลลาน
 ไวยากรณ์มาจัดเรียบเรียงลำดับสูตรใหม่เพื่อให้ตรงกันกับคัมภีร์ไวยากรณ์ในสายกัจจายนะและ
 สัททนีติ และแต่งอธิบายเนื้อหาที่เรียกว่า วृत्ติ เพิ่มเติม พร้อมทั้งได้นำอุทาหรณ์มาจากคัมภีร์ต่างๆ
 โดยเฉพาะได้นำมาจากพระไตรปิฎกเป็นส่วนใหญ่ ที่เป็นเช่นนี้ เพราะว่า คัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์
 เป็นคัมภีร์ที่ไม่ได้รับความนิยมในการศึกษาของชาวพม่าที่ให้ความสนใจกับคัมภีร์ไวยากรณ์ในสาย
 กัจจายนะและสัททนีติมากกว่า ดังนั้น พระญาณชเถระหรือแลตีสยาตอจึงได้แต่งคัมภีร์นिरुत्ติที่ปนี
 ขึ้นโดยได้นำเอาสูตรจากคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์มาจัดลำดับสูตรใหม่และได้เปลี่ยนชื่อเรียกทาง
 กฎไวยากรณ์ในคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์ให้ตรงกันกับชื่อเรียกในคัมภีร์ไวยากรณ์สายกัจจายนะ
 และสัททนีติ และได้นำอุทาหรณ์จากพระไตรปิฎกมาเป็นตัวอย่างเพื่อให้เหมาะกับชาวพม่าและให้เป็น
 ที่นิยมในการศึกษาของชาวพม่า

วิธีการเขียนเนื้อหาสูตรในคัมภีร์ทั้งสองนั้น จะมีโครงสร้างสูตรในแต่ละสูตรที่เหมือนกัน
 กล่าวคือจะประกอบด้วยสูตร วृत्ติ และอุทาหรณ์ ทั้ง 3 อย่างนั้น มีอธิบายดังนี้

สูตร คือ กฎเกณฑ์ข้อบังคับ สูตรมีลักษณะที่สั้นและกะทัดรัด เพื่อให้ท่องจำได้ง่าย เพราะ
 สูตรเป็นหลักการที่ต้องจำไปใช้ในการแต่งหรือเขียนศัพท์และประโยค หลักในการเขียนสูตรท่านกล่าว
 ไว้ในคัมภีร์การิกาวา

อุปปกขรมสนเทหิ สารตถิ คฺยหนินฺนยิ

นิทฺโทสํ เหนตฺมํ ตถิ สุตตลกฺขณสมมตํ.⁷⁶

ลักษณะของสูตรมี 6 อย่าง คือ มีอักษรน้อย ไม่ให้เกิด
 ความสงสัย มีเนื้อหาที่เป็นสาระ มีนัยอันลึกซึ้ง ไม่มีโทษ
 มีเหตุเป็นจริง.

⁷⁶ พระภิกษุพันตัมมเสนาปติ, การิกา (ย่างกุ้ง : ม.ป.ท., 2526), 177.

ลักษณะของสูตรอีกอย่างหนึ่ง ท่านกล่าวไว้ว่า

อปฺกขรํ อสนเทหํ สารตถํ สพฺพโตมฺขํ

อกฺโขภมฺนวชฺชณฺจ ฉพฺพิธํ สุตฺตลกฺขณํ.⁷⁷

ลักษณะของสูตรมี 6 อย่าง คือ มีอักษรน้อย ไม่ให้เกิด
ความสงสัย มีเนื้อหาเป็นสาระ มีประตูเข้าทุกด้าน ไม่
สิ้นสะเทือน ไม่มีโทษ.

ดังนั้น เมื่อสรุปแล้ว สูตรในคัมภีร์ทั้งสองนั้น มีลักษณะตามที่กล่าวมาแล้ว คือ รวบรวม
ได้ใจความ และมีตั้งแต่ 1 คำขึ้นไป

วृตติ คือ คำอธิบายสูตร มีหลักเกณฑ์ในการเขียนอยู่ 6 อย่าง ตามที่ท่านกล่าวไว้ในคัมภีร์
นยาสะว่า

สมพฺนโธ จ ปทฺถเจว ปทฺตโถ ปทฺวิคฺโค

โจทนา ปรีหาโร จ ฉพฺพิธา สุตฺตวณฺณนา.⁷⁸

คำอธิบายสูตร มี 6 อย่าง คือ 1. อธิบายความสัมพันธ์กับ
สูตรอื่น 2. แยกบทในสูตร 3. แสดงเนื้อหาของบทในสูตร
4. วิเคราะห์บทในสูตร 5. ตั้งคำถาม และ 6. ตอบคำถาม.

การเขียนวृตติในคัมภีร์ไวยากรณ์โดยส่วนมากแล้วจะยึดตามวิธีนี้เป็นหลัก แม้ในคัมภีร์
ลขุสัทธานตเทวมุทีและคัมภีร์นिरुत्तिทีปนีก็เช่นเดียวกัน คือมีวृตติเป็นไปตามหลักเกณฑ์นี้

อุทาหรณ์ คือ การยกตัวอย่างของการใช้หลักตามสูตรนั้น ๆ อุทาหรณ์ที่นำมาใช้ในคัมภีร์
ส่วนมากจะปรากฏในคัมภีร์รุ่นก่อน ๆ หรือคัมภีร์หลักในศาสนา เช่น พระไตรปิฎก เพราะหลักการ
ทางภาษานั้นเน้นประโยชน์เพื่อเป็นเครื่องมือในการศึกษาคัมภีร์ทางศาสนาเป็นหลัก อุทาหรณ์
สามารถแบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ อุทาหรณ์โดยตรงของสูตร และ อุทาหรณ์โดยอ้อม

สูตรในคัมภีร์ทั้งสองนั้นโดยส่วนมากแล้วจะมีอุทาหรณ์ของสูตรกำกับไว้เสมอ เพื่อเป็น
ตัวอย่างในการศึกษา

จะเห็นได้ว่า การเขียนเนื้อหาของสูตรในคัมภีร์ทั้งสองนั้นจะประกอบด้วยองค์ทั้ง 3 อย่าง คือ
สูตร วृตติ และ อุทาหรณ์ เหมือนกัน

2.2.7 ความสำคัญของคัมภีร์นिरुत्तिทีปนี

คัมภีร์นिरुत्ติทีปนีเป็นคัมภีร์ไวยากรณ์ที่มีความสำคัญเล่มหนึ่งซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

⁷⁷ พระเทพเมธาจารย์ (เจ้า ฐิตปญฺญ) ตำราเรียนไวยากรณ์กัจจายนสนธิ (ธนบุรี : โรงพิมพ์ประยูรวงศ์, 2506), 8.

⁷⁸ พระวชิรพุทธิเถระ, นยาสปกรณ์ (ลำปาง : วัดท่ามะโอ, 2522), 6

1. เป็นคัมภีร์ที่ได้เพิ่มการบัญญัติหลักภาษาขึ้นมาใหม่ในตำแหน่งที่ยังบกพร่อง เช่น การซ้อนอักษรที่เรียกว่า เทวภาวะ โดยแบ่งออกเป็น 4 อย่างคือ 1. พยัญชนะเทวภาวะ การซ้อนพยัญชนะ เช่น ปรกุกโม เป็นต้น 2. วิภตยันทปทเทวภาวะ การซ้อนบทที่มีวิภตติอยู่ท้าย เช่น คาเมคาเม สต์ กุมภา เป็นต้น 3. ธาตุเทวภาวะ การซ้อนธาตุ เช่น ตติศึกษา เป็นต้น และ 4. วากยเทวภาวะ การซ้อนพากย์ เช่น อโห พุทุโ, อโห พุทุโ เป็นต้น

2. เป็นคัมภีร์ที่นำอุทาหรณ์ซึ่งมีรูปพิเศษจากพระไตรปิฎกมาเป็นตัวอย่างที่ไม่เคยมีแสดงอยู่ในคัมภีร์อื่นๆ เช่น พระกัจจายนะกล่าวการแปลงวิภตติทั้งหลายเป็น อํ ท้าย อ การันต์ อพยยิภาวสมาส ส่วนในโมคคัลลานไวยากรณ์มิได้กล่าวการแปลงเป็น อํ ในปัญจมีวิภตติ แต่มีได้บ้างในตติยาวิภตติและสัตตมีวิภตติ แต่ในนिरुตติที่ปนีได้กล่าวถึงการแปลงปัญจมีวิภตติ เอกวจนะ เป็น อํ เช่น อชมตต์

3. เป็นคัมภีร์ที่ประมวลหลักภาษาที่สำคัญมาไว้ในคัมภีร์เดียวโดยเทียบเคียงกับตัวอย่างในพระไตรปิฎก ซึ่งจัดได้ว่าเป็นไวยากรณ์ประจำพระไตรปิฎกโดยการอ้างอิงถึงอากาศสถานไว้ในเชิงอรรถอย่างละเอียด

บทที่ 3

แปลสูตรตัดทิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีและคัมภีร์นิรุตติทีปนี

ในบทนี้ผู้วิจัยจะทำการแปลเฉพาะสูตรตัดทิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีและคัมภีร์นิรุตติทีปนี เป็นภาษาไทย และในการแปลนั้น ผู้วิจัยใช้วิธีการแปลโดยพยัญชนะเป็นหลักและใช้การแปลโดย อรรถในบางกรณี พร้อมทั้งได้เพิ่มคำอธิบายและตัวอย่างของสูตรไว้ด้วย ส่วน ลำดับ หมายถึง ลำดับของสูตรตามที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทั้งสองนั้น

วิธีการแปลภาษาสันสกฤตและภาษาบาลีตามที่นักไวยากรณ์ทั่วไปใช้นั้น เมื่อก้าวโดยสรุป แล้วมีวิธีการแปลอยู่ 2 ประเภท⁷⁹ คือ

1. การแปลโดยพยัญชนะ เป็นการแปลคำต่อคำและแปลแบบตรงตัว การแปลคำต่อคำ หมายถึง การแปลแบบรักษาความหมายของภาษา รูปแบบและโครงสร้างของภาษาต้นฉบับไว้อย่างเคร่งครัด ผู้แปลด้วยวิธีนี้ต้องมีความรู้ในระบบไวยากรณ์ของภาษาต้นฉบับเป็นอย่างดี เพราะประโยคบางประโยคที่ขาดประธานหรือกริยา เมื่อแปลก็ต้องเพิ่มตัวประธานหรือกริยาที่ขาดนั้นเข้าไปเพื่อให้ประโยคสมบูรณ์ ส่วนแปลแบบตรงตัว หมายถึง การแปลโดยมุ่งรักษาความหมายของ คำ กลุ่มคำ ประโยค รูปแบบ และโครงสร้างของภาษาต้นฉบับไว้ให้ได้มากที่สุดในเวลาแปล ทั้งจะมีสำนวนภาษาที่กระชับและสละสลวยมากกว่าการแปลแบบคำต่อคำ

2. การแปลโดยอรรถ เป็นการแปลแบบเอาความหรือการแปลแบบเสรี เป็นการแปลที่ไม่เน้นเรื่องรูปแบบหรือโครงสร้างของภาษาต้นฉบับ อาจจะมีการตัดแปลง ขยาย หรือตัดทอนข้อความบางส่วนได้บ้าง

ในการแปลสูตรตัดทิตในคัมภีร์ทั้งสองนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า การแปลโดยพยัญชนะ เป็นการแปลที่จะทำให้สูตรเป็นรูปประโยคที่สมบูรณ์และเข้าใจง่ายขึ้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีการแปลโดยพยัญชนะเป็นหลักและใช้การแปลโดยอรรถในบางกรณี เพราะการแปลสูตรบางสูตรจะยึดวิธีการแปลอย่างใดอย่างหนึ่งคงไม่ได้ จึงต้องใช้ทั้งสองวิธีควบคู่กันไป

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดการใช้เครื่องหมายวงเล็บในการแปลสูตรตัดทิต ดังนี้

1. ข้อความในวงเล็บ () หมายถึง การเพิ่มข้อความเพื่อให้สูตรนั้นมีความสมบูรณ์เข้าใจง่าย
2. ข้อความในวงเล็บ [] หมายถึง คำอธิบายและตัวอย่าง

⁷⁹ สำเนียง เลื่อมใส, มหาวีสถุตวาทาน เล่ม 3 (กรุงเทพฯ ฯ : มูลนิธิสันสกฤตศึกษาในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2561), (34) - (35).

3.1 แปลสูตรศัพท์ในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที

ในการแปลสูตรศัพท์ในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที ผู้วิจัยได้จัดทำเป็นตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แสดงการแปลสูตรศัพท์ในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
1067	สมรณานำ ปรมมาทวา. (4. 1. 82.)	(ใช้ปรตยยะศัพท์)หลังคำนามตัวแรกของประโยค(ในสูตร)ก็ได้ไม่บังคับ.
1068	อศวปตยาภิภยศจ. (4. 1. 84.)	และ(อณฺ ปรตยยะ ลงในความหมายของปรตยยะต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว)ท้ายคำว่า อศวปติ (เทพเจ้าแห่งม้า) เป็นต้น.
1069	ตพิติเตชวจามาเทะ. (7. 2. 117.)	เมื่อปรตยยะศัพท์ตามมา มี ณฺ หรือ ญฺ ที่บ่งความให้มีกรกระทำวฤทธิในวรรคของสระที่หนึ่งในสระทั้งหลาย. [อศวปติ เมื่อมีปรตยยะศัพท์ที่มี ณฺ หรือ ญฺ ตามมา จะต้องทำวฤทธิสระตัวต้น จะได้รูปเป็น อาศวปต]
1070	ทิตยาทิตยาทิตยปตยุดตรป- ทาณณฺยะ. (4. 1. 85.)	ณฺย ปรตยยะ ลง(ในความหมายของปรตยยะต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว)ท้ายชื่อ คือ ทิติ อทิตติ และ อาทิตย และคำที่มี ปติ อยู่ท้าย. [ลงท้ายชื่อ คือ ทิติ อทิตติ และ อาทิตย เช่น ไทตย (ลูกของทิตติ) อาทิตย (ลูกของพระอาทิตย์) ท้ายคำที่มี ปติ อยู่ท้าย เช่น ปราชูปตย (ลูกของปราชูปติ)]
1071	เทวาท ษณฺเณา.	ยณฺ และ อยณฺ ปรตยยะ ลงท้าย เทว ศัพท์. [ไทวย หรือ ไทว (เกี่ยวข้องกับเทพ)]
1072	พหิษษุภฺนิโลโป ยณฺ จ.	ให้ลบ ฐฺ ของคำว่า พหิสฺ (ข้างนอก) และลง ยณฺ ปรตยยะ. [ฐฺ ของคำว่า พหิสฺ คือ สระ อิ และ ลบ สฺ เช่น พาทย (ซึ่งอยู่ภายนอก)]
1073	กิติ จ. (7. 2. 118.)	และ(การทำวฤทธิสระตัวต้นย่อมี)เมื่อปรตยยะมี กฺ เป็น อิตตามหลัง. [พหิสฺ เมื่อประกอบกับ อิกกฺ ปรตยยะ จะทำวฤทธิสระตัวต้นได้รูปเป็น พาทิก]
1074	โครชาทปฺรสงเค ยต.	ยต ปรตยยะ ลงท้ายศัพท์ที่มีสระเป็นทีสุตมี โค เป็นต้น. [คฺวย (การสืบทอดมาจากโค)]

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
1075	อุตสาหิภโย'ณ. (4. 1. 86.)	อลฺ ปรตฺยยะ ลงท่ายศัพทฺมี อุตส เป็นต้น. [เอาตส (การสืบทอดของอุตสະ)]
1076	สฺตฺรีปฺุสภายํ นณฺสนณฺเฑา ภวานต. (4. 1. 87.)	นณฺ และ สนณฺ ปรตฺยยะ ลงท่ายสองศัพทฺ คือ สฺตฺรี และ ปฺุส. [สฺไตฺรณ (ซึ่งเป็นหญิง), เปงฺสน (ซึ่งเป็นชาย)]
1077	ตสฺยปรตฺยม. (4. 1. 92.)	ปรตฺยยะที่ลงในความหมายว่า ปรตฺย (ลูก) ย่อมมีท่ายนาม ศัพทฺที่เป็นษัษฐีวิภกฺติ. [อาศฺวปต (ลูกของอัศฺวปติ)]
1078	โอรฺคฺณะ. (6. 4. 146.)	คฺณะย่อมมีในวรรคของ ภ ซึ่งลงท่ายด้วยสระ อฺ หรือ อู (ในเมื่อปรตฺยยะอยู่หลัง). [เอาปคฺว (การสืบทอดของอุปคฺ)]
1079	อปตฺยํ เปาตฺรปรภกฺติ โคตฺรม. (4. 1. 162.)	คำที่กล่าวถึงตระกูลซึ่งเริ่มต้นด้วยหฺลน เรียกว่า โคตฺร.
1080	เอโก โคตฺเร. (4. 1. 93.)	เมื่อโคตฺร(ถูกกล่าวถึงอยู่) ปรตฺยยะตัวเดียวย่อมมี. [เอาปคฺว (การสืบทอดของอุปคฺ คือหฺลนของอุปคฺ)]
1081	ครฺคาทิกโย ยณฺ. (4. 1. 105.)	ยณฺ ปรตฺยยะ ลง(ในความหมายว่าการสืบทอดเชื้อสาย) ท่ายศัพทฺมี ครฺค เป็นต้น. [คารฺคฺย (ผู้สืบเชื้อสายของครฺคะ)]
1082	ยณฺโณศฺจ. (2. 4. 64.)	และ (มีการลบ ยณฺ และ อณฺ ปรตฺยยะ อันเป็นส่วนหนึ่งของคำที่) ลงท่ายด้วย ยณฺ หรือ อณฺ (ที่หมายถึงการสืบทอดเชื้อสาย). [ครฺคฺย (ผู้สืบเชื้อสายของครฺคะ)]
1083	ชีวติ ตฺ วศฺเย ยฺวณ. (4. 1. 163.)	แต่เมื่อผู้สืบเชื้อสายที่เป็นพ่อยังมีชีวิตอยู่ ผู้ที่สืบเชื้อสายที่เป็น หฺลนหรือที่ต่ำกว่านั้น เรียกว่า ยฺวณ.
1084	โคตฺราทฺยฺนยสฺตฺริยาม. (4. 1. 94.)	(คำว่า ยฺวณ ถูกกล่าวต่อ)จากความหมายว่าการสืบเชื้อสาย แต่ในสตรฺลิคฺ ไม่เรียกว่า ยฺวณ.
1085	ยณฺโณศฺจ. (4. 1. 101.)	และ (ผกฺ) ลงท่ายคำที่ลงท่ายด้วย ยณฺ และ อณฺ (ซึ่งหมายถึง ผู้สืบเชื้อสาย).
1086	อายณฺยีนฺยิยะ ผตฺขจฺจฺฆํ ปรตฺยยาทีนํ. (7. 1. 2.)	อายณฺ ย่อมมีในวรรคของ ผ, เอยฺ ย่อมมีในวรรคของ ผ, อีณฺ ย่อมมีในวรรคของ ข, อียฺ ย่อมมีในวรรคของ จ, และ อีย ย่อมมีในวรรคของ ฆ อันเป็นคำเริ่มต้นของปรตฺยยะทั้งหลาย. [คารฺคฺยายณฺ (ผู้สืบเชื้อสายของครฺคะ)].

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
1087	อต อธิ. (4. 1. 95.)	อธิ ปรัตยยะ ลง(ในความหมายว่าผู้สืบเชื้อสาย)ท้ายศัพท์ที่เป็นรัสสะระ คือ อ. [ทากษิ (ผู้สืบเชื้อสายของทักษะ)]
1088	พาทหัทิกฤษจ. (4. 1. 96.)	และท้ายศัพท์มี พาทหุ เป็นต้น. [พาทหิระ (ผู้สืบเชื้อสายของพาทหุ)]
1089	อนฤษยานนทรเย วิทาทิกโย'ณ. (4. 1. 104.)	อน ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์มี วิท เป็นต้น ในความหมายว่าผู้สืบเชื้อสายซึ่งเป็นคำที่ไม่ใช่ชื่อของนักพรตผู้ศักดิ์สิทธิ์. [ไวท (ผู้สืบเชื้อสายของวิทะ)]
1090	ศิวาทิกโย'ณ. (4. 1. 112.)	อน ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์มี ศิว เป็นต้น (ในความหมายว่าผู้สืบเชื้อสาย). [ไศว (ผู้สืบเชื้อสายของพระศิวะ)]
1091	ฤษยนทรฤษณิกฤษจ. (4. 1. 114.)	และ (อน ปรัตยยะ) ลงท้ายชื่อของนักพรตผู้ศักดิ์สิทธิ์และผู้สืบเชื้อสายของ อันธกะ วฤษณิ และ กฤษ. [ท้ายชื่อนักพรต เช่น วาสิชฐ (ผู้สืบเชื้อสายของวาสิชฐะ) ท้าย อนธก เช่น ศวาลก (ผู้สืบเชื้อสายของศวาลกะ) ท้าย วฤษณิ เช่น วาสูเทว (ผู้สืบเชื้อสายของवासुतेव) ท้าย กฤษ เช่น นากุล (ผู้สืบเชื้อสายของนกุละ)]
1092	มาตฤษุต สักขยาสักทรปุร- วายา. (4. 1. 115.)	ให้ อู เป็นตัวแทนที่ของคำว่า มาตฤ (มารดา) เมื่อมีจำนวนนับอยู่ข้างหน้า หรือมี สม หรือ ภาทร อยู่ข้างหน้า แล้วให้ลง อน ปรัตยยะ. [ไทวมাত্র (ผู้มีมารดาและมารดาบุญธรรม), ฆาณมาตร (ผู้มีมารดา ๖ คน), สางมาตร (ผู้มีมารดาดี), ภาทรมาตร (ผู้มีมารดางดงาม)]
1093	สตรีกโย ฒก. (4. 1. 120.)	ฒก ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์ที่ลงท้ายด้วยปรัตยยะสตริลิงค์. [ไวเนเตย (บุตรของนางวินตา)]
1094	กนยายา. กนิน จ. (4. 1. 113.)	และให้ กนิน เป็นตัวแทนที่ของ กนยา (แล้วลง อน ปรัตยยะ). [กานิน (บุตรของหญิงโสด)]
1095	ราชศวศุราหุต. (4. 1. 137.)	ยต ปรัตยยะ ลงท้าย ราชน ศัพท์ และ ศวศุร ศัพท์.
1096	ราชโย ฆาตาเวเว.	หลัง ราชน ศัพท์ เมื่อหมายถึงวรรณะกษัตริย์.

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
1097	เย จากภาวกรรมโณชะ. (6. 4. 168.)	และ ย ปรัตยยะตามมาข้างหลัง ให้คง อนุ ไว้ ยกเว้นเมื่อมีความหมายถึงการกระทำหรือภาวะ. [ราชนุย (กษัตริย์หรือผู้ชายที่อยู่ในวาระกษัตริย์)]
1098	อนุ. (6. 4. 167.)	(อนุ ปรัตยยะตามมาข้างหลัง) ให้คง อนุ ไว้ในรูปเดิม. [ราชนุ (บุตรของพระราชา)]
1099	กษตฺรทพฺหะ. (4. 1. 138.)	หฺม ปรัตยยะ ลงท้าย กษตฺร ศัพท์. [กษตฺรีย (ผู้มีวาระกษัตริย์)]
1100	เรวตฺยทภิกฺษุชฺฌกฺ. (4. 1. 146.)	ชฺฌกฺ ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์มี เรวติ เป็นต้น.
1101	ฐฺสูเยกะ. (7. 3. 50.)	ให้ อิก เป็นตัวแทนที่ของ ฐฺ (ซึ่งมาหลังฐานการผันคำ). [เรวติก (ผู้สืบเชื้อสายของเรวติ)]
1102	ชนปทศพฺทาท กษตฺรียาทฺ. (4. 1. 168.)	อญ ปรัตยยะ ลง(ในความหมายว่าผู้สืบเชื้อสาย)ท้าย กษตฺรีย ศัพท์ที่หมายถึงศัพท์ว่าชนบท. [ปาณจาล (ผู้สืบเชื้อสายของกษัตริย์เมืองปัญจาละ)]
1103	กษตฺรียสมานศพฺทาทฺชน-ปทาทฺ ตสฺย ราชนุยปตฺยวตฺ.	เมื่อหมายถึงกษัตริย์ ลงท้ายชื่อของชนบทที่มีชื่อเหมือนกันว่า กษตฺรีย. [ปาณจาล (พระราชาทรงกษัตริย์ของเมืองปัญจาละ)]
1104	ปุโรโรณ.	อญ ปรัตยยะ ลงท้าย ปุรุ ศัพท์. [แปราว (ผู้สืบเชื้อสายของปุรุ)]
1105	ปาณฺโฑโรชฺยณ.	ชฺยณ ปรัตยยะ ลงท้าย ปาณฺฑุ ศัพท์. [ปาณฺฑย (ผู้สืบเชื้อสายของปาณฺฑุ)]
1106	กฺรุณาทภิกฺโย ญยะ. (4. 1. 172.)	ญยะ ปรัตยยะ ลงท้าย กฺรุ ศัพท์ และ ชื่อที่ขึ้นต้นด้วย น. [ท้าย กฺรุ ศัพท์ เช่น เการวย (ผู้สืบเชื้อสายของกฺรุ) ท้ายชื่อที่ขึ้นต้นด้วย น เช่น ไนษรย (ผู้สืบเชื้อสายของไนษระ)]
1107	เต ตฺทราชาชะ. (4. 1. 174.)	ปรัตยยะเหล่านี้มี อญ เป็นต้น เรียกว่า ตฺทราชาชะ.
1108	ตฺทราชาสฺย พหุชฺ เตโนวา-สฺตฺรียาม. (2. 4. 62.)	การลบตฺทราชาชะปรัตยยะย่อมี ในเมื่อหมายถึงจำนวนมาก ยกเว้นในสตรีลิงค์. [ปาณจาละ (พระราชาทรงหลายของเมืองปัญจาละ)]
1109	กมฺโพชาลลฺก. (4. 1. 175.)	การลบปรัตยยะย่อมี เมื่อประกอบกับ กมฺโพช ศัพท์. [กมฺโพช (พระราชาทรงกัมโพชะ)]

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
1110	กมโพชาทิกย อิติ วกตวยม.	ควรกล่าวว่า ลงท้ายศัพท์มี กมโพช เป็นต้น. [โฉล (พระราชแห่งโฉละ)]
1111	เตน รกตฺ รากาต. (4. 2. 1.)	(อณฺ ปรตฺยยะ) ลงท้ายคำที่แสดงถึงสี เพื่อชี้เฉพาะสิ่งที่ทำให้เป็นสี. [กาษาย (ผ้าย้อมด้วยน้ำฝาด)]
1112	นฤษตฺเร ยุกตฺส กาลส. (4. 2. 3.)	(อณฺ ปรตฺยยะ) ลงท้ายคำที่แสดงถึงกาลเวลาซึ่งประกอบแล้วในกลุ่มดวงดาว.
1113	ติษฺยปุษฺยโยรฺนฤษตฺราณิ ยโลป อิติ วาจยม.	ควรกล่าวว่า การลบ ย ย่อมมี ในเมื่อ อณฺ ปรตฺยยะอยู่หลังชื่อของกุ่มดวงดาวของ ติษฺย หรือ ปุษฺย. [เปาษ (ดาวชื่อว่าปุษฺยะ)]
1114	ลฺุพวิเสษ. (4. 2. 4.)	มีการลบปรตฺยยะที่เชื่อมโดยคำภาษิตนำหน้า ถ้าไม่มีการเน้นพิเศษจะเข้าใจว่าเป็นของบางส่วนของเวลาซึ่งประกอบด้วย 24 ชั่วโมง. [อหฺย ปุษฺย (วันนี้เป็นของกุ่มดวงดาวปุษฺยะ)]
1115	ทฤษฺฐํ สาม. (4. 2. 7.)	(อณฺ ปรตฺยยะ) ลงท้ายคำที่เป็นตฤตฺยวิภักติในความหมายว่าถูกเห็น. [วาสฺยฺฐํ สาม (สามะผู้ถูกเห็นโดยวาสฺยฺฐะ)]
1116	วามเทวาทฺทฺยทฺทฺเยา. (4. 2. 9.)	ทฺยตฺ และ ทฺย ปรตฺยยะ ลงท้ายชื่อ วามเทว. [วามเทวฺย (ส่วนของสามะผู้ถูกเห็นโดยวามเทวะ)]
1117	ปฺริวฤตฺ รธ. (4. 2. 10.)	(อณฺ ปรตฺยยะ) ลงท้ายคำที่เป็นตฤตฺยวิภักติในความหมายว่า แวดล้อม. [วาสุตฺร (แวดล้อมด้วยผ้า)]
1118	ตตฺโรทฺฤตฺมมตฺรภฺยส. (4. 2. 14.)	(อณฺ ปรตฺยยะ) ลงท้ายคำที่แสดงถึงภษณอันเป็นสถานที่อยู่ในนั้น. [ศาราว (ซึ่งวางไว้บนจานตั้ง)]
1119	สฺสฺกฤตฺ ภฺกษส. (4. 2. 16.)	(อณฺ ปรตฺยยะ) ลงท้ายคำที่เป็นสฺปตฺมีวิภักติในความหมายว่า ตระเตรียม. [ภฺรชฺตฺร (ตระเตรียมในกะทะ)]
1120	สา'สฺย เทวตา. (4. 2. 24.)	ปรตฺยยะที่ลงท้ายชื่อของเทวตา ในเมื่อบางสิ่งถูกกล่าวถึงของเขา. [ไอนุทฺร (เป็นของอินทเทพ), ปาศฺุปต (เป็นของ

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
		พระคิเว), วารหस्पตย (เป็นของพฤหัสบดี)]
1121	ศุกราทมน. (4. 2. 26.)	ฉน ปรตยยะ ลงท่าย ศกร ศัพท์. [ศกรีย (เป็นของพระศกร์)]
1122	โสมากุณยณ. (4. 2. 30.)	กฺยณ ปรตยยะ ลงท่าย โสม ศัพท์. [เสามย (เป็นของพระจันทร์)]
1123	วายุวฤตฺพิตรุขโส ยต. (4. 2. 31.)	ยต ปรตยยะ ลงท่าย วายุ ศัพท์ ฤตฺ ศัพท์ ปิตฤ ศัพท์ และ อุษส ศัพท์. [วายุว (เป็นของเทพเจ้าแห่งลม), ฤตวย (เป็นของฤตुकาล)]
1124	ริง ฤตตะ. (7. 4. 27.)	ตัวแทนที่ของรัสสะสะระคือ ฤ จะเป็น ฤณ เมื่อปรตยยะซึ่งเริ่ม ด้วย ย และ ไม่เป็น กฤต หรือ สารวธาตูก ตามมา หรือ ถ้า จวิ ตามมา. [ปิตรย (เป็นของต้นตระกูล), อุษสย (เป็นของเทพอุษัศ)]
1125	ปิตฤวมาตุลมาตามหปีตา- มหะ. (4. 2. 36.)	คำว่า ปิตฤว (พี่ชายของพ่อ) มาตุล (น้องชายของแม่) มาตามห (พ่อของแม่) และ ปิตามห (พ่อของพ่อ) เป็นศัพท์ที่ สำเร็จอย่างผิดปกติ.
1126	ตสย สมุหะ. (4. 2. 37.)	(อน ปรตยยะ) ลงในความหมายว่า การรวบรวม(หมู่)แห่งสิ่งนั้น. [กา (หมู่แห่งกา)]
1127	ภิกษาทิกโย'ณ. (4. 2. 38.)	อณ ปรตยยะ ลงท่าย ภิกษา (ขอ) เป็นต้น. [ภิกษ (สิ่งที่ถูกรวบรวมในรูปของการขอ), คารภิน (หมู่ของ หญิงมีครรภ์)]
1128	อินณยนปตเย. (6. 4. 164.)	เมื่อ อณ ปรตยยะตามมา ไม่ใช่ในความหมายว่าผู้สืบเชื้อสาย อิน จะยังคงอยู่ในรูปเดิม. [ไม่มีการลบสระที่สุดและคำที่ตามมา เช่น เยาวตย (หมู่แห่ง หญิงสาว)]
1129	ครามชนพนรุภยสตุล. (4. 2. 43.)	ตล ปรตยยะ ลงท่ายศัพท์ว่า คราม ชน และ พนรุ. [คำที่ลงท่ายด้วย ตล เป็นสตรีลิงค์ เช่น ครามตา (หมู่แห่งบ้าน ทั้งหลาย)]
1130	คชสหายภย้า เจติ วกตวยม.	ควรกล่าววว่า (ตล ปรตยยะ) ลงท่าย คช ศัพท์ และ สหาย ศัพท์. [คชตา (หมู่ของช้าง), สหายตา (หมู่ของเพื่อน)]

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
1131	อหนะ ชะ กรเตา.	ข ปรัตยยะ ลงท้าย อหน (วัน) ในความหมายของการบูชาอัญ. [อหีน (การบูชาอัญเฉพาะ)]
1132	อจิตตหสติเธโนษฐก. (4. 2. 46.)	ฐก ปรัตยยะ ลงท้ายสิ่งที่ไม่มีจิต หสติ (ข้าง) และ เชนุ (แม่โคนม).
1133	อิสสุกุกานตาด กะ. (7. 3. 51.)	ให้ ก เป็นตัวแทนที่ของ ฐ หลังคำที่ลงท้ายด้วย อิส หรือ อุส หรือ อุก หรือ ต. [สากตุก (ปริมาณของแป้งทำอาหาร), หาสติก (หมูแห่งข้าง), ไชนุก (หมูแห่งแม่โคนม)]
1134	ตทธีเต ตทเวท. (4. 2. 58.)	(อณ ปรัตยยะ) ลงในความหมายว่าเรียนซึ่งสิ่งนั้นหรือรู้ซึ่งสิ่งนั้น.
1135	น ยวากย่ำ ปทานตากรย่ำ ปุรวา ตุ ตากยาไมจ. (7. 3. 3.)	ไม่มีการทำวฤทธิในช่องของคำที่อยู่หลังอักษร ย และ ว ซึ่งอยู่ หลังสุดของบททั้งหลาย แต่ ไอ และ เอา ย่อมมีท้ายอักษร เหล่านั้น. [ไวยากรณ (คนผู้ได้ศึกษาหรือผู้รู้ไวยากรณ) ในขณะที่ ย ของ วฺยากรณ (ไวยากรณ) อยู่ที่สุดของบท ดังนั้น จึงเพิ่มอุปสรรค คือ วิ]
1136	กรมาทิกโย วุน. (4. 2. 61.)	วุน ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์มี กรม เป็นต้น (ในความหมายว่าผู้รู้ สิ่งต่างๆ). [กรมก (คนผู้รู้คำสั่ง) ปทก (คนผู้รู้คำถา) ศิกษก (คนผู้รู้สิ่งหนึ่ง ของเวทาคะ 6) มีมังสก (คนผู้รู้ปรัชญามีมังสา)]
1137	ตทสมินนสตีติ เทเศ ตณนามินน. (4. 2. 67.)	ปรัตยยะลงหลังคำในความหมายว่า สิ่งนั้นมีอยู่ในสิ่งนี้ คือ สถานที่ที่ถือเอาชื่อของสิ่งนั่นเอง. [เอาทุมพร (ประเทศมีต้นมะเดื่อ)]
1138	เตน นิรวฤตตม. (4. 2. 68.)	ในความหมายว่าเป็นที่สมบูรณ์โดยเขา. [เกาศามพี (เมืองที่สมบูรณ์ด้วยกฤษมพะ)]
1139	ตสย นิवासะ. (4. 2. 69.)	ในความหมายว่าสถานที่อยู่อาศัยของเขา. [ไสว (สถานที่อยู่ของพระศิวะ)]
1140	อทูรภาวจ. (4. 2. 70.)	และในความหมายว่าสิ่งไม่ไกลจากที่นั้น. [ไวทิส (ไม่ไกลจากเมืองวิทิตา)]
1141	ชนปเท ลุป. (1. 2. 51.)	เมื่อมีการกล่าวถึงชนบท การลบ(ลุป)ของปรัตยยะย่อมมี.

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
1142	ลูปิ ยุกตวหยุกติวจน. (1. 2. 51.)	เมื่อมีการลบโดย ลูปิ เพศและอักษรยังคงรูปเดิม. [ปัญจาละ (ชนบทซึ่งเป็นสถานที่อยู่ของปัญจาละ) กุระวะ (ประเทศเป็นที่อยู่ของกุระ) องคาะ (ประเทศเป็นที่อยู่ขององคคะ).]
1143	วรรณาทิภยศจ. (4. 2. 82.)	และท้ายศัพท์มี วรรณา เป็นต้น (ซึ่งแสดงถึงคำที่ไม่ใช่ประเทศ) [วรรณาะ (เมืองไม่ไกลจากประเทศของวรรณา)]
1144	กุมุทนทเวตเสภโย ทมตูป. (4. 2. 86.)	ทมตูป ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์ว่า กุมุท (ดอกบัว) นท (ไม้้อ) และ เวตส (หวาย).
1145	ณยะ. (8. 2. 10.)	(ให้มี ิว ในช่องของ ม ของปรัตยยะ มตุ) หลังคำที่ลงท้ายใน ณยะ. [กุมุทวต (เต็มไปด้วยดอกบัว) นทวต (เต็มไปด้วยไม้้อ)]
1146	มาทุปธายาศจ มโตวา'ยวาทิภยะ. (8. 2. 9.)	ให้มี ิว ในช่องของ ม ของ มตุ ปรัตยยะที่มาหลังคำที่สุดของ สิ่งที่มี ม หรือ อ หรือ อา หรืออักษรที่อยู่ถัดจากพยางค์สุดท้ายของ ม หรือ อ หรือ อา แต่ไม่เป็นเช่นนั้นหากมาหลังคำว่า ยว (ข้าวเหนียว) เป็นต้น. [เวตสวต (เกลื่อนกล่นด้วยหวาย)]
1147	นทศาทาททวลจ. (4. 2. 88.)	ทวลจ ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์ว่า นท (ไม้้อ) และ ศาท (หญ้าอ่อน). [นทวล (เกลื่อนกล่นด้วยไม้้อ)]
1148	ศิขายา วลจ. (4. 2. 89.)	วลจ ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์ว่า ศิขา (ยอด). [ศิขवल (มียอด)]
1149	เศษ. (4. 2. 92.)	ใช้ในความหมายที่เหลืออย่างอื่น. [ในความหมายนอกจากคำที่แสดงถึงผู้สืบสายโลหิต เป็นคำที่กล่าวถึงเป็นตัวแรก และที่เป็นนัยสำคัญซึ่งเป็นส่วน อยู่ท้าย เรียกว่า ผู้ยังคงเหลือ และในคำที่หมายถึงผู้ยังเหลือของความหมาย ให้มีปรัตยยะ อดณ เป็นต้น เช่น จากษุช (มองเห็นได้) ศราวณ (สามารถได้ยิน) เอาปนิชท (ข้อความในคัมภีร์) ทารษท (ลับหิน) จาตุร (ชี้ด้วยบุรุษสี่คน) จาตุรทศ (ผู้ถูกเห็นในวันที่ 14 ของเดือน)]
1150	ราชฎรารวารปาราทฆเขา. (4. 2. 93.)	ฆ และ ข ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์ว่า ราชฎร (ประเทศ) และ อวารปาร (ฝั่งทั้งสอง).

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
		[ราชภูริย (เกิดแล้วในประเทศ)]
1151	อวารปาราทวิคฤหิตาหปี วิปริตจเวติ วกตวยม.	ควรกล่าววว่า ปรตยยะลงท่าย อวารปาร ศัพท ในเมื่อถือเอา เป็นส่วน ๆ และในเมื่อตรงกันข้าม. [อวาริน (เป็นของฝั่งนี้) ปาริน (เป็นของฝั่งอื่น) ปาราวาริน (เป็นของฝั่งอื่นและฝั่งนี้)]
1152	ครามาทยขณฺเฏ. (4. 2. 94.)	ย และ ขณฺ ปรตยยะ ลงท่ายคำวว่า คราม (หมู่บ้าน). [ครามย หรือ ครามิน (คนชนบท)]
1153	นทยาทิกโย ตมก. (4. 2. 97.)	ตมก ปรตยยะ ลงท่ายศัพทมี นที (แม่น้ำ) เป็นต้น. [นาเทย (เกี่ยวกับน้ำ) มาเทย (เกี่ยวกับดิน) วารานเสย (เป็น ของเมืองพารานสี)]
1154	ทกษิณาปศจาตปุรสตยก. (4. 2. 98.)	ตยก ปรตยยะ ลงท่ายศัพทวว่า ทกษิณา ปศจาต และ ปุรส. [ทากษิณาตย (เกิดในทิศใต้) ปาศจาตย (เกิดในทิศตะวันตก) เปารสตย (เกิดในทิศตะวันออก)]
1155	ทยุปฺราคปาคุทกฺปฺรตีจโย ต. (4. 2. 101.)	ยต ปรตยยะ ลงท่ายศัพทวว่า ทยุ (ท้องฟ้า) ปฺราจ อปจ อุทจ และ ปฺรตีจ. [ทิวย (เกี่ยวกับสวรรค์หรือสิ่งทิพย์) ปฺราจย (ทางตะวันออก) อปาจย (ทางใต้) อุทิจย (ทางทิศเหนือ) ปฺรตีจย (ทาง ตะวันตก)]
1156	อวยยาต ตยป. (4. 2. 104.)	ตยป ปรตยยะ ลงท่ายอพยยศัพท. [เฉพาะหลัง อมา (ด้วยกัน) อิห (ที่นี่) กว (ที่ไหน) และ คำที่ลง ท่ายด้วย ตสิ และ ตฺร เช่น อมาตย (อำมาตย์) อิहतย (สร้าง ขึ้นแล้วในที่นี้) กวตย (ถูกสร้างในที่ไหน) ตตสตย (สิ่งสร้างจาก ที่นั่น) ตตฺรตย (เกิดขึ้นในที่นั้น)]
1157	ตยพเนรฐฺเว.	ควรกล่าววว่า ตยป ปรตยยะ ลงท่ายอพยยศัพท นิ ใน ความหมายวว่าต่อเนื่องกัน. [นิตย (เนื่องนิตย)]
1158	วฤทฺธิรยสยาจามาทิสตท วฤทฺทม. (1. 1. 73.)	คำทั้งหมดในสระทั้งหลายของสิ่งทีขึ้นต้นด้วยวฤทฺธิ เรียกวว่า วฤทฺธิ.
1159	ตยทาทีนิ จ. (1. 1. 74.)	และ ตยท เป็นต้น เรียกวว่า วฤทฺธิ.
1160	วฤทฺทจาฉะ. (4. 2. 114.)	ฉ ปรตยยะ ลงท่ายคำทีเรียกวว่า วฤทฺท.

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
		[ศาลิย (เป็นของห้องโถง) ตทีย (เป็นของสิ่งนั้น)]
1161	วา นามเธยสย วฤทฺธสณฺชญา วฤทฺถวยา.	ควรกล่าววว่า วฤทฺธ เป็นชื่อสามัญทั่วไป. [เทวทตตีย หรือ ไทวทตต (เป็นของเทวทตตตะ)]
1162	คหาทิกยศฺจ. (4. 2. 138.)	และลงท้ายศัพทที่มี คห เป็นต้น. [คหีย (เป็นของถ้ำ)]
1163	ยฺชฺมทสมโทรนยตรสฺยํ ขณ จ. (4. 3. 1.)	และ ขณ ปรตฺยยะ ลงท้าย ยฺชฺมท และ อสมท. [ยฺชฺมทีย (สิ่งที่เป็นของท่านทั้งสองหรือทั้งหมดของท่าน) อสมทีย (สิ่งที่เป็นของเราทั้งหลาย)]
1164	ตสมินฺนณิ จ ยฺชฺมากาสมา- เกา. (4. 3. 2.)	เมื่อ ขณ ปรตฺยยะถูกเพิ่มเข้ามา และเมื่อ อณ ปรตฺยยะถูกเพิ่ม เข้ามา ยฺชฺมาก และ อสมาก เป็นตัวแทนที่ของ ยฺชฺมท และ อสมท. [เยาษมาก็ณ (เป็นของท่าน) อาสมาก็ณ (เป็นของเรา ทั้งหลาย)]
1165	ตวกมฺมาเกววจเน. (4. 3. 3.)	ในช่องของ ยฺชฺมท และ อสมท ซึ่งแสดงความหมายอย่างเดียว จึงเป็น ตวก และ มก (ในเมื่อ ขณ ปรตฺยยะตามมา). [ตวากิน หรือ ตวาก (เป็นของท่าน) มวมกิน หรือ มวมก (เป็น ของข้าพเจ้า)]
1166	ปรตฺยโยตฺตรปทโยศฺจ. (7. 2. 98.)	และเมื่อปรตฺยยะตามมา หรือ คำในการประกอบคำ ตว และ ม วางไว้ในช่องทั้งสองคือ ยฺชฺมท และ อสมท เมื่อบ่งถึงอรรถ เดียว. [ตวทีย (เป็นของท่าน) มาทีย (เป็นของข้าพเจ้า) ตวตปฺตร (บุตรของท่าน) มตปฺตร (บุตรของข้าพเจ้า)]
1167	มธยานมฺะ. (4. 3. 8.)	ม ปรตฺยยะ ลงท้ายศัพทว่า มธย (กลาง). [มธยม (กลางที่สุด)]
1168	กาลาภฺฐณฺ. (4. 3. 11.)	ฐณ ปรตฺยยะ ลงท้ายศัพทที่แสดงถึงกาลเวลา. [กาลิก (ชั่วระยะเวลา)]
1169	อวยยานำ ฆมาตเร ฐฺโลปะ.	มีการลบสระที่สุดของอพยยศัพทในที่ได้ชื่อว่า ฆ [สายนฺปราดิก (ยามเย็นและตอนเช้า)]
1170	ปราวฤชฺ เอณฺยะ. (4. 3. 17.)	เอณฺย ปรตฺยยะ ลงท้ายศัพทว่า ปราวฤชฺ (ฤดูฝน). [ปราวฤชฺเณย (สิ่งที่เป็นของฤดูฝน)]
1171	สายนฺจิรฺปราวุเณปรฺเควฺย-	ภฺยฺ ภฺยฺลฺ และ ตฺภฺ ปรตฺยยะ ลงท้ายศัพททั้ง 4 คือ สายน

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
	เยภยษญญญุเลาตุฎจ. (4. 3. 23.)	(ในเวลาเย็น) จิรม (เป็นเวลายาวนาน) ปราหเน (ในตอนสาย) ปรเค (ในตอนรุ่งอรุณ) และหลังอัพยัคฆ์ที่แสดงถึง กาลเวลา. [สายงตน (สิ่งที่มีในตอนเย็น) จิรงตน (ยาวนาน) ในกรณีของ ปราหเน และ ปรเค การสร้างศัพท์ด้วย เอ เป็นคำที่ต่างจาก ปกติ จึงเป็น ปราหเนตน (สิ่งที่มีในตอนสาย) และ ปรเคตน (สิ่งที่มีตอนเช้าตรู่) โทษาคตน (เป็นของราตรี)]
1172	ตตร ชาตะ. (4. 3. 25.)	(อณฺ ปรัตยยะ เป็นต้น และ ชฺ ปรัตยยะ เป็นต้น) ลงใน ความหมายว่าเกิดขึ้นภายในนั้น. [ลงหลังคำที่เป็นสัปตมิวักติ เช่น สฺเรฆน (เกิดขึ้นในสรุฆนะ) เอาตส (เกิดขึ้นในอุตสะ)]
1173	ปรารุชษฐรูป. (4. 3. 26.)	ฐรูป ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์ว่า ปรารุช (ฤดูฝน) (เมื่อใช้ใน ความหมายว่าเกิดขึ้น). [ปรารุชชิก (เกิดขึ้นในฤดูฝน)]
1174	ปรายภาวะ. (4. 3. 39.)	(ปรัตยยะ อณฺ เป็นต้น) ใช้ในความหมายว่า มากมาย. [แต่เฉพาะหลังคำที่บ่งถึงที่ไหน เช่น สฺเรฆน (มีมากมายใน สรุฆนะ)]
1175	สัฎฺเต. (4. 3. 41.)	(ปรัตยยะ อณฺ เป็นต้น) ใช้ในความหมายว่ามีพร้อม. [สฺเรฆน (มีพร้อมในสรุฆนะ)]
1176	โกศาตุฒณ. (4. 3. 42.)	ฒณ ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์ว่า โกศ (รังไหมของตัวไหม). [เกาศย (ทำให้เป็นไหม)]
1177	ตตร ภาวะ. (4. 3. 53.)	(ปรัตยยะ อณฺ เป็นต้น) ใช้ในความหมายถึงผู้ที่พักอยู่ในที่นั้น. [สฺเรฆน (ผู้อยู่ในสรุฆนะ) เอาตส (ผู้อยู่ในเมืองอุตสะ) ราชฎุย (ผู้อยู่ในราชอาณาจักร)]
1178	ทิกาทิกโย ยต. (4. 3. 54.)	ยต ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์ว่า ทิศ เป็นต้น. [ทิกย (นอนอยู่ในพื้นที่เฉพาะหรือที่อยู่) วรคย (สิ่งที่มีอยู่ของ วรรค)]
1179	ศรีราววาจจ. (4. 3. 55.)	และหลังคำที่บ่งถึงส่วนของร่างกาย (ให้ลง ยต ปรัตยยะ). [ทนต์ย (ฟัน) กณฺฐย (ลำคอ)]
1180	อนุศติกาทินา จ. (7. 3. 20.)	และหลังศัพท์ว่า อนุศติก (ประมาณ 100) เป็นต้น.

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
		[เมื่อปรตยยะที่มี ฌ หรือ ญ หรือ ก ตามมา ให้ทำวฤทธิเป็น ตัวแทนที่ของสระในศัพท์ทั้งสองของคำผสม(ตัดทิต) เช่น อาธิไทวิก (ซึ่งขึ้นอยู่กับเทพผู้เป็นประธาน) โอิหเลากิก (สัมพันธ์กับโลกนี้)]
1181	ชิวามูลกลางคุเลศฉะ. (4. 3. 62.)	ฉ ปรตยยะ ลงท้ายศัพท์ว่า ชิวามูล และ องคุลี. [ชิวามูลีย (อยู่ที่โคนลิ้น) องคุลีย (อยู่ที่นิ้วมือ)]
1182	วรคานตาจจ. (4. 3. 63.)	และหลังศัพท์ที่ลงท้ายด้วย วรค (ให้ลง ฉ ปรตยยะ). [กวรคีย (เป็นของ ก วรค)]
1183	ตต อาคตะ. (4. 3. 74.)	(ปรตยยะ อณ เป็นต้น) ใช้ในความหมายถึงสิ่งที่มาถึงแล้ว. [สเรฆน (สิ่งที่มาจากสรุฆนะ)]
1184	ฐคายสฎาเนภยะ. (4. 3. 75.)	ฐก ปรตยยะ ลงท้ายศัพท์ที่แสดงถึงแหล่งรายได้คือภาษี. [เศาลกศาลิก (สิ่งที่ได้รับจากदानศุลกการ)]
1185	วิทยาโยนิสัพนเธภโย วุณ. (4. 3. 77.)	วุณ ปรตยยะ ลงท้ายศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา และต้นกำเนิด. [เอาปารยายก (ได้รับจากธัมมาจารย์) ไปตามหก (ได้รับจาก ปุ-ตา)]
1186	เหตุมนุชเยภโย'นยตรสุย้า รูปยะ. (4. 3. 81.)	หลังศัพท์ทั้งหลายที่แสดงถึงเหตุและมนุษย์ จะมีการลง ปรตยยะ รูปย. [สมรูปย (สิ่งที่เกิดจากเหตุที่เหมือนกัน) และมีการลง ฉ ปรตยยะหลังศัพท์นี้ เช่น สมีย ดังนั้น จึงเป็น เทวทตตรูปย หรือ ไทวทตต (สิ่งที่เกิดจากเทวทัตตะ)]
1187	มยฎ จ. (4. 3. 82.)	และมีการลง มยต ปรตยยะ. [สมมย (ประกอบด้วยที่เหมือนกัน) เทวทตตมย (สิ่งที่ประกอบในรูปของเทวทัตตะ)]
1188	ปรภาติ. (4. 3. 83.)	(อณ ปรตยยะเป็นต้น) ใช้ในเมื่อหมายถึงสิ่งที่เกิดขึ้น. [ไแหวติ (สิ่งที่เกิดขึ้นที่ทิวเขาหิมะ)]
1189	ตทจจติ ปถิทุติยะ. (4. 3. 85.)	(อณ ปรตยยะเป็นต้น) ใช้ในเมื่อหมายถึงสิ่งที่ไปในนั้นที่จัดเป็น ถนน หรือผู้ส่งสาร. [สเรฆน (สิ่งที่ไปสู่สรุฆนะหรือผู้ส่งสารไปสู่สรุฆนะ)]
1190	อภินิชุกรามติ ทวารม.	(อณ ปรตยยะเป็นต้น) ใช้ในเมื่อหมายถึงประตูที่ประกอบเข้า.

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
	(4. 3. 86.)	[สุราฆน (สิ่งที่มองไปยังสรุมนะ)]
1191	อธิกฤตย กฤเต ครนถ. (4. 3. 87.)	เมื่อหมายถึงหนังสือที่ทำการยอมจำนนหรือการรับใช้(ต่อ) ประธานของประโยค. [ศาริรกีย (ทางจิตวิทยา)]
1192	โส'สย นิवासะ. (4. 3. 89.)	(อน ปรัตยยะเป็นต้น)ใช้ในเมื่อหมายถึงสิ่งที่เป็นสถานที่อยู่ อาศัยของเขา. [สุราฆน (ชาวเมืองแห่งสรุมนะ)]
1193	เตน ปโรกตม. (4. 3. 101.)	(อน ปรัตยยะเป็นต้น)ใช้ในเมื่อหมายถึงสิ่งที่ถูกประกาศหรือ แถลง. [ปาณินีย (ระบบไวยากรณ์ที่ถูกประกาศโดยปาณินิ)]
1194	ตสยเทม. (4. 3. 120.)	(อน ปรัตยยะเป็นต้น)ใช้ในเมื่อหมายถึงสิ่งที่เป็นของเขา. [เอาปคว (สิ่งที่เป็นของอุปคุ)]
1195	ตสย วิการะ. (4. 3. 134.)	(อน ปรัตยยะเป็นต้น) ลงในความหมายว่าเป็นวิการของสิ่ง นั้น.
1196	อศฺมน วิกาเร ฐิลोपो.	ควรกล่าวว่า มีการลบสระตัวท้ายของ อศฺมน ในความหมาย ว่าสำเร็จด้วยสิ่งนั้น. [อาศฺม (สำเร็จแล้วด้วยหิน) ภาศฺมน (สำเร็จแล้วด้วยเถ่าถ่าน)]
1197	อวยเว จ ปรานโยชธิวฤก- เชภยะ. (4. 3. 135.)	และ (อน ปรัตยยะเป็นต้น) ลงหลังคำที่บ่งถึงสัตว์และพืชที่ ทานได้ และต้นไม้ เมื่อความหมายเป็นส่วน โดยคำว่า และ หมายถึงว่า ความหมายอาจเป็นผลผลิต. [มายูร (เป็นส่วนของนกยูง)]
1198	ม ย ฑ ว ต โย ร ภา ษา ยามภกษาจฉาทยโยชะ. (4. 3. 143.)	มยต ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์ที่อยู่ก่อนในศัพท์ที่มีความหมาย สองอย่างคือ ผลผลิต และ ส่วน เมื่อไม่ใช่ทั้งอาหารหรือ เสื้อผ้าที่ถูกพูดถึง. [อศฺมมย หรือ อาศฺมน (ทำจากหิน)]
1199	นิตยํ วฤทศรทิกฤษะ. (4. 3. 144.)	(มยต ปรัตยยะ) ลงหลังศัพท์ที่มีการทำวฤทธิพยางค์ที่หนึ่ง และหลังศัพท์ว่า ศร (ไม้ธนู) เป็นต้นเสมอ. [อามรมย (ประกอบด้วยต้นมะม่วง)]
1200	โคศจ ปุริเช. (4. 3. 145.)	และ (มยต ปรัตยยะ) ลงหลังศัพท์ว่า โค (วัว) ในความหมาย ว่า มูลวัว. [โคมย (มูลวัว)]

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
1201	โคปยโสทรต. (4. 3. 160.)	ยต ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์ว่า โค (วัว) และ ปยส (นม). [ควย (เป็นส่วนหนึ่งของวัว) ปยสย (ทำด้วยนม)]
1202	ปราควหเตชฐก. (4. 4. 1.)	ฐก ปรัตยยะ มีกฎดังต่อไปนี้.
1203	เตน ทิวยติ ขนติ ชยติ ชิตม. (4. 4. 2.)	(ฐก ปรัตยยะ) ลงในเมื่อหมายถึงผู้เล่น, ชุค, ชนะ หรือ ถูก เอาชนะ. [อาทชิก (คนเล่นพนัน)]
1204	สัสฤฤต. (4. 4. 3.)	เมื่อใช้ในความหมายว่าประกอบด้วย. [ทาธิก (ประกอบด้วยนมส้ม) มาริจิก (ทำด้วยพริกไทย)]
1205	ตรติ. (4. 4. 5.)	เมื่อใช้ในความหมายว่าผู้ข้าม. [เอาทูปิก (ผู้ข้ามโดยแพ)]
1206	จรติ. (4. 4. 8.)	เมื่อใช้ในความหมายว่าผู้ไป. [หาสติก (ผู้ไปโดยช้าง)]
1207	สัสฤษณ. (4. 4. 22.)	เมื่อใช้ในความหมายว่าทำให้เลอะเทอะ. [ทาธิก (เลอะเทอะด้วยนมส้ม)]
1208	อุณฉติ. (4. 4. 32.)	เมื่อใช้ในความหมายว่าผู้เก็บเกี่ยว. [พาทริก (ผู้เก็บพุดรา)]
1209	รฤชติ. (4. 4. 33.)	เมื่อใช้ในความหมายว่าผู้ช่วยเหลือ. [สามาชิก (ผู้ช่วยเหลือที่ประชุม)]
1210	ศพททรรุรุ กโรติ. (4. 4. 34.)	(ถก ปรัตยยะ) ลงท้ายศัพท์ว่า ศพท (เสียง) และ ทรรุรุ (การ ร้องเสียงต่ำ) เมื่อกล่าวถึงสิ่งที่ทำเสียงหรือการร้องเสียงต่ำ. [ศพทิก (สิ่งที่ทำเสียง) ทารุรุริก (สิ่งที่ทำการร้องเสียงต่ำ)]
1211	ธรมฺ จรติ. (4. 4. 41.)	(ฐก ปรัตยยะ) ลงท้ายศัพท์ว่า ธรม (ธรรมหรือหน้าที่) เมื่อ กล่าวถึงผู้ปฏิบัติธรรม. [ธรมิก (ผู้ประกอบด้วยธรรม)]
1212	อธรมาจเจติ วฤตวยม.	ควรกล่าวว่า ลงท้าย อธรม ศัพท์ด้วย. [อธรมิก (ผู้ประกอบด้วยธรรม)]
1213	คิลปม. (4. 4. 55.)	เมื่อกล่าวถึงคนผู้มีศิลปะ. [มารทงคิก (ผู้ตีกลอง)]
1214	ปรหรมม. (4. 4. 57.)	เมื่อกล่าวถึงคนผู้มีอาวุธ. [อาสิก (นักดาบ) ธานุชก (นักแม่นธนู)]

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
1215	ศีลม. (4. 4. 61.)	เมื่อกล่าวถึงคนที่มีปกติเกี่ยวข้องกับสิ่งนั้น. [อาปุปิก (คนผู้มีปกติทานขนม)]
1216	นิกฏ วสติ. (4. 4. 73.)	เมื่อกล่าวถึงคนผู้อาศัยอยู่ใกล้. [ไนกฏิก (ผู้อาศัยอยู่ใกล้)]
1217	ปราศธิตาทยต. (4. 4. 75.)	ยต ปรัตยยะ มีกฎดังต่อไปนี้.
1218	ตทวหติ รลยคปราสงคม. (4. 4. 76.)	(ยต ปรัตยยะ) ใช้ในเมื่อกล่าวถึงสิ่งที่ทำให้เกิดขึ้นคือ สิ่งที่เกิดขึ้นเป็น รล แอก หรือ การหยุด. [รลย (ม้าลากรล) ยคย (ในแอก) ปราสงคย (ถูกฝึกในเวลาหยุดพัก)]
1219	รุรี ยชตมเกา. (4. 4. 77.)	ยต หรือ รุก ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์ว่า รุ (รุระ). [รุรย หรือ เหาเรย (มีรุระ)]
1220	เนาโยธรมวิษมูลมูลสีตา ตุลาภยสตา รยตุลยป ราปยวธยานามยสมสมิตสมิ เตษุ. (4. 4. 91.)	(ยต ปรัตยยะ) ลงท้ายศัพท์ว่า เนา (เรือ) วยส (อายุ) ธรม (ธรรม) วิษ (ยาพิษ) มูล (ราก) มูล (ราคา) สีตา (รอยไถ) และ ตูลา (สมดุล) ในความหมายว่า ข้าม, เหมือน, ถึง, นำไป, งอ ลง, เท่ากับ, ตรวจได้ และ วัดได้. [นาวย (สิ่งที่สามารถข้ามได้ด้วยเรือ) วยสย (คนมีอายุเท่ากัน) ธรมย (สามารถบรรลุได้ด้วยคุณธรรม) วิษย (นำไปด้วยยาพิษ) มูลย (ทำให้งอลงจากราก) มูลย (ราคาที่เท่ากับสิ่งที่ซื้อ) สีตย (วัดได้เท่าร่อนดิน) ตูลย (ถูกแบ่งให้สมดุล)]
1221	ตตร สาธะ. (4. 4. 98.)	(ยต ปรัตยยะ) ใช้ในความหมายว่าผู้ฉลาดในเรื่องนั้นๆ. [สามนย (ผู้ฉลาดในสามเวท) กรมณย (ผู้ฉลาดในการงาน) สรณย (ผู้ฉลาดในการฟังฟัง)]
1222	สภายา ยะ. (4. 4. 105.)	ยต ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์ว่า สภา (ที่ประชุม). [สภย (ผู้ร่วมประชุม)]
1223	ปราภกริตาจณะ. (5. 1. 1.)	ฉ ปรัตยยะ มีกฎดังต่อไปนี้.
1224	อควาทิกโย ยต. (5. 1. 2.)	ยต ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์ที่ลงท้ายด้วย อ หรือ อุ และท้ายศัพท์ว่า โค เป็นต้น. [ตงกวย (ไม้) ควย (เหมาะสมกับโค)]
1225	นาภิ นภ จ.	และ นภ แทนที่ นาภิ (สะตือของล้อ). [นภย (เหมาะสำหรับดุมของล้อ)]

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
1226	ตสฺไม หิตม. (5. 1. 5.)	(ฉ ปรัตยยะ) ใช้ในเมื่อกล่าวถึงสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่สิ่งนั้น. [วตสีย (แม่โคนม)]
1227	ศรียาววาทยต. (5. 1. 6.)	ยต ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์ที่แสดงถึงส่วนต่างๆ ของร่างกาย. [ทนต์ย (เหมาะสำหรับฟัน) กณฺชย (เหมาะสำหรับลำคอ) นสย (เหมาะสำหรับจมูก)]
1228	อาตมนวิศวชน- โกโคตตรปทาต ขะ. (5. 1. 9.)	ข ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์ว่า อาตมน, วิศวชน และ ท้ายศัพท์ว่า โกค ซึ่ง เป็นศัพท์สุดท้ายในคำตัดทิต.
1229	อาตมาธวานา เข. (6. 4. 169.)	คำทั้งสองคือ อาตมน (วิญญาณ) และ อธวน (ถนน) ยังคงอยู่ ในรูปเดิม เมื่อมี ข ปรัตยยะตามมา. [วิศวชนิน (เหมาะสำหรับผู้ชายทุกคน) มาตถโกคิน (เหมาะสมที่ถูกใช้สอยโดยมารดา)]
1230	ปราควเตษฐณ. (5. 1. 18.)	ฐณ มีกฎดังต่อไปนี้.
1231	เตน กฤษฺตม. (5. 1. 37.)	(ฐณ ปรัตยยะ) ใช้ในเมื่อกล่าวถึงสิ่งที่ถูกซื้อขายโดยสิ่งนั้น. [สาปตติก (ขายด้วย 70) ปราสติก (ขายด้วยปราสละ)]
1232	ตสยศวระ. (5. 1. 42.)	เมื่อกล่าวถึงพระเจ้า อณ และ อณ ปรัตยยะ ลงท้าย ศัพท์ว่า สรวณฺมิ (ภูมิทั้งหมด) และ ปฤถิวี (แผ่นดิน) (วฤทธิใช้ เป็นตัวแทนที่ของสระในศัพท์ทั้งสองตัวของการรวมศัพท์) จึง เป็น ปารวเถาม (เทพเจ้าแห่งโลกทั้งหมด) ปารฺถิว (เทพเจ้า แห่งแผ่นดิน).
1233	ปงฺกติ วิงฺคติ ตริศ จ ตฺวา ริศตปฺลจาตตชชฺชฺฐิสปตตยสี ตินวตฺติศตม. (5. 1. 59.)	ศัพท์เหล่านี้ซึ่งมีความหมายที่ไม่สัมพันธ์กับหลักนิรุกติศาสตร์ เป็นคำที่แตกต่างจากกฎเกณฑ์ปกติคือ ปงฺกติ (เส้น) วิงฺคติ (ยี่สิบ) ตริงฺศต (สามสิบ) จตฺวาริงฺศต (สี่สิบ) ปฺลจาตต (ห้าสิบ) ชชฺชฺฐิ (หกสิบ) สปตติ (เจ็ดสิบ) อสีฏฺฐิ (แปดสิบ) นวติ (เก้าสิบ) และ ศต (หนึ่งร้อย).
1234	ตทฺรหฺติ. (5. 1. 63.)	(ลง ฐณ ปรัตยยะก็ได้) ในเมื่อกล่าวถึงคนผู้รับเอาสิ่งนั้น. [ศฺไวตจจตฺตริก (ผู้ได้รับร่มสีขาว)]
1235	ทณฺชาทิกโย ยะ. (5. 1. 66.)	ย ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์ว่า ทณฺช (คำปรับ) เป็นต้น. [ทณฺชย (สมควรถูกปรับโทษ) อรฺชย (สมควรได้รับการบูชา) วธย (สมควรได้รับการประหาร)]

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
1236	เตน นิรฺวฤตฺตม. (5. 1. 79.)	(ลง รฺฐณ ปรีตยยะก็ไต้) ในเมื่อกล่าวถึงสิ่งที่ทำให้สำเร็จแล้วโดยสิ่งนั้น. [อหนิก (ทำให้สำเร็จโดยวันนั้น)]
1237	เตน ตฺลยฺ ฤริยา เจทฺวติเต. (5. 1. 115.)	วติ ปรีตยยะ ใช้ในความหมายว่าอันเขาชอบใจ ท้ายศัพท์ที่แสดงถึงการกระทำ. [พราหมณวท อธิเต (เขาย่อมศึกษาเรื่องพรหมัน)]
1238	ตตร ตสฺยเว. (5. 1. 116.)	(วติ ปรีตยยะ อาจนำมา) ใช้ในเมื่อกล่าวถึงบางสิ่งที่เป็นภาวะ เช่น สิ่งที่เป็นภายในนั้นหรือจากสิ่งนั้น. [มฤราวต (มีสิ่งนั้นในเมืองมฤราว)]
1239	ตสย ภาวสฺตวตเลา. (5. 1. 119.)	ตฺว และ ตล ปรีตยยะ ลงท้ายคำที่บ่งถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในเมื่อกล่าวถึงธรรมชาติของสิ่งนั้น. [โคตฺว (ธรรมชาติของโค) คำที่ลงท้ายด้วย ตฺว ปรีตยยะ เป็นนปุงสกลิงค์]
1240	อา จ ตฺวาท. (5. 1. 120.)	ตฺว และ ตล ปรีตยยะ มีกฎดังกล่าวแล้ว.
1241	ปฤฎฺวาทิภย อิมนิชจา. (5. 1. 122.)	อิมนิจ ปรีตยยะ ลงท้ายศัพท์ว่า ปฤฎ (กว้าง) เป็นต้น.
1242	ร ฤโต หลาเทรลโฆเต. (6. 4. 161.)	ให้ ร เป็นตัวแทนที่ของ ฤ ดำเนินโดยพยัญชนะและที่รหสสระโดยตำแหน่ง.
1243	ณฺเ. (6. 4. 155.)	ให้ทำการลบสระที่ติดกับคำที่ตามมา ในเมื่อ อิชฺฐนฺ ปรีตยยะ อิมนฺ และ อียสฺนฺ ตามมา การเปลี่ยนเป็น ร ในชื่อของ ปฤฎ (กว้าง) มฤทฺ (อ่อน) ฤฤศ (มาก) ฤฤศ (พอม) ทฤฒ (แข็งแรง) และ ปรีวฤฒ (เหนือกว่า). [ปรฤมิณฺ หรือ ปารฤว (ความยิ่งใหญ่) มฤทมิณฺ หรือ มารฺทว (ความอ่อน)]
1244	วฤณทฤฒาทิภยเต ชยณ จ. (5. 1. 123.)	และ ชยณ ปรีตยยะ ลงท้ายศัพท์ที่แสดงถึงสี และท้ายศัพท์ว่า ทฤฒ (แข็ง) เป็นต้น. [เศากลฺย (ความขาว) ทารฺฒย (การยืนย่น)]
1245	คฺุณวจนพฺราหมณาทิภยเต ฤรมณิ จ. (5. 1. 124.)	และ (ชยณ ปรีตยยะ) ลงในความหมายว่าการกระทำ ท้ายศัพท์ที่แสดงถึงคุณและศัพท์มี พฺราหมณฺ เป็นต้น. [ชาทฺย หรือ เมามฺย (ภาวะหรือธรรมชาติของความโง่เขลา)]

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
		พฺรหฺมณฺย (ภาวะหรือความเป็นของพฺรหฺมณฺม)
1246	สขฺยฺรยฺะ. (5. 1. 126.)	ย ปรีตยฺยะ ลงท้ายศัพท์ว่า สขิ (เพื่อน). [สขฺย (ความเป็นเพื่อน)]
1247	กปิชฺญาตฺโยรตฺมกฺ. (5. 1. 127.)	ตฺมกฺ ปรีตยฺยะ ลงท้ายศัพท์ว่า กปิ (ลิง) และ ชฺญาติ (ญาติพี่น้อง). [กาเปย (ความเป็นหรือการแสดงออกของลิง) ชฺญาเตย (ความเป็นแห่งญาติ)]
1248	ปตฺยนตฺปุโรหิตาทิภโย ยกฺ. (5. 1. 128.)	ยกฺ ปรีตยฺยะ ลงท้ายศัพท์ที่ลงท้ายด้วย ปติ และท้ายศัพท์ว่า ปุโรหิต (นักบวช) เป็นต้น. [ไสนาปตฺย (หน้าที่ของทหาร) เปาโรหิตฺย (สำนักของนักบวช)]
1249	ชานฺยานำ ภาวเน กฺเชตฺเร ชฺย. (5. 2. 1.)	ชฺย ปรีตยฺยะ ใช้ในความหมายว่าเขตแดนแห่งเมล็ดพืชหรือที่นา. [เมมาทฺคิน (เหมาะสมสำหรับถั่วราชมาส)]
1250	วฺริหิตฺสาลโยรตฺมกฺ. (5. 2. 2.)	ตฺมกฺ ปรีตยฺยะ ลงท้ายศัพท์ว่า วฺฤหิ หรือ ศาลิ (ข้าว). [วฺไรเหย หรือ ศาเลย (เหมาะสำหรับข้าว)]
1251	ไหญคฺวินํ สฺชฺญายาม. (5. 2. 23.)	ศัพท์ว่า ไหญคฺวิน เป็นสามัญนาม.
1252	ตทสฺย สฺชาตฺ ตารกาทิภย อิตฺจ. (5. 2. 36.)	อิตฺจ ปรีตยฺยะ ลงท้ายศัพท์ว่า ตารก (ดาว) เป็นต้น เมื่อกล่าวถึงสิ่งที่รับรู้ของมัน. [ตารกิต (เต็มไปด้วยดวงดาว) ปณฺจิต (ผู้เรียนรู้)]
1253	ปรฺมาณฺ ทวยสชฺทมนฺย- มาตฺรจะ. (5. 2. 37.)	ทวยสจ, ทฺมนจ และ มาตฺรจ ปรีตยฺยะ (ลงท้ายศัพท์ที่แสดงถึงความเท่ากัน) ในเมื่อกล่าวถึงบางอย่างที่เป็นการประมาณ. [อฺรูทวยส หรือ อฺรูทฺมน หรือ อฺรูมาตฺร (สูงเท่าต้นขา)]
1254	ยตฺตเตเตภยฺะ ปริมาณฺ วตฺตฺ. (5. 2. 39.)	วตฺตฺ ปรีตยฺยะ ลงท้ายสรรพนามคือ ยท, ตท, และ เอตท ในเมื่อกล่าวถึงปริมาณ. [ยวตฺ (ประมาณเท่าใด) ตวตฺ (ประมาณเท่านั้น) เอตวตฺ (ประมาณเท่านั้น)]
1255	สฺชฺยายา อวยเว ตยป. (5. 2. 42.)	ตยป ปรีตยฺยะ ลงท้ายตัวเลข ในเมื่อกล่าวถึงส่วนทั้งหลาย. [ปณฺจตย (มีส่วนห้า)]
1256	ทฺวิตฺริภยํ ตยสฺยายชฺจา. (5. 2. 43.)	อยจฺ เป็นตัวแทนที่ของ ตย หลัง ทฺวิ (สอง) และ ตฤ (สาม). [ทฺวย หรือ ทฺวิตย (หมวดสอง) ตฺรย หรือ ตฺริตย (หมวดสาม)]

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
1257	อุภาทฤตโต นิตยม. (5. 2. 44.)	(อยจ ปรตยยะ) ลงท้าย อุก (ทั้งสอง) ที่เป็นเสียงหนักเนื่อง นิตย. [อุภย (ทั้งสอง)]
1258	ตสย ปุรณ ทฎ. (5. 2. 48.)	ทฎ ปรตยยะ ใช้ในความหมายว่าเป็นที่เต็มแห่งสิ่งนั้น. [เอกาทศ (เป็นที่เต็มสิบเอ็ด)]
1259	นนานตาสขยาเทรมฎ. (5. 2. 49.)	มฎ ปรตยยะ ลงท้ายสังขยาที่มีอักษร น เป็นที่สุด และไม่ นำหน้าสังขยาตัวอื่น. [ปณจม (ที่ห้า)]
1260	ติ วิศเตรจิติ. (6. 4. 142.)	ให้มีการลบพยางค์ ติ ของคำว่า วิจติ (ยี่สิบ) เป็น ภา เมื่อมี การเพิ่ม ๆ เข้ามา. [วิศ (ที่ยี่สิบ)]
1261	ษฏกติกติปยจตุร่า ฤก. (5. 2. 51.)	(เมื่อ ทฎ ตามมา) ให้ ฤก เป็นตัวเพิ่มเข้ามาของคำว่า ษษ (หก) กติ (เท่าไร) กติปย (จำนวนมาก) และ จตุร (สี่). [ษษฐ (ที่หก) กติถ (ในเท่าไร) คำว่า กติปย ลง ทฎ ปรตยยะ เช่น กติปยถ (หนึ่งในลำดับหลังมาก) จตุรถ (ที่สี่)]
1262	ทเวสุตียะ. (5. 2. 54.)	ตีย ปรตยยะ ลงท้ายศัพท์ว่า ทวิ (สอง). [ทวิตีย (ที่สอง)]
1263	ตระะ สมปสรณ จ. (5. 2. 55.)	และ (ตีย ปรตยยะ) ลงท้าย ตถ (สาม) และให้มีสระเป็นตัว แทนที่กึ่งสระ. [ตถตียะ (ที่สาม)]
1264	ศโรตริยคณนโท'ธิตะ. (5. 2. 84.)	คำว่า ศโรตริยน ใช้สำหรับแสดงถึงคนผู้ได้ศึกษาฉันท คือ คัมภีร์. [ศโรตริย (พราหมณ์ผู้เล่าเรียนพระเวท)]
1265	ปุรวาทินิ. (5. 2. 86.)	อินิ ปรตยยะ ลงท้ายคำว่า ปุรว (ก่อน) (ในเมื่อกล่าวถึงคนผู้รู้ ก่อน). [ปุรวิน (ผู้รู้ก่อน)]
1266	สปุรวาจจ. (5. 2. 87.)	และ (อินิ ปรตยยะ) ลงท้ายคำที่มี ปุรว อยู่ด้วย. [กฤติปุรวิน (ผู้ทำก่อน)]
1267	อิษฏาทิภยศจ. (5. 2. 88.)	และ (อินิ ปรตยยะ) ลงท้ายศัพท์ว่า อิษฏ (ปรารธนาแล้ว) เป็นต้น. [อิษฏิน (ผู้ปรารธนาแล้ว) อธิติน (ผู้ศึกษาแล้ว)]

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
1268	ตทสยาตตยสมินินิ มตฺป. (5. 2. 94.)	มตฺป ปรัตยยะ ใช้ในความหมายว่ามีแก่ผู้นั้นหรือมีในผู้นั้น. [โคมต (ผู้มีโค)]
1269	ตเสา มตฺวเร. (1. 4. 19.)	เมื่อ มตฺป ปรัตยยะอยู่หลัง คำที่ลงท้ายด้วย ต และ ส เรียกว่า ภ กริยาถูกแทนที่ด้วยกึ่งสระ ได้รูปเป็น วิหุฆมต (ที่มีนักพรต).
1270	คุณวจนภโย มตฺโป ลฺคิษฺฐะ.	การลบ มตฺป ปรัตยยะ ย่อมมีท้ายคำที่แสดงถึงคุณสมบัติ. [ศุกล (มีความขาว) กุฤษฺฐ (มีความดำ)]
1271	ปราณิสฺสาทาโต ลชนยตรสฺยาม. (5. 2. 96.)	ลจ ปรัตยยะ ลงท้ายคำที่ลงท้ายด้วย อา และแสดงถึงสิ่งที่มี ชีวิต. [จุฑาล หรือ จุฑาวต (จุดสูงสุด) ลจ ปรัตยยะสามารถลงท้าย ศัพท์ที่หมายถึง สมาชิก หรือ กิ่ง ของสิ่งที่มีชีวิต]
1272	โลมาทิปามาทิจฺฉาทิภฺย ศเนลจะ. (5. 2. 100.)	ศ, น และ อิลจ ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์ว่า โลมน (ขน) เป็นต้น ปามน (ผืนคั้น) เป็นต้น และ ปิจฉา (น้ำข้าว) เป็นต้น. [ศ ปรัตยยะ ลงท้าย โลมน เป็นต้น มีรูปเป็น โลมศ (มีขน) และ น ปรัตยยะ ลงท้าย ปามน เป็นต้น มีรูปเป็น ปามน (มีสะเก็ด)]
1273	องคาคฺต กฺลฺยาณ.	(น ปรัตยยะ) ลงท้ายคำว่า องค (ร่างกาย) ในเมื่อกล่าวถึง ความมั่งคั่ง. [องคนา (มีความมั่งคั่ง)]
1274	ลกฺษฺมยา อจฺ.	รัสสระ อ เป็นตัวแทนที่ของคำว่า ลกฺษฺมิ (เจริญรุ่งเรือง) และ ลง น ปรัตยยะ. [ลกฺษฺมณ (เจริญรุ่งเรือง)]
1275	ทนฺต อุนฺนต อฺรจ. (5. 3. 106.)	อฺรจ ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์ว่า ทนฺต (ฟัน) ในความหมายว่า ฟันที่เด่นชัด. [ทนฺตฺร (ผู้มีฟันที่เด่นชัด)]
1276	เกศาทฺโว'นยตรสฺยาม. (5. 2. 109.)	ว ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์ว่า เกศ (ผม). [เกศว หรือ เกศวต (มีผม)]
1277	อนนฺเยภฺโย'ปิ ทฺฤศฺยเต.	ว ปรัตยยะ เห็นลงท้ายแม้ศัพท์อื่นๆ. [มณฺวิ (เป็นเจ้าของมณี)]
1278	อรฺณสฺ โลปศฺจ.	ว ปรัตยยะ ลงท้าย อฺรณสฺ (น้ำ) และ มีการลบ ส ท้ายคำ. [อรฺณว (ทะเล)]

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
1279	อต อินฺฐนา. (5. 2. 115)	อินิ และ ถน ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์ที่ลงท้ายด้วย อ. [ทณฺฑิน หรือ ทนฺติก (มีไม้เท้า)]
1280	วรี หยาทิ ทยศจ. (5. 2. 116.)	และ (อินิ และ ถน ปรัตยยะ) ลงท้ายศัพท์ว่า วรีหิ (ข้าว) เป็นต้น. [วรีหิน หรือ วรีหิก (มีข้าว)]
1281	อสมายาเมธาสรุโซ วินิ. (5. 2. 121.)	วินิ ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์ที่ลงท้ายด้วย อส และลงท้ายศัพท์ ว่า มายา (ภาพลวงตา) เมธา (ฉลาด) และ สรุซ (พวงมาลัย). [ยศสวิน หรือ ยศสวต (มียศ) มายาวิน (มีมายา) เมธาวิน (ผู้ฉลาด) สรุควิน (ผู้มีพวงมาลัย)]
1282	วาโจ คมิเน. (5. 2. 124.)	คมิเน ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์ว่า วาจ (คำพูด). [วาคมิเน (ผู้มีวาทศิลป์)]
1283	อรศ อาทิกโย'จ. (5. 2. 127.)	อจ ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์ว่า อรศส (กลุ่ม) เป็นต้น. [อรศส (ทนทุกข์ด้วยการอยู่เป็นกลุ่ม)]
1284	ปราคทีโส วิภกฺติ. (5. 3. 1.)	ปรัตยยะที่จะกล่าวต่อไป เรียกว่า วิภกฺติ.
1285	กีสรวนามพหุโย'ทวยาทิก ยะ. (5. 3. 2.)	ปรัตยยะที่เรียกว่า วิภกฺติ ลงท้าย กิม (อะไร) ทำคำศัพท์นาม และ ทำ พหุ (มาก) แต่ไม่ลงท้าย ทวิ (สอง).
1286	ปญจมาสตสฺล. (5. 3. 7.)	ตสฺล ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์(มี กิม เป็นต้น)ซึ่งเป็นปัญจมี วิภกฺติ.
1287	กุ ตีโห. (7. 2. 104.)	ตัวแทนที่ กิม (อะไร) คือ กุ ในเมื่อ ต หรือ หุ วิภกฺติอยู่หลัง. [กฺตะ (จากอะไร หรือ จากที่ไหน)]
1288	อิทม อิศ. (5. 3. 3)	ตัวแทนที่ของ อิทม (นี้) คือ อิศ (ในเมื่อมีปรัตยยะที่กล่าว ข้างต้นตามมา). [อิทะ (จากนี้ หรือ ดั่งนั้น)]
1289	เอตโท'นุ (5. 3. 5.)	ตัวแทนที่ของ เอตท (นี้) (ในเมื่อมีปรัตยยะที่กล่าวข้างต้น ตามมา) คือ อนุ.
1290	ปรยภิกฺยํ จ. (5. 3. 9.)	และ (ตสฺล ปรัตยยะ) ลงท้าย ปรี (รอบ) และ อภิ (ยิ่ง). [ปรีตะ (รอบๆ) และ อภิตะ (บนทั้งสองข้าง)]
1291	สปตฺมยาสตรล. (5. 3. 10.)	ตรล ปรัตยยะ ลงท้ายคำ(มี กิม เป็นต้น)ที่เป็นสัปตมีวิภกฺติ. [กฺตร (ในอะไร) ยตร (ที่ใด) พหุตร (ในที่มาก)]

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
1292	อิทโม หะ. (5. 3. 11.)	ห ปรตยยะ ลงท้ายศัพท์ว่า อิทม (นี่). [อิห (ที่นี่)]
1293	กิโม'ต. (5. 3. 12.)	อตุ ปรตยยะ ลงท้ายศัพท์ว่า กิม (อะไร).
1294	กวาติ. (7. 2. 105.)	ตัวแทนที่ของ กิม (อะไร) ในเมื่อ อตุ ปรตยยะ ตามมา คือ กว. [กว (ที่ไหน)]
1295	อิตราภโย'ปี ทฤศยนเต. (5. 3. 14.)	(ปรตยยะเหล่านี้คือ ตสิล เป็นต้น) เห็นว่าลงท้าย กิม เป็นต้น ซึ่งเป็นวิภक्तिอื่น.
1296	สรุไวกานุยกียตตทหะ กาลเ ทา. (5. 3. 15.)	ทา ปรตยยะ ลงท้าย สรว (ทั้งหมด) เอก (หนึ่ง) อนุย (อื่น) กิม (อะไร) ยท (ใด) และ ตท (นั่น) ที่เป็นสัพตมิวิภक्ति ในเมื่อมีความหมายว่ากาลเวลา.
1297	สรุสย โส'นยุตตรสยัม ทิ. (5. 3. 6.)	ตัวแทนที่ของ สรว (ทั้งหมด) คือ ส ในเมื่อ ทา ปรตยยะอยู่ หลัง. [สทา หรือ สรวทา (ทุกเมื่อ) อนุยทา (ในกาลอื่น) กทา (เมื่อไร) ยทา (เมื่อใด) ตทา (เมื่อนั้น)]
1298	อิทโม รุทิล. (5. 3. 16.)	รุทิล ปรตยยะ ลงท้าย อิทม (นี่) (ซึ่งเป็นสัพตมิวิภक्ति).
1299	เอเตเตา โรละ. (5. 3. 4.)	ตัวแทนที่ของ อิทม คือ เอต และ อิต ในเมื่อปรตยยะที่ขึ้นต้น ด้วย ร และ ฤ อยู่หลัง. [เอตริหิ (ในเวลาอันนี้)]
1300	อนทยุตเน รุทิลนยุตตรสยาม. (5. 3. 21.)	รุทิล ปรตยยะ ลงในความหมายว่ากาลเวลาที่ไม่ใช่ปัจจุบัน. [กรหิ (เมื่อไร) ยรุหิ (เมื่อใด) ตรุหิ (เมื่อนั้น)]
1301	เอตทหะ. (5. 3. 5.)	ตัวแทนที่ของ เอตท คือ เอต และ อิต ในเมื่อปรตยยะ ที่เริ่มต้นด้วย ร หรือ ฤ อยู่หลัง. [เอตริหิ (ในเวลาอันนี้)]
1302	ปรการวจน ถาล. (5. 3. 23.)	ถาล ปรตยยะ ลงท้ายคำว่า กิม เป็นต้น ในเมื่อกล่าวถึง ประการ. [ตถา (ประการนั้น)]
1303	อิทมสฤม. (5. 3. 24.)	ฤม ปรตยยะ ลงท้ายคำว่า อิทม (นี่).
1304	เอตโท'ปี วาจุยยะ.	อิต จะกล่าววว่า ลงท้าย เอตท ก็ได้. [อิตฤม (อย่างนั้น)]

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
1305	กิมศจ. (5. 3. 25.)	และ (ถมฺ ปรัตยยะ) ลงท้ายคำว่า กิม (อะไร). [กถม (อย่างไร)]
1306	อดิศายเน ตมพิชฐนา. (5. 3. 55.)	ถมฺป และ อิชฺฐนฺ ปรัตยยะ ลงท้ายคำที่รักษาเนื้อความไว้ ในเมื่อมีความหมายว่าจำนวนที่มากที่สุด. [อาถมยตม (คนร่ำรวยที่สุด) ลชุตม หรือ ลมิชฺฐ (สว่างที่สุด)]
1307	ติงศจ. (5. 3. 56.)	และ (ตมฺป ปรัตยยะ) ลงท้ายคำที่ลงท้ายด้วยวิภक्तिอาชยาด (เมื่อจำนวนมากเกินไปจนแสดงความหมาย).
1308	ตรปตมเปา ฆะ. (1. 1. 22.)	ตรปฺ และ ตมฺป ปรัตยยะ เรียกว่า ฆ.
1309	กิเมตติงววยฆาทามวทรววย- ปรกรรเช. (5. 4. 11.)	อามฺ ปรัตยยะ ลงท้าย กิม (อะไร) ท้ายศัพท์ที่ลงท้ายด้วย เอ หรือวิภक्तिอาชยาด และท้ายอัพยศัพท์.
1310	ทวิวจนวิภชโยปปะเท ตรพิย- สุเนา. (5. 3. 57.)	ตรปฺ และ อียฺสนฺ ปรัตยยะ ลงท้ายคำที่ลงท้ายด้วยวิภक्ति อาชยาด เมื่อการสร้างคำด้วยคำที่เป็นทวิพจน์. [ลชุตฺร หรือ ลฆียส (เบากว่า) ปราจเยภยยะ (มากกว่าคน ตะวันออก)]
1311	ปรศสยสย ศระ. (5. 3. 60.)	ตัวแทนที่ของ ปรศสย (เลิศ) คือ ศร (เมื่อ อิชฺฐนฺ และ อียฺสนฺ ปรัตยยะตามมา).
1312	ปรกฤตโยกาจ. (6. 4. 163.)	ศัพท์ที่มีสระตัวเดียวยังคงรูปเดิมไว้ (เมื่อ อิชฺฐนฺ ปรัตยยะ ตามมา). [ศเรชฺฐ (เลิศที่สุด) ศเรยส (เลิศกว่า)]
1313	ชย จ. (5. 3. 61.)	และ ชย เป็นตัวแทนของคำว่า ปรศสย (เมื่อ อิชฺฐนฺ และ อีย สนฺ ปรัตยยะตามมา). [ชเยชฺฐ (เลิศที่สุด)]
1314	ชยาทานียสสะ. (6. 4. 160.)	อา เป็นตัวแทนที่ของ อียฺสนฺ ซึ่งมาท้าย ชย. [ชยายส (เจริญกว่า)]
1315	พฺโหโรโลโป ภู จ พฺโหะ. (6. 4. 158.)	มีการลบ อิม และ อียฺสนฺ ปรัตยยะที่ลงท้ายคำว่า พหุ (มาก) และ ภู เป็นตัวแทนที่ของ พหุ. [ภูมฺน (มากมาย)]
1316	อิชฺฐสย ยิกฺก จ. (6. 4. 159.)	ให้ลบ อิชฺฐนฺ ซึ่งมาท้ายคำว่า พหุ (มาก) และให้มีการเพิ่ม ยิกฺก ปรัตยยะ. [ภฺยิชฺฐ (มากที่สุด)]

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
1317	วินมโตรลฺก. (5. 3. 65.)	มีการลบ วิน และ มตุ (เมื่อ อิษฺฐนฺ และ อียฺสนฺ ตามมา). [สรฺชียฺฐ (ระดับอย่างมากมายที่สุดด้วยพวงมาลัย) สรฺชียฺส (ระดับอย่างมากกว่าด้วยพวงมาลัย)]
1318	อิษฺทสมฺปาเตฯ กฺลฺปพฺทศฺย- ทศฺยธฺระ. (5. 3. 67.)	กฺลฺป, ทศฺย และ ทศฺยธฺ ปรฺตยธฺ ลงในความหมายว่า เล็กน้อยและเสมอกัน. [วิทวฺกฺลฺป (ผู้มีความรู้น้อยกว่า)]
1319	วิภฺษา สฺโป พฺหฺจ ปฺรฺสฺตตฺ ตฺ. (5. 3. 68.)	พฺหฺจ ลงท้ายคำที่เป็นกิริยาอาชยฺต แต่วางข้างหน้า. [พฺหฺจปฺญ (ฉลาดมากที่สุด)]
1320	ปฺรฺคิฯวตฺ กษ. (5. 3. 70.)	ก ปรฺตยธฺ มีกฏตั้งต่อไปนี้.
1321	อวยฺยสรฺวานามนามกฺ ปฺรฺก ฐฺ. (5. 3. 71.)	อกฺจ ปรฺตยธฺ มาก่อนสระสุดท้ายซึ่งมีคำที่ตามมาที่เป็น อํพยฺยและสัพพนาม.
1322	อชฺญาเต. (5. 3. 73.)	ในเมื่อหมายถึงเป็นสิ่งที่ไม่รู้. [อศฺว (ม้า) อฺจฺโก (สูงหรือไม่) นิจฺโก (ต่ำหรือไม่) สรฺวโก (โดยทั้งหมดหรือไม่)]
1323	กฺตฺลฺเต. (5. 3. 74.)	ในเมื่อกล่าวถึงสิ่งที่น่าเกลียด. [อศฺว (ม้าไม่ดี)]
1324	กียฺตฺโท นีรฺธารณ ทวโยเรกฺสย ทตฺรจ. (5. 3. 92.)	ทตฺรจ ปรฺตยธฺ ลงท้ายคำว่า กิม (อะไร) ยท (ใด) และ ตท (นั่น) ในเมื่อกล่าวถึงความเป็นนิรธารณะคือถอนสิ่งหนึ่งจาก สองสิ่ง. [กตฺร (ในไหน(จากสองสิ่ง)) ยตฺร (ในใด(จากสองสิ่ง)) ตตฺร (ในนั้น(จากสองสิ่ง))]
1325	วา พฺหฺนํฯ ซาติปฺริปฺรฺศฺเน ทตฺมจ. (5. 3. 93.)	หรือ ทตฺมจ ปรฺตยธฺ ลงในความหมายว่าเป็นต้นกำเนิดของ สิ่งเป็นอันมาก. [กตฺม (ในจำนวนใด) ตตฺม (ในนั้น)]
1326	อิเว ปฺรฺติกฺฤเตฯ. (5. 3. 96.)	(กนฺ ปรฺตยธฺ) ลงในความหมายที่กล่าวถึงการเปรียบเทียบ. [อศฺว (รูปเหมือนม้า)]
1327	สรฺวปฺราติปฺทิกฺเกยฺ สวฺรฺเถ กนฺ.	กนฺ ปรฺตยธฺ ลงท้ายรูปศัพท์ที่ยังอยู่ในรูปเดิมทั้งหมด ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับความหมายของตนเอง. [อศฺว (ม้า)]
1328	ตตฺ ปฺรฺกฤตฺวจนฺ มยฺญ.	มยฺญ ปรฺตยธฺ ลงในความหมายที่กล่าวถึงจำนวนมากขึ้น.

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
	(5. 4. 21.)	[อนนมย (มากด้วยเมล็ดพืช) อปุปมย (มากด้วยแป้ง)]
1329	ปราชญาทีภยศจ. (5. 4. 38.)	และ(อณฺ ปรัตยยะ) ลงท้ายศัพท์มี ปราชญา (นักปราชญ์) เป็นต้น. [ปราชญา (นักปราชญ์) ไทวด (เทวดา)]
1330	พหุลปารถาจฉส การกาทนยตรสยาม. (5. 4. 42.)	ศสฺ ปรัตยยะ ลงท้ายคำที่แสดงว่ามากหรือน้อย ในที่เกี่ยวกับผู้กระทำ. [พหุศ (อย่างมากมาย)]
1331	อาทฺยาทีภยสฺตเสรูป- สํขยานม.	ตลี ปรัตยยะ ควรลงท้ายศัพท์มี อาที (เป็นต้น หรือ อย่างแรก) เป็นต้น. [อาทีตะ (ในที่สุด) มรยตะ (ในท่ามกลาง) อนตตะ (ในที่สุด) ปฤชฐตะ (ข้างหลัง) ปารศฺวตะ (ด้านข้าง)]
1332	กฤทาสฺตโยเค สมปทฺยกรฺตริ จฺวิ. (5. 4. 50.)	จฺวิ ปรัตยยะ ลงในความหมายว่ากระทำให้ถึงพร้อม ซึ่งประกอบกับกิริยาคือ กฤ (กระทำ) ภู (เป็น) และ อสฺ (มี, เป็น).
1333	อสย จฺเว. (7. 4. 32.)	ให้มี อี ในวรรคของ อ หรือ อา เมื่อมี จฺวิ ปรัตยยะอยู่หลัง. [กฤษณิกโรติ (เขาย่อมเป็นคนผิวดำ) พรหมีภวติ (เขาย่อมกลายเป็นพรหม) คงคีสฺยาคฺ (กลายเป็นคงคา)]
1334	อวยยสย จฺวาวิตฺว เนติ วาจยม.	ควรกล่าวว่า ไม่มีการทำให้เป็นสระยาวคือ อี ในกรณีของ อพยยศัพท์ ในเมื่อมี จฺวิ ปรัตยยะอยู่หลัง. [โฆษาภฺตมฺ อหะ (วันกลายเป็นเวลาเย็น) ทีวาทฺตา ราตฺริระ (กลางคืนกลายเป็นกลางวัน)]
1335	วิภาสา สาสติ กาทฺสรฺนเย. (5. 4. 52.)	สาติ ปรัตยยะซึ่งเป็นตัวเลือก ใช้ในเมื่อมีความหมายว่า เสนอแนะ.
1336	สาตฺปทาพฺโย. (8. 3. 111.)	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ สำหรับ ษฺ ของ สฺ ของ สาติ ปรัตยยะ และทั้ง สฺ ที่มีอยู่ก่อนในบท. [ทฺธิ สฺลฺยจฺติ (เขาย่อมทำการประพรมนมเปรี้ยว)]
1337	จฺเว. จ. (7. 4. 26.)	และเมื่อ จฺวิ ปรัตยยะอยู่หลัง ให้มีการทำที่ระฆะสระ. [อคฺนีภวติ (ย่อมกลายเป็นไฟ)]
1338	อวยกฺตานุกรฺณาท-	ทาจฺ ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์ที่เป็นครึ่งหนึ่งของคำที่มีหลาย

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
	วฺยชวรารธาทนิเตา ทาจ. (5. 4. 57.)	พยางค์ อันมีสระสองตัวเป็นอย่างน้อย.
1339	ทาจิ พหุลฺ ทเว ภาต อิติ ทาจิ วิวิเต ทวิตวม.	และเมื่อลง ทาจ ปรตยยะ การซ้ำคำย่อมีมาก.
1340	นิตยมามเรชิตะ ทาจิติ วุกตววม.	ควรกล่าวว่า ทาจ ปรตยยะ ลงในความหมายว่าการกระทำซ้ำ เนื่องๆ. [ปฏิปกฺกาโรติ (ย่อมทำเสียงดังเหมือนปฏะปฏะ) ชรฺภูชรฺภูกาโรติ (ย่อมทำเสียงดังเหมือนชรฺภูชรฺภู)].

3.2 แปลสูตรตํทิตในคัมภีร์นिरुत्तिที่ปนี

ในการแปลสูตรตํทิตในคัมภีร์นिरุत्ติที่ปนี ผู้วิจัยได้จัดทำเป็นตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3 แสดงการแปลสูตรตํทิตในคัมภีร์นिरุत्ติที่ปนี

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
430	โณ วาปจเจ.	ณ ปัจจัย ลงในความหมายว่าอปัจจะ (คือผู้สืบเชื้อสาย) ได้บ้าง.
431	ปทานมาทิสสายุณณสสา- เอโอ ฌานุนฺนเร.	อา เอ และ โอ เป็นวุทธิของ อ อิ และ อุ วัณณะ อันเป็น ตัวตนของบททั้งหลาย ในเพราะมีปัจจัยที่มี ณ อนุพันธ์อยู่ เบื้องหลัง. [วาสิฏฺฐ (ผู้สืบเชื้อสายของวาสิฏฺฐะ)]
432	มชฺเณ.	(อา เอ และ โอ เป็นวุทธิของ อ อิ และ อุ วัณณะ ซึ่งเป็นไป) ในท่ามกลาง. [วาเสฏฺฐ (ผู้สืบเชื้อสายของวาสิฏฺฐะ)]
433	วจฺฉาทิต ฌานณายนา.	ฌาน และ ฉายน ปัจจัย ลง(ในความหมายว่าอปัจจะ คือผู้สืบเชื้อสาย)ทำยนามศัพท์มี วจฉ เป็นต้น. [วจฺฉาโน, วจฺฉายโน (ผู้สืบเชื้อสายของวจฺฉะ)]
434	กตติกาวิธวาทิ ณฺยณฺยณฺย.	ณฺย และ ณฺย ปัจจัย ลง(ในความหมายว่าอปัจจะ คือผู้สืบเชื้อสาย)ทำยนามศัพท์มี กตติกา และ วิธวา เป็นต้น. [กตติเกโย (ผู้สืบเชื้อสายของเทพธิดาชื่อว่ากตติกา)]

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
		เวธเวโร (ผู้สืบเชื้อสายของหญิงหม้าย)]
435	ณย ทิจจาทีหิ.	ณย ปัจจัย ลง(ในความหมายว่าอปัจจะ คือผู้สืบเชื้อสาย) ทำยนามศัพท์มี ทิติ เป็นต้น.
436	โลโปวณณินวนัน.	ลบ อ วัณณะ และ อิ วัณณะ (ในเพราะ ณย ปัจจัยอยู่ เบื้องหลัง). [เทจโจ (ผู้สืบเชื้อสายของเทพธิดาชื่อว่าทิตี)]
437	อวณณสสาวง สเร.	เมื่อสระอยู่หลัง อ วัณณะ แปลงเป็น อวง. [ภาตพโย (ผู้สืบเชื้อสายของพี่ชาย)]
438	อา นิ.	นิ ปัจจัย ลง(ในความหมายว่าอปัจจะ คือผู้สืบเชื้อสาย) ทำยนามศัพท์ที่เป็น อ การันต์. [ทกขิ (ผู้สืบเชื้อสายแห่งทักษะ)]
439	ราชโต โณ ชาดิย.	ญ ปัจจัย ลง(ในความหมายว่าอปัจจะ คือผู้สืบเชื้อสาย) เมื่อรู้ว่าเป็นศัพท์แสดงชาติ ทำย ราช ศัพท์. [ราชณโณ (ผู้สืบเชื้อสายแห่งพระราชา)]
440	ชตตา ยียา.	(เมื่อกำหนดว่าเป็นศัพท์แสดงชาติ) ย และ อีย ปัจจัย ลง(ในความหมายว่าอปัจจะ คือผู้สืบเชื้อสาย)ทำย ชตต ศัพท์. [ชตโย, ชตติโย (ผู้สืบเชื้อสายแห่งกษัตริย์)]
441	มนุโต สสสณ.	(เมื่อกำหนดรู้ว่าเป็นศัพท์แสดงชาติ) สส และ สณ ปัจจัย ลง(ในความหมายว่าอปัจจะ คือผู้สืบเชื้อสาย)ทำย มนุ ศัพท์. [มนุสโส, มานุโส (ผู้สืบเชื้อสายแห่งพระเจ้ามนุ)]
442	ชนปทานมสุมา ชนชตติยา รณญเ จ โณ.	ณ ปัจจัย ลง(ในความหมายแห่งพระราชาและผู้สืบเชื้อสาย) ทำยนามศัพท์ที่เป็นชื่อของแคว้นแคว้นโดยกล่าวถึงประชาชน และกษัตริย์. [ปญจาโล (พระราชาของชาวปัญจาละ หรือ ผู้สืบเชื้อสายแห่ง กษัตริย์แคว้นปัญจาละ)]
443	ณย กुरुสิวิหิ.	ณย ปัจจัย ลง(ในความหมายแห่งผู้สืบเชื้อสายและพระราชา) ทำยนามศัพท์คือ กुरु และ สิวิ. [โกรพโย (ผู้สืบเชื้อสายของพระราชาแคว้นกुरु)]
444	ณ ราคา เตน รตติ.	ณ ปัจจัย ลง(ในความหมายว่าย้อมแล้วด้วยสิ่งนั้น) ทำย ราก ศัพท์(ที่กล่าวถึงสิ่งย้อม).

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
		[กาสาว (ผ้าย้อมด้วยน้ำฟาด)]
445	นฤชตเตนินทุยตเตน กาล.	(ณ ปัจจัย) ลงในความหมายว่ากาล ซึ่งกำหนดด้วยกลุ่มดาวที่ประกอบด้วยพระจันทร์ ทำยนามศัพท์ที่กล่าวถึงกลุ่มดาวนั้น. [มุสสา (ราตรีอื่นกำหนดด้วยกลุ่มดาวมุสสะ)]
446	สาสส เทวตา ปุณณมาสี.	(ณ ปัจจัย) ลงในความหมายว่าเป็นเทวดาของผู้นั้นและเป็นพระจันทร์เพ็ญของวันนั้น. [พทุโธ (มีพระพทุธเจ้าเป็นเทวดา)]
447	ตมธิตเต ตัง ชานาติ กณิกา จ.	ณ ก และ ณี ก ปัจจัย ลงในความหมายว่าเรียนซึ่งสิ่งนั้นและในความหมายว่ารู้ซึ่งสิ่งนั้น. [เวยยากรโณ (ผู้เรียนหรือรู้เวยยากรณ) ฉนโท (ผู้เรียนหรือรู้ฉันท) เวณยโก (ผู้เรียนหรือรู้วินย)]
448	ตสส วิสเย เทเส.	(ณ ปัจจัย) ลงในความหมายว่าถิ่นอันเป็นที่อยู่ของสิ่งนั้น. [วาสาโต (ที่อยู่ของวาสาดิ)]
449	นิวาเส ตนนาเม.	(ณ ปัจจัย) ลงในความหมายว่าเป็นที่อยู่อันเป็นชื่อของสิ่งนั้น. [เสพโย (ที่อยู่ของพระเจ้าสิวี)]
450	อนุกเว.	(ณ ปัจจัย) ลงในความหมายว่าเป็นสถานที่อันมีอยู่ในที่ใกล้(ซึ่งเป็นชื่อของที่นั้น). [เวทิส (ใกล้ทิศเฉียง)]
451	เตน นิพพตเต.	(ณ ปัจจัย) ลงในชื่อของสิ่งนั้นอันเป็นสถานที่อันสิ่งนั้นบังเกิดแล้ว. [โกสมพี (เมื่ออันฤชิกุสัมพะเกิดแล้ว)]
452	ตมิธตถิ.	(ณ ปัจจัย) ลงในสถานที่อันเป็นชื่อของสิ่งนั้นในความหมายว่าสิ่งนั้นมีอยู่ในที่นี้. [โอทุมพโร (มีมะเตื่อ)]
453	ตตร ภเว.	(ณ ปัจจัย) ลงในความหมายว่ามีในที่นั้น. [โอทโก (มีในน้ำ)]
454	มณาทีนัง สก.	(เมื่อมีปัจจัยที่มี ณ อนุพันธ์อยู่เบื้องหลัง) ลง ส อาคม ในที่สุดแห่งมนโนคณศัพท์มี มน เป็นต้น. [มานโส (มีในใจ)]
455	อชชาติติ ตโน.	ตน ปัจจัย ลง(ในความหมายว่ามีในวันนี้)ทำยศัพท์มี อชช

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
		เป็นต้น. [อชชตโน (มีในวันนี้)]
456	ปุราโต โณ จ.	ณ และ ตน ปัจจัย ลง(ในความหมายว่ามีในเวลานั้น)ท้าย ปุร ศัพท์. [ปุราโน (มีในกาลก่อน)]
457	อมาตวจโจ.	อจจ ปัจจัย ลง(ในความหมายว่ามี) ท้าย อมา ศัพท์. [อมจโจ (มีร่วมกับพระราชา)]
458	มชฌาที่หิม.	อิม ปัจจัย ลง(ในความหมายว่ามี) ท้ายศัพท์มี มชฌ เป็นต้น. [มชฌิม (มีในท่ามกลาง)]
459	กณ เณยย เณยยก ยिया.	กณ เณยย เณยยก ย และ อีย ปัจจัย (ลงในความหมายว่ามี). [โกสินารโก (มีในเมืองกุสินารา) คงเคยโย (มีในแม่น้ำคงคา) โกสเลยยโก (มีในแคว้นโกศล) คมโม (มีในบ้าน) คามโย (มีในบ้าน)]
460	ณโก.	ณิก ปัจจัย (ลงในความหมายว่ามี). [สารทโก (มีในสารทกาล)]
461	ตมสส ลิปป์ ลีล ปณ ยํ ปหรณํ ปโยชนํ.	(ณิก ปัจจัย) ลงในความหมายว่าเป็นศิลปะของผู้นั้น เป็นปกติ ของผู้นั้น เป็นสินค้าของผู้นั้น เป็นเครื่องประหารของผู้นั้น เป็นประโยชน์ของผู้นั้น. [เวณโก (ศิลปะของนักตีตีพิณ)]
462	ตํ หนตารหติ คจจตุณติ จรติ.	(ณิก ปัจจัย) ลงในความหมายว่า ฆ่าซึ่งสิ่งนั้น ควรซึ่งสิ่งนั้น ไปสู่สิ่งนั้น ค้นหาซึ่งสิ่งนั้น ประพฤติซึ่งสิ่งนั้น. [ปกชีโก (ผู้ฆ่านก)]
463	เตน กตํ กิตํ พนธํ อภิสงขตํ สํสภูฏํ หตํ หนติ ชิตํ ชยติ ทิพพติ ขณติ ตรติ จรติ วหติ ชิวติ.	(ณิก ปัจจัย) ลงในความหมายว่า กระทำแล้วด้วยสิ่งนั้น, ซื่อ แล้วด้วยสิ่งนั้น, ผูกแล้วด้วยสิ่งนั้น, ประงแต่งแล้วด้วยสิ่งนั้น, ระคนแล้วด้วยสิ่งนั้น, กระทบแล้วด้วยสิ่งนั้น, ฆ่าแล้วด้วยสิ่ง นั้น, ชนะแล้วด้วยสิ่งนั้น, ย่อมชนะด้วยสิ่งนั้น, เล่นด้วยสิ่งนั้น, ขุดด้วยสิ่งนั้น, ข้ามด้วยสิ่งนั้น, ประพฤติด้วยสิ่งนั้น, นำไปด้วย สิ่งนั้น, เป็นอยู่ด้วยสิ่งนั้น. [กายิกิ (ทำด้วยกาย) วารตติโก (ผูกด้วยเชือกหนัง) เป็นต้น]
464	ตสส สํวตตติ.	(ณิก ปัจจัย) ลงในความหมายว่า ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งนั้น.

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
		[โปกโนพกรีกา (เป็นไปเพื่อภพอีก)]
465	ตโต สมภูตมาคตฺ.	(ณิก ปัจจัย) ลงในความหมายว่า เกิดแล้วและมาแล้วจาก สิ่งนั้น. [มตติกั (อันเกิดหรือมาจากมารดา)]
466	ตตถ วสตี วิทิต ภาตโต นียุตโต.	(ณิก ปัจจัย) ลงในความหมายว่า อยู่ ปราภฏ ภัคดี และ ประกอบ ในที่นั้น. [รุกขมุลิโก (ผู้อยู่ที่โคนต้นไม้)]
467	ตสสิทฺ.	(ณิก ปัจจัย) ลงในความหมายว่าสิ่งนี้เป็นของผู้นั้น. [สงสิโก (ของสงฆ์)]
468	ณิกสสิโย วา.	ณิก ปัจจัย แปลงเป็น อีย ได้บ้าง. [สกุยบุตติโย (ของศากยบุตร)]
469	โณ.	ณ ปัจจัย (ลงในความหมายว่าสิ่งนี้เป็นของผู้นั้น). [กจจายนั (ของพระกัจจายนะ)]
470	ควาทิทิ โย.	ย ปัจจัย ลงในความหมายว่าสิ่งนี้เป็นของสิ่งนั้น)ทำยศัพท์มี โค เป็นต้น.
471	ยมหิ โคสส จ.	เมื่อมีปัจจัยอันมี ย เป็นที่สุดอยู่เบื้องหลัง (อว เป็นอาเทศ) ของ โค ศัพท์ และ(ของ อู วัณณะ). [คพยิ (เป็นของโค)]
472	ตเมตถสสตุถิติ มนตุ.	มนตุ ปัจจัย ลงในความหมายว่า สิ่งนั้นมีอยู่ในสิ่งนี้ และสิ่งนั้น มีอยู่แก่สิ่งนั้น. [ทำยนามศัพท์เฉพาะที่เป็น อี วัณณะและ อู วัณณะเป็นที่สุด เช่น สติมา (ผู้มีสติ)]
473	อายุสสายส มนตุมหิ.	เมื่อมี มนตุ ปัจจัยอยู่เบื้องหลัง อายุ จะแปลงเป็น อายุส. [อายุสมา (ผู้มีอายุ)]
474	อิมิยา.	อิม และ อีย ปัจจัย (ลงในความหมายของ มนตุ ปัจจัย). [บุตติโม, บุตติโย (ผู้มีบุตร)]
475	วนตวาวณณา.	วนตุ ปัจจัย (ลงในความหมายของ มนตุ ปัจจัย)ทำยนามศัพท์ ที่เป็นปฐมาวิริตติอันเป็น อ วัณณะ. [สีลวา (ผู้มีศีล)]
476	ทณทาทิทิกอิ วา.	อิก และ อี ปัจจัย ลงในความหมายของ มนตุ ปัจจัย)

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
		ทำยานามศัพท์มี ทณฺฑ เป็นต้นได้บ้าง. [ทณฺฑิโก, ทณฺฑี (ผู้มีไม้เท้า)]
477	ตปาทีหิ สี.	สี ปัจจัย ลง(ในความหมายของ มนฺตุ ปัจจัย)ทำยานามศัพท์มี ตป เป็นต้น. [ตปสสี (ผู้มีตบะ)]
478	โณ ตปา.	ณ ปัจจัย ลง(ในความหมายของ มนฺตุ ปัจจัย)ทำย ตป ศัพท์. [ตปาโส (ผู้มีตบะ)]
479	มุขาทิโต โร.	ร ปัจจัย ลง(ในความหมายของ มนฺตุ ปัจจัย)ทำยานามศัพท์มี มุข เป็นต้น. [มุขโร (ผู้มีปาก)]
480	ตุนฺทยาทีหิ โภ.	ภ ปัจจัย ลง(ในความหมายของ มนฺตุ ปัจจัย)ทำยานามศัพท์มี ตุนฺที เป็นต้น. [ตุนฺทโย (ผู้มีสะตือจุ่น)]
481	สทธาติตว.	อ ปัจจัย ลง(ในความหมายของ มนฺตุ ปัจจัย)ทำยานามศัพท์มี สทธา เป็นต้น. [สทโธ (ผู้มีศรัทธา)]
482	อาลฺลาภิชฺฌาทีหิ.	อาลฺ ปัจจัย ลง(ในความหมายของ มนฺตุ ปัจจัย)ทำยานามศัพท์ มี อภิขมา เป็นต้น. [อภิขมาลฺ (ผู้มีอภิขมา)]
483	ปิจฉาติตวิโล.	อิล ปัจจัย ลง(ในความหมายของ มนฺตุ ปัจจัย)ทำยานามศัพท์มี ปิจฉ เป็นต้น. [ปิจฉโล (มีฝัก)]
484	สีลาทีโต โว.	ว ปัจจัย ลง(ในความหมายของ มนฺตุ ปัจจัย)ทำยานามศัพท์มี สีล เป็นต้น. [สีลโว (ผู้มีศีล)]
485	มายาเมธาที วิ.	วี ปัจจัย ลง(ในความหมายของ มนฺตุ ปัจจัย)ทำยศัพท์คือ มายา และ เมธา. [มายาวิ (มีมายา) เมธาวิ (มีปัญญา)]
486	อิสฺสเร อามฺยุวามี.	อามี และ อุมามี ปัจจัย ลง(ในความหมายของ มนฺตุ ปัจจัย) อันหมายถึงความเป็นใหญ่.

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
		[สามี, สุวามี (ผู้มีทรัพย์)]
487	ลกขยา โณ อ จ.	ณ ปัจจัย ลง(ในความหมายของ มนตุ ปัจจัย)ท้าย ลกขี ศัพท์ และ (แปลง อี) เป็น อ. [ลกขโน (ผู้มีศิริ)]
488	องคา โน กลยาณ.	เมื่อความมั่งคั่งถูกกล่าวถึง น ปัจจัย ลง(ในความหมายของ มนตุ ปัจจัย)ท้าย องค ศัพท์. [องคณา (ผู้มีอวัยวะงดงาม)]
489	โส โลมา.	ส ปัจจัย ลง(ในความหมายของ มนตุ ปัจจัย)ท้าย โลม ศัพท์. [โลมโส (ผู้มีขน)]
490	ตสฺส ภาวกมเมสุ ตต ตา ตตฺน ญย ญย ญย ญย ญ อียา.	ตต ตา ตตฺน ญย ญย ญย ญย ญ และ อีย ปัจจัย ลงใน ความหมายว่าความเป็นแห่งบุคคลนั้นและการกระทำของ บุคคลนั้น. [โคตต (ความเป็นแห่งโค) เป็นต้น]
491	พย วุทธาสา วา.	พย ปัจจัย ลง(ในความหมายว่าความเป็นและการกระทำ)ท้าย ศัพท์ว่า วุทธ และ ทาส. [วุทธพย (ความเป็นหรือการกระทำแห่งผู้เจริญ)]
492	นณ युवा पो ज व्ये.	เมื่อกำหนดรู้ว่าเป็นวัย นณ ปัจจัย ลง(ในความหมายว่าความเป็นและการกระทำ)ท้ายศัพท์ว่า युว และ ลง พ อาคม. [โยพพน (ความเป็นแห่งคนหนุ่ม)]
493	อณฺวาทีตีโม.	อิม ปัจจัย ลง(ในความหมายว่าความเป็น)ท้ายนามศัพท์มี อณู เป็นต้น. [อณฺวา (ความเป็นแห่งของเล็กน้อย)]
494	กสฺสมหตฺมิเม กสมหา.	เมื่อมี อิม ปัจจัยอยู่เบื้องหลัง ย่อมมีการแปลง กสฺส และ มหฺนต ศัพท์ เป็น กส และ มหา ตามลำดับ. [กสิมา (การกระทำแห่งชวานา) มหิมา (ความเป็นแห่งผู้ใหญ่)]
495	ตมสฺส ปริมาณํ ณีโก จ.	ณิก และ ก ปัจจัย ลง(ในความหมายว่าสิ่งนั้นเป็นปริมาณของ สิ่งนั้น). [โทณิก (มีปริมาณ 1 ทะนาน)]
496	ยเตเตหิ ตตโก.	ตตก ปัจจัย ลง(ในความหมายว่าสิ่งนั้นเป็นปริมาณของสิ่งนั้น) ท้าย ย, ต และ เอต ศัพท์.

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
		[ยตตกั (มีปริมาณเท่าใด)]
497	เอตสเสฏฺ ๓๓๓.	เมื่อมี ตตก ๓๓๓ อยู่เบื้องหลัง แปลง เอต ศัพท์ เป็น เอ. [เอตตกั (มีปริมาณเท่านั้น)]
498	สพฺพจ ๓๓๓.	อวณฺต ๓๓๓ ลง(ในความหมายว่าสิ่งนั้นเป็นปริมาณของสิ่ง นั้น) ท้าย (ย, ต, เอต และ) สพฺพ ศัพท์. [สพฺพาวณฺต (มีปริมาณทั้งหมด)]
499	กิมฺหา รติ ริว ริวตก ริตตกา.	รติ ริว ริวตก และ ริตตก ๓๓๓ ลง(ในความหมายว่าสิ่งนั้น เป็นปริมาณของสิ่งนั้น)ท้าย กิ ศัพท์.
500	รานุพฺพนธฺนตสฺราทิสฺส.	เมื่อ ๓๓๓ ที่มี ร อนุพันธ์อยู่เบื้องหลัง การลบสระอันเป็นที่สุด ของบทย่อมมี. [กติ (มีปริมาณเท่าไร)]
501	มานเ มตฺโต.	มตต ๓๓๓ ลง(ในความหมายว่าสิ่งนั้นเป็นปริมาณของสิ่งนั้น ท้ายศัพท์มี หตถ เป็นต้นซึ่งเป็นไปในเครื่องนับ. [หตถมตต (มีปริมาณ 1 คอก).]
502	ตคฺโข จุฑฺธ.	ตคฺข และ (มตต ๓๓๓) ลง(ในความหมายว่าสิ่งนั้นเป็น ปริมาณของสิ่งนั้น ท้ายนามศัพท์ที่เป็นไปในเครื่องนับส่วนสูง. [ชณฺณตคฺข, ชณฺณมตต (มีปริมาณเท่าเขา)]
503	โณ จ ๓๓๓.	ณ, (ตคฺข และ มตต ๓๓๓) ลงท้าย ๓๓๓ ศัพท์ (ในความหมายว่าเป็นเครื่องนับส่วนสูง). [โณ, ๓๓๓ตคฺข, ๓๓๓มตต (มีปริมาณเท่าบุรุษ)]
504	เอกา กากฺยสหาเย.	ก และ อากิ ๓๓๓ ลงในความหมายว่าไม่มีเพื่อน ท้าย เอก ศัพท์. [เอกโก, เอกากิ (ผู้เดียว)]
505	ทฺวิติ จตุติ ตียตฺถา.	ตีย และ ตถ ๓๓๓ ลง(ในความหมายว่าเป็นที่เต็มแห่งจำนวน นั้น)ท้าย ทฺวิ, ติ และ จตุ ศัพท์.
506	ทฺวิติํ ทฺตา ตีย.	เมื่อมี ตีย ๓๓๓ อยู่เบื้องหลัง แปลง ทฺวิ เป็น ทฺ และ ติ เป็น ต. [ทฺติโย (ที่เต็มแห่งจำนวนสอง) ตติโย (ที่เต็มแห่งจำนวนสาม)]
507	ม ปญฺจาทิกตฺติ.	ม ๓๓๓ ลง(ในความหมายว่าเป็นที่เต็มแห่งจำนวนนั้น)ท้าย ศัพท์สังขยามี ปญฺจ เป็นต้น และ กติ ศัพท์.

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
		[ปญจโม (ที่เต็มแห่งจำนวนห้า) กติโม (ที่เต็มแห่งจำนวนเท่าไร)]
508	ตสส ปุรณกาทสชาติโต วา.	(ภู ปัจจัย) ลงในความหมายว่าเป็นที่เต็มแห่งจำนวนนั้น ท้ายศัพท์สังขยามี เอกาทส เป็นต้นได้บ้าง. [เอกาทโส (ที่เต็มแห่งจำนวน 11)]
509	เฏ สติสส ติสส.	เมื่อมี ภู ปัจจัยอยู่เบื้องหลัง ย่อมมีการลบ ตี แห่ง สติ. [เอกุนวิโส (ที่เต็มแห่งจำนวน 19)]
510	สตาทินมิ จ.	ม ปัจจัย ลง(ในความหมายว่าเป็นที่เต็มแห่งจำนวนนั้น) ท้ายศัพท์สังขยามี สด เป็นต้น และ(ย่อมมีการแปลงสระที่สุด ของสังขยามี สด เป็นต้น) เป็น อี. [สติโม (ที่เต็มแห่งจำนวน 100)]
511	ฉา ฏฐฏฐมา.	ภู และ ภูม ปัจจัย ลง(ในความหมายว่าเป็นที่เต็มแห่ง จำนวนนั้น) ท้าย ฉ ศัพท์. [ฉภู, ฉภูม (ที่เต็มแห่งจำนวน 6)]
512	สงขยาย สจจตุตีสาสทสน- ตยาธิกาสุมิ สดสทสเส ภู.	ภู ปัจจัย ลงในความหมายว่าจำนวนเหล่านั้นเป็นส่วนเกิน ในจำนวน 100 หรือ 1000 ท้ายศัพท์สังขยาที่มี สติ, อุต, อีส, อาส, และ ทส เป็นที่สุด. [ทสสตี (ร้อยมี 10 เป็นจำนวนเกิน)]
513	วารสงขยายกชตตุ.	กชตตุ ปัจจัย ลงท้ายศัพท์สังขยาที่มีความเกี่ยวเนื่องกับวาระ. [ทวิกชตตุ (สองครั้ง)]
514	กติมหา	(กชตตุ ปัจจัย) ลงท้าย กติ ศัพท์(ที่มีความเกี่ยวเนื่องกับวาระ). [กติกชตตุ (กี่ครั้ง)]
515	พหุมา ธา จ ปจจาสตติยา.	เมื่อมีความถี่มาก ธา และ (กชตตุ ปัจจัย) ลงท้าย พหุ ศัพท์ (ที่มีความเกี่ยวเนื่องกับวาระ). [พหุกชตตุ (มากครั้ง) พหุธา (มากครั้ง)]
516	สกี วา.	รูปว่า สกี ย่อมมิใช่(ในความหมายว่า วารหนึ่ง) ได้บ้าง.
517	ธา สงขยาหิ.	ธา ปัจจัย ลง(ในความหมายว่าประการ) ท้ายศัพท์ที่กล่าวถึง สังขยา. [ทวิธา (โดยส่วนสอง)]
518	เวกา ชุมิ.	ชม ปัจจัย ลง(ในความหมายว่าประการ) ท้าย เอก ศัพท์.

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
		[เอกซณฺ์ (โดยส่วนหนึ่ง)]
519	ทวิติเธา.	เอธา ปัจจัย ลง(ในความหมายว่าประการ) ทำย ทวิ และ ตี ศัพท์. [เทวธา (สองประการ)]
520	สพพาทีหิ ปกาเร ธา.	ธา ปัจจัย ลงในความหมายว่าประการ ทำยศัพท์นามมี สพพ เป็นต้น. [สพพธา (โดยประการทั้งปวง)]
521	กถมิตถ์.	ศัพท์ว่า กถ์ และ อิตถ์ ย่อมสำเร็จ(ในความหมายว่าประการ). [กถ์ (โดยประการใด) อิตถ์ (โดยประการนี้)]
522	ตพพติ ชาติโย.	ชาติย ปัจจัย ลง(ในความหมายว่าเป็นสิ่งที่มีความต่างกัน) ทำยนามศัพท์ที่กล่าวถึงความเหมือนกัน. [ปฏุชาติโย (ผู้มีความฉลาดโดยพิเศษ)]
523	โส วิจฉาปปกาเรสุ.	โส ปัจจัย ลงในความหมายว่าซ้ำและประการ. [ปทโส (เป็นบท ๆ) ปุถุโส (โดยประการมาก)]
524	ปิตโต ภาตริ เรยยณ.	เรยยณ ปัจจัย ลงในความหมายว่าเป็นพี่ชาย(ของบุคคลนั้น) ทำย ปิตุ ศัพท์. [แปตเตยโย (พี่ชายของพ่อ)]
525	มาตีโต จ ภคินีย โฉ.	ฉ ปัจจัย ลงในความหมายว่าเป็นน้องสาว ทำย มาตุ ศัพท์ (และ ปิตุ ศัพท์). [มาตุจฉา (น้องสาวของแม่)]
526	มาตาปิตุสวามโ.	อามห ปัจจัย ลงในความหมายว่าบิดามารดา(ของบิดามารดา เหล่านั้น) ทำย มาตุ ศัพท์ และ ปิตุ ศัพท์. [มาตามหิ (มารดาของมารดา) ปิตามโ (บิดาของบิดา)]
527	หิตเรยยณ.	เรยยณ ปัจจัย ลงในความหมายว่าเกือบแล้ว(แก่มารดาบิดา เหล่านั้น) ทำย มาตุ ศัพท์ และ ปิตุ ศัพท์. [เมตเตยโย (ผู้เกือบต่อมารดา) เปตเตยโย (ผู้เกือบต่อบิดา)]
528	อโย หิต.	อีย ปัจจัย ลงในความหมายว่าเกือบแล้ว(แก่สิ่งนั้น). [อุปาทานีย (อันเกือบแก่อุปาทาน)]
529	จกขวาทีโต สโส.	สส ปัจจัย ลง(ในความหมายว่าเกือบแล้วแก่สิ่งนั้น) ทำยนาม ศัพท์มี จกขุ เป็นต้น.

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
		[จกฺขุสฺสํ (อันเกี่ยวกุกแก้นัยน์ตา)]
530	ณฺโย ตตถ สาธู.	ณฺย ปัจจยฺ ลงในความหมายว่าฉลาดในสิ่งนั้น. [สพฺโง (ความฉลาดในสภา)]
531	กมฺมา นียณฺญา.	นีย และ ญญฺ ปัจจยฺ ลง(ในความหมายว่าฉลาดในสิ่งนั้น) ท่าย กมฺม ศัพท์. [กมฺมนียํ, กมฺมญฺญํ (ผู้ฉลาดในการงาน)]
532	กถาทิตฺติโก.	อิกฺ ปัจจยฺ ลง(ในความหมายว่าฉลาดในสิ่งนั้น) ท่าย กถา ศัพท์เป็นต้น. [กถิกโก (ผู้ฉลาดในการพูด)]
533	ปลาทีหิ เณฺยโย.	เณฺยยฺ ปัจจยฺ ลง(ในความหมายว่าเกี่ยวกุกในสิ่งนั้น) ท่ายนาม ศัพท์มี ปล เป็นต้น. [ปาเลยฺยํ (อันเกี่ยวกุกในหนทาง)]
534	ทกฺขินฺณายารเห.	(เณฺยยฺ ปัจจยฺ) ลงในความหมายว่าควร ท่าย ทกฺขินฺ ศัพท์. [ทกฺขินฺเณฺยโย (ควรซึ่งทกฺขินฺ)]
535	อาโย ตุมฺนตา.	อายฺ ปัจจยฺ ลง(ในความหมายว่าควร) ท่ายศัพท์ที่มี ตุํ ปัจจยฺ เป็นที่สุด. [ฆาเตตฺตฺอาโย (ควรเพื่ออันฆ่า)]
536	ตสฺส วิการวายเวสุ ญ ฌิก เณฺยยมฺยา.	ญ ฌิก เณฺยยฺ และ มยฺ ปัจจยฺ ลงในความหมายว่าเป็นวิการ (คือการเปลี่ยนแปลง)ของสิ่งนั้น และเป็นอวัยวะ(คือส่วน)ของ สิ่งนั้น. [โอทุมฺพรํ (เป็นวิการแห่งมะเดื่อ) กปฺปาสิกํ (เป็นวิการแห่ง ฝ้าย) เณฺยยํ (เป็นอวัยวะแห่งเนื้อทราย) ตินฺมยํ (เป็นวิหาร แห่งหญ้า)]
537	ชตฺโต มยณฺ วา.	มยณฺ ปัจจยฺ ลง(ในความหมายว่าเป็นวิการและเป็นอวัยวะ ของสิ่งนั้น) ท่าย ชตฺ ศัพท์ได้บ้าง. [ชตฺมยํ (เป็นวิการแห่งครึ่ง)]
538	ตฺรตฺมิสฺสสิกฺยิฏฐฺฐาติสเย.	ตฺร ตมฺ อิสฺสิกฺ อียฺ และ อิกฺฐฺ ปัจจยฺ ลงในความหมายว่ายิ่ง. [ปาปตฺโร, ปาปตฺโม, ปาปิสฺสิโก, ปาปิโย, ปาปิฏฺฐฺ (ผู้เป็นบาป ยิ่ง)]
539	วจฺฉาทฺหิ ตฺนตฺเต ตฺโร.	ตฺร ปัจจยฺ ลงในความหมายว่าเป็นสิ่งที่บอบบางกว่าสิ่งทั้งปวง

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
		ทำยานามศัพท์มี วจน เป็นต้น. [วจนโตร (อ่อนที่สุด)]
540	กิมหา นิหุธารณ ตรตมา.	เมื่อกำหนดรู้ถึงการถอนออกจากห่มุ ตร และ ตม ปัจจัย ลง ทำย ก็ ศัพท์. [กตโร, กตโม (ผู้ใด)]
541	สมุเห กณณณิกา.	กณ ณ และ ณี ก ปัจจัย ลงในความหมายว่าห่มุ(ของสิ่งนั้น). [ราชขณณิก (ห่มุแห่งผู้สืบเชื้อสายของพระราช) อมิตต์ (ห่มุ แห่งอมิตร) อาปุปิก (ห่มุแห่งชนม)]
542	ชนาที่หิ ตา.	ตา ปัจจัย ลงในความหมายว่าห่มุของสิ่งนั้น) ทำยานามศัพท์มี ชน เป็นต้น. [ชนตา (ห่มุแห่งชน)]
543	อญกทวิตีหเส.	อย ปัจจัย ลงในความหมายว่าส่วน(แห่งสิ่งนั้น) ทำย อญ, ทวิ และ ตี ศัพท์. [อญย์ (ส่วนทั้งสอง) ทวย (ส่วนสอง) ตย (ส่วนสาม)]
544	เตน ทตเต ลียา.	ล และ อีย ปัจจัย ลงในความหมายว่าอันเขาให้แล้ว. [เทวโล, เทวโย (ผู้อันเทวดาให้แล้ว)]
545	เตน นิพพตเต.	(อิม ปัจจัย) ลงในความหมายว่าบังเกิดแล้วโดยสิ่งนั้น. [ปากิม (เกิดแล้วโดยการหุง)]
546	ตนิสสิเต โล.	ล ปัจจัย ลงในความหมายว่าอาศัยสิ่งนั้น. [เวทลล (อาศัยพระเวท)]
547	สชชตา ตารกาทวิโต.	อิต ปัจจัย ลงในความหมายว่า(สิ่งเหล่านั้นของสิ่งนั้น)เกิด พร้อมแล้ว ทำยานามศัพท์มี ตารก เป็นต้น. [ตารกิต (มีดาวเกิดขึ้น)]
548	นินทาณญาตปปฏิภาครสส ทยาสนญาสุ โก.	ก ปัจจัย ลงในความหมายว่า ตาหนิ, เป็นสิ่งที่ยังไม่รู้, น้อย, เป็นสิ่งที่เหมือนกัน, สั้น, นำเอ็นดู และ ชื่อ. [สมณโก (สมณะนำตาหนิ) อสสโก (ม้าที่ไม่รู้จัก) เตลค (น้ำมัน น้อย) หตถิก (เหมือนข้าง) มนุสสโก (มนุษย์ตัวสั้น) ปุตตโก (บุตรนำเอ็นดู) โมรโก (ผู้ชื่อว่านกยูง)]
549	อญตตพภาเว กราสนุโยเค วิการาลิ.	เมื่อการมีแห่งสิ่งที่ยังไม่เคยมี เป็นสิ่งที่จะพึงแสดง มีอยู่ อี ปัจจัย ซึ่งมี จ อนุพันธ์ ลงทำยานามศัพท์ที่กล่าวถึงความ

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
		เปลี่ยนแปลงในที่ประกอบด้วย กร, อส และ ภู ชาติ. [ชวลีกรโติ (ย่อมกระทำให้ขาว) ชวลีสียา (ฟังเป็นสิ่งที่ขาว) ชวลีภวติ (ย่อมเป็นสิ่งที่ขาว)]
550	สกตเถ.	(ปัจจัยทั้งหลายย่อมปรากฏ)ในความหมายของตน. [หินโก (ขันต๋า)]
551	อณฺณฺยสมิ.	(ปัจจัยทั้งหลายมี ณ ปัจจัยเป็นต้นที่ได้แสดงมาแล้วในเบื้องต้น ย่อมปรากฏ)ในความหมายทั้งหลายอื่น(จากความหมายที่ได้ แสดงไว้แล้ว). [มาคโธ (ผู้เกิดในแคว้นมคธ) กาสियो (มีค่าหนึ่งร้อยหรือหนึ่ง พัน)]
552	ทิสฺสนตฺตณฺณฺยปิ ปจฺจยา.	ปัจจัยทั้งหลายแม้เหล่าอื่น(จากปัจจัยที่ได้แสดงไว้แล้วใน เบื้องต้น) ย่อมปรากฏ(ในความหมายทั้งหลายที่ได้แสดงไว้แล้ว และที่ยังมิได้แสดงไว้แล้ว). [วิมาตโร (ต่างมารดา) ปลาวิโน (ดำเนินไปบนแผ่นดิน) อิสฺสุกึ (ผู้ริษยา) โธรยหา (ผู้นำไปซึ่งแอก) โลภนยยา (อันเกื้อกูลแก่ โลภะ) ทสฺสเนยโย (ผู้ควรซึ่งการเห็น) โอมฺนินยา (อันเกื้อกูลแก่ โอมะ) ยาวตฺวิ (ความมีปริมาณเท่าใด) ปารมิ (ความเป็นหรือ การกระทำแห่งผู้สูงส่ง) มาตุโล (พี่ชายของมารดา)]
553	สฺโยเคปิ กฺวจิ.	(เมื่อมีปัจจัยที่มี ณ อนุพันธ์อยู่เบื้องหลัง วุทธิย่อมมี)ในที่บาง แห่งแม้ในที่ที่เป็นสังโยค. [เปตเตยโย (อันเกิดจากบิดา)]
554	ปจฺจยำนํ โลโป.	การลบบปัจจัยทั้งหลาย(ย่อมมีในที่บางแห่ง). [รัตนํ (ความเป็นรัตนะ)]
555	โลโป วิมนตฺวานตฺตุนํ.	(เมื่อมี อีย และ อิกฺฐุ ปัจจัย อยู่เบื้องหลัง) ลบ วิ, มนตุ และ วนตุ ปัจจัย. [เมธิโย, เมธิฐฺโ (ผู้มีปัญญายิ่ง)]
556	โซ วุฑฺธสฺสียฺญฺญฺเรสุ.	เมื่อมี อีย และ อิกฺฐุ ปัจจัย อยู่เบื้องหลัง แปลง วุฑฺธ เป็น ช. [เชยโย, เชญฺโ (ผู้เจริญที่สุด)]
557	พาฬหนตฺกปสฺตถานํ สาธเนทสฺสา.	(เมื่อมี อีย และ อิกฺฐุ ปัจจัย อยู่เบื้องหลัง) แปลง พาฬห เป็น สาธ, อนตฺก เป็น เนท, ปสฺตถ เป็น ส และ ช.

ลำดับ	สูตร	คำแปล [พร้อมคำอธิบายและตัวอย่าง]
		[สาธิตโย, สาธิภูโฐ (ผู้แข็งแกร่งที่สุด), เนทโย, เนทภูโฐ (ผู้ใกล้ชิดที่สุด), เสยโย, เสยภูโฐ, เซยโย, เซยภูโฐ (ผู้ประเสริฐที่สุด)]
558	กณกน อปฺปยุวานิ.	(เมื่อมี อีย และ อิกฺฐุ ปัจจย อยู่เบื้องหลัง) แปลง อปฺป เป็น กณ และ ยุว เป็น กน. [กณโย, กณภูโฐ (ผู้น้อยที่สุด), กนโย, กนภูโฐ (วัยเยาว์ที่สุด)]
559	โกสชชชชว ปาริสชช สุหชช มททวาริสยาส- ภาชณญเถยยพหุสจจา.	(เมื่อมีปัจจัยทั้งหลายที่มี ณ อนุพันธ์ อยู่เบื้องหลัง ศัพท์เหล่านี้คือ) โกสชชชช อชชชว ปาริสชชชช สุหชชชช มททว อาริสย อาสภ อาชณญ เถยย และ พหุสจจ (ย่อความสำเร็จในความหมายว่าความเป็นและการกระทำ). [อชชว (ความเป็นแห่งบุคคลผู้ตรง), มททว (ความเป็นแห่งผู้อ่อน) โกสชช (ความเป็นแห่งบุคคลผู้เกียจคร้าน) ปาริสชช (ผู้เกิดในบริษัท) โสหชช (ความเป็นแห่งบุคคลผู้มีใจดี) อาริสย (สิ่งนี้ของฤๅษี) อาชณญ (ความเป็นแห่งม้าอาชาไนย) เถยย (ความเป็นแห่งขโมย) พหุสจจ (ความเป็นแห่งบุคคลผู้มีสุตะมาก)]
560	อธตฺตสส เก สยาทีโต ฆะสสิ.	อ อักษรอันเป็นตัวตนในเพราะมี ก อักษรอันเป็นส่วนของศัพท์ที่ไม่ใช่ธตฺ จะแปลงเป็น อ โดยมาก ในเมื่อ ฆ อันมี ก อาศัยอยู่ มีอยู่ในเบื้องหลัง. [พาลิกา (เด็กหญิงน้อย)]

บทที่ 4

วิเคราะห์สูตรตํทิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีและคัมภีร์นirutติทีปนี

ในบทนี้ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ถึงรูปแบบการนำเสนอสูตรตํทิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีและคัมภีร์นirutติทีปนีในประเด็นต่าง ๆ เช่น วิเคราะห์โครงสร้างของสูตรตํทิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีและคัมภีร์นirutติทีปนี เป็นต้น

4.1 วิเคราะห์โครงสร้างของสูตรตํทิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีและคัมภีร์นirutติทีปนี

สูตรที่กล่าวถึงเรื่องตํทิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที ท่านจัดไว้ในตอนของตํทิตประกรรม ซึ่งอยู่ถัดจากสมาสประกรรม มีทั้งหมด 245 สูตร โดยเริ่มตั้งแต่สูตรที่ 1067 จนถึงสูตรที่ 1340 โครงสร้างของสูตรเมื่อกล่าวเฉพาะแต่ละสูตรแล้วจะมีโครงสร้างของประโยคปรากฏไม่ครบเหมือนกับประโยคสันสกฤตทั่วไป เพราะท่านเขียนย่อไว้ตามหลักของการเขียนสูตร แล้วจะขยายความไว้ในวุตติ เช่น สูตรว่า อศฺวปตยาทิกยศฺจ. วุตติว่า อูโภย'ณฺ สฺยาดฺ ปฺราศฺทิวฺยตีเยชฺวรชฺษุ. ส่วนโครงสร้างของเนื้อหาในเรื่องตํทิต ท่านวางโครงสร้างตามลำดับชื่อของตํทิต มีทั้งหมด 16 อย่าง คือ สาธารณตํทิต อปตยาธิการตํทิต รักตาทยรณตํทิต จาตุรรถิกตํทิต เศาศิกตํทิต วิกการารทยถตํทิต ฐคธิการตํทิต ยทธิการตํทิต ฉยทธิการตํทิต ฐญธิการตํทิต ตวตลธิการตํทิต ภวนาทยรณตํทิต มัตวรัถยตํทิต ปฺราศฺทิสฺยตํทิต ปฺราศฺทิวฺยตํทิต และ สวารถิกตํทิต

สูตรที่กล่าวถึงเรื่องตํทิตในคัมภีร์นirutติทีปนี ท่านจัดไว้ในตอนของตํทิตกัณท์ซึ่งอยู่ถัดจากสมาสกัณท์ มีทั้งหมด 131 สูตร โดยเริ่มตั้งแต่สูตรที่ 430 จนถึงสูตรที่ 560 โครงสร้างของสูตรเมื่อกล่าวเฉพาะแต่ละสูตรแล้วจะมีโครงสร้างของประโยคปรากฏไม่ครบเหมือนกับประโยคบาลีทั่วไป เพราะท่านเขียนย่อไว้ตามหลักของการเขียนสูตร แล้วจะขยายความไว้ในวุตติ เช่น สูตรว่า ปทานมาทิสฺสายฺวณฺณสฺสาเอโ. ฌานุนฺพนธ. วุตติว่า ปทานํ อาทิกฺกุตฺสส อการสฺส จ อิวณฺณ'วณฺณสฺส จ อา, เอ, โอ วุทฺธิโย โหนติ ฌานุนฺพนธ ปจฺจเย ปเรติ ปทาทิกการสฺส อาวุทฺธ, สฺยาทฺยุปฺตติ. สูตรว่า มชฺเฌ. วุตติว่า มชฺเฌ ปวตฺตานํ อ, ยฺวณฺณนํ อา, เอ, โอวุทฺธิโย โหนติ วา กฺวจิ. ส่วนโครงสร้างของเนื้อหาในเรื่องตํทิต ท่านวางโครงสร้างตามลำดับกลุ่มของตํทิต มีทั้งหมด 8 กลุ่ม คือ อปจฺจราสี อเนกตฺถราสี อัสสัถฺติราสี ภาวกัณฺมราสี ปริมาณราสี สัณฺขยาราสี ขุทฺทกราสี และ นานาตฺตราสี

โครงสร้างสูตรหรือโครงสร้างเนื้อหาตํทิตในคัมภีร์ทั้งสองนี้ เมื่อวิเคราะห์แล้วจะเห็นว่ามี ความเหมือนกันคือ โครงสร้างสูตรแต่ละสูตรในคัมภีร์ทั้งสองนั้นจะมีโครงสร้างของประโยคปรากฏ ไม่ครบเหมือนกับประโยคสันสกฤตและบาลีทั่วไป เพราะท่านเขียนย่อไว้ตามหลักของการเขียนสูตร แต่จะมีการขยายความไว้ในวุตติ ส่วนโครงสร้างเนื้อหาจัดไว้เป็นแบบเดียวกัน กล่าวคือในคัมภีร์ ลขุสัทธานตเกมุทีจัดตามลำดับชื่อตํทิตและในคัมภีร์นirutติทีปนีจัดตามกลุ่มตํทิต

4.2 วิเคราะห์วิธีการเขียนสูตรตัทธิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีและคัมภีร์นิรุตติทีปนี

การเขียนสูตรคัมภีร์ไวยากรณ์สันสกฤตและคัมภีร์ไวยากรณ์บาลีนั้น นักไวยากรณ์ทั่วไปได้เขียนสูตรโดยได้ยึดตามหลักการของการเขียนสูตรคือ เขียนให้สั้นกะทัดรัด เพื่อให้ท่องจำได้ง่าย เพราะสูตรเป็นหลักการที่จำต้องท่องจำเพื่อนำไปใช้ในการแต่งหรือเขียนศัพท์และประโยคทางภาษาสันสกฤตและบาลี

คัมภีร์นิรุตติทีปนีเป็นคัมภีร์ไวยากรณ์ประเภทมีสูตร การเขียนสูตรในคัมภีร์นิรุตติทีปนีนั้น ท่านผู้แต่งได้นำสูตรมาจากคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์มาจัดลำดับใหม่ ซึ่งสูตรในคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์นั้น พระโมคคัลลานเถระได้อาศัยหลักการเขียนสูตรตามที่นักไวยากรณ์ทั่วไปใช้ คือ การเขียนแบบรวบรัด สั้น แต่ได้ใจความ ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สูตรในคัมภีร์นิรุตติทีปนีจึงมีลักษณะเป็นไปตามลักษณะที่กล่าวมาแล้ว คือ เป็นสูตรที่เขียนไว้อย่างรวบรัด สั้น แต่ได้ใจความ ซึ่งสูตรในคัมภีร์นิรุตติทีปนีมีตั้งแต่ 1 คำ ขึ้นไป เช่น สูตรว่า มขณเ. (อา เอ และ โอ เป็นวูทธิของ อ อิ และ อุ วรรณะ ซึ่งเป็นไป)ในท่ามกลาง

คัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีเป็นคัมภีร์ไวยากรณ์ประเภทมีสูตร การเขียนสูตรในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีนั้น ท่านผู้แต่งได้นำสูตรมาจากคัมภีร์สัทธานตเกมุทีมาจัดลำดับใหม่ ซึ่งสูตรในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีนั้น ท่านผู้แต่งก็ได้อาศัยหลักการเขียนสูตรตามที่นักไวยากรณ์ทั่วไปใช้ คือ การเขียนแบบรวบรัด สั้น แต่ได้ใจความ ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สูตรในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีจึงมีลักษณะเป็นไปตามลักษณะที่กล่าวมาแล้ว คือ เป็นสูตรที่เขียนไว้อย่างรวบรัด สั้น แต่ได้ใจความ ซึ่งสูตรในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีมีตั้งแต่ 1 คำ ขึ้นไป เช่น สูตรว่า ตรติ. (ฐก ปรตยยะ) ลงในความหมายว่าย่อข้าม

การเขียนสูตรในคัมภีร์ทั้งสองนั้น เมื่อวิเคราะห์แล้วจะเห็นได้ว่ามีความเหมือนกันคือ จะเขียนสูตรตามลักษณะที่นักไวยากรณ์ทั่วไปใช้กันกล่าวคือ เขียนสูตรให้อยู่ในรูปที่สั้น รวบรัด แต่ได้ใจความ ทำให้สามารถท่องจำเพื่อนำไปใช้ได้ง่าย และสูตรของคัมภีร์ทั้งสองนั้นมีตั้งแต่ 1 คำ ขึ้นไป

4.3 วิเคราะห์วิธีการนำเสนอสูตรตัทธิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีและคัมภีร์นิรุตติทีปนี

วิธีการนำเสนอสูตรตัทธิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีและคัมภีร์นิรุตติทีปนีมีการเสนอโดยการจัดเนื้อหาทั้งหมดเป็นสูตร ๆ ตามลักษณะของสูตร ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้จัดแบ่งลักษณะของสูตรตัทธิตในคัมภีร์ทั้งสองนั้นก่อนแล้วจึงทำการวิเคราะห์

4.3.1 ลักษณะของสูตรตัทธิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที

ลักษณะของสูตรในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที มี 6 ประเภท คือ สัญญาสูตร ปริภาษาสูตร วิสูตร นิยมสูตร อดิเทศสูตร และ อธิการสูตร ดังข้อความในคัมภีร์มูคโพนฎีกา ที่ชื่อว่า สังกษะฎีกา ว่า

สัทวิทยา จ ปริภาษา จ

วิธีรนิยม เอว จ

อติเทโคธการศจ

ษษวิธึ สุตรลกษณม.

ลักษณะของสูตรมี 6 ประเภท คือ สัญญาสูตร ปริภาษาสูตร วิธีสูตร

นิมสูตร อติเทศสูตร และ อธิการสูตร

ผู้วิจัยได้ศึกษารายละเอียดของสูตรตัทธิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีสามารถจำแนกสูตรให้เห็นประเภทต่าง ๆ ในเบื้องต้นจะยกตัวอย่างสูตรทั้ง 6 ประเภท คือ

1. สัญญาสูตร (สญญาสูตร) คือ สูตรตั้งชื่อ เช่น ชื่อ สระ, สมานะ, รัสสะ, ทิระฆะ, นามิ, สันธยักระ, พัญชนะ ฯลฯ เพื่อเป็นประโยชน์ในการใช้เรียกทางไวยากรณ์ เช่น

อปตยั เปาตรปรภฤติ โคตรม. (ลขุ. 1079) (ปา. 4.1.162)

(คำที่กล่าวถึงตระกูลซึ่งเริ่มต้นด้วยหลาน เรียกว่า โคตร)

ชีวิติ ตุ วุศเย ยฺวา. (ลขุ. 1083) (ปา. 4.1.163)

(แต่เมื่อผู้สืบเชื้อสายที่เป็นพ่อยังมีชีวิตอยู่ ผู้ที่สืบเชื้อสายที่เป็นหลานหรือที่ต่ำกว่านั้น เรียกว่า ยฺวน)

2. ปริภาษาสูตร (ปริภาษาสูตร) คือ สูตรแสดงกฎทั่วไป เป็นเครื่องสังเกตที่มีความหมายครอบคลุมเนื้อหาของคัมภีร์ทั้งหมด ปริภาษาสูตรนี้ไม่มีปรากฏใช้ในสูตรตัทธิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที เพราะฉะนั้น จึงมิได้แสดงตัวอย่างไว้

3. วิธีสูตร (วิธีสูตร) คือ สูตรประกอบรูปศัพท์ หรือสูตรที่แสดงวิธีการเฉพาะเรื่อง เฉพาะกรณีเฉพาะกลุ่ม และเฉพาะศัพท์ ซึ่งเป็นวิธีทำให้สำเร็จรูปเป็นบทต่าง ๆ เช่น

อศฺวปตฺยาทิกฺยศฺจ. (ลขุ. 1068) (ปา. 4.1.84)

(และ(อณฺ ปรตฺยยะ ลงในความหมายของปรตฺยยะต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว)ทำยคำว่ อศฺวปติ (เทพเจ้าแห่งม้า) เป็นต้น)

ทิตฺยาทิตฺยาทิตฺยปตฺยุตฺตรปทาณฺณยฺ. (ลขุ. 1070) (ปา. 4.1.85)

(ณฺย ปรตฺยยะ ลงในความหมายของปรตฺยยะต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว)ทำยชื่อ คือ ทิติ อทิติ และ อาทิตฺย และคำที่มี ปติ อยู่ทำย)

4. นิมสูตร (นิมสูตร) คือ สูตรกำหนดให้แน่นอน เช่น

เอโก โคตร. (ลขุ. 1080) (ปา. 4.1.93)

(เมื่อโคตร(ถูกกล่าวถึงอยู่) ปรตฺยยะตัวเดียวย่อมมี)

โคตราทฺยฺนฺยสฺตรียาม. (ลขุ. 1084) (ปา. 4.1.94)

((คำว่า ยฺวน ถูกกล่าวต่อ)จากความหมายว่าการสืบเชื้อสาย แต่ในสตรียิงค์ไม่เรียกว่า ยฺวน)

5. อติเทศสูตร คือ สูตรสำหรับชี้แจง เช่น

ลูปิ ยุกตวหยุกติวจน. (ลขุ. 1142) (ปา. 1.2.51)

(เมื่อมีการลบโดย ลูปิ เพศและอักษรยังคงรูปเดิม)

6. อธิการสูตร (อธิการสูตร) คือ สูตรติดตามไปปรากฏในสูตรอื่น ได้แก่สูตรที่เสนอนำสูตร ซึ่งจะมีสาระอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน เช่น

สมรณานำ ปุรณมาทวา. (ลขุ. 1067) (ปา. 4.1.82)

((ใช้ปรตยยะตัทธิต)หลังคำแรกของประโยค(ในสูตร)ก็ได้ไม่บังคับ)

สตริปุสาภยา นณสนญา ภาวนาต. (ลขุ. 1076) (ปา. 4.1.87)

(นณ และ ศนณ ปรตยยะ ลงท้ายสองศัพท์ คือ สตริ และ ปุส)

สูตรตัทธิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกามุที่มีเนื้อหาที่จัดอยู่ในกลุ่มของสูตร 6 ประเภทซึ่งผู้วิจัยจะ แยกให้เห็นสูตรตัทธิตของคัมภีร์ลขุสัทธานตเกามุทั้งหมดที่เป็นประเภทต่าง ๆ โดยแยกแสดงตามชื่อ ของตัทธิต ดังต่อไปนี้⁸⁰

1. สาธารณตัทธิต มีสูตรทั้งหมด 6 สูตร แยกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

ประเภทที่ 3 วิธีสูตร มีจำนวน 5 สูตร ได้แก่ สูตรที่

1068, 1069, 1070, 1073, 1075

ประเภทที่ 6 อธิการสูตร มีจำนวน 1 สูตร คือ สูตรที่

1067

ในสาธารณตัทธิตนี้ ไม่พบ สัญญาสูตร ปริภาษาสูตร นิยมสูตร และ อติเทศสูตร

2. อปตยาธิการตัทธิต มีสูตรทั้งหมด 30 สูตร แยกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

ประเภทที่ 1 สัญญาสูตร มีจำนวน 3 สูตร คือ สูตรที่

1079, 1083, 1107

ประเภทที่ 3 วิธีสูตร มีจำนวน 24 สูตร คือ สูตรที่

1077, 1078, 1081, 1082, 1085, 1086, 1087, 1088, 1089,

1090, 1091, 1092, 1093, 1094, 1095, 1097, 1098, 1099,

1100, 1101, 1102, 1106, 1108, 1109

ประเภทที่ 4 นิยมสูตร มีจำนวน 2 สูตร คือ สูตรที่

1080, 1084

ประเภทที่ 6 อธิการสูตร มีจำนวน 1 สูตร คือ สูตรที่

1076

⁸⁰ งานวิจัยฉบับนี้จะใช้การอ้างอิงเป็นตัวเลขที่ลำดับสูตรทั้งหมด ผู้สนใจสามารถดูรายละเอียดของสูตรและ คำแปลสูตรของสูตรตัทธิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกามุได้จากบทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ในอปัตยาธิการตัทธิตนี้ ไม่พบ ปริภาษสูตร และ อติเทศสูตร

3. รักตาทयरถกตัทธิต มีสูตรทั้งหมด 23 สูตร แยกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

ประเภทที่ 3 วิธีสูตร มีจำนวน 23 สูตร คือ สูตรที่

1111, 1112, 1114, 1115, 1116, 1117, 1118, 1119, 1120, 1121,
1122, 1123, 1124, 1125, 1126, 1127, 1128, 1129, 1132, 1133,
1134, 1135, 1136

ในรักตาทयरถกตัทธิตนี้ ไม่พบ สัจญญาสูตร ปริภาษสูตร นิยมสูตร อติเทศสูตร และอธิการสูตร

4. จาตุรรถกตัทธิต มีสูตรทั้งหมด 12 สูตร แยกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

ประเภทที่ 3 วิธีสูตร มีจำนวน 11 สูตร คือ สูตรที่

1137, 1138, 1139, 1140, 1141, 1143, 1144, 1145, 1146, 1147,
1148

ประเภทที่ 5 อติเทศสูตร มีจำนวน 1 สูตร คือ สูตรที่

1142

ในจาตุรรถกตัทธิตนี้ ไม่พบ สัจญญาสูตร ปริภาษสูตร นิยมสูตร และ อธิการสูตร

5. เศาษิกตัทธิต มีสูตรทั้งหมด 42 สูตร แยกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

ประเภทที่ 1 สัจญญาสูตร มีจำนวน 2 สูตร คือ สูตรที่

1158, 1159

ประเภทที่ 3 วิธีสูตร มีจำนวน 39 สูตร คือ สูตรที่

1150, 1152, 1153, 1154, 1155, 1156, 1160, 1162, 1163,
1164, 1165, 1166, 1167, 1168, 1170, 1171, 1172, 1173,
1174, 1175, 1176, 1177, 1178, 1179, 1180, 1181, 1182,
1183, 1184, 1185, 1186, 1187, 1188, 1189, 1190, 1191,
1192, 1193, 1194

ในเศาษิกตัทธิต พบสูตรที่มี 2 ประเภทในสูตรเดียว ดังนี้

ประเภทที่ 3 วิธีสูตร และ ประเภทที่ 6 อธิการสูตร มีจำนวน 1 สูตร คือ สูตรที่

1149

ในเศาษิกตัทธิตนี้ ไม่พบ ปริภาษสูตร นิยมสูตร และ อติเทศสูตร

6. วิการารทยถกตัทธิต มีสูตรทั้งหมด 6 สูตร แยกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

ประเภทที่ 3 วิธีสูตร มีจำนวน 6 สูตร คือ สูตรที่

1195, 1197, 1198, 1199, 1200, 1201

ในวิการารทยถกตัทธิตนี้ ไม่พบ สัจญญาสูตร ปริภาษสูตร นิยมสูตร อติเทศสูตร และอธิการสูตร

7. ฐคธิการตัทธิต มีสูตรทั้งหมด 14 สูตร แยกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

ประเภทที่ 3 วิธีสูตร มีจำนวน 13 สูตร คือ สูตรที่

1203, 1204, 1205, 1206, 1207, 1208, 1209, 1210, 1211,
1213, 1214, 1215, 1216

ประเภทที่ 6 อธิการสูตร มีจำนวน 1 สูตร คือ สูตรที่

1202

ในฐคธิการตัทธิตนี้ ไม่พบ สัจญญาสูตร ปริภาษาสูตร นิยมสูตร และ อติเทศสูตร

8. ยทธิการตัทธิต มีสูตรทั้งหมด 6 สูตร แยกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

ประเภทที่ 3 วิธีสูตร มีจำนวน 5 สูตร คือ สูตรที่

1218, 1219, 1220, 1221, 1222

ประเภทที่ 6 อธิการสูตร มีจำนวน 1 สูตร คือ สูตรที่

1217

ในยทธิการตัทธิตนี้ ไม่พบ สัจญญาสูตร ปริภาษาสูตร นิยมสูตร และ อติเทศสูตร

9. ฉยทธิการตัทธิต มีสูตรทั้งหมด 6 สูตร แยกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

ประเภทที่ 3 วิธีสูตร มีจำนวน 4 สูตร คือ สูตรที่

1226, 1227, 1228, 1229

ประเภทที่ 6 อธิการสูตร มีจำนวน 2 สูตร คือ สูตรที่

1223, 1224

ในฉยทธิการตัทธิตนี้ ไม่พบ สัจญญาสูตร ปริภาษาสูตร นิยมสูตร และ อติเทศสูตร

10. ฐญธิการตัทธิต มีสูตรทั้งหมด 7 สูตร แยกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

ประเภทที่ 3 วิธีสูตร มีจำนวน 6 สูตร คือ สูตรที่

1231, 1232, 1233, 1234, 1235, 1236

ประเภทที่ 6 อธิการสูตร มีจำนวน 1 สูตร คือ สูตรที่

1230

ในฐญธิการตัทธิตนี้ ไม่พบ สัจญญาสูตร ปริภาษาสูตร นิยมสูตร และ อติเทศสูตร

11. ตวตลธิการตัทธิต มีสูตรทั้งหมด 12 สูตร แยกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

ประเภทที่ 3 วิธีสูตร มีจำนวน 11 สูตร คือ สูตรที่

1237, 1238, 1239, 1241, 1242, 1243, 1244, 1245, 1246,
1247, 1248

ประเภทที่ 6 อธิการสูตร มีจำนวน 1 สูตร คือ สูตรที่

1240

ในทวารลัทธิการตฤตินี้ ไม่พบ สัจญญาสูตร ปริภาษาสูตร นิยมสูตร และ อติเทศสูตร

12. กวานาพทรถกตฤติ มีสูตรทั้งหมด 19 สูตร แยกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

ประเภทที่ 3 วิธิสูตร มีจำนวน 19 สูตร คือ สูตรที่

1249, 1250, 1251, 1252, 1253, 1254, 1255, 1256, 1257,

1258, 1259, 1260, 1261, 1262, 1263, 1264, 1265, 1266, 1267

ในกวานาพทรถกตฤตินี้ ไม่พบ สัจญญาสูตร ปริภาษาสูตร นิยมสูตร อติเทศสูตร และอธิการสูตร

13. มัตตวรัถยัตฤติ มีสูตรทั้งหมด 11 สูตร แยกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

ประเภทที่ 1 สัจญญาสูตร มีจำนวน 1 สูตร คือ สูตรที่

1269

ประเภทที่ 3 วิธิสูตร มีจำนวน 10 สูตร คือ สูตรที่

1268, 1271, 1272, 1275, 1276, 1279, 1280, 1281, 1282,

1283

ในมัตตวรัถยัตฤตินี้ ไม่พบ ปริภาษาสูตร นิยมสูตร อติเทศสูตร และ อธิการสูตร

14. ปราคทิสัยตฤติ มีสูตรทั้งหมด 21 สูตร แยกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

ประเภทที่ 3 วิธิสูตร มีจำนวน 19 สูตร คือ สูตรที่

1286, 1287, 1288, 1289, 1290, 1291, 1292, 1293, 1294,

1295, 1296, 1297, 1298, 1299, 1300, 1301, 1302, 1303,

1305

ประเภทที่ 6 อธิการสูตร มีจำนวน 1 สูตร คือ สูตรที่

1285

ในปราคทิสัยตฤติ พบสูตรที่มี 2 ประเภทในสูตรเดียว ดังนี้

ประเภทที่ 1 สัจญญาสูตร และ ประเภทที่ 6 อธิการสูตร มีจำนวน 1 สูตร คือ สูตรที่

1284

ในปราคทิสัยตฤตินี้ ไม่พบ ปริภาษาสูตร นิยมสูตร และ อติเทศสูตร

15. ปราคทิวียตฤติ มีสูตรทั้งหมด 20 สูตร แยกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

ประเภทที่ 1 สัจญญาสูตร มีจำนวน 1 สูตร คือ สูตรที่

1308

ประเภทที่ 3 วิธิสูตร มีจำนวน 17 สูตร คือ สูตรที่

1306, 1307, 1309, 1310, 1311, 1312, 1313, 1314,

1315, 1316, 1317, 1318, 1319, 1322, 1323, 1324,

1325

ประเภทที่ 6 อธิการสูตร มีจำนวน 2 สูตร คือ สูตรที่

1320, 1321

ในปราศรัยตีพิมพ์นี้ ไม่พบ ปริภาษสูตร นิยมสูตร และ อติเทศสูตร

16. สวารลิกตัทธิตี มีสูตรทั้งหมด 10 สูตร แยกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

ประเภทที่ 3 วิธสูตร มี 10 สูตร คือ สูตรที่

1326, 1328, 1329, 1330, 1332, 1333, 1335, 1336,

1337, 1338

ในสวารลิกตัทธิตีนี้ ไม่พบ สัญญาสูตร ปริภาษสูตร นิยมสูตร อติเทศสูตร และ อธิการสูตร

สรุปได้ว่า สูตรตีพิมพ์ในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีมีทั้งหมด 245 สูตร ซึ่งจำนวนสูตรทั้งหมดนี้สามารถจำแนกออกตามประเภทของสูตรได้ ดังนี้

ประเภทที่ 1 สัญญาสูตร มีจำนวน 7 สูตร คือ สูตรที่

1079, 1083, 1107, 1158, 1159, 1269, 1308

ประเภทที่ 3 วิธสูตร มีจำนวน 222 สูตร คือ สูตรที่

1068, 1069, 1070, 1073, 1075, 1077, 1078, 1081, 1082,

1085, 1086, 1087, 1088, 1089, 1090, 1091, 1092, 1093,

1094, 1095, 1097, 1098, 1099, 1100, 1101, 1102, 1106,

1108, 1109, 1111, 1112, 1114, 1115, 1116, 1117, 1118,

1119, 1120, 1121, 1122, 1123, 1124, 1125, 1126, 1127,

1128, 1129, 1132, 1133, 1134, 1135, 1136, 1137, 1138,

1139, 1140, 1141, 1143, 1144, 1145, 1146, 1147, 1148,

1150, 1152, 1153, 1154, 1155, 1156, 1160, 1162, 1163,

1164, 1165, 1166, 1167, 1168, 1170, 1171, 1172, 1173,

1174, 1175, 1176, 1177, 1178, 1179, 1180, 1181, 1182,

1183, 1184, 1185, 1186, 1187, 1188, 1189, 1190, 1191,

1192, 1193, 1194, 1195, 1197, 1198, 1199, 1200, 1201,

1203, 1204, 1205, 1206, 1207, 1208, 1209, 1210, 1211,

1213, 1214, 1215, 1216, 1218, 1219, 1220, 1221, 1222,

1226, 1227, 1228, 1229, 1231, 1232, 1233, 1234, 1235,

1236, 1237, 1238, 1239, 1241, 1242, 1243, 1244, 1245,

1246, 1247, 1248, 1249, 1250, 1251, 1252, 1253, 1254,

1255, 1256, 1257, 1258, 1259, 1260, 1261, 1262, 1263,

1264, 1265, 1266, 1267, 1268, 1271, 1272, 1275, 1276,
1279, 1280, 1281, 1282, 1283, 1286, 1287, 1288, 1289,
1290, 1291, 1292, 1293, 1294, 1295, 1296, 1297, 1298,
1299, 1300, 1301, 1302, 1303, 1305, 1306, 1307, 1309,
1310, 1311, 1312, 1313, 1314, 1315, 1316, 1317, 1318,
1319, 1322, 1323, 1324, 1325, 1326, 1328, 1329, 1330,
1332, 1333, 1335, 1336, 1337, 1338

ประเภทที่ 4 นิยมสูตร มีจำนวน 2 สูตร คือ สูตรที่

1080, 1084

ประเภทที่ 5 อติเทศสูตร มีจำนวน 1 สูตร คือ สูตรที่

1142

ประเภทที่ 6 อธิการสูตร มีจำนวน 11 สูตร คือ สูตรที่

1067, 1076, 1202, 1217, 1223, 1224, 1230, 1240, 1285,
1320, 1321

และยังปรากฏสูตรที่มี 2 ประเภท ดังนี้

ประเภทที่ 3 วิธสูตร และ ประเภทที่ 6 อธิการสูตร มีจำนวน 1 สูตร คือ สูตรที่

1149

ประเภทที่ 1 สัจญญาสูตร และ ประเภทที่ 6 อธิการสูตร มีจำนวน 1 สูตร คือ สูตรที่

1284

ในสูตรดัดทิตทั้งหมดนั้น ไม่พบสูตรที่เป็นปริภาษาสูตร

สรุปได้ว่า สูตรดัดทิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีนั้น ผู้วิจัยได้สรุปให้เห็นประเภทของสูตร
ทั้ง 6 อย่าง คือ มีสัจญญาสูตรจำนวน 7 สูตร ปริภาษาสูตรไม่พบการใช้ วิธสูตรจำนวน 222 สูตร
นิยมสูตร จำนวน 2 สูตร อติเทศสูตรจำนวน 1 สูตร และมีอธิการสูตรจำนวน 11 สูตร จากการแยกให้
เห็นประเภทดังกล่าวทำให้ทราบว่าสูตรดัดทิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีมีวิธสูตรมากที่สุดซึ่งก็เป็นไป
ตามวิธีในการประพันธ์ไวยากรณ์ที่จะต้องมีการประกอบรูปต่าง ๆ มากที่สุด ส่วนประเภทของสูตร
อื่น ๆ ที่สำคัญที่มีอยู่ในหลักภาษาทางไวยากรณ์นั้น เช่น สัจญญาสูตร สูตรการตั้งชื่อนั้น มีใช้อยู่เพียง
7 สูตรเท่านั้น ปริภาษาสูตร สูตรแสดงกฎทั่วไป ไม่พบการใช้ นิยมสูตรและอติเทศสูตร มีการใช้น้อย
คือ นิยมสูตรมีเพียง 2 สูตร และอติเทศสูตรมีเพียงสูตรเดียว และอธิการสูตรที่เป็นสูตรติดตามนั้น
มีใช้มากเป็นอันดับที่ 2 รองลงมาจากวิธสูตร คือมีจำนวน 11 สูตร นอกจากนั้น ยังปรากฏมีสูตรที่มี 2
ประเภท เช่น สูตรที่เป็นทั้งวิธสูตรและอธิการสูตร จำนวน 1 สูตร และสูตรที่เป็นทั้งสัจญญาสูตรและ

อธิการสูตร จำนวน 1 สูตร ดังนั้น จะสรุปวิธีการนำเสนอสูตรตํหิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที เป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 4 แสดงประเภทของสูตรตํหิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที

ท.ล.	ชื่อตํหิต	แยกสูตร 6 ประเภท						อธิการสูตร และอธิการสูตร	สํญชญาสูตร และอธิการสูตร	จำนวน สูตร
		สํญชญาสูตร	ปริภาษาสูตร	วิธีสูตร	นิยมสูตร	อติเทศสูตร	อธิการสูตร			
1	สาธารณตํหิต	-	-	5	-	-	1	-	-	6
2	อปัตยาธิการตํหิต	3	-	24	2	-	1	-	-	30
3	รักตาทयरถตํหิต	-	-	23	-	-	-	-	-	23
4	จาตุรฤถิตตํหิต	-	-	11	-	1	-	-	-	12
5	เศาษิกตํหิต	2	-	39	-	-	-	1	-	42
6	วิการารทยถตํหิต	-	-	6	-	-	-	-	-	6
7	ฐคธิการตํหิต	-	-	13	-	-	1	-	-	14
8	ยทธิการตํหิต	-	-	5	-	-	1	-	-	6
9	ฉยทธิการตํหิต	-	-	4	-	-	2	-	-	6
10	ฐญธิการตํหิต	-	-	6	-	-	1	-	-	7
11	ตวตลธิการตํหิต	-	-	11	-	-	1	-	-	12
12	ภานาทयरถตํหิต	-	-	19	-	-	-	-	-	19
13	มัตวรัถียตํหิต	1	-	10	-	-	-	-	-	11
14	ปราคทิสียตํหิต	-	-	19	-	-	1	-	1	21
15	ปราควิยตํหิต	1	-	17	-	-	2	-	-	20
16	สวารถิตตํหิต	-	-	10	-	-	-	-	-	10
รวม		7	-	222	2	1	11	1	1	245

ตารางที่ 5 แสดงจำนวนประเภทของสูตรตัทธิตที่ใช้ในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที

ประเภทของสูตร	จำนวน
สัจญาสูตร	7
ปริภาสาสูตร	0
วิธีสูตร	222
นิยมสูตร	2
อติเทศสูตร	1
อธิการสูตร	11
วิธีสูตรและอธิการสูตร	1
สัจญาสูตรและอธิการสูตร	1
รวม	245

4.3.2 ลักษณะของสูตรตัทธิตในคัมภีร์นiruttiที่ปนี

ลักษณะของสูตรในคัมภีร์นiruttiที่ปนี มี 6 ประเภท คือ สัจญาสูตร ปริภาสาสูตร วิธีสูตร นิยมสูตร อติเทศสูตร และ อธิการสูตร ตามที่พระคันธสาราภิงค์ได้แสดงความเห็นไว้ในปทรูปลิตธิมัญจรีว่า ปทรูปลิตธิปกรณ์สูตรที่ 63 จำแนกสูตรไว้ 4 ประเภท แต่ในคัมภีร์ก็กระจายนสูตรตัทธิต 12 กล่าวถึงคัมภีร์มุกตโพธิกาว่าได้อธิบายความสูตรก็กระจายนะว่ามีการจำแนกสูตรไว้ 6 ประเภทโดยได้เพิ่มนิยมสูตรและอติเทศสูตร มีข้อความอธิบายเป็นคาถาว่า

สญญา จ ปริภาสา จ วิธีปิ นิยมปิ จ

อติเทโสธิกาโรติ ฉธา วา สุตตลกขณ.

แปลว่า อีกนัยหนึ่ง ลักษณะของสูตรมี 6 ประการ คือ สัจญาสูตร

ปริภาสาสูตร วิธีสูตร นิยมสูตร อติเทศสูตร และ อธิการสูตร⁸¹

ผู้วิจัยได้ศึกษารายละเอียดของสูตรตัทธิตในคัมภีร์นiruttiที่ปนีสามารถจำแนกสูตรให้เห็นประเภทต่าง ๆ ในเบื้องต้นจะยกตัวอย่างสูตรทั้ง 6 ประเภท คือ

1. สัจญาสูตร (สญญาสูตร) คือ สูตรตั้งชื่อ เช่น ชื่อ อักษร, สระ, พยัญชนะ, ครุ, ลหุ, ทีฆะ, รัสสะ ฯลฯ เพื่อเป็นประโยชน์ในการใช้เรียกทางไวยากรณ์ สัจญาสูตรนี้ไม่พบในสูตรตัทธิตในคัมภีร์นiruttiที่ปนี เพราะฉะนั้น ผู้วิจัยจึงมิได้นำตัวอย่างมาแสดงไว้ในที่นี้

⁸¹ พระคันธสาราภิงค์เขียนคำอธิบายสูตรและแสดงความเห็นเรื่องประเภทของสูตร 6 ชนิดไว้ในปทรูปลิตธิมัญจรี ดู พระคันธสาราภิงค์, ปทรูปลิตธิมัญจรี คัมภีร์อธิบายปทรูปลิตธิ เล่ม 1, 23.

2. ปริภาสาสูตร (ปริภาสาสูตร) คือ สูตรที่แสดงกฎทั่วไป เป็นเครื่องสังเกตที่มีความหมายครอบคลุมเนื้อหาของคัมภีร์ทั้งหมด เช่น

ปทานมาทิสสาयुณฺสสาเอโ อ นานุพนฺธ. (นิ. 431)

(อา เอ และ โอ เป็นวูทธิของ อ อิ และ อุ วัณณะ อันเป็นตัวต้นของบททั้งหลาย ในเพราะมีปัจจัยที่มี ณ อนุพันธ์อยู่เบื้องหลัง)

มขณฺเ. (นิ. 432)

((อา เอ และ โอ เป็นวูทธิของ อ อิ และ อุ วัณณะ ซึ่งเป็นไป)ในท่ามกลาง)

3. วิธิสสูตร (วิธิสสูตร) คือ สูตรประกอบรูปศัพท์ หรือสูตรที่แสดงวิธีการเฉพาะเรื่อง เฉพาะกรณี เฉพาะกลุ่ม และเฉพาะศัพท์ ซึ่งเป็นวิธีทำให้สำเร็จรูปเป็นบทต่าง ๆ เช่น

โณ วาปจฺเจ. (นิ. 430)

(ณ ปัจจัย ลงในความหมายว่าปัจจัย (คือผู้สืบเชื้อสาย) ได้บ้าง)

วจฺฉาทิตฺ ฌานณายนา. (นิ. 433)

(ฌาน และ ฌายน ปัจจัย ลงในความหมายว่าปัจจัย (คือผู้สืบเชื้อสาย)ทำยนาม ศัพท์มี วจฺฉ เป็นต้น)

4. นิยมสูตร (นิยมสูตร) คือ สูตรกำหนดให้แน่นอน เช่น

สกี วา. (นิ. 516)

(รูปว่า สกี ย่อมมีใช้ในความหมายว่า วารหนึ่ง) ได้บ้าง)

5. อติเทศสูตร (อติเทศสูตร) คือ สูตรชี้แนะวิธีที่กระทำ คือสำหรับชี้แจง มีอยู่ 6 อย่าง คือ ชี้แจงชื่อ ชี้แจงนิมิตที่เป็นเหตุให้ทำการลบการเปลี่ยน ชี้แจงรูปของอีกอันหนึ่งเหมือนกับอีกอันหนึ่ง ชี้แจงสภาพของบทหนึ่งเป็นอีกบทหนึ่ง หรือแสดงถึงคหนึ่งเป็นอีกถึงคหนึ่ง ชี้แจงวิธีการทำตัวในกรณี ที่สูตรนั้น ๆ ไม่ได้กล่าวไว้โดยตรง และชี้แจงวิธีการทำตัวให้สำเร็จรูปเหมือนการทำตัวให้สำเร็จของ สูตรอื่น เช่น

กถมิตถฺ. (นิ. 521)

(ศัพท์ว่า กถ และ อิตถฺ ย่อมสำเร็จ(ในความหมายว่าประการ))

อณฺญสมฺ. (นิ. 551)

((ปัจจัยทั้งหลายมี ณ ปัจจัยเป็นต้นที่ได้แสดงมาแล้วในเบื้องต้น ย่อมปรากฏ)

ในความหมายทั้งหลายอื่น(จากความหมายที่ได้แสดงไว้แล้ว))

6. อธิการสูตร (อธิการสูตร) คือ สูตรติดตามไปปรากฏในสูตรอื่น ๆ คือสูตรที่เสนอนำสูตรซึ่ง จะมีสาระอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน อธิการสูตรนี้ไม่พบในสูตรตัทธิตในคัมภีร์นिरुद्धिपिणी เพราะฉะนั้น ผู้วิจัยจึงมิได้นำมาแสดงไว้ในที่นี้

สูตรตัทธิตในคัมภีร์นิรุตติที่ปณีมีเนื้อหาที่จัดอยู่ในกลุ่มของสูตร 6 ประเภทซึ่งผู้วิจัยจะแยกให้เห็นสูตรตัทธิตของคัมภีร์นิรุตติที่ปณีทั้งหมดที่เป็นประเภทต่าง ๆ โดยแยกแสดงตามกลุ่มของตัทธิตดังต่อไปนี้⁸²

1. อปัจจราสี มีสูตรทั้งหมด 14 สูตร แยกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

ประเภทที่ 2 ปริภาสาสูตร มีจำนวน 2 สูตร ได้แก่ สูตรที่

431, 432

ประเภทที่ 3 วิธิสูตฺร มีจำนวน 12 สูตร ได้แก่ สูตรที่

430, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440,

441, 442, 443

ในอปัจจราสี ไม่พบ สัณฺญาสูตร นิยมสูตร อติเทสสูตร และ อธิการสูตร

2. อนกัถราสี มีสูตรทั้งหมด 28 สูตร แยกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

ประเภทที่ 3 วิธิสูตฺร มีจำนวน 28 สูตร ได้แก่ สูตรที่

444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452,

453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461,

462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470,

471

ในอนกัถราสี ไม่พบ สัณฺญาสูตร ปริภาสาสูตร นิยมสูตร อติเทสสูตร และ อธิการสูตร

3. อัสนัตถิราสี มีสูตรทั้งหมด 18 สูตร แยกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

ประเภทที่ 3 วิธิสูตฺร มีจำนวน 18 สูตร ได้แก่ สูตรที่

472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480,

481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489

ในอัสนัตถิราสี ไม่พบ สัณฺญาสูตร ปริภาสาสูตร นิยมสูตร อติเทสสูตร และ อธิการสูตร

4. ภาวกัมมราสี มีสูตรทั้งหมด 5 สูตร แยกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

ประเภทที่ 3 วิธิสูตฺร มีจำนวน 5 สูตร ได้แก่ สูตรที่

490, 491, 492, 493, 494

ในภาวกัมมราสี ไม่พบ สัณฺญาสูตร ปริภาสาสูตร นิยมสูตร อติเทสสูตร และ อธิการสูตร

5. ปริมาณราสี มีสูตรทั้งหมด 9 สูตร แยกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

ประเภทที่ 3 วิธิสูตฺร มีจำนวน 9 สูตร ได้แก่ สูตรที่

495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503

⁸² งานวิจัยฉบับนี้จะใช้การอ้างอิงเป็นตัวเลขที่ลำดับสูตรทั้งหมด ผู้สนใจสามารถดูรายละเอียดของสูตรและคำแปลสูตรของสูตรตัทธิตในคัมภีร์นิรุตติที่ปณีได้จากบทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ในภาวกัมมาราสี ไม่พบ สัจญาสูตร ปริภาสาสูตร นิยมสูตร อติเทศสูตร และ อธิการสูตร

6. สังขยาราสี มีสูตรทั้งหมด 13 สูตร แยกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

ประเภทที่ 3 วิธิสูตร มีจำนวน 12 สูตร ได้แก่ สูตรที่

504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512,

513, 514, 515

ประเภทที่ 4 นิยมสูตร มีจำนวน 1 สูตร ได้แก่ สูตรที่

516

ในสังขยาราสี ไม่พบ สัจญาสูตร ปริภาสาสูตร อติเทศสูตร และ อธิการสูตร

7. ขุททกกราสี มีสูตรทั้งหมด 39 สูตร แยกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

ประเภทที่ 2 ปริภาสาสูตร มีจำนวน 3 สูตร ได้แก่ สูตรที่

550, 553, 554

ประเภทที่ 3 วิธิสูตร มีจำนวน 33 สูตร ได้แก่ สูตรที่

517, 518, 519, 520, 522, 523, 524, 525, 526,

527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535,

536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544,

545, 546, 547, 548, 549, 555

ประเภทที่ 5 อติเทศสูตร มีจำนวน 3 สูตร ได้แก่ สูตรที่

521, 551, 552

ในขุททกกราสี ไม่พบ สัจญาสูตร นิยมสูตร และ อธิการสูตร

8. นานาตตราสี มีสูตรทั้งหมด 5 สูตร แยกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

ประเภทที่ 3 วิธิสูตร มีจำนวน 4 สูตร ได้แก่ สูตรที่

556, 557, 558, 560

ประเภทที่ 4 อติเทศสูตร มีจำนวน 1 สูตร ได้แก่ สูตรที่

559

ในนานาตตราสี ไม่พบ สัจญาสูตร ปริภาสาสูตร นิยมสูตร และ อธิการสูตร

สรุปได้ว่า สูตรตัทธิตในคัมภีร์นiruttiที่ปนีมีทั้งหมด 131 สูตร ซึ่งจำนวนสูตรทั้งหมดนั้นสามารถจำแนกออกตามประเภทของสูตรได้ ดังนี้

ประเภทที่ 2 ปริภาสาสูตร มีจำนวน 5 สูตร ได้แก่ สูตรที่

431, 432, 550, 553, 554

ประเภทที่ 3 วิธิสูตร มีจำนวน 121 สูตร ได้แก่ สูตรที่

430, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440,

441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449,
 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458,
 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467,
 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476,
 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485,
 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494,
 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503,
 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512,
 513, 514, 515, 517, 518, 519, 520, 522, 523,
 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532,
 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541,
 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 555,
 556, 557, 558, 560

ประเภทที่ 4 นิยมสูตร มีจำนวน 1 สูตร ได้แก่ สูตรที่
 516

ประเภทที่ 5 อติเทศสูตร มีจำนวน 4 สูตร ได้แก่ สูตรที่
 521, 551, 552, 559

ในสูตรตัทธิตทั้งหมดนั้น ไม่พบสูตรที่เป็นสัญญาสูตรและอธิการสูตร

สรุปได้ว่า สูตรตัทธิตในคัมภีร์นिरुตติที่ปนีนั้น ผู้วิจัยได้สรุปให้เห็นประเภทของสูตรทั้ง 6 อย่าง คือ สัญญาสูตรไม่พบการใช้ มีปริภาสาสูตรจำนวน 5 สูตร วิธสูตรจำนวน 121 สูตร นิยมสูตรจำนวน 1 สูตร อติเทศสูตรจำนวน 4 สูตร และอธิการสูตรไม่พบการใช้ จากการแยกให้เห็นประเภทดังกล่าว ทำให้ทราบว่าสูตรตัทธิตในคัมภีร์นिरुตติที่ปนีมีวิธสูตรมากที่สุดซึ่งก็เป็นไปตามวิธีในการประพันธ์ ไวยากรณ์ที่จะต้องมีการประกอบรูปต่าง ๆ มากที่สุด ส่วนประเภทของสูตรอื่น ๆ ที่สำคัญที่มีอยู่ในหลักภาษาทางไวยากรณ์นั้น เช่น สัญญาสูตร สูตรการตั้งชื่อนั้น ไม่พบการใช้ ปริภาสาสูตร นิยมสูตร และอติเทศสูตร พบว่ามีการใช้บ่อย กล่าวคือ ปริภาสาสูตรมีเพียง 5 สูตร นิยมสูตรมีเพียงสูตรเดียว และอติเทศสูตรมีเพียง 4 สูตร และอธิการสูตรที่เป็นสูตรติดตามนั้น ไม่พบการใช้ในสูตรตัทธิตในคัมภีร์นिरुตติที่ปนี ดังนั้น จะสรุปวิธีการนำเสนอสูตรตัทธิตในคัมภีร์นिरุตติที่ปนีเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 6 แสดงประเภทของสูตรตัทธิตในคัมภีร์นิรุตติที่ปี

ที่	ชื่อกลุ่มตัทธิต	แยกสูตร 6 ประเภท						จำนวน สูตร
		สัญญาสูตร	ปริภาสาสูตร	วิธีสูตร	นิยมสูตร	อติเทศสูตร	อธิการสูตร	
1	อปัจจราลี	-	2	12	-	-	-	14
2	อเนกัตถราลี	-	-	28	-	-	-	28
3	อัสสัถิราลี	-	-	18	-	-	-	18
4	ภาวกัมมราลี	-	-	5	-	-	-	5
5	ปริมาณราลี	-	-	9	-	-	-	9
6	สังขยาราลี	-	-	12	1	-	-	13
7	ขุททกาลี	-	3	33	-	3	-	39
8	นानาตตราลี	-	-	4	-	1	-	5
รวม		-	5	121	1	4	-	131

ตารางที่ 7 แสดงจำนวนประเภทของสูตรตัทธิตที่ใช้ในคัมภีร์นิรุตติที่ปี

ประเภทของสูตร	จำนวน
สัญญาสูตร	0
ปริภาสาสูตร	5
วิธีสูตร	121
นิยมสูตร	1
อติเทศสูตร	4
อธิการสูตร	0
รวมสูตร	131

4.3.3 วิเคราะห์ประเภทของสูตรในคัมภีร์ทั้งสองนั้น

ประเภทของสูตรตัทธิตในคัมภีร์ทั้งสองนี้ เมื่อวิเคราะห์แล้วจะเห็นได้ว่ามีทั้งความต่างกันและความเหมือนกัน ความต่างกันคือ สูตรตัทธิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกามุที่ใช้ประเภทของสูตรทั้งหมด 5 ประเภท คือ สัญญาสูตร วิธีสูตร นิยมสูตร อติเทศสูตร และอธิการสูตร รวมทั้งยังมี

บางสูตรมีประเภทของสูตรถึง 2 ประเภท เช่น บางสูตรเป็นทั้งอธิการสูตรและวิธีสูตร หรือบางสูตรเป็นทั้งสัญญาสูตรและอธิการสูตร แต่สูตรตํหิตในคัมภีร์นิรุตติที่ปนีใช้ประเภทของสูตรทั้งหมด 4 ประเภท คือ ปริภาสาสูตร วิธีสูตร นิยมสูตร และอติเทศสูตร และไม่ปรากฏว่าสูตรตํหิตในคัมภีร์นิรุตติที่ปนีจะมีประเภทของสูตรถึง 2 ประเภทในสูตรเดียวกันเหมือนสูตรตํหิตในคัมภีร์ลขุสัทธานต-เกามุที ส่วนความเหมือนกันคือ สูตรตํหิตในคัมภีร์ทั้งสองนั้นโดยส่วนมากแล้วจะเป็นวิธีสูตรเป็นหลัก เพราะกล่าวถึงวิธีการในการลงปรตยยะหรือปัจจัยตํหิต ซึ่งถือว่าเป็นวิธีทำให้สำเร็จรูปของตํหิตจำนวนของประเภทสูตรตํหิตในคัมภีร์ทั้งสองนั้นสามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 8 แสดงจำนวนประเภทสูตรตํหิตที่ใช้ในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกามุทีและคัมภีร์นิรุตติที่ปนี

ประเภทสูตร	คัมภีร์ลขุสัทธานตเกามุที	คัมภีร์นิรุตติที่ปนี
	จำนวน	จำนวน
สัญญาสูตร / สัญญาสูตร	7	-
ปริภาสาสูตร / ปริภาสาสูตร	-	5
วิธีสูตร	222	121
นิยมสูตร	2	1
อติเทศสูตร / อติเทศสูตร	1	4
อธิการสูตร	11	-
วิธีสูตรและอธิการสูตร	1	-
สัญญาสูตรและอธิการสูตร	1	-
รวมสูตร	245	131

4.4 วิเคราะห์เนื้อหาสูตรตํหิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกามุทีและคัมภีร์นิรุตติที่ปนี

จากการศึกษาโครงสร้างของคัมภีร์ทั้งสองนั้น เมื่อพิจารณาถึงลักษณะโครงสร้างของคัมภีร์นิรุตติที่ปนีแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่ามิลักษณะเช่นเดียวกันกับคัมภีร์ลขุสัทธานตเกามุที ประเด็นที่จะนำมาพิจารณาต่อไปนี้คือ การวิเคราะห์เนื้อหาสูตรตํหิตของคัมภีร์ทั้งสอง ทั้งลำดับและรายละเอียดในเรื่อง

ผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาของสูตรตํหิตของคัมภีร์ทั้งสองอย่างละเอียดแล้ว พบว่ามีเนื้อหาของสูตรตํหิตของคัมภีร์ทั้งสองนั้นปรากฏมีความเหมือนกันและคล้ายกันอยู่บ้าง ถึงแม้ว่าคัมภีร์ทั้งสองนั้นจะไม่ได้รับอิทธิพลจากสายคัมภีร์ไวยากรณ์เดียวกัน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์เนื้อหาของสูตรตํหิตในคัมภีร์ทั้งสองนั้นเฉพาะที่มีความเหมือนกันและความคล้ายกันเท่านั้น พร้อมทั้งยกตัวอย่างของสูตรมาแสดงและแสดงวิธีการทำตํหิตให้เห็นดังต่อไปนี้

4.4.1 สูตรตัดทิตของทั้งสองคัมภีร์มีวิธีการเหมือนกัน

สูตรตัดทิตของทั้งสองคัมภีร์มีวิธีการเหมือนกันนี้แสดงให้เห็นว่า ถึงแม้ว่าคัมภีร์ทั้งสองนั้นจัดอยู่ในสายคัมภีร์ไวยากรณ์ที่แตกต่างกัน ซึ่งไม่ได้รับอิทธิพลซึ่งกันและกัน แต่ก็ยังปรากฏมีสูตรที่มีวิธีการในการทำตัวรูปตัดทิตที่เหมือนกัน ที่เป็นเช่นนี้เพราะคัมภีร์ไวยากรณ์ในสายบาลีได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์ไวยากรณ์ในสายสันสกฤต คัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์ซึ่งเป็นคัมภีร์แม่ของคัมภีร์นิรุตติที่ปนีเป็นคัมภีร์ที่แต่งโดยอิงอาศัยคัมภีร์ไวยากรณ์ของจันทรโคมินเป็นหลัก คัมภีร์ไวยากรณ์ของจันทรโคมินเป็นคัมภีร์ไวยากรณ์สันสกฤต ส่วนคัมภีร์ลขุสัทธานตเกามุที่เป็นคัมภีร์ที่อธิบายคัมภีร์ไวยากรณ์ของปาณินิ เพราะคัมภีร์ไวยากรณ์ของจันทรโคมินและคัมภีร์ไวยากรณ์ของปาณินิจัดอยู่ในกลุ่มคัมภีร์ไวยากรณ์สันสกฤต ดังนั้น คัมภีร์ทั้งสองนั้นอาจมีความเหมือนกันอยู่บ้าง เหตุนี้ จึงทำให้คัมภีร์นิรุตติที่ปนีและคัมภีร์ลขุสัทธานตเกามุที่ซึ่งไม่ได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์ไวยากรณ์ในกลุ่มเดียวกันมีวิธีการที่เหมือนกันบ้างในบางสูตรโดยเฉพาะในสูตรตัดทิต จากการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาของสูตรตัดทิตในทั้งสองคัมภีร์นั้นแล้ว ผู้วิจัยได้ข้อสรุปของจำนวนสูตรตัดทิตที่มีวิธีการที่เหมือนกันในทั้งสองคัมภีร์นั้นโดยจัดเป็นคู่ได้ดังนี้

คู่ที่ 1 :

อต อธิ. (ลขุ. 1087), (ปา. 4.1.95)

(อธิ. ปรตยยะ ลง(ในความหมายว่าผู้สืบเชื้อสาย)ท้ายศัพท์ที่เป็นรัสสระ คือ อ)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง อธิ. ปรตยยะ ในความหมายของผู้สืบเชื้อสายหรือเหล่ากอท้ายนามศัพท์ที่เป็นรัสสระ คือ อ เช่น ทากษิ (ผู้สืบเชื้อสายแห่งทักษะ)

ตัวอย่างการทำตัว ทากษิ (ผู้สืบเชื้อสายแห่งทักษะ)

รูปวิเคราะห์	ทกษสยาปตย์ ทากษิ	
ลง อธิ. ปัจจัย	ทกษสย + อธิ	อต อธิ.
ลพวิภักติของศัพท์หน้า	ทกษ + อธิ	สุโป ธาตุปราติปทิกโยะ.
วฤทธิเป็น อา แทนที่สระต้นคำ คือ อ	ทากษ + อธิ	ตฤทธิเตษวจามาเทะ.
ลพ ญ ที่ชื่อว่า อิต	ทากษ + อ	ตสย โลปะ.
เชื่อม ษ กับ อ ปัจจัย	ทากษิ	สุถาเน'นฺตรตมะ.
ตั้งเป็นปราติปทิกะ(ลิงค์)	ทากษิ	อรฺถวธาตุรปรตยยะ.
ปรตยยะ(วิภักติ) ลงหลังปราติปทิกะ	ทากษิ + ส	งยาปปราติปทิกาด.
ตั้ง ส ที่ชื่อว่า ปรตยยะ	ทากษิ + ส	ปรตยยะ.
ลง ส ปรตยยะ หลังปราติปทิกะ	ทากษิ + ส	ปรศจ.
ส ที่ชื่อว่า ปรถมาปรตยยะ	ทากษิ + ส	สเวฆสเมฆุณษฎฺฐาภยํภิส.
ตั้ง ส ปรตยยะ เป็นเอกวจนะ	ทากษิ + ส	สุปะ.

ลง สุ ปรัตยยะ ในฐานะอย่างเดี่ยว	ทากษิ + สุ	ทวยะกโยรทวิจไนกวางเน.
ตั้ง สุ ชื่อว่า วิภักติ	ทากษิ + สุ	วิภักติศจ.
ตั้งสระ อุ ของ สุ ชื่อว่า อิต	ทากษิ + สุ	อุปเทศชนุนาสิก อิต.
ลบ อุ ที่ชื่อว่า อิต	ทากษิ + ส	ตสย โลปะ.
ตั้งเป็นบพ	ทากษิส	สุปติงนต ปทม.
เปลี่ยน ส เป็น ร	ทากษิร	ขรวสานโยรวิสรุชะนียะ.
ตั้ง ร ชื่อว่า อวสาน	ทากษิร	วิราโมวสานม.
เปลี่ยน ร เป็น วิสรุคะ (ะ)	ทากษิระ	ขรวสานโยรวิสรุชะนียะ.
สำเร็จรูปเป็น ทากษิระ แปลว่า ผู้สืบเชื้อสายแห่งทักษะ		

อา ณี. (นิ. 438)

(ณี ปัจจัย ลง(ในความหมายว่าอปัจจะ คือผู้สืบเชื้อสาย)ทำยนามศัพท์ที่เป็น
อ การันต์)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง อี ปัจจัยซึ่งมี ณ อนุพันธ์ ในความหมายของผู้สืบเชื้อสายหรือเหล่า
กอ ทำยนามศัพท์ที่เป็นรัสสระสระ คือ อ หรือ อ การันต์ เช่น ทกขิ (ผู้สืบเชื้อสายแห่งทักษะ)

ตัวอย่างการทำตัว ทกขิ (ผู้สืบเชื้อสายแห่งทักษะ)

รูปวิเคราะห์	ทกขสส อปัจจ ทกขิ	
ลง ณี ปัจจัย	ทกขสส + ณี	อา ณี.
ลบวิภัตติของศัพท์หน้า	ทกข + ณี	เอกตถตาย.
ลบ ณ อนุพันธ์ เหลือแต่ อี	ทกข + อี	สงเกโต นาวยโวนุพนโธ.
ลบสระหน้า แล้วเชื่อมกับ อี ปัจจัย	ทกขิ	สโร โลโป สเร.
ลง สி ปฐมวิภัตติ เอกวางนะ	ทกขิ + สิ	ทเว ทเวกานเกสุ นามสมา สิ โย อโย นา ทิ ส น สมาทิ สนมมีสุ.
ลบ สิ วิภัตติ	ทกขิ	คสิน.

สำเร็จรูปเป็น ทกขิ แปลว่า ผู้สืบเชื้อสายแห่งทักษะ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สูตรตทิตในคัมภีร์ทั้งสองนั้นมีวิธีการที่เหมือนกัน คือ เป็นการลงปัจจัย
ทำยนามศัพท์ที่เป็นรัสสระสระ คือ อ การันต์เหมือนกัน คู่ที่ 1 นี้ สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 9 แสดงสูตรตัดทอนที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 1

คัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที		คัมภีร์นิรุตติทีปนี	
ลำดับ	สูตร	ลำดับ	สูตร
1087	อต อธิ. (อธิ ปรตยยะ ลง(ในความหมายว่าผู้ สืบเชื้อสาย)ทำยศัพทท์ที่เป็นรัสสะสระ คือ อ)	438	อา ณี. (ณี ปัจจัย ลง(ในความหมายว่าอปัจจะ คือผู้สืบเชื้อสาย)ทำนามศัพทท์ที่เป็น อ การ์นต์)

คู่ที่ 2 :

ชนปทศพทาท กษตริยาทณ. (ลขุ. 1102), (ปา. 4.1.168)

(อณ ปรตยยะ ลง(ในความหมายว่าผู้สืบเชื้อสาย)ทำย กษตริย ศัพทท์ที่หมายถึงศัพทท์
ว่า ชนบท)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง อณ ปรตยยะ ในความหมายว่าผู้สืบเชื้อสาย ทำยศัพทท์ที่เป็นชื่อของ
ชนบท กล่าวคือเป็นชนบทของกษตริยนั้นๆ เช่น ปาณจาละ (ผู้สืบเชื้อสายของกษตริยเมืองปัญจาละ)

ตัวอย่างการทำตัว ปาณจาละ (ผู้สืบเชื้อสายของกษตริยเมืองปัญจาละ)

รูปวิเคราะห์

ปาณจาลสุยาปตยม ปาณจาละ

ลง อณ ปรตยยะ แทนความหมายว่า ผู้สืบเชื้อสาย ปาณจาลสุย + อณ ชนปทศพทาท

กษตริยาทณ.

ลวิกัตติของศัพทท์หน้า

ปาณจาล + อณ

สุโป ธาตุปราติปทิกโยะ.

วฤทธิ อา แทนที่ อ ของ ปาณจาล

ปาณจาล + อณ

ตฤทธิเตชวามาทะ.

ลบ ณ ที่ชื่อว่า อิต

ปาณจาล + อ

ตสย โลปะ.

เชื่อม ปาณจาล กับ อ

ปาณจาล

สุถาเน'นตฺรตมะ.

ตั้งเป็นปราติปทิกะ(ลิงค์)

ปาณจาล

อรถวธาตฺรปรตยยะ.

ปรตยยะ(วิกัตติ) ลงหลังปราติปทิกะ

ปาณจาล + ส

งยาปปราติปทิกาท.

ตั้ง สฺ ชื่อว่า ปรตยยะ

ปาณจาล + ส

ปรตยยะ.

ลง สฺ ปรตยยะ หลังปราติปทิกะ

ปาณจาล + ส

ปรศจ.

สฺ ชื่อว่า ปรถมาปรตยยะ

ปาณจาล + ส

สเวชสเมฆุณษฎฐาภยํภิส.

ตั้ง สฺ ปรตยยะ เป็นเอกวจนะ

ปาณจาล + ส

สุปะ.

ลง สฺ ปรตยยะ ในฐานะอย่างเดี่ยว

ปาณจาล + ส

ทวยกโยทวิจโนกวจเน.

ตั้ง สฺ ชื่อว่า วิกัตติ

ปาณจาล + ส

วิกัตติศจ.

ตั้งสระ อุ ของ สฺ ชื่อว่า อิต

ปาณจาล + ส

อุปะเทศชนุนาสิก อิต.

ลป อุ ที่ชื่อว่า อิต	ปาลจาล + ส	ตสย โลปะ.
ตั้งเป็นบท	ปาลจาลส	สุบติงนต์ ปทม.
เปลี่ยน ส เป็น รุ	ปาลจาลรุ	สมชุโซ รุะ.
ตั้งสระ อุ ของ รุ ชื่อว่า อิต	ปาลจาลรุ	อุปเทศชนุนาสีก อิต.
ลป อุ ที่ชื่อว่า อิต	ปาลจาลรุ	ตสย โลปะ.
ตั้ง รุ ชื่อว่า อวसान	ปาลจาลรุ	วีราโมวसानม.
วิสระคะ (ะ) แทนที่ รุ	ปาลจาละ	ขรวसानโยรวิสระชะนียะ.

สำเร็จรูปเป็น ปาลจาละ แปลว่า ผู้สืบเชื้อสายของกษัตริย์ปัญจาละ

ชนปทานามสมา ชนชตติยา รณญะ จ โณ. (นิ. 442)

(ณ ปัจจย ลง(ในความหมายแห่งพระราชาราชและผู้สืบเชื้อสาย)ทำยนามศัพท์ที่เป็นชื่อของแวนแคว้นโดยกล่าวถึงประชาชนและกษัตริย์)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง ณ ปัจจย ในความหมายว่าพระราชาราชและผู้สืบเชื้อสายทำยนามศัพท์ที่เป็นชื่อของชนบทโดยมุ่งถึงประชาชนและกษัตริย์ เช่น ปญจาโล (พระราชาราชของชาวปัญจาละ หรือ ผู้สืบเชื้อสายแห่งกษัตริย์แคว้นปัญจาละ)

ตัวอย่างการทำตัว ปญจาโล (พระราชาราชของชาวปัญจาละ)

รูปวิเคราะห์	ปญจาลานั ชนนานั ราชา ปญจาโล	
ลง ณ ปัจจย แทน ราช ศัพท์	ปญจาลานั + ณ	ชนปทานามสมา ชนชตติยา रणญะ จ โณ.
ลปวิภัตติของศัพท์หน้า	ปญจาล + ณ	เอกตถตายั.
ลป ณ อนุพันธ์	ปญจาล + อ	สงเกโต นาวยโวนุพนุโธ.
ลปสระหน้า แล้วเชื่อมกันเข้า	ปญจาล	สโร โลโป สเร.
ลง สิ ปฐมาวิภัตติ เอกวจนะ	ปญจาล + สิ	ทเว ทเวกาเนเกสุ นามสมา สิ โย อโย นา หิ ส นั สมาหิ สนมมีสุ.
เอา สิ เป็น โอ	ปญจาล + โอ	สิสุโส.
ลปสระหน้า แล้วเชื่อมกับ โอ	ปญจาโล	สโร โลโป สเร.

สำเร็จรูปเป็น ปญจาโล แปลว่า พระราชาราชของชาวปัญจาละ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สูตรตัทธิตในคัมภีร์ทั้งสองนั้นมีวิธีการที่เหมือนกัน คือ เป็นการแสดงถึงวิธีการลงปัจจยเพื่อแทนความหมายว่าผู้สืบเชื้อสายหรือพระราชาราช ทำยนามศัพท์ที่เป็นชื่อของชนบทโดยหมายถึงประชาชนและพระราชาราช คู่ที่ 2 สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 10 แสดงสูตรตัดทอนที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 2

คัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที		คัมภีร์นิรุตติทีปนี	
ลำดับ	สูตร	ลำดับ	สูตร
1102	ชนปทศพทาทุ กษตริยาทถ. (อถุ ปรัตยยะ ลง(ในความหมายว่าผู้ สืบเชื้อสาย)ท่าย กษตริย ศัพท์ที่ หมายถึงศัพท์ว่าชนบท)	442	ชนปทนามสมา ชนชตติยา ธณญเ จ โณ. (ณ ปัจจัย ลง(ในความหมายแห่ง พระราชและผู้สืบเชื้อสาย)ทายนามศัพท์ ที่เป็นชื่อของแคว้นแคว้นโดยกล่าวถึง ประชาชนและกษัตริย์)

คู่ที่ 3 :

กुरुนาทิกโย ญยะ. (ลขุ. 1106), (ปา. 4.1.172)

(ณย ปรัตยยะ ลงท่าย กुरु ศัพท์ และ ชื่อที่ขึ้นต้นด้วย น)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง ณย ปรัตยยะ ท่าย กुरु ศัพท์ และศัพท์ที่ขึ้นต้นด้วย น อักษร มี นิษร
เป็นต้น เช่น เกการวยะ (ผู้สืบเชื้อสายของกुरु)

ตัวอย่างการทำตัว เกการวยะ (ผู้สืบเชื้อสายของกुरु)

รูปวิเคราะห์

กुरुโรปตย์ เกการวยะ

ลง ณย ปัจจัย

กुरुส + ณย

กुरुนาทิกโย ญยะ.

ลปวิภักติของศัพท์หน้า

กुरु + ณย

สุโป ธาตุปราติปทิกโยะ.

วฤทธิ อู ที่ กู เป็น เอา

เกการู + ณย

ตฤทธิเตชวามาทะ.

ลป ณ ที่ชื่อว่า อิต

เกการู + อย

ตสย โลปะ.

แปลง อู ที่ รุ เป็น ว

เกการู + อย

ตสมินนิตี นิรุทธิเชวปุรวสย.

เชื่อม ว กับ อ

เกการวย

สธานน'นตรตมะ.

ตั้งเป็นปราติปทิกะ(ลิงค์)

เกการวย

อรถวทธาตुरुปรตยยะ.

ปรัตยยะ(วิภักติ) ลงหลังปราติปทิกะ

เกการวย + ส

งยาปปราติปทิกาท.

ตั้ง สฺ ชื่อว่า ปรัตยยะ

เกการวย + ส

ปรตยยะ.

ลง สฺ ปรัตยยะ หลังปราติปทิกะ

เกการวย + ส

ปรศจ.

สฺ ชื่อว่า ปรธมาปรัตยยะ

เกการวย + ส

สเวชสธมาธณษฎฐากุณยัภิส.

ตั้ง สฺ ปรัตยยะ เป็นเอกวจนะ

เกการวย + ส

สุปะ.

ลง สฺ ปรัตยยะ ในฐานะอย่างเดี่ยว

เกการวย + ส

ทวเยกโยรทวิจไนกวจเน.

ตั้ง สฺ ชื่อว่า วิภักติ

เกการวย + ส

วิกฤติศจ.

ตั้งสระ อู ของ สฺ ชื่อว่า อิต

เกการวย + ส

อุปเทเศชุนนาสิก อิต.

ลบ อู ที่ชื่อว่า อิต	เการวย + ส	ตสย โลปะ.
ตั้งเป็นบท	เการวยส	สุปติงนตํ ปทม.
เปลี่ยน ส เป็น รุ	เการวยรุ	สมชุโซ รุชะ.
ตั้งสระ อู ของ รุ ชื่อว่า อิต	เการวยรุ	อุปเทศชนุนาสิก อิต.
ลบ อู ที่ชื่อว่า อิต	เการวยรุ	ตสย โลปะ.
ตั้ง รุ ชื่อว่า อวसान	เการวยรุ	วิราโมวसानม.
เปลี่ยน รุ เป็น วิสฺรคะ (ะ)	เการวยะ	ขรวसानโยรวิสฺรคะนียะ.

สำเร็จรูปเป็น เการวยะ แปลว่า ผู้สืบเชื้อสายของกुरु

ณฺย กुरुสิวิหิ. (นิ. 443)

(ณฺย ปัจจัย ลง(ในความหมายแห่งผู้สืบเชื้อสายและพระราชชาติ)ท้ายนามศัพท์คือ กुरु และ สิวิ)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง ณฺย ปัจจัย แทนความหมายว่า ผู้สืบเชื้อสาย หรือ พระราชา ท้าย กुरु ศัพท์ และ สิวิ ศัพท์ เช่น โกรพโย (ผู้สืบเชื้อสายแห่งพระเจ้ากुरु หรือ พระราชาของชาวเมืองกुरु), เสพโย (ผู้สืบเชื้อสายแห่งพระเจ้าสิวิ หรือ พระราชาของชาวเมืองสิวิ)

ตัวอย่างการทำตัว โกรพโย (ผู้สืบเชื้อสายของพระราชาแคว้นกुरु)

รูปวิเคราะห์	กुरुณฺโณ อปัจจํ โกรพโย	
ลง ณฺย ปัจจัย	กुरुณฺโณ + ณฺย	ณฺย กुरुสิวิหิ.
ลบริกัตติของศัพท์หน้า	กुरु + ณฺย	เอกตถตายํ.
วृทธิ อู ที่ กุ เป็น โอ	โกร + ณฺย	ปทานมาทิสฺสาयวณฺณสฺสาเอโอ ณานฺพนธะ.
ลบ ณ อนุพันธ์	โกร + อย	สงฺเกตอ นาวยวณฺณสฺสาเอ.
แปลง อู ที่ รุ เป็น อว	โกรว + อย	อวณฺณสฺสาวง สเร.
แปลง ว เป็น พ	โกรพ + อย	ตวคฺควรณานํ เย จวคฺคพยญา.
ลบสระหลังแล้วเชื่อมกัน	โกรพย	ปโร กฺวจิ.
ลง สิ ปฐมวิกัตติ เอกวจนะ	โกรพย + สิ	ทเว ทเวกาเนเกสุ นามสฺมา สิ โย อโย นา ทิ ส นํ สฺมาทิสฺสนํสฺมิสุ.
เอา สิ เป็น โอ	โกรพย + โอ	สิสฺโส.
ลบสระหน้า แล้วเชื่อมกับ โอ	โกรพโย	สโร โลโป สเร.
สำเร็จรูปเป็น โกรพโย แปลว่า ผู้สืบเชื้อสายของพระราชาแคว้นกुरु		

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สูตรตัพทิตในคัมภีร์ทั้งสองนั้นมีวิธีการที่เหมือนกัน คือ เป็นการลง ฌย ปัจจัย เพื่อแทนความหมายว่าผู้สืบเชื้อสาย ทำย กुरु ศัพท์ คู่ที่ 3 สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 11 แสดงสูตรตัพทิตที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 3

คัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที		คัมภีร์นิรุตติทีปนี	
ลำดับ	สูตร	ลำดับ	สูตร
1106	กुरुนาทิกโย ฌยะ. (ฌย ปรตยยะ ลงทำย กुरु ศัพท์ และ ชื่อที่ขึ้นต้นด้วย น)	443	ฌย กुरुสิวิหิ. (ฌย ปัจจัย ลง(ในความหมายแห่งผู้สืบ เชื้อสายและพระราชา)ทำยนามศัพท์คือ กुरु และ สิวิ)

คู่ที่ 4 :

เตน รกตฺ ราคาคต. (ลข. 1111), (ปา. 4.2.1)

((อณ ปรตยยะ) ลงทำยคำที่แสดงถึงสี เพื่อชี้เฉพาะสิ่งที่ทำให้เป็นสี)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง อณ ปรตยยะ ในความหมายว่าย้อมแล้ว ทำยนามศัพท์ที่แสดงถึงสี คือ สิ่งที่ใช้ย้อม เช่น กายายม (ผ้าย้อมแล้วด้วยน้ำฝาด)

ตัวอย่างการทำตัว กายายม (ผ้าย้อมแล้วด้วยน้ำฝาด)

รูปวิเคราะห์

ลง อณ ปัจจัย แทนความหมายว่าย้อม

ลบริกัตติของศัพท์หน้า

วฤทธิ อ ที่ ก เป็น อา

ลบ ณ ที่ชื่อว่า อิต

เชื่อม ย กับ อ

ตั้งเป็นปราติปทิกะ(ลิงค์)

ปรตยยะ(วิภक्ति) ลงหลังปราติปทิกะ

ตั้ง สฺ ชื่อว่า ปรตยยะ

ลง สฺ ปรตยยะ หลังปราติปทิกะ

สฺ ชื่อว่า ปรตยยะ

ตั้ง สฺ ปรตยยะ เป็นเอกวจนะ

ลง สฺ ปรตยยะ ในฐานะอย่างเดี่ยว

ตั้ง สฺ ชื่อว่า วิภक्ति

กษาเยณ รกตฺ กายายม

กษาเยณ + อณ

กษาย + อณ

กษาย + อณ

กษาย + อ

กษาย

กษาย

กษาย + สฺ

กษาย + สฺ

กษาย + สฺ

กษาย + สฺ

กษาย + สฺ

กษาย + สฺ

กษาย + สฺ

เตน รกตฺ ราคาคต.

สุโป ธาตุปราติปทิกโยะ.

ตฤทธิเตชวามาทะ.

ตสย โลปะ.

สถาเน'นตรตมะ.

อรุถาทาตุปรตยยะ.

งยาปปราติปทิกาคต.

ปรตยยะ.

ปรศจ.

สวาชสเมมาภูณษฎาภยํภิส.

สุปะ.

ทวเยกโยรทวิจไนกวจเน.

วิภक्तिศจ.

คู่ที่ 5 :

นักษัตรเร ยุกตะ กาละ. (ลขุ. 1112), (ปา. 4.2.3)

((อณฺ ปรตฺยยะ) ลงท้ายคำที่แสดงถึงกาลเวลาซึ่งประกอบแล้วในกลุ่มดวงดาว)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง อณฺ ปรตฺยยะ ในความหมายของกาลที่กำหนดด้วยกลุ่มดาว ท้าย
ศัพท์ที่กล่าวถึงกาลที่ประกอบในกลุ่มดวงดาว เช่น เปาษยม (วันที่กำหนดด้วยนักษัตรปุชยะ)

ตัวอย่างการทำตัว เปาษยม (วันที่กำหนดด้วยนักษัตรปุชยะ)

รูปวิเคราะห์

ปุชเยณ ยุกต์ เปาษยม

ลง อณฺ ปัจจัย แทนความหมายว่ากำหนด	ปุชเยณ + อณฺ	นักษัตรเร ยุกตะ กาละ.
ลบริกัตติของศัพท์หน้า	ปุชย + อณฺ	สุโป ชาติปฺราติปทิกโยะ.
วฤทธิ เอา แทนที่ อู ของ ปุ	เปาษย + อณฺ	ตฤทธิเตชวามาทะ.
ลบ ณ ที่ชื่อว่า อิต	เปาษย + อ	ตสย โลปะ.
เชื่อม ย กับ อ	เปาษย	สฺถาเน'นฺตรตมะ.
ตั้งเป็นปราติปทิกะ(ลิงค์)	เปาษย	อรถวทชาติปฺรตฺยยะ.
ปรตฺยยะ(วิภक्ति) ลงหลังปราติปทิกะ	เปาษย + สฺ	งยาปปราติปทิกาท.
ตั้ง สฺ ชื่อว่า ปรตฺยยะ	เปาษย + สฺ	ปรตฺยยะ.
ลง สฺ ปรตฺยยะ หลังปราติปทิกะ	เปาษย + สฺ	ปรศจ.
สฺ ชื่อว่า ปรถมาปรตฺยยะ	เปาษย + สฺ	สฺเวาชสเมฆฏฐฎฎายภิส.
ตั้ง สฺ ปรตฺยยะ เป็นเอกวจนะ	เปาษย + สฺ	สฺปะ.
ลง สฺ ปรตฺยยะ ในฐานะอย่างเดียว	เปาษย + สฺ	ทวเยกโยรทวิจไนกวจเน.
ตั้ง สฺ ชื่อว่า วิภक्ति	เปาษย + สฺ	วิภक्तिศจ.
เปลี่ยน สฺ วิภक्ति เป็น อม	เปาษย + อม	อโตม.
อม แทนที่รูปของสรรหน้าและหลัง	เปาษยม	อมิ ปุรวะ.
สำเร็จรูปเป็น เปาษยม แปลว่า วันที่กำหนดด้วยนักษัตรปุชยะ		

นภตเตนินฺหุยุดเตน กาละ. (นิ. 445)

((ณฺ ปัจจัย) ลงในความหมายว่ากาลซึ่งกำหนดด้วยกลุ่มดาวอันประกอบด้วยพระจันทร์
ท้ายนามศัพท์ที่กล่าวถึงกลุ่มดาวนั้น)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง ณฺ ปัจจัย ในความหมายของกาลที่กำหนดด้วยกลุ่มดวงดาว ท้าย
ศัพท์ที่กล่าวถึงกลุ่มดวงดาว มีดาวมุสสะ เป็นต้น เช่น มุสสะ (ราตรีอันกำหนดด้วยกลุ่มดาวมุสสะ)

ตัวอย่างการทำตัว ผุสสา (ราตรีอันกำหนดด้วยกลุ่มดาวผุสสะ)

รูปวิเคราะห์	ปุณฺณจฺนทฺยฺตเตน ผุสฺสนกฺขตเตน ลกฺขิตา ผุสฺสา, รัตติ	
ลง ณ ปัจจยั แทนความหมายว่ากำหนด	ผุสฺสนกฺขตเตน + ณ	นกฺขตเตนินฺทฺยฺตเตน กาเล.
ลปวิภัตติของศัพท์หน้า	ผุสฺส + ณ	เอกตถตายั.
ลป ณ อนุพันธ์	ผุสฺส + อ	สงฺเกโต นาวยโวนุพฺนโธ.
ลปสรรหน้า แล้วเชื่อมกันเข้า	ผุสฺส	สโร โลโป สเร.
ลง อา ปัจจยัในอิติถิลิงค์		
ท้ายนามศัพท์ อ การันต์	ผุสฺสา	อิติถิยมตฺวา.
ลง ลี ปฐมาวินิภัตติ เอกวจนะ	ผุสฺสา + ลี	ทเว ทเวกาเนเกสุ นามสมฺมา ลี โย อโย นา หิ ส นั สมฺมาหิ สนฺสมึสุ. คสิณั
ลป ลี ปฐมาวินิภัตติ	ผุสฺสา	

สำเร็จรูปเป็น ผุสฺสา แปลว่า ราตรีอันกำหนดด้วยกลุ่มดาวผุสสะ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สูตรตัทธิตในคัมภีร์ทั้งสองนี้มีวิธีการที่เหมือนกัน คือ เป็นการลงปัจจยั แทนความหมายว่ากาลซึ่งกำหนดด้วยกลุ่มดวงดาว ท้ายนามศัพท์ที่กล่าวถึงกลุ่มดวงดาว คู่ที่ 5 สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 13 แสดงสูตรตัทธิตที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 5

คัมภีร์ลขุณฺทธานตเกมุที		คัมภีร์นิรุตติปิณี	
ลำดับ	สูตร	ลำดับ	สูตร
1112	นกฺขตฺเร ยุกตะ กาละ. (อณฺ ปรตฺยยะ) ลงท้ายคำที่แสดงถึง กาลเวลาซึ่งประกอบแล้วในกลุ่ม ดวงดาว)	445	นกฺขตเตนินฺทฺยฺตเตน กาเล. (ณ ปัจจยั) ลงในความหมายว่ากาลซึ่ง กำหนดด้วยกลุ่มดาวอันประกอบด้วย พระจันทร์ ท้ายนามศัพท์ที่กล่าวถึงกลุ่ม ดาวนั้น)

คู่ที่ 6 :

สา'สฺย เทวตา. (ลขุ. 1120), (ปา. 4.2.24)

(ปรตฺยยะที่ลงท้ายชื่อของเทวตา ในเมื่อบางสิ่งถูกกล่าวถึงของเขา)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง อณฺ ปรตฺยยะ ในความหมายว่าเป็นเทวตา ท้ายศัพท์ที่เป็นชื่อของ
เทวตา เช่น โอนุทฺระ (มีพระอินทร์เป็นเทวตา)

ตัวอย่างการทำตัว ไอนุทระ (มีพระอินทร์เป็นเทวดา)

รูปวิเคราะห์	อินทฺโร เทวดา'สยติ ไอนุทระ	
ลง อณฺ ปัจจยั แทนความหมายว่า เทวดา	อินทฺโร + อณฺ	สา'สย เทวดา.
ลบริกฺกติของศัพท์หน้า	อินทฺร + อณฺ	สุโป ธาตุปราติปทิกโยะ.
วฤทธิ ไอ แทนที่ อี ของ อินฺ	ไอนุทฺร + อณฺ	ตฤทธิเตชวามาทะ.
ลบ ณ ที่ชื่อว่า อิตฺ	ไอนุทฺร + อ	ตสย โลปะ.
เชื่อม ร กับ อ	ไอนุทฺร	สฺถาเน'นฺตรตมะ.
ตั้งเป็นปราติปทิกะ(ลิงค์)	ไอนุทฺร	อรุทวทธาตฺรปรตยยะ.
ปรตยยะ(วิภกฺติ) ลงหลังปราติปทิกะ	ไอนุทฺร + สฺ	งฺยาปฺปราติปทิกาท.
ตั้ง สฺ ชื่อว่า ปรตยยะ	ไอนุทฺร + สฺ	ปรตยยะ.
ลง สฺ ปรตยยะ หลังปราติปทิกะ	ไอนุทฺร + สฺ	ปรศจ.
สฺ ชื่อว่า ปรตยยะ	ไอนุทฺร + สฺ	สฺเวชสเมมาภฺษณฺญาภฺยํภิสฺ.
ตั้ง สฺ ปรตยยะ เป็นเอกวจนะ	ไอนุทฺร + สฺ	สฺปะ.
ลง สฺ ปรตยยะ ในฐานะอย่างเดียว	ไอนุทฺร + สฺ	ทฺวเยกโยทฺวิจโนกฺวจน.
ตั้ง สฺ ชื่อว่า วิภกฺติ	ไอนุทฺร + สฺ	วิภกฺติศจ.
ตั้งสระ อฺ ของ สฺ ชื่อว่า อิตฺ	ไอนุทฺร + สฺ	อุปฺเทเศชนฺนาสิก อิต.
ลบ อฺ ที่ชื่อว่า อิตฺ	ไอนุทฺร + ส	ตสย โลปะ.
ตั้งเป็นบท	ไอนุทฺรสฺ	สฺปฺติงนฺตํ ปทม.
เปลี่ยน สฺ เป็น รฺ	ไอนุทฺรรฺ	สมชฺโช รฺชะ.
ตั้งสระ อฺ ของ รฺ ชื่อว่า อิตฺ	ไอนุทฺรรฺ	อุปฺเทเศชนฺนาสิก อิต.
ลบ อฺ ที่ชื่อว่า อิตฺ	ไอนุทฺรรฺ	ตสย โลปะ.
ตั้ง รฺ ชื่อว่า อวसान	ไอนุทฺรรฺ	วิราโมวसानม.
วิสรฺคะ (ะ) แทนที่ รฺ	ไอนุทฺระ	ขรฺวसानโยรฺวิสรฺชะนียะ.
สำเร็จรูปเป็น ไอนุทฺระ แปลว่า มีพระอินทร์เป็นเทวดา		

สาสส เทวดา ปุณฺณมาสี. (นิ. 446)

(อณฺ ปัจจยั) ลงในความหมายว่าเป็นเทวดาของผู้นั้นและเป็นพระจันทร์เพ็ญของวันนั้น)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง ณฺ ปัจจยั ในความหมายว่าเป็นเทวดาและเป็นวันพระจันทร์เพ็ญ ทำยนามศัพท์ที่เป็นปฐมวิภกฺติ เช่น พุทฺโธ (มีพระพุทฺธเจ้าเป็นเทวดา), มุสฺโส (เดือนมุสฺสะ)

ตัวอย่างการทำตัว พุทฺโธ (มีพระพุทฺธเจ้าเป็นเทวดา)

รูปวิเคราะห์	พุทฺโธ อสส เทวดาตี พุทฺโธ	
ลง ณ ปัจจยั แทนความหมายว่าเทวดา	พุทฺโธ + ณ	สาสส เทวดา ปุณฺณมาสี.
ลบริกัตติของศัพท์หน้า	พุทฺธ + ณ	เอกตถตายั.
ลบ ณ อนุพันธ์	พุทฺธ + อ	สงเกโต นาวยโวณฺพนฺโธ.
ลบสระหน้า แล้วเชื่อมกันเข้า	พุทฺธ	สโร โลโป สเร.
ลง สิ ปฐมาวริกัตติ เอกวจนะ	พุทฺธ + สิ	ทเว ทเวกาเนเกสุ นามสมา สิ โย อโย นา ทิ ส นั สมาทิสสนฺมึสุ. สิสุโส.
เอา สิ เป็น โอ	พุทฺธ + โอ	สิสุโส.
ลบสระหน้า แล้วเชื่อมกับ โอ	พุทฺโธ	สโร โลโป สเร.

สำเร็จรูปเป็น พุทฺโธ แปลว่า มีพระพุทฺธเจ้าเป็นเทวดา

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สูตรตํทิตในคัมภีร์ทั้งสองนั้นมีวิธีการที่เหมือนกัน คือ เป็นการลงปัจจยั แทนความหมายว่าเป็นเทวดาของเขา คู่ที่ 6 สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 14 แสดงสูตรตํทิตที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 6

คัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที		คัมภีร์นirutติทีปนี	
ลำดับ	สูตร	ลำดับ	สูตร
1120	สา'สย เทวดา. (ปรตยยะที่ลงท้ายชื่อของเทวดา ใน เมื่อบางสิ่งถูกกล่าวถึงของเขา)	446	สาสส เทวดา ปุณฺณมาสี. ((ณ ปัจจยั) ลงในความหมายว่าเป็น เทวดาของผู้นั้นและเป็นพระจันทร์เพ็ญ ของวันนั้น)

คู่ที่ 7 :

ตทธีเต ตทเวท. (ลขุ. 1134), (ปา. 4.2.58)

((อณฺ ปรตยยะ) ลงในความหมายว่าเรียนซึ่งสิ่งนั้นหรือรู้ซึ่งสิ่งนั้น)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง อณฺ ปรตยยะ ในความหมายว่า เรียนหรือรู้ซึ่งสิ่งนั้น สิ่งนั้น ในที่นี้ หมายถึง ความรู้หรือวิชาการมีไวยากรณ์เป็นต้น เช่น ไวยากรณ์ะ (ผู้เรียนหรือรู้ซึ่งไวยากรณ์)

ตัวอย่างการทำตัว ไวยากรณ์ะ (ผู้เรียนหรือรู้ซึ่งไวยากรณ์)

รูปวิเคราะห์	วฺยากรณมธีเต เวตติ वा ไวยากรณ์ะ	
ลง อณฺ ปรตฺยยะ แทนความหมายว่า เรียนหรือรู้	วฺยากรณม + อณฺ	ตทธีเต ตทฺเวท.
ลบวิภักติของศัพท์หน้า	วฺยากรณ + อณฺ	สุโป ธาตุปรกติปทิกโยะ.
ลง ไอ อาคม หลัง ว	ไวยากรณ์ + อณฺ	น ยวากฺยํ ปทานตวากฺยํ ปุรุเวา ตฺ ตวากฺยาไมจ.
ลบ ณ ที่ชื่อว่า อิต	ไวยากรณ์ + อ	ตสฺย โลปะ.
เชื่อม ไวยากรณ์ กับ อ	ไวยากรณ์	สุถานนฺตฺรตมะ.
ตั้งเป็นปรกติปทิกะ(ลิงค์)	ไวยากรณ์	อรถวทธาตฺรปรตฺยยะ.
ปรตฺยยะ(วิภักติ) ลงหลังปรกติปทิกะ	ไวยากรณ์ + สฺ	งฺยาปปรกติปทิกาท.
ตั้ง สฺ ชื่อว่า ปรตฺยยะ	ไวยากรณ์ + สฺ	ปรตฺยยะ.
ลง สฺ ปรตฺยยะ หลังปรกติปทิกะ	ไวยากรณ์ + สฺ	ปรศฺจ.
สฺ ชื่อว่า ปรถมาปรตฺยยะ	ไวยากรณ์ + สฺ	สฺเวทสฺสมาภูษณฺวากฺยํภิสฺ.
ตั้ง สฺ ปรตฺยยะ เป็นเอกวจนะ	ไวยากรณ์ + สฺ	สฺปะ.
ลง สฺ ปรตฺยยะ ในฐานะอย่างเดี่ยว	ไวยากรณ์ + สฺ	ทวเยกโยรทฺวิจไนกวจน.
ตั้ง สฺ ชื่อว่า วิภักติ	ไวยากรณ์ + สฺ	วิภักติศฺจ.
ตั้งสระ อฺ ของ สฺ ชื่อว่า อิต	ไวยากรณ์ + สฺ	อุปะเทศชนฺนาสิก อิต.
ลบ อฺ ที่ชื่อว่า อิต	ไวยากรณ์ + ส	ตสฺย โลปะ.
ตั้งเป็นบท	ไวยากรณ์ส	สฺปะตฺยงฺตํ ปทม.
เปลี่ยน สฺ เป็น รฺ	ไวยากรณ์ร	สมชฺโช รุะ.
ตั้งสระ อฺ ของ รฺ ชื่อว่า อิต	ไวยากรณ์ร	อุปะเทศชนฺนาสิก อิต.
ลบ อฺ ที่ชื่อว่า อิต	ไวยากรณ์ร	ตสฺย โลปะ.
ตั้ง รฺ ชื่อว่า อวसान	ไวยากรณ์ร	วิราไมวसानม.
วิสฺระคะ (ะ) แทนที่ ร	ไวยากรณ์ะ	ชฺรวसानโยรฺวิสฺระชะนียะ.
สำเร็จรูปเป็น ไวยากรณ์ะ แปลว่า ผู้เรียนหรือรู้ซึ่งไวยากรณ์		

ตมธีเต ตํ ชานาติ กณิกา จ. (นิ. 447)

(ณ ก และ ฦก ปัจจัย ลงในความหมายว่าเรียนซึ่งสิ่งนั้นและในความหมายว่ารู้ซึ่งสิ่งนั้น)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง ณ, ก และ ฦก ปัจจัย แทนความหมายว่า เรียนหรือรู้ซึ่งสิ่งนั้น สิ่งนั้น
ในที่นี้ หมายถึงความรู้หรือวิชาการมีไวยากรณ์และพยัญชนะเป็นต้น เช่น เวณโย (ผู้เรียนหรือรู้วินัย)

ตัวอย่างการทำตัว เวนยโก (ผู้เรียนหรือรู้วินัย)

รูปวิเคราะห์	วินย อธิเต ชานาติ วา เวนยโก	
ลง ฦก ปัจจัย		
แทนความหมายว่า เรียน หรือ รู้	วินย + ฦก	ตมธิเต ตฺ ชานาติ กฦกา จ.
ลบวิภัตติของศัพท์หน้า	วินย + ฦก	เอกตถตาย.
วุทธิ อี ที่ วิ เป็น เอ ด้วยอำนาจ ฦ อนุพันธ์	เวณย + ฦก	ปทานมาทิสสาอายุณณสสาเอโอ ฦานุพนธ.
ลบ ฦ อนุพันธ์	เวณย + อิก	สงเกโต นาวยโวนุพนธ.
ลบสระหน้า แล้วเชื่อมกันเข้า	เวณยิก	สโร โลโป สเร.
ลง สี ปฐมวิภัตติ เอกวจนะ	เวณยิก + สี	ทเว ทเวกานเกสุ นามสมา สี โย อโย นา หิ ส นํ สมาหิ สนํสมีสู. สิสโส. สโร โลโป สเร.
เอา สี เป็น โอ	เวณยิก + โอ	
ลบสระหน้า แล้วเชื่อมกับ โอ	เวณยโก	

สำเร็จรูปเป็น เวนยโก แปลว่า ผู้เรียนหรือรู้วินัย

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สูตรตัทธิตในคัมภีร์ทั้งสองนั้นมีวิธีการที่เหมือนกัน คือ เป็นการแสดงถึงวิธีการลงปัจจัยเพื่อแทนความหมายว่า เรียนหรือรู้ แต่ที่ต่างกันของสูตรนี้ก็คือ ในคัมภีร์นirutติทีปนีมีปัจจัย 3 ตัว คือ ฦ, ก และ ฦก คู่ที่ 7 สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 15 แสดงสูตรตัทธิตที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 7

คัมภีร์ลขุสิทธิธานตเกมุที		คัมภีร์นirutติทีปนี	
ลำดับ	สูตร	ลำดับ	สูตร
1134	ตทธีเต ตทเวท. (อณฺ ปรตยยะ) ลงในความหมายว่า เรียนซึ่งสิ่งนั้นหรือรู้ซึ่งสิ่งนั้น)	447	ตมธิเต ตฺ ชานาติ กฦกา จ. (ฦ ก และ ฦก ปัจจัย ลงในความหมาย ว่าเรียนซึ่งสิ่งนั้นและในความหมายว่ารู้ ซึ่งสิ่งนั้น)

คู่ที่ 8 :

ตทสมินนสดีติ เทเศ ตนนามินน. (ลขุ. 1137), (ปา. 4.2.67)

(ปรตยยะลงหลังคำในความหมายว่า สิ่งนั้นมีอยู่ในสิ่งนี้ คือ สถานที่ที่ถือเอาชื่อของสิ่ง
นั้นเอง)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง อณ ปรตยยะ แทนความหมายว่า เป็นสถานที่อาศัยอยู่ของสิ่งนั้น สิ่ง
นั้นหรือสิ่งนี้ ในที่นี้ หมายรวมทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต อาจจะเป็นต้นไม้ คน สัตว์ เป็นต้น เช่น
เอาทุมพระ (ประเทศมีต้นมะเดื่อ)

ตัวอย่างการทำตัว เอาทุมพระ (ประเทศมีต้นมะเดื่อ)

รูปวิเคราะห์

อุทุมพระ สนตยสมิน เทเศ เอาทุมพระ

ลง อณ ปรตยยะ แทนความหมายว่า มีอยู่ อุทุมพระ + อณ ตทสมินนสดีติ เทเศ
ตนามินน.

ลบริกัตติของศัพท์หน้า อุทุมพร + อณ สุโป ธาตุปราติปทิกโยะ.

วฤทธิ เอา แทนที่ อุ ของ อุทุมพร เอาทุมพร + อณ ตฤทธิเตชวามาเทะ.

ลบ ณ ที่ชื่อว่า อิต เอาทุมพร + อ ตสย โลปะ.

เชื่อม เอาทุมพร กับ อ เอาทุมพร สุถานันตรตมะ.

ตั้งเป็นปราติปทิกะ(ลิงค์) เอาทุมพร อรถาทธัตตปรตยยะ.

ปรตยยะ(วิภक्ति) ลงหลังปราติปทิกะ เอาทุมพร + ส ญาบปราติปทิกาท.

ตั้ง ส ุ ชื่อว่า ปรตยยะ เอาทุมพร + ส ปรตยยะ.

ลง ส ุ ปรตยยะ หลังปราติปทิกะ เอาทุมพร + ส ปรศจ.

ส ุ ชื่อว่า ปรถมาปรตยยะ เอาทุมพร + ส สเวชสเมฆฎษฎฎายำภิส.

ตั้ง ส ุ ปรตยยะ เป็นเอกวณะ เอาทุมพร + ส สุปะ.

ลง ส ุ ปรตยยะ ในฐานะอย่างเดี่ยว เอาทุมพร + ส ทวเยกโยทวิจโนกวงเน.

ตั้ง ส ุ ชื่อว่า วิภक्ति เอาทุมพร + ส วิภक्तिศจ.

ตั้งสระ อุ ของ ส ุ ชื่อว่า อิต เอาทุมพร + ส อุปะเทศชนนาสิก อิต.

ลบ อุ ที่ชื่อว่า อิต เอาทุมพร + ส ตสย โลปะ.

ตั้งเป็นบท เอาทุมพรสุ สุปติงนัต ปทม.

เปลี่ยน ส เป็น ร เอาทุมพรรุ สมชุไซ รุะ.

ตั้งสระ อุ ของ ร ุ ชื่อว่า อิต เอาทุมพรรุ อุปะเทศชนนาสิก อิต.

ลบ อุ ที่ชื่อว่า อิต เอาทุมพรรุ ตสย โลปะ.

ตั้ง ร ุ ชื่อว่า อวसान เอาทุมพรรุ วิราโมวसानม.

วิสระคะ (ะ) แทนที่ ร เอาทุมพระ ขรวसानโยรวิสระชะนียะ.

สำเร็จรูปเป็น เอาหุมพระ แปลว่า ประเทศมีต้นมะเดื่อ

ตสส วิสเย เทเส. (นิ. 448)

((ณ ปัจจัย) ลงในความหมายว่าถิ่นอันเป็นที่อยู่ของสิ่งนั้น)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง ณ ปัจจัย แทนความหมายว่า สถานที่หรือถิ่นอันสิ่งนั้นมีอยู่หรือตั้งอยู่
สิ่งนั้น ในที่นี้ รวมทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เช่น วาสาโต (สถานที่อยู่ของวาสาดิ)

ตัวอย่างการทำตัว วาสาโต (สถานที่อยู่ของวาสาดิ)

รูปวิเคราะห์	วสาตินิ วิสโย เทโส วาสาโต	
ลง ณ ปัจจัย แทนความหมายว่า ที่อยู่	วสาตินิ + ณ	ตสส วิสเย เทเส.
ลบวิภัตติของศัพท์หน้า	วสาติ + ณ	เอกตถตายิ.
วุทธิ อ ที่ ว เป็น อา ด้วยอำนาจ ณ อนุพันธ์	วสาติ + ณ	ปทานมาทิสสายุณณสสาเอโอ ณานุพนธะ.
ลบ ณ อนุพันธ์	วสาติ + อ	สงเกโต นาวยโวณุพนโธ.
ลบสระหน้า แล้วเชื่อมกันเข้า	วสาต	สโร โลโป สเร.
ลง สิ ปฐมวิภัตติ เอกวจนะ	วสาต + สิ	ทเว ทเวกาเนเกสุ นามสมา สิ โย อโย นา ทิ ส นั สมาทิสสนสมิสสุ. สิสโส.
เอา สิ เป็น โอ	วสาต + โอ	สิสโส.
ลบสระหน้า แล้วเชื่อมกับ โอ	วสาโต	สโร โลโป สเร.

สำเร็จรูปเป็น วาสาโต แปลว่า สถานที่อยู่ของวาสาดิ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สูตรตัทธิตในคัมภีร์ทั้งสองนั้นมีวิธีการที่เหมือนกัน คือ เป็นการแสดงถึง
วิธีการลงปัจจัยเพื่อแทนความหมายว่า สถานที่หรือถิ่นที่อยู่ของสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่มีชีวิต กล่าวคือคน สัตว์
ต้นไม้ และสิ่งที่ไม่มีชีวิต กล่าวคือ เมือง เป็นต้น คู่ที่ 8 สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 16 แสดงสูตรตัทธิตที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 8

คัมภีร์ลขุติธานตเกมุที		คัมภีร์นิรุตติทีปนี	
ลำดับ	สูตร	ลำดับ	สูตร
1137	ตทสมินนุสตีติ เทเศ ตนนามินน. (ปรตยยะลงหลังคำในความหมายว่า สิ่งนั้นมีอยู่ในสิ่งนี้ คือ สถานที่ที่ถือเอา ชื่อของสิ่งนั่นเอง)	448	ตสส วิสเย เทเส. ((ณ ปัจจัย) ลงในความหมายว่าถิ่นอัน เป็นที่อยู่ของสิ่งนั้น)

คู่ที่ 9 :

เตน นิรวฤตตม. (ลขุ. 1138), (ปา. 4.2.68)

(ในความหมายว่าเป็นที่สมบูรณ์โดยเขา)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง อณฺ ปรตฺตยยะ ในความหมายว่าเป็นที่สมบูรณ์แล้วโดยสิ่งนั้น กล่าวคือ สิ่งนั้นทำให้สมบูรณ์แล้ว เช่น เกาศามพี (เมืองที่สมบูรณ์ด้วยกุสมพะ)

ตัวอย่างการทำตัว เกาศามพี (เมืองที่สมบูรณ์ด้วยกุสมพะ)

รูปวิเคราะห์

กุศามเพน นิรวฤตตตา เกาศามพี (นครี)

ลง อณฺ ปรตฺตยยะ แทนความหมายว่า สมบูรณ์ กุศามเพน + อณฺ

เตน นิรวฤตตม.

ลบริกฺกติของศัพท์หน้า

กุศามพ + อณฺ

สุโป ชาติปฺราติปทิกโยชะ.

วฤทธิ เอา แทนที่ อฺ ของ กุ

เกาศามพ + อณฺ

ตฤทธิเตชฺวามาทะ.

ลบ ณ ที่ชื่อว่า อิต

เกาศามพ + อ

ตสฺย โลปะ.

เชื่อม พ กับ อ

เกาศามพ

สฺถานเ'นฺตรตมชะ.

ลง อี ปรตฺตยยะ ท้ายศัพท์

เกาศามพี

อุคิตฺตสฺจ.

ตั้งเป็นปราติปทิกะ(ลิงค์)

เกาศามพี

อรฺถวทาทฺตฺรปรตฺตยชะ.

ปรตฺตยยะ(วิภกฺติ) ลงหลังปราติปทิกะ

เกาศามพี + สฺ

งฺยาบปฺราติปทิกาท.

ตั้ง สฺ ชื่อว่า ปรตฺตยยะ

เกาศามพี + สฺ

ปรตฺตยชะ.

ลง สฺ ปรตฺตยยะ หลังปราติปทิกะ

เกาศามพี + สฺ

ปรตฺตจ.

สฺ ชื่อว่า ปรธมาปรตฺตยยะ

เกาศามพี + สฺ

สฺวาชสฺเมมาภฺนุชฺฌาภฺยํภิสฺ.

ตั้ง สฺ ปรตฺตยยะ เป็นเอกวจนะ

เกาศามพี + สฺ

สฺปะ.

ลง สฺ ปรตฺตยยะ ในฐานะอย่างเดี่ยว

เกาศามพี + สฺ

ทฺวเยกโยรฺทฺวิจโนกฺวจน.

ตั้ง สฺ ชื่อว่า วิภกฺติ

เกาศามพี + สฺ

วิภกฺติตฺตจ.

ตั้งสระ อฺ ของ สฺ ชื่อว่า อิต

เกาศามพี + สฺ

อุปฺเตชฺชนฺนาสิก อิต.

ลบ อฺ ที่ชื่อว่า อิต

เกาศามพี + สฺ

ตสฺย โลปะ.

ลบ สฺ วิภกฺติตั้ง

เกาศามพี

หฺลฺงฺยาพภฺโย ทฺริชฺมาต

สฺตฺติสฺยปฤกฺตํ หล.

สำเร็จรูปเป็น เกาศามพี แปลว่า เมืองที่สมบูรณ์ด้วยกุสมพะ

เตน นิพพตเต. (นิ. 451)

((ณ ปัจจย) ลงในชื่อของสิ่งนั้นอันเป็นสถานที่อันสิ่งนั้นบังเกิดแล้ว)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง ณ ปัจจย ในความหมายว่าเป็นสิ่งที่บังเกิดแล้วโดยสิ่งนั้น ทำยนามศัพท์ที่เป็นตติยาริวัตติ สิ่งนั้น ในที่นี้ หมายถึง ตัวบุคคลบ้าง สิ่งของบ้าง เช่น โกสมพี (เมืองโกสัมพี คือ เมืองที่บังเกิดแล้วโดยฤษีชื่อว่ากุสัมพะ)

ตัวอย่างการทำตัว โกสมพี (เมืองที่บังเกิดแล้วโดยฤษีชื่อว่ากุสัมพะ)

รูปวิเคราะห์	กุสมเพน นาม อสินา นิพพตตา โกสมพี, นครี	
ลง ณ ปัจจย แทน นิพพตต ศัพท์	กุสมเพน + ณ	เตน นิพพตเต.
ลบริวัตติของศัพท์หน้า	กุสมพ + ณ	เอกตถตาย.
วุทธิ อุ ที่ กุ เป็น โอ ด้วยอำนาจ ณ อนุพันธ์	โกสมพ + ณ	ปทานมาทิสสาयुณณสุสาเอโอ ณานุพนธะ.
ลบ ณ อนุพันธ์	โกสมพ + อ	สงเกโต นาวยโวนุพนธะ.
ลบสระหน้า แล้วเชื่อมกันเข้า	โกสมพ	สโร โลโป สเร.
ลง อี ปัจจยในอิตถิลิงค์	โกสมพี	นทาที่หิ จี.
ลง สิ ปฐมาริวัตติ เอกวจนะ	โกสมพี + สิ	ทเว ทเวกาเนเกสุ นามสมา สิ โย อโย นา หิ ส น สมาหิ สนมมีสุ.
ลบ สิ ปฐมาริวัตติ	โกสมพี	คสินี.

สำเร็จรูปเป็น โกสมพี แปลว่า เมืองที่บังเกิดแล้วโดยฤษีชื่อว่ากุสัมพะ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สูตรตติยัตถิตในคัมภีร์ทั้งสองนั้นมีวิธีการที่เหมือนกัน คือ เป็นการลงปัจจย แทนความหมายว่าเป็นสิ่งที่สมบูรณ์หรือบังเกิดแล้วโดยสิ่งนั้น คู่ที่ 9 สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 17 แสดงสูตรตติยัตถิตที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 9

คัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที		คัมภีร์นिरुตติที่ปนี	
ลำดับ	สูตร	ลำดับ	สูตร
1138	เตน นีรุจตุตม. (ในความหมายว่าเป็นที่สมบูรณ์ โดยเขา)	451	เตน นิพพตเต. ((ณ ปัจจย) ลงในชื่อของสิ่งนั้นอันเป็น สถานที่อันสิ่งนั้นบังเกิดแล้ว)

คู่ที่ 10 :

ตสย นีวาสะ. (ลขุ. 1139), (ปา. 4.2.69)

(ในความหมายว่าสถานที่อยู่อาศัยของเขา)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง อณฺ ปรัตยยะ แทนความหมายว่า เป็นสถานที่หรือถิ่นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ เช่น ไสวะ (สถานที่อยู่ของคิริ)

ตัวอย่างการทำตัว ไสวะ (สถานที่อยู่ของคิริ)

รูปวิเคราะห์

คิริ นำ นีวาสะ ไสวะ

ลง อณฺ ปรัตยยะ แทนความหมายว่า อยู่อาศัย คิริ นำ + อณฺ

ตสย นีวาสะ.

ลบริกัตติของศัพท์หน้า

คิริ + อณฺ

สุโป ชาติปฺราติปทิกโยะ.

วฤทธิ ไอ แทนที่ อิ ของ คิริ

ไสริ + อณฺ

ตฤทธิเตชฺวามาทะ.

ลบ ณฺ ที่ชื่อว่า อิต

ไสริ + อ

ตสย โลปะ.

ลบ อิ ที่ วิ

ไสว

ยสฺยเตติ จ.

เชื่อม ไสว กับ อ

ไสว

สฺถาเน'นฺตรตมะ.

ตั้งเป็นปราติปทิกะ(ลิงค์)

ไสว

อรุททาทฺตฺรปรตยยะ.

ปรัตยยะ(วิภक्ति) ลงหลังปราติปทิกะ

ไสว + สฺ

งฺยาปฺปราติปทิกาท.

ตั้ง สฺ ชื่อว่า ปรัตยยะ

ไสว + สฺ

ปรตยยะ.

ลง สฺ ปรัตยยะ หลังปราติปทิกะ

ไสว + สฺ

ปรศฺจ.

สฺ ชื่อว่า ปรธมาปรัตยยะ

ไสว + สฺ

สฺวาชสฺมาภูณฺษฺฎาภฺยํภิสฺ.

ตั้ง สฺ ปรัตยยะ เป็นเอกวจนะ

ไสว + สฺ

สฺปะ.

ลง สฺ ปรัตยยะ ในฐานะอย่างเดี่ยว

ไสว + สฺ

ทฺวเยกโยรฺทฺวิจโนกฺวจน.

ตั้ง สฺ ชื่อว่า วิภक्ति

ไสว + สฺ

วิภกฺติศฺจ.

ตั้งสระ อุ ของ สฺ ชื่อว่า อิต

ไสว + สฺ

อุปฺเตเศชฺนฺนาสิก อิต.

ลบ อุ ที่ชื่อว่า อิต

ไสว + สฺ

ตสย โลปะ.

ตั้งเป็นบท

ไสวสฺ

สฺปฺติงนฺตํ ปทม.

เปลี่ยน สฺ เป็น รฺ

ไสวรฺ

สมชฺุชฺ รฺชะ.

ตั้งสระ อุ ของ รฺ ชื่อว่า อิต

ไสวรฺ

อุปฺเตเศชฺนฺนาสิก อิต.

ลบ อุ ที่ชื่อว่า อิต

ไสวรฺ

ตสย โลปะ.

ตั้ง รฺ ชื่อว่า อวसान

ไสวรฺ

วิราโฆวसानม.

วิสรฺคะ (ะ) แทนที่ รฺ

ไสวะ

ชฺรวसानโยรฺวิสรฺชะเนียะ.

สำเร็จรูปเป็น ไสวะ แปลว่า สถานที่อยู่ของคิริ

นิวาเส ตนนาเม. (นิ. 449)

((ณ ปัจจย) ลงในความหมายว่าเป็นที่อยู่อันเป็นชื่อของสิ่งนั้น)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง ณ ปัจจย แทนความหมายว่า สถานที่หรือถิ่นที่อยู่อาศัย เช่น เสพโย (สถานที่อยู่อาศัยของสิวิ)

ตัวอย่างการทำตัว เสพโย (สถานที่อยู่อาศัยของสิวิ)

รูปวิเคราะห์

สิวินิ นิวาโส เทโส เสพโย

ลง ณ ปัจจย แทนความหมายว่า ที่อยู่

สิวินิ + ณ

นิวาเส ตนนาเม.

ลบริกัตติของศัพท์หน้า

สิวิ + ณ

เอกตถตายิ.

วุทธิ อี ที สิ เป็น เอ ด้วยอำนาจ ณ อนุพันธ์ เสวิ + ณ

ปทานมาทิสสาयुณณสุสาเอโอ

ณานุพนธะ.

ลบ ณ อนุพันธ์

เสวิ + อ

สงเกโต นาวยโวพนธะ.

แปลง อี เป็น ย

เสวย + อ

ยวา สเร.

แปลง วุ เป็น พุ

เสพย + อ

ตวคควรณานิ เย จวคคพยญา.

ลบสระหน้า แล้วเชื่อมกันเข้า

เสพย

สโร โลโป สเร.

ลง สิ ปฐมวิริกัตติ เอกวจนะ

เสพย + สิ

ทเว ทเวกาเนเกสุ นามสมา

สิ โย อโย นา ทิ ส นิ

สมาทิสสนิมิสสุ.

เอา สิ เป็น โอ

เสพย + โอ

สิสุโส.

ลบสระหน้า แล้วเชื่อมกับ โอ

เสพโย

สโร โลโป สเร.

สำเร็จรูปเป็น เสพโย แปลว่า สถานที่อยู่อาศัยของสิวิ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สูตรตัทธิตในคัมภีร์ทั้งสองนั้นมีวิธีการที่เหมือนกัน คือ เป็นการแสดงถึงวิธีการลงปัจจยเพื่อแทนความหมายว่า สถานที่หรือถิ่นที่อยู่อาศัยของสิ่งต่าง ๆ ที่มีชีวิต กล่าวคือคน สัตว์ ต้นไม้ คู่ที่ 10 สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 18 แสดงสูตรตัทธิตที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 10

คัมภีร์ลขุติธานตเกมุที		คัมภีร์นिरुตติทีปนี	
ลำดับ	สูตร	ลำดับ	สูตร
1139	ตสย นิวาสะ. (ในความหมายว่าสถานที่อยู่อาศัยของเขา)	449	นิวาเส ตนนาเม. ((ณ ปัจจย) ลงในความหมายว่าเป็นที่อยู่อันเป็นชื่อของสิ่งนั้น)

คู่ที่ 11 :

อทรภพจ. (ลข. 1140), (ปา. 4.2.70)

(และในความหมายว่าสิ่งไม่ไกลจากนั้น)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง อณฺ ปรตฺยยะ แทนความหมายว่า มีอยู่ในสถานที่อันไม่ไกล กล่าวคือ มีอยู่ใกล้สถานที่นั้น ๆ เช่น ไวทศฺม (อันอยู่ใกล้ทิศเฉียง)

ตัวอย่างการทำตัว ไวทศฺม (อันอยู่ใกล้ทิศเฉียง)

รูปวิเคราะห์	วิทศายา อทรภพว ไวทศํ นครม	
ลง อณฺ ปรตฺยยะ แทนความหมายว่า อยู่ใกล้	วิทศายา + อณฺ	อทรภพจ.
ลบริภักติของศัพท์หน้า	วิทศ + อณฺ	สุโป ชาติปฺราติปทิกโยชะ.
วฤทธิ ไอ แทนที่ อี ของ วิทศ	ไวทศ + อณฺ	ตฤทธิเตชวามาทะ.
ลบ ณ ที่ชื่อว่า อิต	ไวทศ + อ	ตสย โลปะ.
ลบ อา ของ ไวทศ	ไวทศ + อ	ยสยเตติ จ.
เชื่อม ไวทศ กับ อ	ไวทศ	สฺถาเน'นฺตรตมชะ.
ตั้งเป็นปราติปทิกะ(ลิงค์)	ไวทศ	อรถวทธาตฺรปรตฺยยะ.
ปรตฺยยะ(วิภักติ) ลงหลังปราติปทิกะ	ไวทศ + สฺ	งฺยาบปฺราติปทิกาท.
ตั้ง สฺ ชื่อว่า ปรตฺยยะ	ไวทศ + สฺ	ปรตฺยยะ.
ลง สฺ ปรตฺยยะ หลังปราติปทิกะ	ไวทศ + สฺ	ปรศจ.
สฺ ชื่อว่า ปรถมาปรตฺยยะ	ไวทศ + สฺ	สฺเวาชสเมภาณษฏฺฐากฺยาภิส.
ตั้ง สฺ ปรตฺยยะ เป็นเอกวจนะ	ไวทศ + สฺ	สฺปะ.
ลง สฺ ปรตฺยยะ ในฐานะอย่างเดี่ยว	ไวทศ + สฺ	ทฺวเยกโยรทฺวิจโนกฺวจน.
ตั้ง สฺ ชื่อว่า วิภักติ	ไวทศ + สฺ	วิภักติศจ.
เปลี่ยน สฺ วิภักติ เป็น อม	ไวทศ + อม	อโตน.
อม แทนที่รูปของสรรหน้าและหลัง	ไวทศม	อมิ ปฺรวัชะ.
สำเร็จรูปเป็น ไวทศฺม แปลว่า อันอยู่ใกล้ทิศเฉียง		

อนฺภเว. (นิ. 450)

(ณ ปัจจย) ลงในความหมายว่าเป็นสถานที่อันมีอยู่ในที่ใกล้(ซึ่งเป็นชื่อของที่นั้น)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง ณ ปัจจย ในความหมายว่า สถานที่อันมีอยู่หรือตั้งอยู่ใกล้ที่นั้น ๆ ที่นั้น ในที่นี้ หมายถึง สถานที่อันเป็นถิ่นอยู่อาศัยมีชื่อของเมืองเป็นต้น เช่น เวทิส (เมืองอันอยู่ใกล้ทิศเฉียง)

ตัวอย่างการทำตัว เวทิส (อันอยู่ใกล้ทิศเฉียง)

รูปวิเคราะห์	วิทิสาย อนุภว เวทิส	
ลง ณ ปัจจัย แทน อนุภว ศัพท์	วิทิสาย + ณ	อนุภเว.
ลบริกัตติของศัพท์หน้า	วิทิสาย + ณ	เอกตถตาย.
วุทธิ อี ที่ วิ เป็น เอ ด้วยอำนาจ ณ อนุพันธ์	เวทิสาย + ณ	ปทานมาทิสายวุณณสุสาเอโอ ณานุพนธ.
ลบ ณ อนุพันธ์	เวทิสาย + อ	สงเกตโต นาวยโวณุพนธ.
ลบสระหน้าแล้วเชื่อมกันเข้า	เวทิส	สโร โลโป สเร.
ลง สี ปฐมวิกัตติ เอกวจนะ	เวทิส + ส	ทเว ทเวกาเนเกสุ นามสมา สโย อโย นา ทิ ส น สมาทิสมนสมิส.
แปลง สี เป็น อ	เวทิส + อ	อ นปุสเก.
ลบสระหน้าแล้วเชื่อมกับ อ	เวทิส	สโร โลโป สเร.

แปลง สี เป็น อ

ลบสระหน้าแล้วเชื่อมกับ อ

สำเร็จรูปเป็น เวทิส แปลว่า อันอยู่ใกล้ทิศเฉียง

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สูตรตัทธิตในคัมภีร์ทั้งสองนั้นมีวิธีการที่เหมือนกัน คือ เป็นการแสดงถึงวิธีการลงปัจจัยเพื่อแทนความหมายว่า มีอยู่ในที่ไม่ไกล คือ มีอยู่ในที่ใกล้สถานที่นั้น ๆ มีเมืองเป็นต้น
คู่ที่ 11 สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 19 แสดงสูตรตัทธิตที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 11

คัมภีร์ลขุทธานตเกมุที		คัมภีร์นirutติทีปนี	
ลำดับ	สูตร	ลำดับ	สูตร
1140	อหุรภาจ. (และในความหมายว่าสิ่งไม่ไกล จากนั้น)	450	อนุภเว. ((ณ ปัจจัย) ลงในความหมายว่าเป็น สถานที่อันมีอยู่ในที่ใกล้(ซึ่งเป็นชื่อของที่ นั้น))

คู่ที่ 12 :

ตตร ภาจ. (ลขุ. 1177), (ปา. 4.3.53)

((ปรตยยะ อณ เป็นต้น)ใช้ในความหมายถึงผู้ที่พักอยู่ในที่นั้น)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง อณ ปรตยยะ ในความหมายว่ามีอยู่ในที่นั้น เช่น เอาตสะ (ผู้อยู่ในเมืองอุตสะ)

ตัวอย่างการทำตัว เอาตสะ (ผู้อยู่ในเมืองอุตตะ)

รูปวิเคราะห์	อุตเส ภว เอาตสะ	
ลง อณฺ ปรตฺตยยะ แทนความหมายว่า มีอยู่	อุตเส + อณฺ	ตตร ภวะ.
ลบริกฺกติของศัพท์หน้า	อุตส + อณฺ	สุโป ธาตุปราติปทิกโยะ.
วฤทธิ เอา แทนที่ อุ ของ อุต	เอาตส + อณฺ	ตฤทธิเตชวามาทะ.
ลบ ณ ที่ชื่อว่า อิต	เอาตส + อ	ตสย โลปะ.
เชื่อม ส กับ อ	เอาตส	สุถาเน'นฺตรตมะ.
ตั้งเป็นปราติปทิกะ(ลิงค์)	เอาตส	อรุถาทธาตฺรปรตฺตยยะ.
ปรตฺตยยะ(วิภกฺติ) ลงหลังปราติปทิกะ	เอาตส + สฺ	งฺยาปฺปราติปทิกาท.
ตั้ง สฺ ชื่อว่า ปรตฺตยยะ	เอาตส + สฺ	ปรตฺตยยะ.
ลง สฺ ปรตฺตยยะ หลังปราติปทิกะ	เอาตส + สฺ	ปรศจ.
สฺ ชื่อว่า ปรถมาปรตฺตยยะ	เอาตส + สฺ	สเวชสเมฆณฺณชฎาภยํภิสฺ.
ตั้ง สฺ ปรตฺตยยะ เป็นเอกวจนะ	เอาตส + สฺ	สุปะ.
ลง สฺ ปรตฺตยยะ ในฐานะอย่างเดียว	เอาตส + สฺ	ทวเยกโยรฺทวิจไนกวจเน.
ตั้ง สฺ ชื่อว่า วิภกฺติ	เอาตส + สฺ	วิภกฺติศจ.
ตั้งสระ อุ ของ สฺ ชื่อว่า อิต	เอาตส + สฺ	อุปฺเตชชฺนฺนาสิก อิต.
ลบ อุ ที่ชื่อว่า อิต	เอาตส + สฺ	ตสย โลปะ.
ตั้งเป็นบท	เอาตสสฺ	สุปฺติงนฺตํ ปทม.
เปลี่ยน สฺ เป็น รฺ	เอาตสฺรฺ	สมชฺโช รุชะ.
ตั้งสระ อุ ของ รฺ ชื่อว่า อิต	เอาตสฺรฺ	อุปฺเตชชฺนฺนาสิก อิต.
ลบ อุ ที่ชื่อว่า อิต	เอาตสฺรฺ	ตสย โลปะ.
ตั้ง รฺ ชื่อว่า อวसान	เอาตสฺรฺ	วิราโมวसानม.
วิสฺรคะ (ะ) แทนที่ รฺ	เอาตสะ	ขรวसानโยรฺวิสฺรชะนียะ.
สำเร็จรูปเป็น เอาตสะ แปลว่า ผู้อยู่ในเมืองอุตตะ		

ตตร ภเว. (นิ. 453)

((ณ ปัจจัย) ลงในความหมายว่ามีในที่นั้น)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง ณ ปัจจัย ในความหมายว่ามีอยู่ในที่นั้น กล่าวคือมีสิ่งนั้นอยู่ในที่นั้น ทำยนามศัพท์ที่เป็นสัตตมีวิภกฺติ เช่น โอทโก (มีอยู่ในน้ำ)

ตัวอย่างการทำตัว โอทโก (มีอยู่ในน้ำ)

รูปวิเคราะห์	อุทเก ภาโว โอทโก	
ลง ณ ปัจจัย แทน ภา ศัพท์	อุทเก + ณ	ตตร ภาเว.
ลบริกัตติของศัพท์หน้า	อุทก + ณ	เอกตถตายั.
วृทธิ อุ ที่ อุ เป็น โอ ด้วยอำนาจ ณ อนุพันธ์	โอทก + ณ	ปทานมาทิสสาयुณณสสาเอโอ ณานุพนธะ.
ลบ ณ อนุพันธ์	โอทก + อ	สงเกโต นาวยโวณุพนธโร.
ลบสระหน้า แล้วเชื่อมกันเข้า	โอทก	สโร โลโป สเร.
ลง สิ ปฐมวิกัตติ เอกวจนะ	โอทก + สิ	ทเว ทเวกาเนเกสุ นามสมา สิ โย อโย นา หิ ส น สมาหิ สนมมีสุ. สิสุโส.
เอา สิ เป็น โอ	โอทก + โอ	สโร โลโป สเร.
ลบสระหน้า แล้วเชื่อมกับ โอ	โอทโก	

สำเร็จรูปเป็น โอทโก แปลว่า มีอยู่ในน้ำ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สูตรตัทธิตในคัมภีร์ทั้งสองนั้นมีวิธีการที่เหมือนกัน คือ เป็นการลงปัจจัย แทนความหมายว่ามีอยู่ในที่นั้น คู่ที่ 12 สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 20 แสดงสูตรตัทธิตที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 12

คัมภีร์ลขุสิทธิธานตเกมุที		คัมภีร์นิรุตติทีปนี	
ลำดับ	สูตร	ลำดับ	สูตร
1177	ตตร ภาเว. ((ปรตยยะ อณ เป็นต้น)ใช้ใน ความหมายถึงผู้ที่พักอยู่ในที่นั้น)	453	ตตร ภาเว. ((ณ ปัจจัย) ลงในความหมายว่ามีในที่นั้น)

คู่ที่ 13 :

อุควาทิภโย ยต. (ลขุ. 1224), (ปา. 5.1.2)

(ยต ปรตยยะ ลงท้ายศัพท์ที่ลงท้ายด้วย อุ หรือ อู และท้ายศัพท์ว่า โค เป็นต้น)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง ยต ปรตยยะ ท้ายศัพท์ที่เป็น อุ การันต์ หรือ อู การันต์ และท้ายศัพท์มี โค เป็นต้น เช่น ควยม (เหมาะสมกับโค)

ตัวอย่างการทำตัว ควยม (เหมาะสมกับโค)

รูปวิเคราะห์	โคภโย หิต ควยม	
ลง ยต ปรตยยะ แทน หิต ศัพท์	โคภโย + ยต	อุควาทิภโย ยต.
ลบริกัตติของศัพท์หน้า	โค + ยต	สุโป ธาตุปราติปทิกโยะ.
แปลง โอ เป็น อว	คว + ยต	ตสมินนิตติ นิรทิสเวปุรวสย.
ลบ ต ที่ชื่อว่า อิต	คว + ย	ตสย โลปะ.
เชื่อม ว กับ ย	ควย	สธานะ'นตรตมะ.
ตั้งเป็นปราติปทิกะ(ลิงค์)	ควย	อรถาทธัตตปรตยยะ.
ปรตยยะ(วิภक्ति) ลงหลังปราติปทิกะ	ควย + ส	งยาปปราติปทิกาท.
ตั้ง ส ชื่อว่า ปรตยยะ	ควย + ส	ปรตยยะ.
ลง ส ปรตยยะ หลังปราติปทิกะ	ควย + ส	ปรศจ.
ส ชื่อว่า ปรธมาปรตยยะ	ควย + ส	สเวชสเมมาภูณษฎาภยาภิส.
ตั้ง ส ปรตยยะ เป็นเอกวจนะ	ควย + ส	สุปะ.
ลง ส ปรตยยะ ในฐานะอย่างเดียว	ควย + ส	ทวเยกโยรทวิจโนกวจเน.
ตั้ง ส ชื่อว่า วิภक्ति	ควย + ส	วิภक्तिศจ.
เปลี่ยน ส วิภक्ति เป็น อม	ควย + อม	อโตม.
อม แทนที่รูปของสระหน้าและหลัง	ควยม	อมิ ปุรวะ.
สำเร็จรูปเป็น ควยม แปลว่า เหมาะสมกับโค		

ควาทีหิ โย. (นิ. 470)

(ย ปัจจัย ลง(ในความหมายว่าสิ่งนี้เป็นของสิ่งนั้น)ท้ายศัพท์มี โค เป็นต้น)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง ย ปัจจัย ในความหมายว่าเป็นของสิ่งนั้น ท้าย โค ศัพท์ เป็นต้น เช่น
คูปย (นี่เป็นของโค หมายถึง เป็นอวัยวะของโคมีเนื้อ เป็นต้น)

ตัวอย่างการทำตัว คูปย (นี่เป็นของโค)

รูปวิเคราะห์	คูนัน อิท คูปย	
ลง ย ปัจจัย แทน อิม ศัพท์	คูนัน + ย	ควาทีหิ โย.
ลบริกัตติของศัพท์หน้า	โค + ย	เอกตถตาย.
แปลง โอ ที่ โค เป็น อว	คว + ย	ยมหิ โคสส จ.
แปลง ว เป็น พ	คพ + ย	ตวคคฺรณานัน เย จวคคพยญา.
เชื่อมเข้ากันโดยไม่ลบสระหน้าและหลัง	คพย	น เทว วา.
ลง สิ ปฐมวิภक्ति เอกวจนะ	คพย + สิ	ทเว ทเวกาเนเกสุ นามสมา

สิ โย อโย นา หิ ส นั

สมาธิ สมนัสมีสุ.

แปลง สิ เป็น อ

คพย + อ

อ นบุสเก.

ลบสระหน้าแล้วเชื่อมกับ อ

คพย

สโร โลโป สเร.

สำเร็จรูปเป็น คพย แปลว่า นี่เป็นของโค

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สูตรตัดทิตในคัมภีร์ทั้งสองนั้นมีวิธีการที่เหมือนกัน คือ เป็นการลงปัจจัย
ท้ายศัพท์มี โค ศัพท์เป็นต้น คู่ที่ 13 สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 21 แสดงสูตรตัดทิตที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 13

คัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที		คัมภีร์นิรุตติทีปนี	
ลำดับ	สูตร	ลำดับ	สูตร
1224	อควาทิภโย ยต. (ยต ปรตยยะ ลงท้ายศัพท์ที่ลงท้าย ด้วย อ หรือ อุ และท้ายศัพท์ว่า โค เป็นต้น)	470	ควาทิหิ โย. (ย ปัจจัย ลง(ในความหมายว่าสิ่งนี้เป็น ของสิ่งนั้น)ท้ายศัพท์มี โค เป็นต้น)

คู่ที่ 14 :

ตทสย สัชาต ตารกาทิภย อิตจ. (ลขุ. 1252), (ปา. 5.2.36)

(อิตจ ปรตยยะ ลงท้ายศัพท์ว่า ตารก (ดาว) เป็นต้น เมื่อกล่าวถึงสิ่งที่รับรู้ของมัน)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง อิตจ ปรตยยะ ในความหมายว่าเกิดแล้วแก่สิ่งนั้น ท้าย ตารก ศัพท์
เป็นต้น เช่น ตารกิตม (มีดวงดาวเกิดพร้อมแล้ว)

ตัวอย่างการทำตัว ตารกิตม (มีดวงดาวเกิดพร้อมแล้ว)

รูปวิเคราะห์

ตารกาะ สยชาตา อสย ตารกิต์ (นภะ)

ลง อิตจ ปรตยยะ แทนความหมายว่า เกิด

ตารกาะ + อิตจ

ตทสย สยชาต

ตารกาทิภย อิตจ.

ลบริภักติของศัพท์หน้า

ตารก + อิตจ

สุโป ธาตุปราติปทิกโยะ.

ลบ จ ที่ชื่อว่า อิต

ตารก + อิต

ตสย โลปะ.

เชื่อม ก กับ อิต

ตารกิต

สฐานนฺตรตมมะ.

ตั้งเป็นปราติปทิกะ(ลิงค์)

ตารกิต

อรถวทธาตุปรตยยะ.

ปรตยยะ(วิภักติ) ลงหลังปราติปทิกะ

ตารกิต + สุ

งยาปปราติปทิกาท.

ตั้ง สุ ชื่อว่า ปรตยยะ

ตารกิต + สุ

ปรตยยะ.

ลง สุ ปรัตยยะ หลังปราติปทิกะ	ตารกิต + สุ	ปรศจ.
สุ ชื่อว่า ปรธมาปรัตยยะ	ตารกิต + สุ	สเวาชสเมมาภูณษฎาภยัมภิส.
ตั้ง สุ ปรัตยยะ เป็นเอกวจนะ	ตารกิต + สุ	สุปะ.
ลง สุ ปรัตยยะ ในฐานะอย่างเดี่ยว	ตารกิต + สุ	ทวเยกโยรทวิจไนกวจเน.
ตั้ง สุ ชื่อว่า วิภักติ	ตารกิต + สุ	วิภกตศจ.
เปลี่ยน สุ วิภักติ เป็น อม	ตารกิต + อม	อโตม.
อม แทนที่รูปของสระหน้าและหลัง	ตารกิตม	อมิ ปุระวะ.
สำเร็จรูปเป็น ตารกิตม แปลว่า มีดวงดาวเกิดพร้อมแล้ว		

สญชาตา ตารกาทวิโต. (นิ. 547)

(อิต ปัจจัย ลงในความหมายว่า สิ่งเหล่านั้นของสิ่งนั้นเกิดพร้อมแล้ว ท้ายนามศัพท์มี

ตารก เป็นต้น)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง อิต ปัจจัย ในความหมายว่าเกิดพร้อมแล้ว ท้าย ตารก ศัพท์เป็นต้น ซึ่งเป็นปฐมาวิภักติ เช่น ตารกิต (มีดวงดาวเกิดพร้อมแล้ว)

ตัวอย่างการทำตัว ตารกิต (มีดวงดาวเกิดพร้อมแล้ว)

รูปวิเคราะห์

ลง อิต ปัจจัย แทน สญชาต ศัพท์

ลบบัณฑิตของศัพท์หน้า

ลบสระหน้าแล้วเชื่อมกันเข้า

ลง สิ ปฐมาวิภักติ เอกวจนะ

ตารกา สญชาตา อสุชาติ ตารกิต

ตารกา + อิต

ตารก + อิต

ตารกิต

ตารกิต + สิ

สญชาตา ตารกาทวิโต.

เอกตถาย.

สโร โลโป สเร.

ทเว ทเวกานเกสุ นามสมา

สิ โย อโย นา หิ ส น

สมาหิ สนมมีสุ.

แปลง สิ เป็น อ

ลบสระหน้าแล้วเชื่อมกับ อ

สำเร็จรูปเป็น ตารกิต แปลว่า มีดวงดาวเกิดพร้อมแล้ว

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สูตรตัทธิตในคัมภีร์ทั้งสองนั้นมีวิธีการที่เหมือนกัน คือ เป็นการลงปัจจัย

แทนความหมายว่าเกิดแล้ว ท้ายศัพท์มี ตารก ศัพท์เป็นต้นเหมือนกัน คู่ที่ 14 สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 22 แสดงสูตรตัดทอนที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 14

คัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที		คัมภีร์นirutตีปนี	
ลำดับ	สูตร	ลำดับ	สูตร
1252	ตทสย สัชาตฺ ตารกาทิกย อิตจ. (อิตจ ปรตฺยยะ ลงท้ายศัพท์ว่า ตารก (ดาว) เป็นต้น เมื่อกล่าวถึงสิ่งที่รับรู้ ของมัน)	547	สณชาตา ตารกาทิวิตฺโต. (อิต ปัจจยฺ ลงในความหมายว่า สิ่ง เหล่านั้นของสิ่งนั้นเกิดพร้อมแล้ว ท้าย นามศัพท์มี ตารก เป็นต้น)

คู่ที่ 15 :

อุภาทฺทาโต นิตฺยม. (ลขุ. 1257), (ปา. 5.2.44)

((อยจ ปรตฺยยะ) ลงท้าย อุภ (ทั้งสอง) ที่เป็นเสียงหนักเนื่องนิตฺย)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง อยจ ปรตฺยยะ แทนความหมายว่า เป็นส่วน ท้ายศัพท์ว่า อุภ
(ทั้งสอง) เช่น อุภยม (มีส่วนทั้งสอง)

ตัวอย่างการทำตัว อุภยม (มีส่วนทั้งสอง)

รูปวิเคราะห์

อุภา อวยเว อสย อุภยม

ลง อยจ ปรตฺยยะ แทนความหมายว่า ส่วน

อุภา + อยจ

อุภาทฺทาโต นิตฺยม.

ลวิกัตติของศัพท์หน้า

อุภ + อยจ

สุโป ธาตุปรกติปทิกโยะ.

ลบ จ ที่ชื่อว่า อิต

อุภ + อย

ตสย โลปะ.

เชื่อม อุภ กับ อย

อุภย

สฺถาเน'นฺตรตมะ.

ตั้งเป็นปรกติปทิกะ(ลิงค์)

อุภย

อรถวธาตฺรปรตฺยยะ.

ปรตฺยยะ(วิกัตติ) ลงหลังปรกติปทิกะ

อุภย + สฺ

งยาปปรกติปทิกาท.

ตั้ง สฺ ชื่อว่า ปรตฺยยะ

อุภย + สฺ

ปรตฺยยะ.

ลง สฺ ปรตฺยยะ หลังปรกติปทิกะ

อุภย + สฺ

ปรศจ.

สฺ ชื่อว่า ปรตฺมาปรตฺยยะ

อุภย + สฺ

สฺเวชสเมฆฏฉฎฎาภยํภิส.

ตั้ง สฺ ปรตฺยยะ เป็นเอกวจนะ

อุภย + สฺ

สฺปะ.

ลง สฺ ปรตฺยยะ ในฐานะอย่างเดี่ยว

อุภย + สฺ

ทฺวเยกโยธฺรทฺวิจไนกวจเน.

ตั้ง สฺ ชื่อว่า วิกัตติ

อุภย + สฺ

วิกัตติศจ.

เปลี่ยน สฺ วิกัตติ เป็น อม

อุภย + อม

อโตม.

อม แทนที่รูปของสระหน้าและหลัง

อุภยม

อมิ ปุรวะ.

สำเร็จรูปเป็น อุภยม แปลว่า มีส่วนทั้งสอง

คู่ที่ 16 :

ทเวสตียะ. (ลขุ. 1262), (ปา. 5.2.54)

(ตีย ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์ว่า ทวิ (สอง))

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง ตีย ปรัตยยะ ท้ายศัพท์สังขยา คือ ทวิ (สอง) เช่น ทวิตียะ (เป็นที่เต็มแห่งจำนวนสอง)

ตัวอย่างการทำตัว ทวิตียะ (เป็นที่เต็มแห่งจำนวนสอง)

รูปวิเคราะห์	ทวิโยะ ปุณณะ ทวิตียะ	
ลง ตีย ปรัตยยะ แทนความหมายว่าเป็นที่เต็ม	ทวิโยะ + ตีย	ทเวสตียะ.
ลบริกัตติของศัพท์หน้า	ทวิ + ตีย	สุโป ธาตุปราติปทิกโยะ.
เชื่อม ทวิ กับ ตีย	ทวิตี	สุธานเ'นตรตมะ.
ตั้งเป็นปราติปทิกะ(ลิงค์)	ทวิตี	อรถทธาตฺรปรตยยะ.
ปรัตยยะ(วิภक्ति) ลงหลังปราติปทิกะ	ทวิตี + สฺ	งยาปปราติปทิกาท.
ตั้ง สฺ ชื่อว่า ปรัตยยะ	ทวิตี + สฺ	ปรตยยะ.
ลง สฺ ปรัตยยะ หลังปราติปทิกะ	ทวิตี + สฺ	ปรศจ.
สฺ ชื่อว่า ปรธมาปรัตยยะ	ทวิตี + สฺ	สุเวชสเมมาภูณษฎฺฎาภยํภิส.
ตั้ง สฺ ปรัตยยะ เป็นเอกวจนะ	ทวิตี + สฺ	สุปะ.
ลง สฺ ปรัตยยะ ในฐานะอย่างเดียว	ทวิตี + สฺ	ทเวกโยรทวิจโนกจเน.
ตั้ง สฺ ชื่อว่า วิภक्ति	ทวิตี + สฺ	วิภक्तिศจ.
ตั้งสระ อฺ ของ สฺ ชื่อว่า อิต	ทวิตี + สฺ	อุปเทศชนฺนาสิก อิต.
ลบ อฺ ที่ชื่อว่า อิต	ทวิตี + ส	ตสย โสปะ.
ตั้งเป็นบท	ทวิตีส	สุปติงนตฺ ปทม.
เปลี่ยน สฺ เป็น รฺ	ทวิตีสฺ	สมชฺโซ รุะ.
ตั้งสระ อฺ ของ รฺ ชื่อว่า อิต	ทวิตีสฺ	อุปเทศชนฺนาสิก อิต.
ลบ อฺ ที่ชื่อว่า อิต	ทวิตีส	ตสย โสปะ.
ตั้ง รฺ ชื่อว่า อวसान	ทวิตีส	วิราโมวसानม.
วิสฺระ (ะ) แทนที่ รฺ	ทวิตี	ชวसानโยรวิสฺระนียะ.
สำเร็จรูปเป็น ทวิตียะ แปลว่า เป็นที่เต็มแห่งจำนวนสอง		

ทวิติ จตุหิ ตียตถา. (นิ. 505)

(ตีย และ ตถ ปัจจย ลง(ในความหมายว่าเป็นที่เต็มแห่งจำนวนนั้น)ท้าย ทวิ, ตี และ จตุ ศัพท์)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง ตีย และ ตถ ปัจจย ในความหมายว่าเป็นที่เต็ม คือเป็นจำนวนเต็มท้ายศัพท์สังขยา คือ ทวิ (สอง) ตี (สาม) จตุ (สี่) เช่น ทุตีโย (เป็นที่เต็มแห่งจำนวนสอง), ตตียโย (เป็นที่เต็มแห่งจำนวนสาม), จตุตถโย (เป็นที่เต็มแห่งจำนวนสี่)

ตัวอย่างการทำตัว ทุตีโย (เป็นที่เต็มแห่งจำนวนสอง)

รูปวิเคราะห์	ทวินัน ปุโรณ ทุตีโย	
ลง ตีย ปัจจย แทน ปุโรณ ศัพท์	ทวินัน + ตีย	ทวิติ จตุหิ ตียตถา.
ลบริกัตติของศัพท์หน้า	ทวิ + ตีย	เอกตถตาย.
แปลง ทวิ เป็น ทุ	ตุ + ตีย	ทวิตินัน ทุตตา ตียะ.
เชื่อมเข้ากันโดยไม่ลบสระหน้าและหลัง	ทุตีโย	น เทว วา.
ลง สี่ ปฐมาวิกัตติ เอกวจนะ	ทุตีโย + สี่	ทเว ทเวกาเนเกสุ นามสมา สีย โย อโย นา หิ ส น สมาหิ สนสมีส.
เอา สี่ เป็น โอ	ทุตีโย + โอ	สียโส.
ลบสระหน้าแล้วเชื่อมกับ โอ	ทุตีโย	สโร โลโป สเร.

สำเร็จรูปเป็น ทุตีโย แปลว่า เป็นที่เต็มแห่งจำนวนสอง

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สูตรตติยัตถิตินันคัมภีร์ทั้งสองนั้นมีวิธีการที่เหมือนกัน คือ เป็นการลง ตีย ปัจจย ท้ายศัพท์สังขยา คือ ทวิ (สอง) คู่ที่ 16 สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 24 แสดงสูตรตติยัตถิตินันคัมภีร์ที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 16

คัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที		คัมภีร์นिरुตติทีปนี	
ลำดับ	สูตร	ลำดับ	สูตร
1262	ทเวสตีเย. (ตีย ปรัตยเยะ ลงท้ายศัพท์ว่า ทวิ (สอง))	505	ทวิติ จตุหิ ตียตถา. (ตีย และ ตถ ปัจจย ลง(ในความหมายว่าเป็นที่เต็มแห่งจำนวนนั้น)ท้าย ทวิ, ตี และ จตุ ศัพท์)

คู่ที่ 17 :

ตทสยาสตยสมินนิตติ มตฺป. (ลขฺ. 1268), (ปา. 5.2.94)

(มตฺป ปรตฺยยะ ใช้ในความหมายว่ามีแก่ผู้นั้นหรือมีในผู้นั้น)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง มตฺป ปรตฺยยะ ในความหมายว่ามีอยู่แก่ผู้นั้นหรือในผู้นั้น เช่น
โคมาน (ผู้มีโค)

ตัวอย่างการทำตัว โคมาน (ผู้มีโค)

รูปวิเคราะห์	คาโว'สยาสมิน วา สนติ โคมาน	
ลง มตฺป ปรตฺยยะ แทนความหมายว่า มี	คาโว + มตฺป	ตทสยาสตยสมินนิตติ มตฺป.
ลบริกัตติของศัพท์หน้า	โค + มตฺป	สุโป ชาตฺปฺราติปทิกโยะ.
ลป ปุ ที่ชื่อว่า อิต	โค + มตฺ	ตสย โลปะ.
เชื่อม โค กับ มตฺ	โคมตฺ	สฺถาเน'นฺตรตมะ.
ตั้งเป็นปราติปทิกะ(ลิงค์)	โคมตฺ	อรถาทชาตฺรปรตฺยยะ.
ปรตฺยยะ(วิภกฺติ) ลงหลังปราติปทิกะ	โคมตฺ + สฺ	งฺยาปฺปราติปทิกาท.
ตั้ง สฺ ชื่อว่า ปรตฺยยะ	โคมตฺ + สฺ	ปรตฺยยะ.
ลง สฺ ปรตฺยยะ หลังปราติปทิกะ	โคมตฺ + สฺ	ปรศฺจ.
สฺ ชื่อว่า ปรถมาปรตฺยยะ	โคมตฺ + สฺ	สฺเวาชสเมฆาณฺณภฺยาภิสฺ.
ตั้ง สฺ ปรตฺยยะ เป็นเอกวจนะ	โคมตฺ + สฺ	สฺปะ.
ลง สฺ ปรตฺยยะ ในฐานะอย่างเดี่ยว	โคมตฺ + สฺ	ทฺวเยกโยทฺวิจโนกฺวจน.
ตั้ง สฺ ชื่อว่า วิภกฺติ	โคมตฺ + สฺ	วิภกฺติศฺจ.
ตั้ง อ ทิ ม ชื่อว่า อุปฺธา	โคมตฺ + สฺ	อโลนฺตฺยาท ปุรว อุปฺธา.
ทฺริชฺฆะ อ ที่ชื่อว่า อุปฺธา	โคมตฺ + สฺ	सानตฺมทตะ สฺโยคสฺย.
ลป อฺ ที่ชื่อว่า อิต	โคมตฺ + สฺ	ตสย โลปะ.
เปลี่ยน ต เป็น น	โคมาน + สฺ	โม โน ธาโตะ.
ตั้งสระ อฺ ของ สฺ ชื่อว่า อิต	โคมาน + สฺ	อุปฺเตเศชนฺนาสิก อิต.
ลป อฺ ที่ชื่อว่า อิต	โคมาน + ส	ตสย โลปะ.
ลป สฺ วิภกฺติ	โคมาน	หลงฺยาพฺภโย ทฺริชฺฆาท
		สฺตฺติสฺยปฤกฺตํ หล.

สำเร็จรูปเป็น โคมาน แปลว่า ผู้มีโค

ตเมตถสสุตถิติ มนตุ. (นิ. 472)

(มนตุ ปัจจย ลงในความหมายว่า สิ่งนั้นมีอยู่ในสิ่งนี้ และสิ่งนั้นมีอยู่แก่สิ่งนั้น)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง มนตุ ปัจจย ในความหมายว่ามีอยู่ กล่าวคือมีอยู่ในสิ่งนี้และแก่สิ่งนั้น
ทำยนามศัพท์ที่เป็นปฐมวิภัติ เช่น สติมา (ผู้มีสติ)

ตัวอย่างการทำตัว สติมา (ผู้มีสติ)

รูปวิเคราะห์	สติ เอตสมิ อตถิ เอตสสุ วา อตถิติ สติมา	
ลง มนตุ ปัจจย แทน อตถิ ศัพท์	สติ + มนตุ	ตเมตถสสุตถิติ มนตุ.
ลวิภัติของศัพท์หน้า	สติ + มนตุ	เอกตถตายิ.
เชื่อมเข้ากันโดยไม่ลบสระหน้าและหลัง	สติมนตุ	น เทว วา.
ลง สิ ปฐมวิภัติ เอกวจนะ	สติมนตุ + สิ	ทเว ทเวกาเนเกสุ นามสุมา สิ โย อโย นา หิ ส นิ สมาหิ สนิสมิสุ. นตุสสุ.

เพราะ สิ วิภัติ แปลง นตุ เป็น อา สติมา

สำเร็จรูปเป็น สติมา แปลว่า ผู้มีสติ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สูตรตัทธิตในคัมภีร์ทั้งสองนั้นมีวิธีการที่เหมือนกัน คือ เป็นการลงปัจจย
แทนความหมายว่ามีอยู่ คู่ที่ 17 สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 25 แสดงสูตรตัทธิตที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 17

คัมภีร์ลขุสิทธิธานตเกมุที		คัมภีร์นिरุตติทีปนี	
ลำดับ	สูตร	ลำดับ	สูตร
1268	ตทสยาสตุยสมินินิตี มตูป. (มตูป ปรัตยยะ ใช้ในความหมายว่ามี แก่ผู้นั้นหรือมีในผู้นั้น)	472	ตเมตถสสุตถิติ มนตุ. (มนตุ ปัจจย ลงในความหมายว่า สิ่งนั้น มีอยู่ในสิ่งนี้ และสิ่งนั้นมีอยู่แก่สิ่งนั้น)

คู่ที่ 18 :

โลมาทิปามาทิปัจฉาทิภยะ ศเนลจะ. (ลขุ. 1272), (ปา. 5.2.100)

(ศ, น และ อิลจ ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์ว่า โลมนุ (ขน) เป็นต้น ปามนุ (ผืนคัน)
เป็นต้น และ ปัจฉา (ปูย่นุ่น) เป็นต้น)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง ศ, น และ อิลจ ปรัตยยะ ท้ายศัพท์มี โลมนุ เป็นต้น ศัพท์มี ปามนุ
เป็นต้น และศัพท์มี ปัจฉา เป็นต้น เช่น ปัจฉิละ (มีปูย่นุ่น)

ตัวอย่างการทำตัว ปิจฉิละ (มีปุยนุ่น)

รูปวิเคราะห์

ปิจฉมสตุยสเยติ ปิจฉิละ

ลง อิลจ ปรัตยยะ แทนความหมายว่า มี

ปิจฉ + อิลจ

โลมาทิปามาทิปิจฉาทิภยะ
ศเนลจะ.

ลบริกัตติของศัพท์หน้า

ปิจฉ + อิลจ

สุโป ธาตุปราติปทิกโยะ.

ลบ จ ที่ชื่อว่า อิต

ปิจฉ + อิล

ตสย โลปะ.

เชื่อม ปิจฉ กับ อิล

ปิจฉิล

สธานะ'นตรตมะ.

ตั้งเป็นปราติปทิกะ(ลิงค์)

ปิจฉิล

อรถาทธัตตปรตยยะ.

ปรตยยะ(วิภक्ति) ลงหลังปราติปทิกะ

ปิจฉิล + ส

งยาปปราติปทิกาท.

ตั้ง ส ที่ชื่อว่า ปรตยยะ

ปิจฉิล + ส

ปรตยยะ.

ลง ส ปรตยยะ หลังปราติปทิกะ

ปิจฉิล + ส

ปรตจ.

ส ที่ชื่อว่า ปรตมาปรตยยะ

ปิจฉิล + ส

สเวชสเมฆฉฉฎฎฎฎฎฎฎฎฎฎ.

ตั้ง ส ปรตยยะ เป็นเอกวจนะ

ปิจฉิล + ส

สอุปะ.

ลง ส ปรตยยะ ในฐานะอย่างเดียว

ปิจฉิล + ส

ทวเยกโยทวิจโนกวจเน.

ตั้ง ส ที่ชื่อว่า วิภक्ति

ปิจฉิล + ส

วิภक्तिศจ.

ตั้งสระ อุ ของ ส ที่ชื่อว่า อิต

ปิจฉิล + ส

อุปเตศชนุนาสิก อิต.

ลบ อุ ที่ชื่อว่า อิต

ปิจฉิล + ส

ตสย โลปะ.

ตั้งเป็นบท

ปิจฉิลส

สอุปติงนต ปทม.

เปลี่ยน ส เป็น ร

ปิจฉิลร

สมชุโซ รุะ.

ตั้งสระ อุ ของ ร ที่ชื่อว่า อิต

ปิจฉิลร

อุปเตศชนุนาสิก อิต.

ลบ อุ ที่ชื่อว่า อิต

ปิจฉิลร

ตสย โลปะ.

ตั้ง ร ที่ชื่อว่า อวसान

ปิจฉิลร

วิราโมวसानม.

วิสรคะ (ะ) แทนที่ ร

ปิจฉิละ

ขรวसानโยรววิสรคะนียะ.

สำเร็จรูปเป็น ปิจฉิละ แปลว่า มีปุยนุ่น

ปิจฉาติติโล. (นิ. 483)

(อิล ปัจจย ลง(ในความหมายของ มนตุ ปัจจย)ทำยนามศัพท์มี ปิจฉ เป็นต้น)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง อิล ปัจจย ในความหมายของ มนตุ ปัจจย อันแสดงว่ามีอยู่ในสิ่งนี้ หรือแกสิ่งนั้น ทำยนามศัพท์มี ปิจฉ เป็นต้น เช่น ปิจฉิล (มีปุยนุ่น)

ตัวอย่างการทำตัว ปิจฉิล (มีปุยนุ่น)

รูปวิเคราะห์

ปิจฉ อสส อตติ ตสมี วา วิชชตีติ ปิจฉิล

ลง อิล ปัจจัย แทน อตถิ ศัพท์	ปัจฉิม + อิล	ปัจฉาติตวิโล.
ลบริกัตติของศัพท์หน้า	ปัจฉิม + อิล	เอกตถตาย.
ลบสรรหน้า แล้วเชื่อมกันเข้า	ปัจฉิม	สโร โลโป สเร.
ลง สิ ปฐมวิกัตติ เอกวจนะ	ปัจฉิม + สิ	ทเว ทเวกานเกสุ นามสมา สิ โย อโย นา หิ ส น สมาหิ สนมมีสุ.
เอา สิ เป็น โอ	ปัจฉิม + โอ	สิสโส.
ลบสรรหน้า แล้วเชื่อมกับ โอ	ปัจฉิม	สโร โลโป สเร.

สำเร็จรูปเป็น ปุจฉิโล แปลว่า มีปุยนุ่น

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สูตรตติในคัมภีร์ทั้งสองนั้นมีวิธีการที่เหมือนกัน คือ เป็นการลง อิล ปัจจัย ท้ายศัพท์มี ปัจฉ เป็นต้น คู่ที่ 18 สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 26 แสดงสูตรตติที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 18

คัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุติ		คัมภีร์นिरुตติที่ปนี	
ลำดับ	สูตร	ลำดับ	สูตร
1272	โลมาทูปามาทิจฉาติภยะ ศเนลจะ. (ศ, น และ อิลจ ปรัตยยะ ลงท้าย ศัพท์ว่า โลมน (ชน) เป็นต้น ปามน (ผืนคั้น) เป็นต้น และ ปัจฉา (ปุยนุ่น) เป็นต้น)	483	ปัจฉาติตวิโล. (อิล ปัจจัย ลง(ในความหมายของ มนตุ ปัจจัย)ท้ายนามศัพท์มี ปัจฉ เป็นต้น)

คู่ที่ 19 :

อสมายาเมธาสรโซ วินิ. (ลขุ. 1281), (ปา. 5.2.121)

(วินิ ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์ที่ลงท้ายด้วย อส และลงท้ายศัพท์ว่า มายา (ภาพลวงตา)
เมธา (ฉลาด) และ สรุช (พวงมาลัย))

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง วินิ ปรัตยยะ ท้ายศัพท์ที่ลงท้ายด้วย อส ท้าย มายา, เมธา และ สรุช
ศัพท์ เช่น มายาวิ (มีมายา)

ตัวอย่างการทำตัว มายาวิ (มีมายา)

รูปวิเคราะห์

มายา'สตุยสเยติ มายาวิ

ลง วินิ ปรัตยยะ แทนความหมายว่า มี

มายา + วินิ

อสมายาเมธาสรโซ วินิ.

ลบริกัตติของศัพท์หน้า

มายา + วินิ

สุโป ธาตุปราติปทิกโย.

ลป อิ ที่ชื่อว่า อิต	มายา + วิน	ตสย โลปะ.
เชื่อม มายา กับ วิน	มายาวิน	สุธานเน'นตรตมะ.
ตั้งเป็นปราติปทิกะ(ลิงค์)	มายาวิน	อรถทธาตฺรปรตยยะ.
ปรตยยะ(วิภक्ति) ลงหลังปราติปทิกะ	มายาวิน + ส	งยาปปราติปทิกาท.
ตั้ง สฺ ชื่อว่า ปรตยยะ	มายาวิน + ส	ปรตยยะ.
ลง สฺ ปรตยยะ หลังปราติปทิกะ	มายาวิน + ส	ปรศจ.
สฺ ชื่อว่า ปรธมาปรตยยะ	มายาวิน + ส	สเวชสเมฆุณษฎฺฐาภยํภิส.
ตั้ง สฺ ปรตยยะ เป็นเอกวจนะ	มายาวิน + ส	สุปะ.
ลง สฺ ปรตยยะ ในฐานะอย่างเดียว	มายาวิน + ส	ทเวกโยรทฺวิจโนกวงเน.
ตั้ง สฺ ชื่อว่า วิภक्ति	มายาวิน + ส	วิภक्तिศจ.
ตั้งสระ อู ของ สฺ ชื่อว่า อิต	มายาวิน + ส	อุปเทศชนฺนาสิก อิต.
ลป อู ที่ชื่อว่า อิต	มายาวิน + ส	ตสย โลปะ.
ลป สฺ วิภक्ति	มายาวิน	หลงยาพภโย ทิรฆาต
		สุตีสยปลุกต์ หล.

สำเร็จรูปเป็น มายาวิน แปลว่า มีมายา

มายาเมธาหิ วี. (นิ. 485)

(วี ปัจจัย ลง(ในความหมายของ มนตุ ปัจจัย)ท้ายศัพท์คือ มายา และ เมธา)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง วิ ปัจจัย ในความหมายของ มนตุ ปัจจัย คือ มีอยู่ หมายความว่า มีอยู่ในสิ่งนี้หรือแก่สิ่งนั้น ท้าย มายา และ เมธา ศัพท์ เช่น มายาวี (มีมายา)

ตัวอย่างการทำตัว มายาวี (มีมายา)

รูปวิเคราะห์	มายา เอตสฺมี อตฺถิ เอตสฺส วา อตฺถิติ มายาวี	
ลง วิ ปัจจัย แทน อตฺถิ ศัพท์	มายา + วิ	มายาเมธาหิ วี.
ลปวิภक्तिของศัพท์หน้า	มายา + วิ	เอกตถตาย.
เชื่อมเข้ากันโดยไม่ลบสระหน้าและหลัง	มายาวี	น เทว วา.
ลง สฺิ ปฐฺมาวิภक्ति เอกวจนะ	มายาวี + สฺิ	ทเว ทเวกานเกสุ นามสฺมา
		สฺิ โย อโย นา หิ ส นํ
		สฺมาหิ สนํสฺมีสุ.
ลป สฺิ ปฐฺมาวิภक्ति	มายาวี	คฺสินํ.
สำเร็จรูปเป็น มายาวี แปลว่า มีมายา		

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สูตรตัดทอนในคัมภีร์ทั้งสองนั้นมีวิธีการที่เหมือนกัน คือ เป็นการลงปัจจัย ท้ายศัพท์ว่า มายา และ เมธา คู่ที่ 19 สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 27 แสดงสูตรตัดทอนที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 19

คัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที		คัมภีร์นิรุตติทีปนี	
ลำดับ	สูตร	ลำดับ	สูตร
1281	อสมายาเมธาสรโซ วินิชะ. (วินิ ปรตยยะ ลงท้ายศัพท์ที่ลงท้าย ด้วย อส และลงท้ายศัพท์ว่า มายา (ภาพลวงตา) เมธา (ฉลาด) และ สรช (พวงมาลัย))	485	มายาเมธาหิ วิ. (วิ ปัจจัย ลง(ในความหมายของ มนตุ ปัจจัย)ท้ายศัพท์คือ มายา และ เมธา)

คู่ที่ 20 :

ปรการวจน ตาล. (ลขุ. 1302), (ปา. 5.3.23)

(ตาล ปรตยยะ ลงท้ายคำว่า กิม เป็นต้น ในเมื่อกล่าวถึงประการ)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง ตาล ปรตยยะ แทนความหมายว่า ประการ ท้ายศัพท์ว่า กิม (อะไร)
เป็นต้น เช่น ตลา (โดยประการนั้น)

ตัวอย่างการทำตัว ตลา (โดยประการนั้น)

รูปวิเคราะห์

เตน ปรกาเรณ ตลา

ลง ตาล ปรตยยะ แทนความหมายว่าประการ เตน + ตาล

ปรการวจน ตาล.

ลบริกัตติของศัพท์หน้า ตท + ตาล

สุโป ธาตุปราติปทิกโยชะ.

ลบ ล ที่ชื่อว่า อิต

ตท + ตา

ตสย โลปะ.

ตั้ง ถา ปรตยยะ ชื่อว่า วิภักติ

ตท + ถา

ปราคทิส วิภักติชะ.

อ อักษร แทนที่ของ ท

ต + ถา

ตยทาทีนามชะ.

อ คุณ แทนที่รูปหน้า

ตลา

อโต คุณ.

ตั้ง ตลา เป็นอพยยะ

ตลา

ตทิตตจจา'สรววิภักติชะ.

ตั้งเป็นปราติปทิกะ(ลิงค์)

ตลา

อรถาทธาตฺรปรตยยะ.

ปรตยยะ(วิภักติ) ลงหลังปราติปทิกะ

ตลา + ส

งยาปปราติปทิกาท.

ลบริกัตติหลัง ตลา

ตลา

อวยยาทาปสุปะ.

สำเร็จรูปเป็น ตลา แปลว่า โดยประการนั้น

สหพาทิที ปกาเร ธา. (นิ. 520)

(ธา ปัจจัย ลงในความหมายว่าประการ ทำยสัพพนามมี สหพ เป็นต้น)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง ธา ปัจจัย แทนความหมายว่า ประการ ทำยสัพพนามมี สหพ (ทั้งปวง) เป็นต้น เมื่อประกอบกับ ธา ปัจจัยแล้ว จะมีคำแปลเป็นตติยวิภคิตี กล่าวคือจะแปลว่า โดย เพราะเวลาตั้งรูปวิเคราะห์จะต้องตั้งเป็นตติยวิภคิตี เช่น สหพธา (โดยประการทั้งปวง)

ตัวอย่างการทำตัว สหพธา (โดยประการทั้งปวง)

รูปวิเคราะห์	สหพเพน ปกาเรน สหพธา	
ลง ธา ปัจจัย แทน ปการ ศัพท์	สหพเพน + ธา	สหพาทิที ปกาเร ธา.
ลบริภคิตีของศัพท์หน้า	สหพ + ธา	เอกตถตาย.
เชื่อมเข้ากันโดยไม่ลบสระหน้าและหลัง	สหพธา	น เทว วา.
สำเร็จรูปเป็น สหพธา แปลว่า โดยประการทั้งปวง		

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สูตรตติยวิภคิตีในคัมภีร์ทั้งสองนั้นมีวิธีการที่เหมือนกัน คือ เป็นการแสดงถึงวิธีการลง ธา ปัจจัย เพื่อแทนความหมายว่า ประการ และมีคำแปลว่า โดย เหมือนกัน เช่น ตธา (โดยประการนั้น) คู่ที่ 20 สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 28 แสดงสูตรตติยวิภคิตีที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 20

คัมภีร์ลขุสัทธานตแกมูที		คัมภีร์นิรุตติทีปนี	
ลำดับ	สูตร	ลำดับ	สูตร
1302	ปรการวจน ธาล. (ธาล ปรตยยะ ลงท้ายคำว่า กิม เป็น ต้น ในเมื่อกล่าวถึงประการ)	520	สหพาทิที ปกาเร ธา. (ธา ปัจจัย ลงในความหมายว่าประการ ทำยสัพพนามมี สหพ เป็นต้น)

คู่ที่ 21 :

วินมโตรลก. (ลขุ. 1317), (ปา. 5.3.65)

(มีการลบ วิน และ มตุ (เมื่อ อิชฺฐนุ และ อียฺสนุ ตามมา))

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลบปรตยยะตติยวิภคิตีสองตัวคือ วิน และ มตุ ในเมื่อ อิชฺฐนุ และ อียฺสนุ อยู่เบื้องหลัง เช่น ตวจิชฺฐะ (มีผิวหนังมากที่สุด)

ตัวอย่างการทำตัว ตวจิชฺฐะ (มีผิวหนังมากที่สุด)

รูปวิเคราะห์	อตฺศเยน ตวควานฺ ตวจิชฺฐะ	
ลง อิชฺฐนุ ปรตยยะ หลังศัพท์ที่ลง วิน ปรตยยะ ตวควานฺ + อิชฺฐนุ		อตฺศายเน ตมพิชฺฐเนนา.
ลบริภคิตีของศัพท์หน้า	ตวคฺวิ + อิชฺฐนุ	สุโป ธาตุปรตติปทิกโยะ.

ลพ วิน ปรัตยยะ	ตวค + อิชฺฐน	วินมโตรลก.
จ แทนที่ ค ของ ตวค	ตวจ + อิชฺฐน	โจะ กะ.
ลพ น ที่ชื่อว่า อิต	ตวจ + อิชฺฐ	ตสย โลปะ.
เชื่อม ตวจ กับ อิชฺฐ	ตวจิชฺฐ	สถานเน'นตรตมะ.
ตั้งเป็นปราติปทิกะ(ลิงค์)	ตวจิชฺฐ	อรถทชาตฺรปรตยยะ.
ปรัตยยะ(วิภक्ति) ลงหลังปราติปทิกะ	ตวจิชฺฐ + ส	งยาปปราติปทิกาท.
ตั้ง ส ชื่อว่า ปรัตยยะ	ตวจิชฺฐ + ส	ปรตยยะ.
ลง ส ปรัตยยะ หลังปราติปทิกะ	ตวจิชฺฐ + ส	ปรศจ.
ส ชื่อว่า ปรมาปรตยยะ	ตวจิชฺฐ + ส	สเวชสเมมาณฺณชฎาภยํภิส.
ตั้ง ส ปรัตยยะ เป็นเอกวจนะ	ตวจิชฺฐ + ส	สุปะ.
ลง ส ปรัตยยะ ในฐานะอย่างเดียว	ตวจิชฺฐ + ส	ทวเยกโยทวิจไนกวจเน.
ตั้ง ส ชื่อว่า วิภक्ति	ตวจิชฺฐ + ส	วิภक्तिศจ.
ตั้งสระ อ ของ ส ชื่อว่า อิต	ตวจิชฺฐ + ส	อุปะเทศชนุนาสิก อิต.
ลพ อ ที่ชื่อว่า อิต	ตวจิชฺฐ + ส	ตสย โลปะ.
ตั้งเป็นบท	ตวจิชฺฐส	สุปะติงนตํ ปทม.
เปลี่ยน ส เป็น ร	ตวจิชฺฐร	สมชฺโช รุะ.
ตั้งสระ อ ของ ร ชื่อว่า อิต	ตวจิชฺฐร	อุปะเทศชนุนาสิก อิต.
ลพ อ ที่ชื่อว่า อิต	ตวจิชฺฐร	ตสย โลปะ.
ตั้ง ร ชื่อว่า อวसान	ตวจิชฺฐร	วิราโมวसानม.
วิสรรค (๖) แทนที่ ร	ตวจิชฺฐระ	ชวรसानโยรวิสฺรชชะนียะ.
สำเร็จรูปเป็น ตวจิชฺฐะ แปลว่า มีผิวหนังมากที่สุด		

โลโป วิมนตฺวานตฺน. (นิ. 555)

((เมื่อมี อีย และ อิกฺฐ ปัจจย อยู่เบื้องหลัง) ลพ วิ, มนตุ และ วนตุ ปัจจย)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลพปัจจยัตถิตสามตัวคือ วิ, มนตุ และ วนตุ ในเมื่อมี อีย และ อิกฺฐ ปัจจย อยู่เบื้องหลัง สูตรนี้หมายถึงการลพปัจจยของศัพท์ที่ประกอบด้วย วิ หรือ มนตุ หรือ วนตุ ปัจจย ของศัพท์ที่จะประกอบด้วย อีย หรือ อิกฺฐ ปัจจย เสียก่อนแล้ว จึงประกอบด้วย อีย หรือ อิกฺฐ ปัจจย เพื่อต้องการไม่ให้เกิดการซ้อนปัจจยัตถิตกันขึ้น เช่น เมธโย, เมธิกฺฐ (ผู้มีปัญญายิ่ง)

ตัวอย่างการทำตัว เมธโย (ผู้มีปัญญายิ่ง)

รูปวิเคราะห์

เมธาวิโน อตสเยน เมธาวิตติ เมธโย

ลง อีย ปัจจย แทนความหมายว่า ยิ่ง

เมธาวิโน + อีย

ตรตมิสสิกียิกฺฐาติสเย.

ลปวิภัตติของศัพท์หน้า	เมธาวี + อีย	เอกตถตาย.
ลป วี ปัจจัย	เมธา + อีย	โลโป วิมนตฺวานตฺน.
ลปสระหน้า แล้วเชื่อมกันเข้า	เมธีย	สโร โลโป สเร.
ลง สี ปฐมวิภัตติ เอกวจนะ	เมธีย + สี	ทเว ทเวกานเกสุ นามสมา สี โย อโย นา หิ ส น สมาหิ สนฺสมีส.
เอา สี เป็น โอ	เมธีย + โอ	สีสโส.
ลปสระหน้า แล้วเชื่อมกับ โอ	เมธियो	สโร โลโป สเร.

สำเร็จรูปเป็น เมธियो แปลว่า ผู้มีปัญญายิ่ง

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สูตรตัดทิตในคัมภีร์ทั้งสองนั้นมีวิธีการที่เหมือนกัน คือ เป็นการแสดงถึงวิธีการลปปัจจัยตัดทิตของศัพท์เดิมเสียก่อนแล้วจึงลงปัจจัยตัดทิตตัวใหม่เพื่อมิให้เกิดการซ้อนปัจจัยตัดทิตกันขึ้น คู่ที่ 21 สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 29 แสดงสูตรตัดทิตที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 21

คัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที		คัมภีร์นirutติปิณี	
ลำดับ	สูตร	ลำดับ	สูตร
1317	วินมโตรลุก. (มีการลป วิน และ มตุ (เมื่อ อิษฐุน และ อียสนุ ตามมา))	555	โลโป วิมนตฺวานตฺน. ((เมื่อมี อีย และ อิฎฐุ ปัจจัย อยู่ เบื้องหลัง) ลป วิ, มนตุ และ วนตุ ปัจจัย)

คู่ที่ 22 :

อชญาเต. (ลขุ. 1322), (ปา. 5.3.73)

(ในเมื่อหมายถึงเป็นสิ่งที่ไม่รู้)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง ก ปรัตยยะ ในความหมายว่าเป็นสิ่งที่ยังไม่วู้ เช่น อศวกะ (ม้าที่ไม่รู้จัก)

ตัวอย่างการทำตัว อศวกะ (ม้าที่ไม่รู้จัก)

รูปวิเคราะห์	กสยายม อศวะ อศวกะ	
ลง ก ปรัตยยะ แทนความหมายว่า ไม่รู้	อศวะ + ก	อชญาเต.
ลปวิภัตติของศัพท์หน้า	อศว + ก	สุโป ธาตุปราติปทิกโยะ.
เชื่อม อศว กับ ก	อศวก	สถานนฺตรตมะ.
ตั้งเป็นปราติปทิกะ(ลิงค์)	อศวก	อรถาทธาตฺรปรตยยะ.

ปรัตยยะ(วิภักติ) ลงหลังปราติปทิกะ	อศวก + ส	งยาปปราติปทิกาท.
ตั้ง ส ชื่อว่า ปรัตยยะ	อศวก + ส	ปรตยยะ.
ลง ส ปรัตยยะ หลังปราติปทิกะ	อศวก + ส	ปรศจ.
ส ชื่อว่า ปรตมาปรัตยยะ	อศวก + ส	สเวาซสเมมาฏฉฎฎาภยัมภิส.
ตั้ง ส ปรัตยยะ เป็นเอกวจนะ	อศวก + ส	สุปะ.
ลง ส ปรัตยยะ ในฐานะอย่างเดี่ยว	อศวก + ส	ทวเยกโยรทวิจไนกวจเน.
ตั้ง ส ชื่อว่า วิภักติ	อศวก + ส	วิภกติจจ.
ตั้งสระ อุ ของ ส ชื่อว่า อิต	อศวก + ส	อุปเทศชนุนาสิก อิต.
ลบ อุ ที่ชื่อว่า อิต	อศวก + ส	ตสย โลปะ.
ตั้งเป็นบท	อศวกส	สุปติงนต ปทม.
เปลี่ยน ส เป็น ร	อศวกร	สมชุโซ รุะ.
ตั้งสระ อุ ของ ร ชื่อว่า อิต	อศวกร	อุปเทศชนุนาสิก อิต.
ลบ อุ ที่ชื่อว่า อิต	อศวกร	ตสย โลปะ.
ตั้ง ร ชื่อว่า อวसान	อศวกร	วิราโมวसानม.
วิสระคะ (ะ) แทนที่ ร	อศวกะ	ขรวसानโยรวิสรชะเนียะ.
สำเร็จรูปเป็น อศวกะ แปลว่า ม้าที่ไม่รู้จัก		

นินทาถญาตปปฎิภาครสสทยาสถญาสุ โก. (นิ. 548)

(ก ปัจจัย ลงในความหมายว่า ดำหนิ, เป็นสิ่งที่ยังไม่รู้, น้อย, เป็นสิ่งที่เหมือนกัน, สั้น, น่าเอ็นดู, และ ชื่อ)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง ก ปัจจัย ในความหมายของศัพท์เหล่านี้คือ นินทา (นินทา) ถญาต (เป็นสิ่งที่ยังไม่รู้) อปป (น้อย) ปฎิภาค (เป็นสิ่งที่เหมือนกัน) รสส (สั้น) ทยา (น่าเอ็นดู) สถญา (ชื่อ) เช่น สมณโก (สมณะที่น่าดำหนิ) อสสโก (ม้าที่ไม่รู้จัก) เตลกัม (น้ำมันเล็กน้อย) หตถิกัม (มีรูปเหมือนช้าง) มนุสสโก (มนุษย์ตัวสั้น) บุตตโก (บุตรน่าเอ็นดู) โมรโก (ชื่อวานกยูง)

ตัวอย่างการทำตัว สมณโก (สมณะที่น่าดำหนิ)

รูปวิเคราะห์	กัจฉิตโต สมโณ สมณโก	
ลง ก ปัจจัย แทน กัจฉิต ศัพท์	สมโณ + ก	นินทาถญาตปปฎิภาครสส- ทยาสถญาสุ โก.
ลบ สิ วิภักติ ที่ สมโณ	สมณ + ก	เอกตถตายั.
เชื่อมเข้ากันโดยไม่ลบสระหน้าและหลัง	สมณก	น เทว วา.
ลง สิ ปฐมาวิภักติ เอกวจนะ	สมณก + สิ	ทเว ทเวกาเนเกสุ นามสมา

สิ โย อโย นา หิ ส นั สุมาหิ
สนัสมึสุ.

เอา สิ เป็น โอ

สมณก + โอ

สิสุโส.

ลบสระหน้า แล้วเชื่อมกับ โอ

สมณโก

สโร โลโป สเร.

สำเร็จรูปเป็น สมณโก แปลว่า สมณะที่น่าตำหนิ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สูตรตัทธิตในคัมภีร์ทั้งสองนั้นมีวิธีการที่เหมือนกัน คือ เป็นการลง ก
ปัจจัยแทนความหมายว่าเป็นสิ่งที่ยังไม่รู้ คู่ที่ 22 สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 30 แสดงสูตรตัทธิตที่มีวิธีการเหมือนกัน คู่ที่ 22

คัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที		คัมภีร์นิรุตติทีปนี	
ลำดับ	สูตร	ลำดับ	สูตร
1322	อชญาเต. (ในเมื่อหมายถึงเป็นสิ่งที่ไม่รู้)	548	นินทาณญาตบปฎิภาครสสทยาสนญาสุ โก. (ก ปัจจัย ลงในความหมายว่า ตำหนิ, เป็นสิ่งที่ยังไม่รู้, น้อย, เป็นสิ่งที่เหมือนกัน, สั้น, น่าเอ็นดู, และ ชื่อ)

สูตรตัทธิตในคัมภีร์ทั้งสองนั้นมีวิธีการเหมือนกัน รวมทั้งตัวอย่างที่ได้แสดงไว้แล้ว สามารถนำมาวิเคราะห์ให้เห็นว่า ถึงแม้ว่าคัมภีร์ทั้งสองนั้นจะไม่ได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์เดียวกัน แต่ก็ยังมีความเหมือนกันของวิธีการในการทำตัวตัทธิต ผู้วิจัยจะได้นำชื่อสูตรตัทธิตที่มีวิธีการเหมือนกันทั้งหมดมาแสดงโดยจัดเป็นคู่ได้ 22 คู่ ตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 31 แสดงสูตรตัทธิตที่มีวิธีการเหมือนกันในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีและคัมภีร์นิรุตติทีปนี

คู่ที่	คัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที		คัมภีร์นิรุตติทีปนี	
	ลำดับ	สูตร	ลำดับ	สูตร
1	1087	อต อิญ. (อิญ ปรัตยยะ ลงในความหมายว่า ผู้สืบเชื้อสาย)ทำยศัพท์ที่เป็นรัสสะ สระ คือ อ)	438	อา ณี. (ณี ปัจจัย ลงในความหมายว่าอปัจจะ คือผู้สืบเชื้อสาย)ทำยนามศัพท์ที่เป็น อ การันต์)
2	1102	ชนปทศพทาด กษตริยาทณ. (อณ ปรัตยยะ ลงในความหมายว่า	442	ชนปทนามสมา ชนชตติยา รณญเ จ โณ.

คู่มือ	คัมภีร์ลขุสิทธิธานตเกมุที		คัมภีร์นiruttiทีปนี	
	ลำดับ	สูตร	ลำดับ	สูตร
		ผู้สืบเชื้อสาย)ทำย กษตริย ศัพท์ที่หมายถึงศัพท์ว่าชนบท)		(ณ ปัจจัย ลง(ในความหมายแห่งพระราชาและผู้สืบเชื้อสาย)ทำยนามศัพท์ที่เป็นชื่อของแคว้นแคว้นโดยกล่าวถึงประชาชนและกษัตริย์)
3	1106	กुरुนาทิกโย ญยะ. (ณฺย ปรัตยยะ ลงทำย กुरु ศัพท์และ ชื่อที่ขึ้นต้นด้วย น)	443	ณฺย กुरुสิวิหิ. (ณฺย ปัจจัย ลง(ในความหมายแห่งผู้สืบเชื้อสายและพระราชา)ทำยนามศัพท์คือ กुरु และ สิวิ)
4	1111	เตน รกตฺ ราคาด. (อณฺ ปรัตยยะ) ลงทำยคำที่แสดงถึงสี เพื่อชี้เฉพาะสิ่งที่ทำให้เป็นสี)	444	ณ ราคา เตน รกต. (ณ ปัจจัย ลงในความหมายว่าย้อมแล้วด้วยสิ่งนั้น ทำย ราคา ศัพท์(ที่กล่าวถึงสิ่งย้อม))
5	1112	นกษตเร ยุกตะ กาละ. (อณฺ ปรัตยยะ) ลงทำยคำที่แสดงถึงกาลเวลาซึ่งประกอบแล้วในกลุ่มดวงดาว)	445	นกษตเตนินทุตเตน กาละ. (อณฺ ปัจจัย) ลงในความหมายว่ากาลซึ่งกำหนดด้วยกลุ่มดาวอันประกอบด้วยพระจันทร์ ทำยนามศัพท์ที่กล่าวถึงกลุ่มดาวนั้น)
6	1120	สา'สย เทวตา. (ปรัตยยะที่ลงทำยชื่อของเทวดาในเมื่อบางสิ่งถูกกล่าวถึงของเขา)	446	สาสส เทวตา ปุณฺณมาสี. (อณฺ ปัจจัย) ลงในความหมายว่าเป็นเทวดาของผู้นั้นและเป็นพระจันทร์เพ็ญของวันนั้น)
7	1134	ตทธีเต ตทเวท. (อณฺ ปรัตยยะ) ลงในความหมายว่า เรียนซึ่งสิ่งนั้นหรือรู้ซึ่งสิ่งนั้น)	447	ตมธีเต ตํ ชานาติ กณิกา จ. (ณ ก และ ณี ก ปัจจัย ลงในความหมายว่าเรียนซึ่งสิ่งนั้นและในความหมายว่ารู้ซึ่งสิ่งนั้น)
8	1137	ตทสมินนสตตีติ เทเศ ตนนามินน. (ปรัตยยะลงหลังคำในความหมายว่า สิ่งนั้นมีอยู่ในสิ่งนี้ คือ สถานที่ที่ถือเอาชื่อของสิ่งนั่นเอง)	448	ตสฺส วิสเย เทเส. (อณฺ ปัจจัย) ลงในความหมายว่าถิ่นอันเป็นที่อยู่ของสิ่งนั้น)

คู่มือ	คัมภีร์ลขุสิทธิธานตเกมุที		คัมภีร์นirutติทีปนี	
	ลำดับ	สูตร	ลำดับ	สูตร
9	1138	เตน นีรวฤตตม. (ในความหมายว่าเป็นที่สมบุรณ์โดยเขา)	451	เตน นีพพตเต. ((ณ ปัจจัย) ลงในชื่อของสิ่งนั้นอันเป็นสถานที่อันสิ่งนั้นบังเกิดแล้ว)
10	1139	ตสย นีวาสะ. (ในความหมายว่าสถานที่อยู่อาศัยของเขา)	449	นีวาเส ตนนาเม. ((ณ ปัจจัย) ลงในความหมายว่าเป็นที่อยู่อันเป็นชื่อของสิ่งนั้น)
11	1140	อทูรภาวศจ. (และในความหมายว่าสิ่งไม่ไกลจากที่นั้น)	450	อนุกเว. ((ณ ปัจจัย) ลงในความหมายว่าเป็นสถานที่อันมีอยู่ในที่ใกล้(ซึ่งเป็นชื่อของที่นั้น)
12	1177	ตตร ภาวะ. ((ปรตยยะ อณ เป็น ต้น) ใช้ในความหมายถึงผู้ที่พักอยู่ในที่นั้น)	453	ตตร ภาเว. ((ณ ปัจจัย) ลงในความหมายว่ามีในที่นั้น)
13	1224	อุควาทิกโย ยต. (ยต ปรตยยะ ลงท้ายศัพท์ที่ลงท้ายด้วย อุ หรือ อู และท้ายศัพท์ว่า โค เป็นต้น)	470	ควาทิกิ โย. (ย ปัจจัย ลงในความหมายว่าสิ่งนี้เป็นของสิ่งนั้น)ท้ายศัพท์มี โค เป็นต้น)
14	1252	ตทสย สัชาต ติรกาทิกย อิตจ. (อิตจ ปรตยยะ ลงท้ายศัพท์ว่า ตารก (ดาว) เป็นต้น เมื่อกล่าวถึงสิ่งที่รับรู้ของมัน)	547	สยชาตา ตารกาทิวิตี. (อิต ปัจจัย ลงในความหมายว่า สิ่งเหล่านั้นของสิ่งนั้นเกิดพร้อมแล้ว ท้ายนามศัพท์มี ตารก เป็นต้น)
15	1257	อุภาทาทโต นิตยม. ((อยจ ปรตยยะ) ลงท้าย อุภ (ทั้งสอง) ที่เป็นเสียงหนักเนื่องนิตย)	543	อญกทิวิตีหเส. (อย ปัจจัย ลงในความหมายว่าส่วน(แห่งสิ่งนั้น) ท้าย อุภ, ทิว และ ติศัพท์)
16	1262	ทเวสตียะ. (ตีย ปรตยยะ ลงท้ายศัพท์ว่า ทิว (สอง))	505	ทิวิตี จตุหิ ตียตธา. (ตีย และ ตถ ปัจจัย ลงในความหมายว่าเป็นที่เต็มแห่งจำนวนนั้น)ท้าย ทิว,

คู่มือ	คัมภีร์ลขุสิทธิทานตเถาภูมิกิ		คัมภีร์นริฎติทีปปี	
	ลำดับ	สูตร	ลำดับ	สูตร
				ติ และ จตุ คัพพท์)
17	1268	ตทสยาสตยสมินนิตติ มตฺป. (มตฺป ปรัตยยะ ใช้ในความหมายว่า มีแก่ผู้นั้นหรือมีในผู้นั้น)	472	ตเมตตสสสตีติ มนตุ. (มนตุ ปัจจัย ลงในความหมายว่า สิ่ง นั้นมีอยู่ในสิ่งนี้ และสิ่งนั้นมีอยู่แก่สิ่ง นั้น)
18	1272	โลมาทิปามาทิปัจฉาภิภยะ ศเนลจะ. (ศ, น และ อิลจ ปรัตยยะ ลงท้าย ศัพท์ว่า โลมนุ (ชน) เป็นต้น ปามนุ (ผืนคัน) เป็นต้น และ ปัจฉา (ปูย่นุ่น) เป็นต้น)	483	ปัจฉาภิติวิโล. (อิล ปัจจัย ลงในความหมายของ มนตุ ปัจจัย)ท้ายนามศัพท์มี ปัจฉ เป็นต้น)
19	1281	อสมายาเมธาสรุโ วินิชะ. (วินิ ปรัตยยะ ลงท้ายศัพท์ที่ลงท้าย ด้วย อส และลงท้ายศัพท์ว่า มายา (ภาพลวงตา) เมธา (ฉลาด) และ สรุช (พวงมาลัย))	485	มายาเมธาหิ วิ. (วิ ปัจจัย ลงในความหมายของ มนตุ ปัจจัย)ท้ายศัพท์คือ มายา และ เมธา)
20	1302	ปรการวจน เถาล. (เถาล ปรัตยยะ ลงท้ายคำว่า กิม เป็นต้น ในเมื่อกล่าวถึงประการ)	520	สพพาทิหิ ปกาเร เถา. (เถา ปัจจัย ลงในความหมายว่า ประการ ท้ายศัพท์นามมี สพพ เป็นต้น)
21	1317	วินมโตตรลุก. (มีการลบ วิน และ มตุ (เมื่อ อิษฐุน และ อียสุณ ตามมา))	555	โลโป วิมนตุวนตฺน. ((เมื่อมี อีย และ อิฐฐุน ปัจจัย อยู่ เบื้องหลัง) ลบ วิ, มนตุ และ วนต ปัจจัย)
22	1322	อชญาเต. (ในเมื่อหมายถึงเป็นสิ่งที่ไม่รู้)	548	นินทาญญาตปปฏิกากุสสทยา- สญญาสุ โก. (ก ปัจจัย ลงในความหมายว่า ต่าหนิ, เป็นสิ่งที่ยังไม่รู้, น้อย, เป็นสิ่งที่ เหมือนกัน, สั้น, นำเอ็นดู และ ชื่อ)

4.4.2 สูตรรหัสของทั้งสองคัมภีร์มีวิธีการต่างกัน แต่มีความหมายคล้ายกัน

สูตรในกลุ่มนี้แม้จะมีวิธีการที่แตกต่างกัน แต่ก็มี ความหมายที่คล้ายกัน กล่าวคือมีวิธีการลง ปัจจัยท้ายนามศัพท์ที่แตกต่างกัน แต่มีความหมายที่คล้ายกัน กล่าวคือเป็นการลงปัจจัยท้ายนามศัพท์ ที่เหมือนกัน แต่จะเป็นปัจจัยคนละตัวกัน ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ถึงสูตรรหัสที่มีวิธีการต่างกัน แต่มีความหมายคล้ายกันในคัมภีร์ทั้งสองนั้น ซึ่งสามารถสรุปโดยจัดเป็นคู่ได้ดังนี้

คู่ที่ 1 :

ยตตเตเตภยะ ปริมาณ วตฺป. (ลข. 1254), (ปา. 5.2.39)

(วตฺป ปรตฺยยะ ลงท้ายสรรพนามคือ ยท, ตท และ เอตท ในเมื่อกล่าวถึงปริมาณ)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง วตฺป ปรตฺยยะ แทนความหมายว่า ปริมาณ ท้ายศัพท์นามคือ ยท (ใด) ตท (นั่น) และ เอตท (นั่น) เช่น ยาวาน (มีประมาณเท่าใด)

ตัวอย่างการทำตัว ยาวาน (มีประมาณเท่าใด)

รูปวิเคราะห์	ยต ปริมาณมสย ยาวาน	
ลง วตฺป ปรตฺยยะ แทนความหมายว่า ปริมาณ	ยต + วตฺป	ยตตเตเตภยะ ปริมาณ วตฺป.
ลปวิภักติของศัพท์หน้า	ยท + วตฺป	สุโป ธาตุปราติปทิกโยะ.
ลป บ ที่ชื่อว่า อิต	ยท + วตฺ	ตสย โลปะ.
แปลง ท เป็น อา	ยา + วตฺ	อกะ สวรรเณ ที่รฆะ.
เชื่อม ยา กับ วตฺ	ยวานตฺ	อตุวสนตสย จา'ธาโตะ.
ลป อุ ที่ชื่อว่า อิต	ยวานต	ตสย โลปะ.
ตั้งเป็นปราติปทิกะ(ลิงค์)	ยวานต	อรถวธาตฺปรตฺยยะ.
ปรตฺยยะ(วิภักติ) ลงหลังปราติปทิกะ	ยวานต + ส	งยาบปราติปทิกาท.
ตั้ง ส ชื่อว่า ปรตฺยยะ	ยวานต + ส	ปรตฺยยะ.
ลง ส ปรตฺยยะ หลังปราติปทิกะ	ยวานต + ส	ปรศจ.
ส ชื่อว่า ปรถมาปรตฺยยะ	ยวานต + ส	สเวาชสเมมาณฺษฎฺฐากายำภิส.
ตั้ง ส ปรตฺยยะ เป็นเอกวจนะ	ยวานต + ส	สุปะ.
ลง ส ปรตฺยยะ ในฐานะอย่างเดียว	ยวานต + ส	ทวเยกโยรทวิจไนกวจเน.
ตั้ง อ ที่ ว ชื่อว่า อุปธา	ยวานต + ส	อโลนตยาต ปูรวอุปธา.
ที่รฆะ อ ที่ชื่อว่า อุปธา	ยวานต + ส	सानตมทตะ สโยคสย.
ตั้งสระ อุ ของ ส ชื่อว่า อิต	ยวานต + ส	อุปเทศชนฺนาสิก อิต.
ลป อุ ที่ชื่อว่า อิต	ยวานต + ส	ตสย โลปะ.
ลป ส (สุ) วิภักติ	ยวานต	หลงยาพโย ที่รฆาต
		สุตีสยปฤกต์ หล.

ลบ ต ทั้ง ยาวาน สโยคานตสย โลปะ.
สำเร็จรูปเป็น ยาวาน แปลว่า มีประมาณเท่าใด

ยเตเตหิ ตตโก. (นิ. 496)

(ตตก ปัจจัย ลงในความหมายว่าสิ่งนั้นเป็นปริมาณของสิ่งนั้น) ทำย ย, ต และ เอต ศัพท์)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง ตตก ปัจจัย แทนความหมายว่า ประมาณ ทำยศัพท์นามคือ ย (ใด) ต (นั้น) และ เอต (นั้น) เช่น ยตตก (มีประมาณเท่าใด)

ตัวอย่างการทำตัว ยตตก (มีประมาณเท่าใด)

รูปวิเคราะห์	ย ปริมาณมสุชาติ ยตตก	
ลง ตตก ปัจจัย แทน ปริมาณ ศัพท์	ย + ตตก	ยเตเตหิ ตตโก.
ลบริกัตติของศัพท์หน้า	ย + ตตก	เอกตตตาย.
เชื่อมเข้ากันโดยไม่ลบสระหน้าและหลัง	ยตตก	น เทว วา.
ลง สิ ปฐมวิกัตติ เอกวจนะ	ยตตก + สิ	ทเว เทวทานเกสุ นามสมา สิ โย อโย นา หิ ส น
แปลง สิ เป็น อ	ยตตก + อ	สมาหิ สนมมีสุ.
ลบสระหน้าแล้วเชื่อมกับ อ	ยตตก	อ นปุสเก. สโร โลโป สเร.

สำเร็จรูปเป็น ยตตก แปลว่า มีประมาณเท่าใด

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สูตรตตทิตในคัมภีร์ทั้งสองนั้นมีวิธีการที่ต่างกัน คือ ในคัมภีร์ลขุสิทธานต-
เกามุทีให้ลง วตฺบุ ปรตฺยยะ ทำยศัพท์นามคือ ยท (ใด) ตท (นั้น) และ เอตท (นั้น) ส่วนในคัมภีร์นิรุตติ-
ทีปนีให้ลง ตตก ปัจจัย ทำยศัพท์นามคือ ย (ใด) ต (นั้น) และ เอต (นั้น) แต่มีความหมายที่คล้ายกัน
คือ เป็นการลงปัจจัยทำยศัพท์นาม ในสันสกฤตคือ ยท (ใด) ตท (นั้น) และ เอตท (นั้น) ในบาลีคือ
ย (ใด) ต (นั้น) และ เอต (นั้น) เพื่อแทนความหมายว่า ประมาณ เหมือนกัน คู่ที่ 1 สามารถสรุปเป็น
ตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 32 แสดงสูตรศัพท์ที่มีวิธีการต่างกัน แต่มีความหมายคล้ายกัน คู่ที่ 1

คัมภีร์ลขุสัทธานตคามุทิต		คัมภีร์นिरुตติปิณี	
ลำดับ	สูตร	ลำดับ	สูตร
1254	ยตตเตเตภยยะ ปริมาณ วตฺตฺ. (วตฺตฺ ปรีตยยะ ลงท้ายสรรพนามคือ ยท, ตท และ เอตท ในเมื่อกล่าวถึง ปริมาณ)	496	ยเตเตหิ ตตโก. (ตตก ปัจจัย ลง(ในความหมายว่าสิ่งนั้น เป็นปริมาณของสิ่งนั้น) ท้าย ย, ต และ เอต ศัพท์)

คู่ที่ 2 :

ทฺวิตฺริภยํ ตยสยายชฺวา. (ลขุ. 1256), (ปา. 5.2.43)

(อยจฺ เป็นตัวแทนที่ของ ตย หลัง ทฺวิ (สอง) และ ตฤ (สาม))

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการแปลง ตย ปรีตยยะ เป็น อยจฺ ในเมื่อมี ทฺวิ (สอง) และ ตฤ (สาม) อยู่ข้างหน้า หมายความว่า ตย ปรีตยยะ เมื่อจะประกอบกับ ทฺวิ (สอง) และ ตฤ (สาม) นั้น จะต้องแปลงเป็น อยจฺ เสียก่อนแล้วจึงประกอบเข้ากับ ทฺวิ (สอง) และ ตฤ (สาม) เช่น ทวยม (ส่วนสอง)

ตัวอย่างการทำตัว ทวยม (ส่วนสอง)

รูปวิเคราะห์	ทฺเวา อยเวา อสย ทวยม
ลง ตย ปรีตยยะ แทนความหมายว่า ส่วน	ทฺเวา + ตย สยชฺยยา อยเว ตยป.
ลปวิภักติของศัพท์หน้า	ทฺวิ + ตย สฺโป ธาตุปรกติปทิกโยชะ.
แปลง ตย เป็น อยจฺ	ทฺวิ + อยจฺ ทฺวิตฺริภยํ ตยสยายชฺวา.
ลป จ ที่ชื่อว่า อิต	ทฺวิ + อย ตสย โลปะ.
ลป อี ที่ ทฺวิ	ทวยย ยสยเตติ จ.
ตั้งเป็นปรกติปทิกะ(ลิงค์)	ทวยย อรฎาทธาตฺรปรีตยยะ.
ปรีตยยะ(วิภักติ) ลงหลังปรกติปทิกะ	ทวยย + สฺย งยาปปรกติปทิกาท.
ตั้ง สฺย ชื่อว่า ปรีตยยะ	ทวยย + สฺย ปรีตยยะ.
ลง สฺย ปรีตยยะ หลังปรกติปทิกะ	ทวยย + สฺย ปรีตย.
สฺย ชื่อว่า ปรกติปรีตยยะ	ทวยย + สฺย สฺเวาชสเมาณฺณชฺฐาณฺณยํภิส.
ตั้ง สฺย ปรีตยยะ เป็นเอกวจนะ	ทวยย + สฺย สฺยปะ.
ลง สฺย ปรีตยยะ ในฐานะอย่างเดี่ยว	ทวยย + สฺย ทวยยโยทฺวิจเณกวจเน.
ตั้ง สฺย ชื่อว่า วิภักติ	ทวยย + สฺย วิภักตฺติจ.
เปลี่ยน สฺย วิภักติ เป็น อม	ทวยย + อม อโตม.
อม แทนที่รูปของสรรหน้าและหลัง	ทวยม อมิ ปุรวะ.

สำเร็จรูปเป็น ทวยมฺ แปลว่า ส่วนสอง

อโยภทวิตีหฺเส. (นิ. 543)

(อโย ปัจจัย ลงในความหมายว่าส่วน(แห่งสิ่งนั้น) ท้าย อุก, ทฺวิ และ ตี ศัพท์)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลง อโย ปัจจัย ในความหมายว่า ส่วน ท้ายศัพท์ว่า อุก (ทั้งสอง) ทฺวิ (สอง) และ ตี (สาม) เช่น อุกยฺ (ส่วนทั้งสอง) ทวยมฺ (ส่วนสอง) ตยฺ (ส่วนสาม)

ตัวอย่างการทำตัว อุกยฺ (ส่วนทั้งสอง)

รูปวิเคราะห์

อุโก อํสา ภาคา อสฺสาติ อุกยฺ

ลง อโย ปัจจัย แทนความหมายว่า ส่วน

อุโก + อโย

อโยภทวิตีหฺเส.

ลปวิภัตติของศัพท์หน้า

อุก + อโย

เอกตตตายฺ.

ลบสระหน้าแล้วเชื่อมกันเข้า

อุกย

สโร โลโป สเร.

ลง สี่ ปฐมวิภัตติ เอกวจนะ

อุกย + สี่

ทเว ทเวกาเนเกสุ นามสมา

สี่ โย อโย นา หิ ส น

สมาหิ สนมฺสึ.

แปลง สี่ เป็น อ

อุกย + อ

อ นปฺสเก.

ลบสระหน้าแล้วเชื่อมกับ อ

อุกย

สโร โลโป สเร.

สำเร็จรูปเป็น อุกยฺ แปลว่า ส่วนทั้งสอง

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สูตรตฺทิตฺในคัมภีร์ทั้งสองนั้นมีวิธีการที่ต่างกัน คือ ในคัมภีร์ลขุสฺทธานตเกามุที ตย ปรัตยยะ จะแปลงเป็น อโยจฺ ก่อนแล้ว จึงประกอบเข้ากับ ทฺวิ (สอง) และ ตฤ (สาม) ส่วนในคัมภีร์นฺรุตติทีปนีไม่มีการแปลง ใช้ อโย ปัจจัยตรง ๆ ประกอบเข้ากับ ทฺวิ (สอง) และ ตี (สาม) แต่มีความหมายที่คล้ายกัน คือ เป็นการลงปัจจัยท้ายศัพท์ว่า ทฺวิ (สอง) และ ตี (สาม) คู่ที่ 2 สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 33 แสดงสูตรตฺทิตฺที่มีวิธีการต่างกัน แต่มีความหมายคล้ายกัน คู่ที่ 2

คัมภีร์ลขุสฺทธานตเกามุที		คัมภีร์นฺรุตติทีปนี	
ลำดับ	สูตร	ลำดับ	สูตร
1256	ทฺวิตรีภยา ตยสฺยายชฺจา. (อโยจฺ เป็นตัวแทนที่ของ ตย หลัง ทฺวิ (สอง) และ ตฤ (สาม))	543	อโยภทวิตีหฺเส. (อโย ปัจจัย ลงในความหมายว่าส่วน(แห่งสิ่งนั้น) ท้าย อุก, ทฺวิ และ ตี ศัพท์)

คู่ที่ 3 :

ติ วิศเตรจิติ. (ลข. 1260), (ปา. 6.4.142)

(ให้มีการลบพยางค์ ติ ของคำว่า วิศติ (ยี่สิบ) เป็น ภา เมื่อมีการเพิ่ม ฑ เข้ามา)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลบ ติ ของศัพท์สังขยาที่ลงท้ายด้วย ติ เช่น วิศติ (ยี่สิบ) เป็นต้น เหลือไว้แต่เพียง วิศ ในเมื่อประกอบกับ ฑ ปรตยยะ เช่น วิศะ (เป็นที่เต็มยี่สิบ)

ตัวอย่างการทำตัว วิศะ (เป็นที่เต็มยี่สิบ)

รูปวิเคราะห์	วิศเตะ	ปุรณะ	วิศะ
ลง ฑฏ ปรตยยะ แทนความหมายว่า เป็นที่เต็ม	วิศเตะ + ฑฏ	ตสย	ปุรณะ ฑฏ.
ลบวิภักติของศัพท์หน้า	วิศติ + ฑฏ	สุโป	ธาตูปราติปทิกโยะ.
เพราะ ฑ ปรตยยะอยู่หลัง ลบ ติ แห่ง วิศติ	วิศ + ฑฏ	ติ	วิศเตรจิติ.
ลบ ฏ ที่ชื่อว่า อิต	วิศ + ฑ	ตสย	โลปะ.
ตั้ง ฑ ที่ชื่อว่า อิต	วิศ + ฑ	อุปเทศะ	ชนุนาสิก อิต.
ลบ ฑ ที่ชื่อว่า อิต	วิศ + อ	ตสย	โลปะ.
ลบ อ ที่ ศ ของ วิศ	วิศ + อ	ยสย	เอติ จ.
เชื่อม วิศ กับ อ	วิศ	สุภาเน	'นตฺรตมะ.
ตั้งเป็นปราติปทิกะ(ลิงค์)	วิศ	อรุณ	ทธาตฺรปรตยยะ.
ปรตยยะ(วิภักติ) ลงหลังปราติปทิกะ	วิศ + ส	งยาป	ปราติปทิกาท.
ตั้ง ส ชื่อว่า ปรตยยะ	วิศ + ส	ปรตยยะ.	
ลง ส ปรตยยะ หลังปราติปทิกะ	วิศ + ส	ปรตยยะ.	
ส ชื่อว่า ปรตยยะ	วิศ + ส	สุเวา	ชสเมภาณฉฎฐาภยามี.
ตั้ง ส ปรตยยะ เป็นเอกวจนะ	วิศ + ส	สุปะ.	
ลง ส ปรตยยะ ในฐานะอย่างเดี่ยว	วิศ + ส	ทวเยก	โยโรทวิจโนกวจเน.
ตั้ง ส ชื่อว่า วิภักติ	วิศ + ส	วิภักติ	ศจ.
ตั้งสระ อ ของ ส ชื่อว่า อิต	วิศ + ส	อุปเทศะ	ชนุนาสิก อิต.
ลบ อ ที่ชื่อว่า อิต	วิศ + ส	ตสย	โลปะ.
ตั้งเป็นบท	วิศส	สุปติงนต	ปทม.
เปลี่ยน ส เป็น ร	วิศร	สมช	โซ รุะ.
ตั้งสระ อ ของ ร ชื่อว่า อิต	วิศร	อุปเทศะ	ชนุนาสิก อิต.
ลบ อ ที่ชื่อว่า อิต	วิศร	ตสย	โลปะ.
ตั้ง ร ชื่อว่า อวसान	วิศร	วิรา	โมวसानม.
วิศระคะ (ะ) แทนที่ ร	วิศะ	ชรว	सानโยรวิสระชะนียะ.

สำเร็จรูปเป็น วีสะ แปลว่า เป็นที่เต็มยี่สิบ

ฏฺ สติสฺส ติสฺส. (นิ. 509)

(เมื่อมี ฏฺ ปัจจัยอยู่เบื้องหลัง ย่อมมีการลบ ติ แห่ง สติ)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการลบ ติ ของศัพท์สังขยาที่ลงท้ายด้วย สติ เช่น วิสติ (ยี่สิบ) เป็นต้น เหลือไว้แต่เพียง วิส ในเมื่อประกอบกับ ฏฺ ปัจจัย เช่น เอกฺนวิโส (ที่สิบเก้า)

ตัวอย่างการทำตัว เอกฺนวิโส (ที่สิบเก้า)

รูปวิเคราะห์

เอกฺนวิสตฺยฺยา ปุโรณฺ เอกฺนวิโส

ลง ฏฺ ปัจจัย แทน ปุโรณฺ ศัพท์

เอกฺนวิสตฺยฺยา + ฏฺ

ตฺสฺส ปุโรณฺกาทสฺสทิตฺ วา.

ลปวิภตฺติของศัพท์หน้า

เอกฺนวิสฺติ + ฏฺ

เอกตฺถตฺยํ.

ลบ ติ แห่ง เอกฺนวิสฺติ

เอกฺนวิสฺ + ฏฺ

ฏฺ สติสฺส ติสฺส.

ลบ ฏฺ อนุพันธ์ เหลือแต่ อ

เอกฺนวิสฺ + อ

สงฺเกโต นาวยโวนุพนฺโส.

ลบสระหน้า แล้วเชื่อมกันเข้า

เอกฺนวิส

สโร โลโป สเร.

ลง สฺ ปฐมวิภตฺติ เอกวจนะ

เอกฺนวิสฺ + สฺ

ทฺเว ทฺเวกานเนกฺสุ นามสมฺมา

สฺ โย อโย นา ทิ ส นํ

สมฺมาทฺ สมนฺสมฺมึสุ.

เอา สฺ เป็น โอ

เอกฺนวิสฺ + โอ

สฺสฺโส.

ลบสระหน้า แล้วเชื่อมกับ โอ

เอกฺนวิโส

สโร โลโป สเร.

สำเร็จรูปเป็น เอกฺนวิโส แปลว่า ที่สิบเก้า

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สูตรตฺทิตฺในคัมภีร์ทั้งสองนั้นมียุติการที่ต่างกัน คือ ในคัมภีร์ลขุสฺสทธานตเกมฺที่ ๓๕ ปรตฺยยะ ส่วนในคัมภีร์นฺรุตตฺทิตฺปนิ ๕ ๖ ๗ ปัจจัย แต่มีความหมายที่คล้ายกัน คือ เป็นการลงปัจจัยท้ายศัพท์สังขยาที่ลงท้ายด้วย ตฺ และจะลบ ตฺ ของศัพท์สังขยาที่ลงท้ายด้วย ตฺ นั้นก่อนลงปัจจัยเหมือนกัน คู่ที่ 3 สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 34 แสดงสูตรตฺทิตฺที่มีวิธีการต่างกัน แต่มีความหมายคล้ายกัน คู่ที่ 3

คัมภีร์ลขุสฺสทธานตเกมฺที่		คัมภีร์นฺรุตตฺทิตฺปนิ	
ลำดับ	สูตร	ลำดับ	สูตร
1260	ตฺ วิสฺเตรตฺตฺติ. (ให้มีการลบพยางค์ ตฺ ของคำว่า วิงฺตฺติ (ยี่สิบ) เป็น ภ เมื่อมีการเพิ่ม ๆ เข้ามา)	509	ฏฺ สติสฺส ติสฺส. (เมื่อมี ฏฺ ปัจจัยอยู่เบื้องหลัง ย่อมมีการลบ ตฺ แห่ง สติ)

คู่ที่ 4 :

เอตทะ. (ลขุ. 1301), (ปา. 5.3.5)

(ตัวแทนที่ของ เอตท คือ เอต และ อิต (ในเมื่อปรตยยะที่เริ่มต้นด้วย รุ หรือ ฤ อยู่หลัง))

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการแปลง เอตท (นั่น) เป็น เอต และ เป็น อิต ในเมื่อมีปรตยยะที่เริ่มต้นด้วย รุ หรือ ฤ ตามมา รุหิล ปรตยยะเป็นตัวอย่างปรตยยะที่เริ่มต้นด้วย รุ เช่น เอตรุหิ (ในเวลานั้น)

ตัวอย่างการทำตัว เอตรุหิ (ในเวลานั้น)

ลง รุหิล ปรตยยะ หลัง เอตท	เอตท + รุหิล	อนทยตเน รุหิณยตรสยาม.
เอต แทนที่ เอตท	เอต + รุหิล	เอตทะ.
ลบ ฤ ที่ชื่อว่า อิต	เอต + รุหิ	ตสย โลปะ.
อ คุณ แทนที่รูปหน้า	เอตรุหิ	อโต คุณเ.
ตั้ง เอตรุหิ เป็นอภัยยะ	เอตรุหิ	ตทิตตจจา'สรววิภกต๊ะ.
ตั้งเป็นปราติปทิกะ(ลิงค์)	เอตรุหิ	อรลวทธาตुरปรตยยะ.
ปรตยยะ(วิภักติ) ลงหลังปราติปทิกะ	เอตรุหิ + ส	งยาปปราติปทิกาท.
ลบวิภักติหลัง เอตรุหิ	เอตรุหิ	อวยยาทาปสุปะ.
สำเร็จรูปเป็น เอตรุหิ แปลว่า ในเวลานั้น		

เอตสเสฏฺฏ ตตเก. (นิ. 497)

(เมื่อมี ตตก ปัจจัยอยู่เบื้องหลัง แปลง เอต ศัพท์ เป็น เอ)

สูตรนี้แสดงถึงวิธีการแปลง เอต (นั่น) เป็น เอ ในเมื่อมี ตตก ปัจจัยอยู่เบื้องหลัง เช่น เอตตก (มีประมาณเท่านั้น)

ตัวอย่างการทำตัว เอตตก (มีประมาณเท่านั้น)

รูปวิเคราะห์	เอต ปริมาณมสสาติ เอตตก	
ลง ตตก ปัจจัย แทน ปริมาณ ศัพท์	เอต + ตตก	ยเตเตหิ ตตโก.
ลบวิภักติของศัพท์หน้า	เอต + ตตก	เอกตถตาย.
แปลง เอต เป็น เอ	เอ + ตตก	เอตสเสฏฺฏ ตตเก.
เชื่อมเข้ากันโดยไม่ลบสรรหน้าและหลัง	เอตตก	น เทว วา.
ลง สิ ปฐมวิภักติ เอกวจนะ	เอตตก + สิ	ทเว ทเวกาเนเกสุ นามสมา สิ โย อโย นา หิ ส น สมาหิ สนสมีสู.
แปลง สิ เป็น อ	เอตตก + อ	อ นปุสเก.
ลบสรรหน้า แล้วเชื่อมกับ อ	เอตตก	สโร โลโป สเร.
สำเร็จรูปเป็น เอตตก แปลว่า มีประมาณเท่านั้น		

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สูตรตัทธิตในคัมภีร์ทั้งสองนั้นมีวิธีการที่ต่างกัน คือ ในคัมภีร์ลक्षณสูตร เกมที่จะแปลง เอตท (นั่น) เป็น เอต และ เป็น อิต ในเมื่อประกอบกับปรัตยยะที่เริ่มต้นด้วย รุ และ ฤ เช่น รุหิล เป็นต้น ส่วนในคัมภีร์นิรุตติที่ปนีจะแปลง เอต (นั่น) เป็น เอ ในเมื่อประกอบกับ ตตท ปัจจย แต่มีความหมายที่คล้ายกัน คือ เป็นการแปลงศัพท์ก่อนที่จะประกอบกับปัจจยตัทธิตกล่าวคือ ในคัมภีร์ลक्षณสูตร เกมที่จะแปลง เอตท (นั่น) เป็น เอต และ เป็น อิต และในคัมภีร์นิรุตติที่ปนีจะแปลง เอต (นั่น) เป็น เอ คู่ที่ 4 สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 35 แสดงสูตรตัทธิตที่มีวิธีการต่างกัน แต่มีความหมายคล้ายกัน คู่ที่ 4

คัมภีร์ลक्षณสูตร		คัมภีร์นิรุตติที่ปนี	
ลำดับ	สูตร	ลำดับ	สูตร
1301	เอตทะ. (ตัวแทนที่ของ เอตท คือ เอต และ อิต (ในเมื่อปรัตยยะที่เริ่มต้นด้วย รุ หรือ ฤ อยู่หลัง))	497	เอตสเสฏ ตตเก. (เมื่อมี ตตท ปัจจยอยู่เบื้องหลัง แปลง เอต ศัพท์ เป็น เอ)

สูตรตัทธิตในคัมภีร์ทั้งสองนั้นซึ่งมีวิธีการต่างกัน แต่มีความหมายคล้ายกัน รวมทั้งตัวอย่างที่ได้แสดงไว้แล้ว แสดงให้เห็นว่า ถึงแม้ว่าคัมภีร์ทั้งสองนั้นจะไม่ได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์ไวยากรณ์ สันสกฤตเดียวกัน ก็ปรากฏมีสูตรบางสูตรที่มีความหมายคล้าย ๆ กัน แต่กลับมีวิธีการที่ต่างออกไปตามหลักการของคัมภีร์นั้น ๆ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์สูตรตัทธิตที่มีวิธีการต่างกัน แต่มีความหมายคล้ายกันในคัมภีร์ทั้งสองนั้นโดยจัดเป็นคู่ได้ 4 คู่ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 36 แสดงสูตรตัทธิตที่มีวิธีการต่างกัน แต่มีความหมายคล้ายกันในคัมภีร์ลक्षณสูตร และคัมภีร์นิรุตติที่ปนี

คู่ที่	คัมภีร์ลक्षณสูตร		คัมภีร์นิรุตติที่ปนี	
	ลำดับ	สูตร	ลำดับ	สูตร
1	1254	ยตตเทเตภยะ ปริมาณ วตฺป. (วตฺป ปรัตยยะ ลงท้ายสรรพนามคือ ยท, ตท และ เอตท ในเมื่อกล่าวถึง ปริมาณ)	496	ยเตเตหิ ตตโก. (ตตท ปัจจย ลง(ในความหมายว่าสิ่งนั้น เป็นปริมาณของสิ่งนั้น) ท้าย ย, ต และ เอต ศัพท์)
2	1256	ทฺวิตรีภยา ตยสฺยชฺจา. (อยจ เป็นตัวแทนที่ของ ตย หลัง ทฺวิ	543	อยุภทฺวิตีหฺเส. (อย ปัจจย ลงในความหมายว่าส่วน

		(สอง) และ ตฤ (สาม))		(แห่งสิ่งนั้น) ท้าย อุภ, ทวี และ ตี ศัพท์)
3	1260	ติ วิเศษฐิติ. (ให้มีการลบพยางค์ ติ ของคำว่า วิเศษฐิติ (ยี่สิบ) เป็น ภา เมื่อมีการเพิ่ม ๆ เข้ามา)	509	ฏ สติสส ตีสส. (เมื่อมี ฏ ปัจจัยอยู่เบื้องหลัง ย่อมมีการ ลบ ติ แห่ง สติ)
4	1301	เอตทะ. (ตัวแทนที่ของ เอตท คือ เอต และ อิต (ในเมื่อปรตยยะที่เริ่มต้นด้วย ร หรือ ฤ อยู่หลัง))	497	เอตสเสฏฺ ตตเก. (เมื่อมี ตตก ปัจจัยอยู่เบื้องหลัง แปลง เอต ศัพท์ เป็น เอ)

จากการวิเคราะห์เนื้อหาสูตรตติของคัมภีร์ทั้งสอง ผู้วิจัยได้ข้อสรุปว่า เนื้อหาสูตรตติของคัมภีร์นิรุตติทีปนีซึ่งเป็นคัมภีร์อธิบายคัมภีร์ไวยากรณ์โมคคัลลานะและคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีซึ่งเป็นคัมภีร์อธิบายคัมภีร์ปาณินีสูตที่มีวิธีการที่เหมือนกันโดยจัดเป็นคู่ได้ 22 คู่ และมีสูตรที่มีวิธีการในการทำให้สำเร็จรูปตติที่ต่างกัน แต่มีความหมายที่คล้ายกันโดยจัดเป็นคู่ได้ 4 คู่ ส่วนสูตรตติอื่นๆ นอกจากนี้ในคัมภีร์ทั้งสองนั้นไม่สามารถนำมาวิเคราะห์เพื่อหาความเหมือนกันได้ เพราะคัมภีร์ทั้งสองนั้นเป็นคัมภีร์ที่ไม่ได้รับอิทธิพลโดยตรงจากคัมภีร์เดียวกัน กล่าวคือคัมภีร์นิรุตติทีปนีเป็นคัมภีร์อธิบายคัมภีร์ไวยากรณ์โมคคัลลานะซึ่งได้รับอิทธิพลในการแต่งโดยตรงจากคัมภีร์ไวยากรณ์ของจันทรโคมิน และได้รับอิทธิพลโดยอ้อมจากคัมภีร์ปาณินิ ต่างจากคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีที่ได้รับอิทธิพลในการแต่งจากคัมภีร์ปาณินิเป็นหลัก เมื่อสรุปภาพรวมแล้ว ผู้วิจัยจึงเห็นว่าในการแต่งคัมภีร์นิรุตติทีปนีซึ่งเป็นคัมภีร์อธิบายคัมภีร์โมคคัลลานะไวยากรณ์ก็อาจจะได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีอยู่บ้าง แต่มิได้รับอิทธิพลโดยตรง เพราะคัมภีร์นิรุตติทีปนีเป็นคัมภีร์ที่อธิบายคัมภีร์โมคคัลลานะไวยากรณ์ซึ่งได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์จันทรไวยากรณ์โดยตรง

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิเคราะห์สูตรตัดทอนในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีและคัมภีร์นิรุตติทีปนี เป็นการศึกษาเพื่อหาความเหมือนกันของรูปแบบการนำเสนอสูตรของสูตรตัดทอนในคัมภีร์ทั้งสองนั้นที่ไม่ได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์ไวยากรณ์เดียวกันในประเด็นต่างๆ เช่น โครงสร้างของสูตร การเขียนสูตร วิธีการของสูตรที่เหมือนกัน เป็นต้น ผลจากการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

คัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีเป็นคัมภีร์ที่แต่งขึ้นมาโดยใช้เป็นหลักสูตรแบบย่อความของหลักไวยากรณ์สันสกฤตเพื่อให้ผู้ศึกษาไวยากรณ์สันสกฤตเบื้องต้นได้ทำความเข้าใจง่ายขึ้น โดยผู้แต่งได้นำสูตรจากคัมภีร์ปาณินิมาประกอบในการอธิบายกฎเกณฑ์ทางไวยากรณ์สันสกฤตเพื่อให้เหมาะสมสำหรับผู้เริ่มศึกษาได้ทำความเข้าใจและไม่ให้เกิดความท้อแท้ในการศึกษาไวยากรณ์สันสกฤตในระดับที่สูงขึ้นไป คัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีเป็นคัมภีร์ที่ได้รับความนิยมในการศึกษาเพราะเป็นคัมภีร์ที่มีคำอธิบายความได้อย่างกระชับ ไม่สลับซับซ้อน มีลักษณะที่สละสลวย โดยการจัดเนื้อหาสาระของคัมภีร์ออกเป็นหมวดหมู่ไว้อย่างชัดเจน พร้อมทั้งอธิบายความเนื้อหาและวิธีการทำรูปคำต่างๆ ไว้อย่างละเอียด ส่วนคัมภีร์นิรุตติทีปนีเป็นคัมภีร์ที่แต่งขึ้นเพื่ออธิบายขยายความของคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์ที่ถูกแต่งไว้โดยย่อ แต่มีเนื้อหากว้างขวาง เพื่อให้ชาวพม่าที่มีความคุ้นเคยเป็นอย่างดีกับไวยากรณ์สายกัจจายนะได้ศึกษาเล่าเรียน จึงเป็นเหตุให้ผู้แต่งคัมภีร์นิรุตติทีปนีได้เปลี่ยนชื่อเรียกทางไวยากรณ์ของคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์ให้ตรงกับชื่อเรียกทางไวยากรณ์ของกัจจายนไวยากรณ์ปทรูปสิทธิปกรณ์ และสัททนีติปกรณ์

คัมภีร์ทั้งสองนี้เป็นคัมภีร์ไวยากรณ์ที่ไม่ได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์ไวยากรณ์เดียวกัน กล่าวคือ คัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีได้รับอิทธิพลในการแต่งจากคัมภีร์ไวยากรณ์ของปาณินิ ส่วนคัมภีร์นิรุตติทีปนีได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์ไวยากรณ์ของจันทรโคมิน คัมภีร์ทั้งสองนั้นมีเนื้อหาสาระของคัมภีร์ที่แตกต่างกันเป็นส่วนใหญ่ แต่เนื่องจากคัมภีร์ทั้งสองนั้นก็เป็นคัมภีร์ไวยากรณ์เหมือนกัน ดังนั้น คัมภีร์ทั้งสองจึงมีความเหมือนกันในรูปแบบที่เป็นคัมภีร์ไวยากรณ์ กล่าวคือมีรูปแบบในการนำเสนอสูตรที่สั้น กะทัดรัด ซึ่งเป็นไปตามลักษณะของการแต่งสูตรที่เหมือนกัน แต่เนื้อหาสาระภายในสูตรจะมีความแตกต่างกันออกไปตามคัมภีร์นั้นๆ

โครงสร้างสูตรหรือโครงสร้างเนื้อหาตัดทอนในคัมภีร์ทั้งสองนั้น มีความเหมือนกันคือ โครงสร้างสูตรแต่ละสูตรในคัมภีร์ทั้งสองนั้นจะมีโครงสร้างของประโยคปรากฏไม่ครบเหมือนกับประโยคสันสกฤตและบาลีทั่วไป เพราะท่านเขียนย่อไว้ตามหลักของการเขียนสูตรทั้ง 6 อย่างคือ (1) มีอักษรน้อย (2) ไม่ให้เกิดความสงสัย (3) มีเนื้อหาที่เป็นสาระ (4) มีนัยอันลึกซึ้ง (5) ไม่มีโทษ และ

(6) มีเหตุเป็นจริง แต่จะมีการขยายความไว้ในอดีต คือคำอธิบายของสูตร ซึ่งมีหลักเกณฑ์ในการแต่งอยู่ 6 อย่าง คือ (1) อธิบายความสัมพันธ์กับสูตรอื่น (2) แยกบทในสูตร (3) แสดงเนื้อหาของบทในสูตร (4) วิเคราะห์บทในสูตร (5) ตั้งคำถาม และ (6) ตอบคำถาม ส่วนโครงสร้างเนื้อหาจัดไว้เป็นแบบเดียวกัน กล่าวคือในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีจัดตามลำดับชื่อดีทิตและในคัมภีร์นिरुตติที่ปนีจัดตามกลุ่มดีทิต

การเขียนสูตรดีทิตในคัมภีร์ทั้งสองนั้น มีความเหมือนกันคือ จะเขียนสูตรตามลักษณะดังกล่าวแล้วซึ่งนักไวยากรณ์ทั่วไปใช้กันกล่าวคือ เขียนสูตรให้อยู่ในรูปที่สั้น รวบรัด แต่ได้ใจความ ทำให้สามารถท่องจำเพื่อนำไปใช้ได้ง่าย และสูตรของคัมภีร์ทั้งสองนั้นมีตั้งแต่ 1 คำขึ้นไป สูตรที่มี 1 คำในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที เช่น สูตรว่า ตริติ. (ฐกฺ ปรตฺตยเย) ลงในความหมายว่าย่อมนข้าม เป็นต้น และ สูตรที่มี 1 คำในคัมภีร์นिरुตติที่ปนี เช่น มชฺฌเ. (อา เอ และ โอ เป็นวรุทธิของ อ อิ และ อุ วรรณะ ซึ่งเป็นไป)ในท่ามกลาง) เป็นต้น

ประเภทของสูตรดีทิตในคัมภีร์ทั้งสองนี้ มีทั้งความต่างกันและความเหมือนกัน ความต่างกันคือ สูตรดีทิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีใช้ประเภทของสูตรทั้งหมด 5 ประเภท คือ สัญญาสูตร วิสฺฐิตสูตร นิยมสูตร อติเทศสูตร และอธิการสูตร รวมทั้งยังมีบางสูตรมีประเภทของสูตรถึง 2 ประเภท เช่น บางสูตรเป็นทั้งอธิการสูตรและวิสฺฐิตสูตร หรือบางสูตรเป็นทั้งสัญญาสูตรและอธิการสูตร แต่สูตรดีทิตในคัมภีร์นिरुตติที่ปนีใช้ประเภทของสูตรทั้งหมด 4 ประเภท คือ ปริภาษาสูตร วิสฺฐิตสูตร นิยมสูตร และอติเทศสูตร และไม่ปรากฏว่าสูตรดีทิตในคัมภีร์นिरุตติที่ปนีจะมีประเภทของสูตรถึง 2 ประเภทในสูตรเดียวกันเหมือนสูตรดีทิตในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที ส่วนความเหมือนกันคือ สูตรดีทิตในคัมภีร์ทั้งสองนั้นโดยส่วนมากแล้วจะเป็นวิสฺฐิตสูตร คือสูตรสำหรับประกอบรูปศัพท์หรือสูตรที่แสดงถึงวิธีการเฉพาะเรื่อง เฉพาะกรณี เฉพาะกลุ่ม และเฉพาะศัพท์ อันเป็นวิธีในการทำให้สำเร็จรูปของศัพท์ต่างๆ เป็นหลัก เพราะกล่าวถึงวิธีการในการลง ปรตฺตยเยหรือปัจจยัตติต ซึ่งถือว่าเป็นวิธีทำให้สำเร็จรูปของดีทิต

เนื้อหาสูตรดีทิตของคัมภีร์ทั้งสองนั้นมีสูตรที่มีวิธีการที่เหมือนกันโดยจัดเป็นคู่ได้ 22 คู่ ดังนี้ คู่ที่ 1 ได้แก่ อต อภิย. (ลขุ. 1087) และ อา นิ. (นิ. 438) คู่ที่ 2 ได้แก่ ขนปทศพทาท กษตฺริยาทถ. (ลขุ. 1102) และ ขนปทนามสมา ขนขตฺติยา รณเณ จ โณ. (นิ. 442) คู่ที่ 3 ได้แก่ กุรฺณาภิโย ญฺยะ. (ลขุ. 1106) และ ญฺย กุรฺสึวึหิ. (นิ. 443) คู่ที่ 4 ได้แก่ เตน รกตฺ รากาต. (ลขุ. 1111) และ ณ รากา เตน รตตฺ. (นิ. 444) คู่ที่ 5 ได้แก่ นกษตฺเร ยุคตะ กาละ. (ลขุ. 1112) และ นกษตฺเตนินฺทุยุดเตน กาละ. (นิ. 445) คู่ที่ 6 ได้แก่ สา'สฺย เทวตา. (ลขุ. 1120) และ สาสฺส เทวตา ปุณฺณมาสี. (นิ. 446) คู่ที่ 7 ได้แก่ ตทธีเต ตทเวท. (ลขุ. 1134) และ ตมธีเต ตฺ ขานาติ กณิกา จ. (นิ. 447) คู่ที่ 8 ได้แก่ ตทสมินฺนสตีติ เทเส ตนฺนามินฺน. (ลขุ. 1137) และ ตสฺส วิสเย เทเส. (นิ. 448) คู่ที่ 9 ได้แก่ เตน นินฺรวุตฺตม. (ลขุ. 1138) และ เตน นินฺพพตฺเต. (นิ. 451) คู่ที่ 10 ได้แก่ ตสฺย นินฺวาสะ. (ลขุ. 1139) และ

นิวาเส ตนนาเม. (นิ. 449) คู่ที่ 11 ได้แก่ อปุรภาวศจ. (ลข. 1140) และ อนุภเว. (นิ. 450) คู่ที่ 12 ได้แก่ ตตร ภาวะ. (ลข. 1177) และ ตตร ภเว. (นิ. 453) คู่ที่ 13 ได้แก่ อุกวาทิกโย ยต. (ลข. 1224) และ ควาที่หิ โย. (นิ. 470) คู่ที่ 14 ได้แก่ ตทสย สำชาติ ตารกาทิกโย อิตจ. (ลข. 1252) และ สณชชตา ตารกาทิวิตโต. (นิ. 547) คู่ที่ 15 ได้แก่ อุกาทาทโต นิตยม. (ลข. 1257) และ อยูกทิวิตหิเส. (นิ. 543) คู่ที่ 16 ได้แก่ ทเวสตียะ. (ลข. 1262) และ ทิวิต จตุหิ ตียตถา. (นิ. 505) คู่ที่ 17 ได้แก่ ตทสยาสตยสมินนินิตติ มตฺป. (ลข. 1268) และ ตเมตถสสตีติ มนตฺ. (นิ. 472) คู่ที่ 18 ได้แก่ โลมาทิปามาทิจฉาทิกโยะ ศเนลจะ. (ลข. 1272) และ ปิจฉาทิตฺวิโล. (นิ. 483) คู่ที่ 19 ได้แก่ อสมายาเมธาสรโซ วินิยะ. (ลข. 1281) และ มายาเมธาหิ วี. (นิ. 485) คู่ที่ 20 ได้แก่ ปุรการวเน ถาล. (ลข. 1302) และ สพพาทิหิ ปกาเร ถา. (นิ. 520) คู่ที่ 21 ได้แก่ วินมฺโตรลฺก. (ลข. 1317) และ โลโป วิมนตฺวนตฺน. (นิ. 555) และคู่ที่ 22 ได้แก่ อชฺญาเต. (ลข. 1322) และ นินทาณญาตปปฏิภาค-รสสทยาสณญาสุ โภ. (นิ. 548)

ส่วนสูตรตํหิตของคัมภีร์ทั้งสองนั้นที่มีวิธีการที่ต่างกัน แต่มีความหมายคล้ายกันสามารถสรุปเป็นคู่ได้ 4 คู่ ดังนี้ คู่ที่ 1 ยตตเทเตภยะ ปริมาเณ วตฺป. (ลข. 1254) และ ยเตเตหิ ตตฺโภ. (นิ. 496) คู่ที่ 2 ได้แก่ ทิวิตฺริภยา ตยสยายชฺจา. (ลข. 1256) คู่ที่ 3 ได้แก่ ตี วิศเตรชิตติ. (ลข. 1260) และ ฐ สตีสส ติสส. (นิ. 509) และคู่ที่ 4 ได้แก่ เอตทะ. (ลข. 1301) และ เอตสเสฏฺ ทตเก. (นิ. 497)

ส่วนสูตรตํหิตอื่นๆ ในคัมภีร์ทั้งสองนั้นเป็นสูตรที่ไม่สามารถนำมาวิเคราะห์เพื่อหาความเหมือนหรือความคล้ายกันได้ เพราะคัมภีร์ทั้งสองนั้นไม่ได้รับอิทธิพลโดยตรงจากคัมภีร์ไวยากรณ์สายเดียวกัน กล่าวคือคัมภีร์นirutติที่ปนีเป็นคัมภีร์อธิบายคัมภีร์โมคคัลลสถานไวยากรณ์ซึ่งได้รับอิทธิพลโดยตรงจากคัมภีร์ไวยากรณ์ของจันทรโคมิน ส่วนคัมภีร์ลขุสิทธานตเกามุทีได้รับอิทธิพลโดยตรงจากคัมภีร์ไวยากรณ์ของปาณินิ ดังนั้น คัมภีร์ทั้งสองนั้นจึงมีความแตกต่างกันซึ่งยากที่จะนำมาเทียบกันได้ แต่เนื่องจากมีความเหมือนกันในรูปแบบวิธีการนำเสนอสูตร ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ในการแต่งคัมภีร์โมคคัลลสถานไวยากรณ์ก็อาจจะได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์ไวยากรณ์ของปาณินิอยู่บ้าง แต่ไม่ได้รับอิทธิพลโดยตรง เพราะเหตุนี้ วิธีการนำเสนอสูตรโดยเฉพาะสูตรตํหิตของทั้งสองคัมภีร์นั้นจึงมีความเหมือนหรือความคล้ายกันอยู่บ้างในบางสูตร

5.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการนำเสนอสูตรตํหิตในคัมภีร์ลขุสิทธานตเกามุทีและคัมภีร์นirutติที่ปนีในเชิงลึก การวิจัยนี้เป็นเหตุให้ผู้วิจัยมีความเข้าใจยิ่งขึ้นในรูปแบบของสูตรในคัมภีร์ทั้งสอง นอกจากนี้แล้วยังสามารถทำให้เกิดความเข้าใจในรูปแบบการนำเสนอสูตรของคัมภีร์ไวยากรณ์อื่นๆ ในสายสันสกฤตและบาลี ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้เกิดความเข้าใจในรูปแบบของสูตรสำหรับผู้สนใจในภาษาทั้งสองนั้นยิ่งขึ้น นอกจากการวิจัยนี้ ผู้วิจัย

เห็นว่า ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นอื่นๆ อีก เช่น การศึกษาวิเคราะห์การสร้างคำตัดทิต
ในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีกับคัมภีร์นิรุตติทีปนี การศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยตัดทิตในคัมภีร์ลขุสัทธานต-
เกมุทีกับคัมภีร์นิรุตติทีปนี เป็นต้น

รายการอ้างอิง

- Agrawala, V.S. *India as Known to Pāṇini: A Study of the Cultural Material in the Aṣṭādhyāyī*. University of Lucknow, 1953.
- Anomadārshi Barua (Bhikkhu). *Introduction to Pali*. Varanasi: Pracya Bharati Prakasan, 1965.
- Aung, Pa Pa. "A Study of Engraved Buddhist Texts by Ledi Sayadaw." *Yangon University of Distance Education Research Journal* 4, no. 1 (2013): 53-59.
- Ballantyne, James R. *The Laghukaumudī : A Sanskrit Grammar by Varadaraja*. Benares: Orphan School Press, 1849.
- Barnerji, S.C. *An Introduction to Pali Literature*. Calcutta: Punthi Pustak, 1964.
- Berriedale, A. Keith. *A History of Sanskrit Literature*. Oxford: Oxford University Press, 1956.
- Bode, M.H. *The Pali Literature of Burma*. London: The Royal Asiatic Society, 1909.
- Burrow, T. *The Sanskrit Language*. New Delhi: Motilal Banarsidass, 2001.
- Edgerton, Franklin. "The Prakrit Underlying Buddhistic Hybrid Sanskrit." *Bulletin of the School of Oriental Studies* 8 (1935-37): 502-16.
- Geiger, W. *Pali Literature and Language*. New Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers, 1996.
- Gombrich, F. Richard. *Theravada Buddhism*. 2 ed. London: the Taylor & Francis e-Library, 2006.
- Horowitz, E. *A Short History of Indian Literature*. London: T. Fisher unwin adelphi terrace, 1907.
- Joshi, Dr. Mahadev N., and Dr. Veneemadhava Shastri. *New Sanskrit Grammar & Composition*. Varanasi: Chaukhambha Prakashan, 2011.
- Kapiladeva, Dvivedī. *Aśvaghōṣa and His Times*. New Delhi: Intellectual Publishing House, 1983.
- _____. *Laghusiddhāntakaumudī*. Varanasi 1983.
- Macdonell, A. A. *A History of Sanskrit Literature*. New Delhi: Munshiram, 1972.
- Malai, Phramaha Thiab. "Kaccayana-Vyakarana : A Critical Study." University of Pune, 1997.
- Malalasekera, G.P. *Dictionary of Pali Proper Names*. London: The Pali Text Society, 1974.
- _____. *The Pali Literature of Ceylon*. Colombo: M.D. Gunasena, 1958.
- Rens, Bod. *A New History of the Humanities: The Search for Principles and Patterns from Antiquity to the Present*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- Singh, Upinder. *A History of Ancient and Early Medieval India : From the Stone Age to the 12th Century*. New Delhi: Pearson Education India, 2008.
- Tun Myint, U (Dagon). "Biography of Ledi Sayadaw." In *Myanmar Encyclopedia*. Yangon: Sarpay Beikman, 1972.
- Winternitz, M. *History of Indian Literature*. New Delhi: Motilal Banarsidass, 1985.
- กัจจายนเถระ. พระคัมภีร์กัจจายนมูล. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535.
- จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา. "การเข้ามาของภาษาบาลีและสันสกฤตในประเทศไทย." ใน การสัมมนา

เรื่องอิทธิพลของภาษาบาลีและสันสกฤตที่มีต่อภาษาไทย. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่:
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2522.

จำลอง สารพัดนึก. ประวัติวรรณคดีสันสกฤต. Vol. เล่มที่ 1, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2546.

ธีรยุทธ สุนทรธา. "การสร้างนามศัพท์และสมาสในเรื่องนโลปาขยาน.", จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.

บำรุง ชำนาญเรือ. "การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องกิตกในคัมภีร์สหพันธิปกรณ์.", จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

ปตัณฺยชลิ. วายากรณมหาภายะ. ปุณา: โรงพิมพ์ภัณฑาคาร์ อินสทิทุต, 1984.

ประโชค ชัยสุวรรณ. "การศึกษาเรื่องตฤติในคัมภีร์รูปสหิปกรณ์.", จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

ปรีชา ทิชนพงศ์. บาลี-สันสกฤตที่เกี่ยวกับภาษาไทย. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, 2534.

ปัญญาสามิเถระ. สาสนวังสัปปทีปิกา. มณฑลเลย: โรงพิมพ์โภควดี, 2467.

พระเจ้ามหาสิริเชยสุ. ประวัติพระไตรปิฎก. ย่างกุ้ง: โรงพิมพ์หังสาวดี, 2502.

พระเทพเมธาจารย์ (เจ้า จิตตปัญญา). แบบเรียนวรรณคดีบาลี ประเภทคัมภีร์ไวยากรณ์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
ประยูรวงศ์, 2504.

_____. ตำราเรียนไวยากรณ์กัจจายนสนธิ. ธนบุรี: โรงพิมพ์ประยูรวงศ์, 2506.

พระโมคคัลลานะ. อภิธานปทีปิกา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2535.

พระคันธสารากิจวงศ์. ปทรูปสหิทธิมัญจรี: คัมภีร์อธิบายปทรูปสหิทธิ. Vol. เล่ม 1, กรุงเทพฯ: หจก.ไทยรายวันการ
พิมพ์, 2547.

พระญาณธชเถระ. นิรุติทีปนี. กรุงเทพฯ: หจก.ไทยรายวันการพิมพ์, 2548.

พระภัททนต์ธัมมเสนาปติ. การิกา. ย่างกุ้ง: ม.ป.ท., 2526.

พระมหาโกมล แก้วดิ่ง. "การศึกษาเปรียบเทียบค่านามในคัมภีร์ปทรูปสหิทธิและลลูลิทธานตเกมูที",
มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2548.

พระมหาชิต ฐานชิตโต. "คัมภีร์ลลูลิทธานตเกมูที: ปวิวรรต แปลความและการศึกษาวิเคราะห์". นครปฐม: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส, 2560.

พระมหานิพนธ์ ประสานดี. "อิทธิพลของคัมภีร์กาดันตระที่มีต่อคัมภีร์ไวยากรณ์บาลี.", มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2548.

พระมหาवासนา กลยาโณ (เถื่อนแก้ว). "การศึกษาเรื่องการกในคัมภีร์โมคคัลลานไวยากรณ์.", มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550.

พระวชิรพุทธเถระ. นยาสปกรณ์. ลำปาง: วัดท่ามะโอ, 2522.

พระวิชิตาวิ. กัจจายนวินณนา: คัมภีร์อธิบายสูตรกัจจายนไวยากรณ์. กรุงเทพฯ: หจก.ไทยรายวันการพิมพ์, 2546.

พระอัศวังสะ. สัททนีติปกรณ์ ธาตุมาลา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มูลนิธิภูมิพลโลกิคุ, 2523.

_____. สัททนีติปกรณ์ สุตตมาลา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มูลนิธิภูมิพลโลกิคุ, 2522.

พัฒน์ เพ็งผลา. บาลีสันสกฤตในภาษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2533.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สุตตนต์ปิฎก ทีฆนิกายะ สี่ลูกขนควคคปาลี. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2500.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. เทียวเมืองพม่า. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2489.

สมภพ สงวนพานิช. คัมภีร์นिरูตติที่ปนี. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ม.ป.ป.

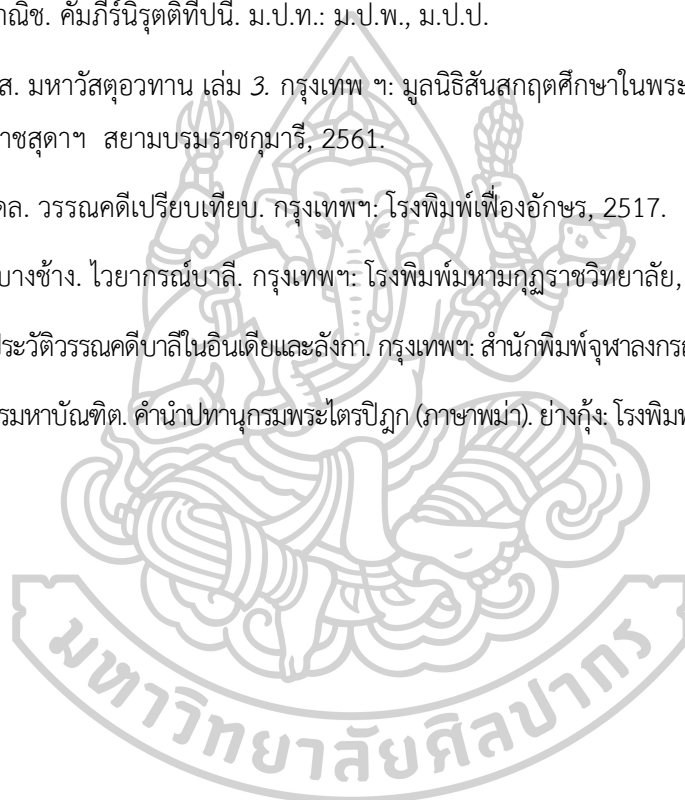
สำเนียง เลื่อมใส. มหาวีสตอวทาน เล่ม 3. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสันสกฤตศึกษาในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2561.

สิทธิ พิณจวตล. วรรณคดีเปรียบเทียบ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เฟื่องอักษร, 2517.

สุภาพรรณ ณ บางช้าง. ไวยากรณ์บาลี. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2534.

_____. ประวัติวรรณคดีบาลีในอินเดียและลังกา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2526.

อุ ญาณุตตร อัครมหาบัณฑิต. คำนำปทานุกรมพระไตรปิฎก (ภาษาพม่า). ย่างกุ้ง: โรงพิมพ์พุทธศาสนสภา, 2507.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ตัดทิตปกรณ์ในคัมภีร์ลขุสัทธานตแกมูที

ตทิตตาะ |

1067. สมรณานำ ปรมมาทวา | 4 | 1 | 82 |
อิมธิกรียเต | ปราคทิต อิติ ยาวต |
1068. อศวปตยาทีภยศจ | 4 | 1 | 84 |
เอภโย'ณ สยต ปราคทิตยตีเยชวรเลขุ |
1069. ตทิตเตชวจามาเทะ | 7 | 2 | 117 |
ญิติ ญิติ จ ตทิตเต ปเร'จามาเทรโจ วฤทธีะ สยต | อศวปเตรปตยาที | อาศวปตม | คาณปตม |
1070. ทิตยาทีตยาทีตยปตยตตรปทานญยะ | 4 | 1 | 85 |
ปราคทิตยตีเยชวรเลขุ | ทิตเตรปตย'ไทตยะ | อทิตเรทิตยสย วา อาทิตยะ | ปราชาปตยะ |
1071. เทวาทยญญา | ไทวยม | ไทวม |
1072. พหิษชฐิลโโป ยญ จ | พาทยะ | อิกก จ |
1073. กิติ จ | 7 | 2 | 118 |
อจามาเทรโจ วฤทธีะ สยต | พาทีกะ |
1074. โครชาทีปรงเค ยต | โครปตยาที | ควยม |
1075. อุตสาหิภโย'ณ | 4 | 1 | 86 |
โอตสะ | อิตยปตยาทีวิการานตารถะ ปตยยะ |
1076. สตรี'ปัสายำ นณสนญา ฆวนาต | 4 | 1 | 87 |
ธานยานำ ฆวน อิตยตะ ปราคเรชวากยาเมเตา สตะ | สต'ไรณะ | เปางสนะ |
1077. ตสยาปตยม | 4 | 1 | 92 |
ษาชฐยุนตาด กฤตส์ระะ สมรณาทปตเย'รเถ อุกตา วภษยมาณาศจ ปตยยา วา สยยะ |
1078. โอรุคณะ | 6 | 4 | 146 |
อูวรรณตสย ภสย คุณสตาทิตเต | อู'ป'โครปตยเมापควะ | อาศวปตะ | ไทตยะ | เอาตสะ |
สต'ไรณะ | เปางสนะ |
1079. อปตย' เปาตรปฤติ โคตรม | 4 | 1 | 162 |
อปตยตเวน วิวกษิต' เปาตราที โคตรส'ญญ สยต |

1080. เอโก โคตเร | 4 | 1 | 93 |
 ปรตยยะ สยาต | อุปโคโรโคตราปตยเมापควะ |
1081. ครคาทิกโย ยณ | 4 | 1 | 105 |
 โคตราปตเย | ครคสย โคตราปตย คารุคยะ | วาตสยะ |
1082. ยณโณศจ | 2 | 4 | 64 |
 โคตเร หยถณนตมณนตํ จ ตทวยวโยเรตโยรลุก ตตฤฤเต พหุตเว น ตุ สตรียาม | ครคาะ |
 วตสาะ |
1083. ชีวติ ตุ วิศเย युवा | 4 | 1 | 163 |
 วิศเย ปิตราเทา ชีวติ เปตราเทรยทปตยํ จตฺรธาที ตทยุวสํชญเมว สยาต |
1084. โคตราทญนยสตรียาม | 4 | 1 | 94 |
 ญนปตเย โคตรปรตยยานตาเทว ปรตยยะ สยาต สตรียา ตุ น युวสํชญา |
1085. ยณโณศจ | 4 | 1 | 101 |
 โคตเร เยา ยณเญา ตทนตาต ผก |
1086. อายเนนียยะ ผตขจจฉำ ปรตยยาทีนาม | 7 | 1 | 2 |
 ปรตยยาเทะ ผสย อายน ฒสโยย ชสย อิน ฉสย อีย ฆสย อีย เอเต สยะ | ครคสย युवाปตยํ
 คารุคยayne | ทากษayne |
1087. อต อิล | 4 | 1 | 95 |
 อปตเย'รเถ | ทากษิ |
1088. พาทวาทิกยศจ | 4 | 1 | 96 |
 พาทวิ | เอาทโลมิ | อากฤตคิโณ'ยม |
1089. อนฤษยานนตฺรเย วิทาทีโย'ณ | 4 | 1 | 104 |
 เย ตวตฺรานฤษยสเตโกโย'นยตฺร ตุ โคตเร | วิทสย โคตฺร โวทะ | ไวเทา | วิทา | ปุตฺรสยาปตยํ
 เปตฺระ | เปตฺเร | เปตฺระ | เอว เทาหิตฺราทยะ |
1090. ศิวาทิกโย'ณ | 4 | 1 | 112 |
 อปตเย | ไศวะ | คางคะ |
1091. ฤษยนธกวฤษณิกฺรูกยศจ | 4 | 1 | 114 |
 ฤษิกยะ | วาสิษฺฐะ | ไศวามิตฺระ | อนธเกภยะ | ศวาผลกะ | วฤษณิกยะ | วาสุเทวะ | กฺรูกยะ |
 นากุละ | สาทเทวะ |
1092. มาตฺรุต สํชยาสํภทฺรปุรวายะ | 4 | 1 | 115 |
 สํชยาทีปุรวสย มาตฤศพทสย อุทาเทศะ สยาทณ ปรตยยศจ | ทไวมาตฺระ | ชานมาตฺระ |
 สํมาตฺระ | ภาทฺรมาตฺระ |

1093. สตรีภโย ฅก | 4 | 1 | 120 |
 สตรีปรตยยานเตภโย ฅก | ไวนเตยะ |
1094. กนยายะ กนิน จ | 4 | 1 | 116 |
 จาทณ | กานโน วุยาสะ กรณศจ |
1095. ราชศุวศุราทยต | 4 | 1 | 137 |
1096. ราชุญ ชาดาเวว |
1097. เย จาภาวกรมโณะ | 6 | 4 | 168 |
 ยาเทท ตพิเต'นุ ปรกฤตยา สยานน ตู ภาวกรมโณะ | ราชนยะ | ชาดาเวเวตี กิม |
1098. อน | 6 | 4 | 167 |
 อน ปรกฤตยาณิ ปเร | ราชนยะ | ศวศุรยะ |
1099. กษตรทษะ | 4 | 1 | 138 |
 กษตรริยะ | ชาดาวิตเยว | กษตรรินยะ |
1100. เรวตยาทิภยษฐก | 4 | 1 | 146 |
1101. ฐสเยกะ | 7 | 3 | 50 |
 องคต ปรสย ฐสเยกาเทศะ | ไรวตีกะ |
1102. ชนปทศพทาท กษตริยาทณ | 4 | 1 | 168 |
 ชนปทกษตริยวาจกัจจพทาทณปตเย | ปาณจาละ |
1103. กษตริยสมานศพทาทชนปทาท ตสย ราชนยะปตยวต | ปณจาลานำ ราชา ปาณจาละ |
1104. บุโรธ | เปารวะ |
1105. ปาณโฑรทยณ | ปาณทยะ |
1106. กุรณาทิภโย ญยะ | 4 | 1 | 172 |
 เการวยะ | ไนษธยะ |
1107. เต ตทราชา | 4 | 1 | 174 |
 อญาทยสตทราชาสส์ชญาะ สยะ |
1108. ตทราชาสย พหุช เตโนวาสตริยาม | 2 | 4 | 62 |
 พหุชวรเษุ ตทราชาสย ลุก ตตฤเต พหุเตเว น ตู สตริยาม | ปณจาลา | อิตยาทิ |
1109. กมโพชาลลุก | 4 | 1 | 175 |
 อสมาท ตทราชาสย ลุก | กมโพชะ | กมโพเชา |
1110. กมโพชาทิภย อิติ วกตวยม | โจละ | ศกะ | เกรละ | ยวนะ |
 | อิตยปตยาริการะ |
1111. เตน รกต์ ราคาต | 4 | 2 | 1 |

- อดณ สยาด | กษาเยณ รกต์ วสตร์ กษายม |
 1112. นกษตเรณ ยุกตะ กาละ | 4 | 2 | 3 |
 อดณ สยาด |
 1113. ติชยปุชยโยรณกษตรานิ ปโลป อิติ วาจยม | ปุชเยณ ยุกต์ เปาษมหะ |
 1114. ลุพิเศเช | 4 | 2 | 4 |
 ปุรเวณ วิหิตสย ลุป ษษฐิณฑาทมกสย กาลสยาวนตริเศศเจนน คมยเต | อหย ปุชยะ |
 1115. ทฤษฏี สาม | 4 | 2 | 7 |
 เตเนตเยว | วสิษฐเณ ทฤษฏี วสิษฐี สาม |
 1116. วามเทวาทุชชเยา | 4 | 2 | 9 |
 วามเทเวณ ทฤษฏี สาม วามเทวยม |
 1117. ปริวฤโต รณะ | 4 | 2 | 10 |
 อสมินนรเณ ปรัตโย ภาติ | วสตรเณ ปริวฤโต วสตรโร รณะ |
 1118. ตตโรทฤตมมตรภยะ | 4 | 2 | 14 |
 ศราว อุทฤตตะ ศาราว โอทนะ |
 1119. สัสกฤต ภักษะ | 4 | 2 | 16 |
 สปตมยนตาทณ สยาด สัสกฤเต'รเณ ยต สัสกฤต ภักษาศเจต เต สยะ | ภาษษฏเรษุ สัสกฤตา
 ภาษษฏรา ภักษะ |
 1120. สา'สย เทวตา | 4 | 2 | 24 |
 อินุโร เทวตา'สยติ โอนุโร หิระ | ปาศุปตม | พารหสปตยม |
 1121. ศุกราทมน | 4 | 2 | 26 |
 ศุกรियม |
 1122. โสมาฏญญณ | 4 | 2 | 30 |
 เสามยม |
 1123. วายวฤตูปิตรุชโส ยต | 4 | 2 | 31 |
 วายวยม | ฤตวยม |
 1124. รัง ฤตะ | 7 | 4 | 27 |
 อฤททยกาเร'สาร์วธาตูกะ ยกาเร จเวา จ ปเร ฤโต รังาทะ | ยสเยติ จ | ปิตрым | อุษสม |
 1125. ปิตถวยมาตุลมาตามหิตามหะ | 4 | 2 | 36 |
 เอต นิปาดยเนต | ปิตรุภราตา ปิตถวยะ | มาตุรภราตา มาตุละ | มาตุะ ปิตา มาตามหะ |
 ปิตุะ ปิตา ปิตามหะ |
 1126. ตสย สมุหะ | 4 | 2 | 37 |

- กากาน้ำ สมุหะ กากม |
1127. ภิกษาทิภโย'ณ | 4 | 2 | 38 |
 ไภกษม | ครภินีน้า สมุโห คารภินม | อิห ภสยาแฒ ตทธิต อิติ บัวทภาว กฤเต |
1128. อีนณนปตเย | 6 | 4 | 164 |
 อนปตยารเถ'ณิ อีน ปรกฤตยา | เตน นสททธิต อิติ ฎิลโป จ | ยวตีน้า สมุโห เยาวตม |
1129. ครามชนพนรุษยสตุล | 4 | 2 | 43 |
 ตลนต สตุรียม | ครามตา | ชนตา | พนรุตตา |
1130. คชสหายาภย้า เจติ วฤตวยม | คชตา | สหายตา |
1131. อหระ ชะ กุรเตา | อหีนะ |
1132. อจิตตหสติเรโนษฐก | 4 | 2 | 47 |
1133. อีสสุกานตาด กะ | 7 | 3 | 51 |
 อีสสุกุกตานตาด ปรสย ฐสย กะ | สากตุกม | หาสติกม | ไธนุกม |
1134. ตทธีเต ตทเวท | 4 | 2 | 59 |
1135. น ยวากย้า ปทานตาทย้า ปุรวา ตู ตาทย้าไมจ | 7 | 3 | 3 |
 ปทานตาทย้า ยการวการาทย้า ปรสย น วฤทธีระ กิตู ตาทย้า ปุรวา คุรมาเทตาวาคเมา สตะ |
 วยากรณมธีเต เวท วา ไวยากรณะ |
1136. คุรมาทิภโย วุน | 4 | 2 | 61 |
 คุรมกะ | ปทกะ | ศิกษกะ | มีม้าสกะ |
1137. ตทสมินนสตีติ เทเศ ตนนามินน | 4 | 2 | 67 |
 อุกุมพราะ สนตยสมิน เทเศ เอาทุมพโร เทเศ |
1138. เตน นีรวฤตตม | 4 | 2 | 68 |
 คุคามเพน นีรวฤตตนา นครี เกาศามพี |
1139. ตสย นีवासะ | 4 | 2 | 69 |
 ศีวิน้า นีวาโส เทเศ ไศวะ |
1140. อทุรภาวศจ | 4 | 2 | 70 |
 วิทิสายา อทุรภาว ไวิทิสม |
1141. ชนปเท ลุปะ | 1 | 2 | 51 |
 ชนปเท วาจเย จาตุรรธิกสย ลุปะ |
1142. ลุปี ยุกตวหยกตีวจเน | 1 | 2 | 51 |
 ลุปี สติ ปรกฤตวลิงควจเน สตะ | ปญจาลาน้า นีวาโส ชนปทะ ปญจาลาละ | คุรวะ | อังคาะ |
 วงคาะ | กลิงคาะ |

1143. วรรณทิภยศจ | 4 | 2 | 82 |
 อชนปหารถ อารมภะ | วรรณานามทุรภวํ นครี วรรณะ |
1144. กุมุทนต์เวตเสภโย ทมตูป | 4 | 2 | 87 |
1145. ภกยะ | 7 | 2 | 10 |
 ภกยนตานิโตรมสย วะ | กุมุทวาน | นทวาน |
1146. มาทูปธายาศจ มโตวา'ยวาทิภยะ | 7 | 2 | 9 |
 มวรรณาวรรณานตานิโตรมสย วะ | เวตสุวาน |
1147. นทศาทาทททวลจ | 4 | 2 | 88 |
 นทวละ |
1148. ศิขายา วลจ | 4 | 2 | 79 |
 ศิขวละ |
 | อิติ จาตุรรฤทิกะ |
1149. เศษะ | 4 | 2 | 92 |
 อปตยาทิจตุรฤยณตาทนโย'ระ ฉะษสตุตราณาทยะ สยยะ | จกษุษา คฤหยเต จากศุษํ รูปม |
 ศรวาณะ ศพทะ | เออปนิษทะ ปุรุษะ | ทฤษที ปิษฎา ทารษทาทะ สกตวะ | จตุรภีรหยเต จาตุร
 ศกฏม | จาตุรทศยา ทฤศยเต จาตุรทศ รกษะ | ตสย วิการ อิตยตะ ปราง ศะษาธิการะ |
1150. ราชฎรารวารปาราทมเขา | 4 | 2 | 93 |
 ราชฎเร ชาตาทิ ราชฎริยะ | อวารปาริณะ |
1151. อวารปาราทวิคฤทิตาทปี วิปริตัจเจติ วกตวยม | อวาริณะ | ปาริณะ | ปาราวาริณะ | อิห
 ปรกฤติวิเศษาททมาทษฎฎฎณตอ อจยนเต เตษํ ชาตาทโย'รฤวิเศษะ สมรฤวิกฤตยศจ
 วกษปนเต |
1152. คุรามาทยชญา | 4 | 2 | 94 |
 คุรามยะ | คุรามิณะ |
1153. นทยาทิภโย ตมก | 4 | 2 | 97 |
 นาเทยม | มาเหมม | วารานเสยม |
1154. ทกษิณาปศจาทปุรสตยก | 4 | 2 | 97 |
 ทากษิณัตยะ | ปาศจาทตยะ | เปารสตยะ |
1155. ทยูปราคปาคุทกปรตีโจ ยต | 4 | 2 | 101 |
 ทิวยม | ปราชยม | อปราชยม | อูทิจยม | ปรตีจยม |
1156. อวยยาด ตยป | 4 | 2 | 104 |
 อเมทกวัตสิตเรภย เอว | อมาตยะ | อิหตยะ | กวัตยะ | ตตสตยะ | ตตรตยะ |

1157. ตยพเนรฐเว | นิตยะ |
1158. วุฑฐิรยสยาจามาทีสทธวฤทธร | 1 | 1 | 73 |
ยสย สมุทหายสยาจำ มธเย อาทิวฤทธิสทธวฤทธรสัษณู สยาด |
1159. ตยาทาทีนิ จ | 1 | 1 | 74 |
วุฑฐสัษณานิ สยยะ |
1160. วุฑฐธาจฉะ | 4 | 2 | 114 |
ศาลียะ | ตทียะ |
1161. วา นามธยสย | วุฑฐสัษณา | เทวตตตียะ | ไทวตตตะ |
1162. คหาทิกยศจ | 4 | 2 | 138 |
คทียะ |
1163. ยุษมทสมโทรนยตรสยา ขณ จ | 4 | 3 | 1 |
จัจฉะ | ปกเช'ณ | ยวโยรยุษมากั วายั ยุษมทียะ | อสมทียะ |
1164. ตสมินนณิ จ ยุษมากาสมาเกา | 4 | 3 | 2 |
ยุษมทสมโทรตาวาเทเศา สตะ ขณ อณิ จ | เยาษมากิณะ | อาสมากิณะ | เยาษมากะ |
อาสมากะ |
1165. ตวกมกาเวกวจเน | 4 | 3 | 3 |
เอการถวาจิโนรยุษมทสมโทรตวกมกา สตะ ขณ อณิ จ | ตาวากิณะ | ตาวกะ | มามกิณะ |
มามกะ | ฉะ ต |
1166. ปรตยโยตตรปทโยศจ | 7 | 2 | 98 |
มปรยนต์โยรณเยเรการถวาจิโนสรวมา สตะ ปรตยเย อุตตรปท จ ปรตะ | ตวทียะ | มทียะ |
ตวตปุตระ | มตปุตระ |
1167. มธยานมะ | 4 | 3 | 8 |
มธยมะ |
1168. กาลาภูฐณ | 4 | 3 | 11 |
อาลิกม | มาสิกม | ส้าวตสริกม |
1169. อวยยานำ ฆมาตเร ฐิลปะ | สายปรัตติกะ | เปาจะปุนิกะ |
1170. ปรารวฤษ ณณยะ | 4 | 3 | 17 |
ปรารวฤษณณะ |
1171. สายัจิริปราทุณปรเค'วยเยภยษญญุญุเลา ตฎจ | 4 | 3 | 23 |
สายमितยาทิกยศจตุรภโย'วยเยภยศจ กาลวาจิภยษญญุญุเลา สตสโตโยสตุฎ จ | สายัตนม |
จิริตนม | ปราทุณ ปรเค อนโยเรทนต์ตวิ นิปาตยเต | ปราทุณตนม | ปรเคตนม | โทษาทนม |

1172. ตตร ชาตะ | 4 | 3 | 25 |
 สปตมีสมรราชชาต อิตยรเถ'ณาทโย ฆาทยศจ สยะ | สรุขเน ชาตะ | สเรฆนะ | อุตเส ชาตะ |
 เอาตสะ | ราชภูเร ชาตะ | ราชภูริยะ | อวารปาเร ชาตะ | อวารปาริณะ | อิตยาที |
1173. ปราวฤษฐูป | 4 | 3 | 26 |
 เอนยาปวาทะ | ปราวฤษฐิกะ |
1174. ปรายภาวะ | 4 | 3 | 39 |
 ตตเรตเยว | สรุขเน ปฺราเยณ พาทุเลน ภาติ สเรฆนะ |
1175. สํภูเต | 4 | 3 | 41 |
 สรุขเน สํภวตี | สเรฆนะ |
1176. โกศาฑฒช | 4 | 3 | 42 |
 เกาศัย วสฺตรม |
1177. ตตร ภาวะ | 4 | 3 | 53 |
 สเรฆนะ | เอาตสะ | ราชภูริยะ |
1178. ทิศาทิกโย ยต | 4 | 3 | 54 |
 ทิศยม | วรคฺยม |
1179. ศรีราวยาวจ | 4 | 3 | 55 |
 ทนฺตยม | กณฺจยม | อรฺยยามาเทษฐญฺชเยเต | อรฺยยามเม ภาฆารฺยยามิกม |
1180. อนุศตีกาทินา จ | 7 | 3 | 20 |
 เอฆามุภยปทวฤทธิรฺญิตี ญิตี กิตี จ | อาริไทวิกม | อาริเภาตีกม | ไอทเลากีกม |
 อากฤตคโณ'ยม |
1181. ชิวามูลางคฺลศฺฉะ | 4 | 3 | 62 |
 ชิวามูลียม | องคฺลียม |
1182. วรคานฺตางจ | 4 | 3 | 63 |
 กวรฺโคยม |
1183. ตต อาคตะ | 4 | 3 | 74 |
 สรุขนาทาคตะ | สเรฆนะ |
1184. ฐคายสฺถาเนภยะ | 4 | 3 | 75 |
 ศฺลกศาลายา อาคตะ เสาลกศาลิกะ |
1185. วิทฺยาโยนิสํพนฺธะภโย วุณ | 4 | 3 | 77 |
 เอาปารฺยายกะ | ไปตามหกะ |
1186. เหตุมนุชฺเยภโย'นฺยตรสฺยํ รูปยะ | 4 | 3 | 81 |

- สมาทาคต์ สมรูปยม | ปกเช คหาทิตวาจณะ | สมียม | เทวทตตรูปยม | ไทวทตตม |
1187. มยภู จ | 4 | 3 | 82 |
สมมยม | เทวทตตมยม |
1188. ปรภาวติ | 4 | 3 | 83 |
หิมวตะ ปรภาวติ ไหมวตี คงคา |
1189. ตทคจฉติ ปถิตุโยชะ | 4 | 3 | 85 |
สรุขน์ สคจฉติ สเรอาชนะ | ปนถา ทุโต วา |
1190. อภินิษุกรามติ ทวารม | 4 | 3 | 86 |
สรุขนมภินิษุกรามติ สเรอาชนะ กานุกุพชทวารม |
1191. อธิกฤตย กฤเต ครนเถ | 4 | 3 | 87 |
ศาริรภมธิกฤตย กฤโต ครนถะ ศาริรกียะ |
1192. โส'สย นิวาสะ | 4 | 3 | 89 |
สรุขโน นิวาโส'สย สเรอาชนะ |
1193. เตน ปโรกตม | 4 | 3 | 101 |
ปาณินนา ปโรกต ปาณินยม |
1194. ตสเยทม | 4 | 3 | 120 |
อุโปคริทเมอาปควม |
อติ ไศษิกะ |
1195. ตสย วิการะ | 4 | 3 | 134 |
1196. อศมโน วิกาเร ฐิลปะ | อศมโน วิการ อาศมะ | ภาศมนะ | มารุตติกะ |
1197. อวยเว จ ปรานโยชธิวฤกษะภยะ | 4 | 3 | 135 |
จาทวิกาเร | มยุรস্যาวโย วิกาโร วา มายูระ | เมารวม | กาณฐิ ภสม วา | ไปปปลม |
1198. มยทวตโยรภาษายามภกษาจฉาทนโยชะ | 4 | 3 | 143 |
ปรกฤติมาตรานมยทวา สยาทวิการาวโยชะ | อศมมยม | อาศมนม | อภกษะตยาที กิม |
เมาทคะ สุปะ | การปาสมาจฉาทนม |
1199. นิตยั วฤทศราทีภยะ | 4 | 3 | 144 |
อามรมยม |
1200. โคศจ ปุรีเช | 4 | 3 | 145 |
โคมยม |
1201. โคปโยสรยต | 4 | 3 | 160 |
ควยม | ปยสยม |

อติ ปราศทิวติยะ ||

1202. ปราศทิวติยะ | 4 | 4 | 1 |
 ตทิวติยะ ประภา รุทธิกรียเต |
1203. เตน ทิวติ ขนติ ชยติ ชิตม | 4 | 4 | 2 |
 อภิษรทิวติ ขนติ ชยติ ชิต วา อากษิกม |
1204. สัสกฤต | 4 | 4 | 3 |
 ทธนา สัสกฤต ทาธิกม | มาริจิกม |
1205. ตรติ | 4 | 4 | 5 |
 อุกุเพน ตรติ | โอบุปีกะ |
1206. จรติ | 4 | 4 | 8 |
 หสดีนา จรติ หาสดีกะ | ทธนา จรติ ทาธิกะ |
1207. สัสฤษฏ | 4 | 4 | 22 |
 ทธนา สัสฤษฏ ทาธิกม |
1208. อุณฉติ | 4 | 4 | 32 |
 พุทธาณยุณฉติ พาทริกะ |
1209. รกษติ | 4 | 4 | 33 |
 สมาช รกษติ สามาชิกะ |
1210. ศพททรรุฑู กโรติ | 4 | 4 | 34 |
 ศพท กโรติ ศพทิกะ | ทรรุฑู กโรติ ทารุฑูริกะ |
1211. ธรุม จรติ | 4 | 4 | 41 |
 ธารุมิกะ |
1212. อธรรมาจเจติ วกตวยม | อธรรมิกะ |
1213. ศิลปม | 4 | 4 | 55 |
 มฤททควาหน ศิลปมสย มารุทงคิกะ |
1214. ปุรหรรณม | 4 | 4 | 57 |
 อสิะ ปุรหรรณมสย อาสิกะ | ธาณูษกะ |
1215. ศीलม | 4 | 4 | 61 |
 อปุปกษณ ศीलมสย อาปุปีกะ |
1216. นิกฐ วสติ | 4 | 4 | 73 |
 เนกฐโก วิกษกะ |

อติ รุทธิการะ ||

1217. ปราศิตาทยต | 4 | 4 | 75 |
 ตสไม หิตมิตยตตะ ปราศยพิกรียเต |
1218. ตทวหติ รถยคปราสงคม | 4 | 4 | 76 |
 รถ วหติ รถยะ | ยุกยะ ปราสงคยะ |
1219. ฐรี ยพฒเกา | 4 | 4 | 77 |
 ฐริยะ | เหาเรยะ |
1220. เนาวโยธรมวิษณุลสีตาดุลาภยสตรายตุลยปราชยวธยานามยสมสมิตส์มิเตช | 4 | 4 | 91 |
 นาวา ตารย นาวย ชลม | วยสา ตูลโย วยสยะ | ฐรมณ ปราชย ฐรมย | วิษณ วธยะ
 วิษยะ | มุเลน อานามย มุลย | มุเลน สไม มุลยะ | สีตยา สมิต สิตย กษेत्रม | ตูลยา
 สมิต ตูลย |
1221. ตตร สาธุ | 4 | 4 | 98 |
 สามสุ สาธุ สามนยะ | กรรมนยะ | ศรณยะ |
1222. สภายา ยะ | 4 | 4 | 105 |
 สภยะ |
1223. ปรากุกริตาจณะ | 5 | 1 | 1 |
 เตน กริตมิตยตตะ ปราก โธ'ธิกรียเต |
1224. อุควาทิกโย ยต | 5 | 1 | 2 |
 อุวรรณตาทควาทิกยศจ ยต | ญสยาปวาทะ | ศงวย ทารุ | ควยม |
1225. นาภि नगं | नगो'गुषे | नग्यमलुचनम |
1226. ตสไม หิตม | 5 | 1 | 5 |
 วตเสภโย หิต วตสโย โคธก |
1227. ศรีราวยวาทยต | 5 | 1 | 6 |
 ทนตยม | กณจยม | นสยม |
1228. อาตมนวิศวชนโกโคตตรปทาต ชะ | 5 | 1 | 9 |
1229. อาตมาธวาเนา เข | 6 | 4 | 169 |
 เอเตา เข ปรงฤตยา สตะ | อาตมเน หิตมาตมนินม | วิศวชนินม | มาตฤโกคิณะ |
 อิติ ฉยโตะ ปุโร'วธิะ |
1230. ปราควเตชฐณ | 5 | 1 | 18 |
 เตน ตูลยมิตยตตะ ปราก ฐณูธิกรียเต |
1231. เตน กริตม | 5 | 1 | 37 |

1245. คุณวจนพราหมณาภิภยะ กรมฉิ จ | 5 | 1 | 124 |
 จาทุภาเว | ซทสย ภาวะ กรม วา ซาทยม | เมามยม | พราหมณยม | อากฤตคโณ'ยม |
1246. สขุรยะ | 5 | 1 | 126 |
 สขยม |
1247. กปิษฎาตโยรตมก | 5 | 1 | 127 |
 กาเปยม | ซญาเตยม |
1248. ปตยนตปโรหิตาภิโย ยก | 5 | 1 | 128 |
 ไสนาปตยม | เปาโรหิตยม |
 อิติ นณสนโณรธิการะ |
1249. ธานยานำ ภวเน กุเชตเร ขณ | 5 | 2 | 1 |
 มุทคานำ ภวน์ กุเชตร เมาทศินม |
1250. วรืทศาลโยรตมก | 5 | 2 | 2 |
 วไรเหมม | ศาเลยม |
1251. ไหยควีนี สัษฎายาม | 5 | 2 | 23 |
 นวนีเต นิปาติโร'ยม |
1252. ตทสย สัษต ตารกาภิภย อิตจ | 5 | 2 | 36 |
 ตารกาษ สัษตา อสย ตารกิต นภะ | ปณชิตะ | อากฤตคโณ'ม |
1253. ปรมานเ ทวยสซทฆนณมาตรจระ | 5 | 2 | 37 |
 อुरु ปรมานมสย อुरुทวยสม | อुरुทฆนม | อुरुมาตรม |
1254. จตตเทเตภยะ ปริมานเ วตูป | 5 | 2 | 39 |
 ยต ปริมานมสย ยาวาน | ตาวาน | เอตาวาน |
1255. สัษยยา อวยเว ตยป | 5 | 2 | 42 |
 ปณจาววา อสย ปณจตยม |
1256. ทวติรียำ ตยสยายซจา | 5 | 2 | 43 |
 ทวยม | ทวิตยม | ตрым | ตริตยม |
1257. อูภาททาตโต นิตยม | 5 | 2 | 44 |
 อูภยม |
1258. ตสย ปูรณ ทฎ | 5 | 2 | 48 |
 เอกาทศานำ ปูรณ เอกาทศะ |
1259. นานตาทสัษยาเทรมฎ | 5 | 2 | 49 |
 มทาคมะ | ปณจานำ ปูรณะ ปณจมะ | นานตาต กิม | วีศะ |

1260. ตี วีศเตรจติ | 6 | 4 | 142 |
 วีศเตรภสย ติศพทสย โลโป จิติ ปเร | วีศะ | อส์ขยาเทะ กิม | เอกาทศะ |
1261. ษฏกตีกติปยจตุร่า ฤก | 5 | 2 | 51 |
 ทฏ | ษณณนำ ปุรณะ ษษฐะ | กติละ | กติปยศพทสยาด เอว ทฏ | กติปยละ | จตุรละ |
1262. ทเวสตียะ | 5 | 2 | 54 |
 ทฏ'ปวาทะ | ทวโยะ ปุรโณ ทวิทียะ |
1263. เจะ สंपรสารณं จ | 5 | 2 | 55 |
 ตฤตียะ |
1264. ศโรตริยศณโท'ธีเต | 5 | 2 | 84 |
 ศโรตริยะ | เวตยनुวฤตเตศณาทสะ |
1265. ปุรวาทินิ | 5 | 2 | 86 |
 ปุรวี ษญาตมเนน ปุรวี |
1266. สปุรวาจ | 5 | 2 | 87 |
 กฤตปุรวี |
1267. อิชฎาทิภยศจ | 5 | 2 | 88 |
 อิชฎมเนน อิชฎี | อธีตี |
1268. ตทสยาสตยสมินินิตี มตูป | 5 | 2 | 94 |
 คาโว'สยาสมินิ วา สนติ โคमान |
1269. ตเสา มตวรเถ | 1 | 4 | 19 |
 ตานตसानเตา ภสส์ญเา สโต มตวรเถ ปรัตยเย | สंपรสารณม | วิหุษमान |
1270. कुणवजनेगोयो मतुपो लुकिषुण्णे | सुगलो कुणो'स्यसत्ति सुकळे पण्णे | गणुषण्णे |
1271. प्राणिसुताहातो लघनयत्रसयाम् | 5 | 2 | 96 |
 จุฑาละ | จุฑาวาน | ปราณิสุตาต กิม | ศิขวาน ทิปะ | ปราณยงคาเทว | เนท | เมธาวาน |
1272. โลมาทูปामาทิปิจฉาทิภยะ ศเนลจะ | 5 | 2 | 100 |
 โลมาทิภยะ ศะ | โลมศะ | โลมวาน | ปามาทิภโย นะ | ปามนะ |
1273. องคาคู กल्याณ | องคานา |
1274. लक्ष्मया अज्ज | लक्ष्मण्णे | पियञ्जातिभ्य ओलज्ज | पियञ्जिले | पियञ्जवान् |
1275. ทนต อุนนต อูรจ | 5 | 3 | 106 |
 อุนนตา ทนตา อสย ทนตฺระ |
1276. गेसातु'नयत्रसयाम् | 5 | 2 | 109 |
 เกศวะ | เกศวาน |

1277. อนนเยภโย'ปี ทฤศยเต | มณเฑาะ |
1278. อรณโส โลปศจ | อรณเฑาะ |
1279. อต อินฐเนนา | 5 | 2 | 115 |
ทณฐี | ทณฐิกะ |
1280. วรียาทยศจ | 5 | 2 | 116 |
วรียี | วรียิกะ |
1281. อสมายาเมธาสรุโซ วินิชะ | 5 | 2 | 121 |
ยศสรวิ | ยศสุวาน | มายาวี | เมธาวิ | สรคฺวี |
1282. วาโจ คมินิชะ | 5 | 2 | 124 |
วาคมี |
1283. อรศ อาทภโย'จ | 5 | 2 | 127 |
อรศสะ | อากฤตคิณ'ยม |
อติ มตวถึรียะ ||
1284. ปราศทโส วิภคติชะ | 5 | 3 | 1 |
ทิกศพเพภย อิตยตะ ปราศทภษยมาณเฑาะ ปฺรตยยา วิภคติสัษฏเฐชะ สษุชะ |
| อถ สุวารถิกะ |
1285. กีสรวนามพหุภโย'ทวยาทยะชะ | 5 | 3 | 2 |
กิมะ สรวนามโน พหุศพทาจเจติ ปราศทโส'ธกรียเต |
1286. ปณจมยาสตลิล | 5 | 3 | 7 |
ปณจมยณเตภยชะ กิมาทภษยสตลิล วา สยาด |
1287. กุ ติโหชะ | 7 | 2 | 104 |
กิมะ กุस्ताเทหา หาเทหา จ วิภคเตา | กุตะ | กสมาด |
1288. อิทม อิศ | 5 | 3 | 3 |
ปราศทคิสีเย | อิตชะ |
1289. เอตโท'น | 5 | 3 | 5 |
ปราศทคิสีเย | อนนกาลตวาท สรวาเทชะชะ | อตะ | อมูตะ | ยตะ | ตตะ | พหุตะ | ทวยาเทสตุ |
ทวาทภษยาม |
1290. ปฺรยภิกย้า จ | 5 | 3 | 9 |
ตลิล | ปฺริตะ | สรวต อิตยรฺถชะ | อภิตชะ | อุกยต อิตยรฺถชะ |
1291. สปตมยาสตรล | 5 | 3 | 10 |
กฺตร | ยตร | พหุตร |

1292. อิทโม่ หะ | 5 | 3 | 11 |
 จโล'ปวาหะ | อิท |
1293. กีโม่'ต | 5 | 3 | 12 |
 วา สยาด |
1294. กวาติ | 7 | 2 | 105 |
 กิมะ | กว | กุตร |
1295. อิตราภโย'ปี ทฤศยนเต | 5 | 3 | 14 |
 ปญจมีสप्तमितริภักตยุนตาทปิ ตสิลาทโย ทฤศยนเต | ทฤศิครหณาทมวาทาทีโยค เอว |
 ส ภวาน | ตโต ภวาน | ตตร ภวาน | ตโต ภวานตม | ตตร ภวานตม | เอว ธีรขยุะ | เทวานา
 ปริยะ | आयुขमान |
1296. สรวไกภานยภियตตหะ กाले था | 5 | 3 | 15 |
 सप्तमयनतेग्ये कालरुगे था स्यात् |
1297. สรวสย โส'นยตรสยำ ที | 5 | 3 | 6 |
 थाथा प्राकृतीस्ये स्रवस्ये सो वा | स्रवस्मिन् काले सथा | स्रवथा | अन्यथा | कथा |
 यथा | तथा | काले गिम् | स्रवत्र तेसे |
1298. อิทโม่ รุหिल | 5 | 3 | 16 |
 सप्तमयनतात् |
1299. ऐतेता रणे | 5 | 3 | 4 |
 इत्थम् ऐत इत् ऐते स्त रेमाथा एकाराथा ज प्राकृतीस्ये प्रे | अस्मिन् काले ऐत्रुत्थि |
 काले गिम् | इत् तेसे |
1300. อนทยตเน रुหिलनयत्रसयाम | 5 | 3 | 21 |
 कारुत्थि | कथा | यरुत्थि | यथा | त्रुत्थि | तथा |
1301. ऐतहะ | 5 | 3 | 5 |
 ऐत इत् ऐते स्त रेमाथा एथा ज प्राकृतीस्ये | ऐतस्मिन् काले ऐत्रुत्थि |
1302. प्रकारवजने णाल | 5 | 3 | 23 |
 प्रकारवृत्ततिग्ये गिमातिग्यसृणाल | तेन प्रकारेण तला |
1303. इत्थम्सुठ्ठम् | 5 | 3 | 24 |
 जालो'पवाहะ |
1304. ऐततो'पी वाज्ये | अनेन ऐतेन प्रकारेण वा इत्थम् |
1305. गिम्सृज | 5 | 3 | 25 |
 केन प्रकारेण कथम् |

อติ ปราศทศียะ |

1306. อติศายเน ตมพิษฐเนา | 5 | 3 | 55 |
 อติศยวิศิษฏารถวฤตเตะ สวารถ เอเตา สตะ | อยเมษามติศเยนาผย อาผยตมะ | ลษุตมะ |
 ลษิษฐะ |
1307. ดิงศจ | 5 | 3 | 56 |
 ดิงนตาตติศเย ทโยตเย ตมป สยาด |
1308. ตรปตมเปา ฆะ | 1 | 1 | 22 |
1309. กิเมตติงววยฆาทาคทรวยปรกรษะ | 5 | 4 | 11 |
 กิม เอทนตาต ดิง'วยาจจ โย ฆสตทนตาทามะ สยานน ตุ ทรวยปรกรษะ | กิตมาม |
 ปจติตมาม | อจจสตมาม | ทรวยปรกรษะ ตุ | อจจสตมสตระ |
1310. ทวิวจนวิภชโยปปะเท ตรพิษฐเนา | 5 | 3 | 57 |
 ทวโยเรกสยาศติศเย วิภกตวเย โจปปะเท สุปติงนตาเทเตา สตะ | ปุรวโยรปวาทะ | อยมนโยรติศ
 เยน ลษุรลษุตระ | ลษิยาน | อูทิจยะะ ปรจเยภยะ ปฏุตระ | ปฎิยัสสะ |
1311. ปรศสยสย ศระ | 5 | 3 | 60 |
 อิชฐยโสสะ ปรตะ |
1312. ปรภฤตโยกาจ | 6 | 4 | 163 |
 อิชฐาทาเวกาจ ปรภฤตยา สยาด | ศเรษฐะ | ศเรยาน |
1313. ชย จ | 5 | 3 | 61 |
 ปศสยสย ชยาเทศ อิชฐยโสสะ | ชเยษฐะ |
1314. ชยาทาทียสะ | 6 | 4 | 160 |
 อาทะ ปรสย | ชยายาน |
1315. พโหระลาโป ภู จ พโหะ | 6 | 4 | 158 |
 พโหะ ปรอยริเมยโสสรโลปะ สยาทพโหศจ ภูราเทศะ | ภูมา |
1316. อิชฐสย ยิก จ | 6 | 4 | 159 |
 พโหะ ปรสย อิชฐสย โลปะ สยาทพิทาคุมศจ | ภูยิชฐะ |
1317. วินมโตรลฤ | 5 | 3 | 65 |
 อิชฐยโสสะ | อติศเยน สรควี | สรชิชฐะ | สรชิยาน | อติศเยน ตวควาน | ตวจิชฐะ | ตวจิยาน |
1318. อีษทสมาปเตา กลปพเทศยเทศียระ | 5 | 3 | 67 |
 อีษทโน วิทวาน | วิทตกลปะ | วิทวิทเทศยะ | วิทวิทเทศียะ | ปจติกลปม |
1319. วิภษา สูป พหุจ ปุรสตาด ตุ | 5 | 3 | 68 |
 อีษทนะ ปฏะ | พหุปฏะ | ปฏุกลปะ | สุปะ กิม | ปจติกลปม |

1320. ปราศิวาต กะ | 5 | 3 | 70 |
 อีเว ประติกฤตาวิตยตะ ปราภา กาศิการะ |
1321. อวยยสรวนามนามกจ ปราภา ฐะ | 5 | 3 | 71 |
 กาปวาหะ |
1322. อชญาเต | 5 | 3 | 73 |
 กศยามศโว'ศวกะ | อจจโกะ | นิจโกะ | สรวโกะ |
1323. กุตลิตะ | 5 | 3 | 74 |
 กุตลิต'ศโว'ศวกะ |
1324. กียตตโท นิรธารณ ทวโยเรกสย ทตรจ | 5 | 3 | 92 |
 อนโยะ กตโร ไวษณวะ | ยตระ | ตตระ |
1325. วา พหุหน้า ชาติปริปรศเน ทตมจ | 5 | 3 | 93 |
 ชาติปริปรศน อิติ ปรตยาชยาตมากเร | กตโม ภาตดำ กฐะ | ยตมะ | ตตมะ | วาครทณมกษรณม |
 ยกะ | สกะ |
 อิติ ปราศิวียะ |
1326. อีเว ประติกฤเตา | 5 | 3 | 96 |
 กนุ สยาด | อศย อิว ประติกฤติะ | อศวกะ |
1327. สรวปราตปทิกเกยะ สวารเถ กนุ | อศวกะ |
1328. ตต ปรกฤตวจน มยภู | 5 | 4 | 21 |
 ปรัจจุเรณ ปรสตุต ปรกฤต ตสย วจน ปรตีปาทนม | ภาเว'ธิกรณ วา ลยุภู | อาทเย
 ปรกฤตมนนมนมม | อปุปมย | ทวตีเย ต | อนนโมย ยชญะ | อปุปมย ปรว |
1329. ปรชญาทิกยศจ | 5 | 4 | 38 |
 อณ สยาด | ปรชญ เอว ปรชญะ | ไทวตะ |
1330. พหุลปราถาจนส การกาทนยตรสยาม | 5 | 4 | 42 |
 พหุณี ททาติ พหุสะ | อลปะสะ |
1331. อาทยาทิกยสตรสรุปลัษยานม | อาเทา อาทิตะ | มชยตะ | อนตตะ | ปุชฐตะ | ปารศวตะ |
 อากฤตคโณ'ยม | สยเรณ สวรตะ | วรณตะ |
1332. กฤทวสตีโยเค สंपทยกรตริ จวิระ | 5 | 4 | 50 |
 อภุตตทภาว อิติ วกตวยม | วิการาทมตำ ปรापनुตยำ ปรกฤเตา วรตมานาทวิการศพทาต
 สวารเถ จวิรวา สยาด กโรตยาทิกิริโยเค |
1333. อสย จวเว | 7 | 4 | 32 |

อวรรณสย อีต สยาจจเวา | อกฤษณะ กฤษณะ สंपทเวเต ตं กโรติ กฤษณีกโรติ | พรหมภาวติ |
คังคีสยาต |

1334. อวยยสย จวาวิตว์ เนติ วาจยม | โทษาภูตมะ | ทิวาภูตา ราตรี |

1335. วิภาษา สาทิ กาทสรุเน | 5 | 4 | 52 |

จวิวิษเย สาทิรฺวา สยาต สากลเย |

1336. สาทปทาทยะ | 8 | 3 | 111 |

สสย ษตว์ น | ทิ สิญจติ | กฤตสนํ ศสตรมคฺนิะ สंपทเวเต'คฺนิสาทฺภาวติ |

1337. จเจา จ | 7 | 4 | 26 |

ทีรฺฆะ สยาต | อคฺนีภาวติ |

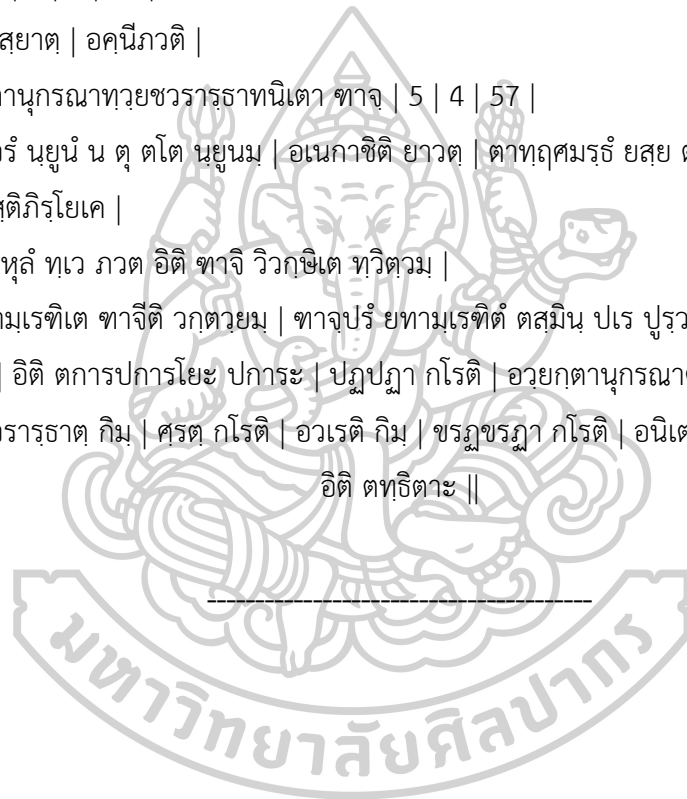
1338. อวยกตานุภรณาทวยชวราราธาไนเตา ซาจ | 5 | 4 | 57 |

ทวยชวรํ ญุนํ น ตฺ ตโต ญุนม | อนเภาซิติ ยาวต | ตาทฤศมรฺธํ ยสย ตสมาทฺซาจ สยาต
กฤภาสตีภริโยเค |

1339. ซาจ พหุลํ ทเว ภาต อิติ ซาจ วิวภฺชิต ฑฺวิตวม |

1340. นิตยมามเรชิต ซาจิติ วฤตวยม | ซาจปรี ยทามเรชิตํ ตสมินฺ ปเร ปูรวปฺรโยรวรณโยะ ปรรูป
สยาต | อิติ ตการปการโยะ ปการะ | ปฏุปภา กโรติ | อวยกตานุภรณาตฺ กิม | ทฤษตฺ กโรติ |
ทวยชวราราธาตฺ กิม | ศฺรตฺ กโรติ | อวเรติ กิม | ชรภูชรภา กโรติ | อนิเตา กิม | ปฏฺติ กโรติ |

อิติ ตทฺธิตาะ ||

ภาคผนวก ข
 ตัทธิศกัณท์ในคัมภีร์นิรุติทีปนี

ตฤติศกณฺท

อถ ตฤติศวิธานํ ทีปียเต.

ตฤติศวุตฺติ นาม วิจิตฺรา โหติ, สาดิสเยน วิจิตฺรญาณหิตํ วหติ, ตสฺมา เตสํ เตสํ
 กุลปุตฺตานํ หิตนฺติ **ตฤติศํ**, อิมสฺมี กณฺเฑ สพฺพวิธานสฺส นาม. ตํ ปน อฏฺฐวิธํ โหติ อปฺจจํ,
 อนเกตถํ, อสฺสตถิ, ภาวกมฺมํ, ปริมาณํ, สงฺขยา, ชุทฺทกํ, นานาตตฺนฺติ.

อปฺจจฺราสี

430. โณ วาปฺจเจ.

ฉฺฉยฺนตา นามมหา ตสฺส อปฺจจฺนฺติ อตฺเถ วิภฺปนฺ อปฺจจโย โหติ. วาสทโท วากฺย,
 สมาสานํ วิภฺปนฺตโย, อิตฺ ปรี อนุวตฺตเต, เตน สพฺพตถ วิภฺปฺปวิธิ สีชฺมตฺติ. ฌานฺุพนฺโธ
 วุทฺถยตโย, โส ปโยคอปฺโยคิ. วสิฏฺฐสฺส อปฺจจฺนฺติ อตฺเถ อิมินา สุตฺเตน วสิฏฺฐมฺหา ฌปฺจจโย,
 โส สามยตถลฺย อปฺจจตถลฺย อุกฺยํ วทติ, ฉฺฉฺฐิ จ อปฺจจปทลฺย เตน วุตฺตตถา นาม โหนฺติ,
 วสิฏฺฐปทํ ปฺจจเยน สห เอกตถํ โหติ, อุกฺยํ เอกโต หุตฺวา ปุตฺตสฺส นามํ โหติตฺติ อตโย. ตโต
 ‘เอกตถตายน’ตฺติ ฉฺฉฺฐิยา โโลโป, อปฺจจปทํ ปน วุตฺตตถมตฺเตน ลฺุปฺตติ. ตถหิ สุตฺเต ปธานภาเวน
 นิทฺธิฏฺฐํ โหติ, น ฉฺฉฺฐิตฺติ, มหาวุตฺตตินา วา ปทานํ โโลโป. เอวํ สพฺพตถ.

431. ปทานมาทิสฺสาयฺวณฺณสฺสาเอโ อณานฺุพนฺธ.

ปทานํ อาทิสฺส ตสฺส อการสฺส จ อิวณฺณ’วณฺณสฺส จ อา, เอ, โ อ วุทฺธิโย โหนฺติ
 ฌานฺุพนฺธ ปฺจจเย ปเรติ ปทาทิสฺส อวุทฺธิ, สยาทฺยฺุปฺตติ.

วาสฺสิฏฺฐ, ปรีโส, วาสฺสิฏฺฐิ, อิตฺถิ, วาสฺสิฏฺฐํ, กุลํ, วสิฏฺฐสฺส ปุตฺโต วาสฺสิฏฺฐ, วสิฏฺฐสฺส อีตา
 วาสฺสิฏฺฐิ, วสิฏฺฐสฺส กุลํ วาสฺสิฏฺฐนฺติ เอวมฺปิ โยเชตฺถํ ยฺุชฺชติ.

ตตถ ‘วสิฏฺฐสฺสา’ตฺติ เอเตน โคตตสเสว ปิตฺถุทํ อาทิสฺสํ วทติ.

กสฺมา ? โคตตสทฺทตฺตา. เอวณฺหิ สติ ตสฺมี โคตเต ปฺจจาชาตา สพฺเพปิ ชนา ตสฺส
 อปฺจจา นาม โหนฺติ.

432. มชฺเช.

มชฺเช ปวตฺตานํ อ, ยฺวณฺณนํ อา, เอ, โ อวุทฺธิโย โหนฺติ วา กฺวจิ.

วาเสฏฐ์, วาเสฏฐี, วาเสฏฐ์.

วาสทเทน “วสิฏฐัสส ปุตโต ธีตา กุลน”ติ วากยั ว่า “วสิฏฐปุตโต วสิฏฐีธีตา วสิฏฐกุลน”ติ สมาส วา วิกปเปติ. เอว สัพพตถ.

ภรทวาชสส อปัจจ ภารทวาไซ,

วิสमितตสส อปัจจ เวสามิตโต,

โคตมสส อปัจจ โคตโม,

กสสปสส อปัจจ กสสโป,

วสุเทวสส อปัจจ วาสูเทโว. เอว พาลเทโว.

อุปกุสส อปัจจนติ เอตถ ‘อุวณณสสาวง...’ติ ฌานุพนธ ปัจเจเย ปเร อุวณณสส อวง โหติ. โอปคโว, โอปควี, โอปคโว,

มนุโน อปัจจ มานโว,

ภคคฺโน อปัจจ ภคคโว,

ปณฺฑโน อปัจจ ปณฺฑโว,

อุปวิณฑสส อปัจจ โอปวิณฑโว อิจจาที.

433. วจฺฉาทิตฺ ฌานนฌายนา.

ฉฏฺฐยนฺเตหิ วจฺฉาทีหิ โคตตสททคณฺเหหิ ตสส อปัจจนติ อตเถ ฌานุพนธฺชา อาน, อายนปัจจยา โหนติ วา.

วจฺฉสส อปัจจ วจฺฉาโน, วจฺฉายโน, วจฺฉานี, วจฺฉายนี, วจฺฉานํ, วจฺฉายนํ. เอว กจฺจาโน, กจฺฉายโน, กาคติยานโน, กาคติยายโน, สากฺกฺวานโน, สากฺกฺวายโน,

กณฺหาโน, กณฺหายนโน, โมคคฺลลาโน, โมคคฺลลาญาณโน, อคฺคิเวสฺสาโน, อคฺคิเวสฺสาญาณโน, มุญฺจาโน, มุญฺจายนโน, กุญฺจาโน, กุญฺจายนโน อิจจาที.

434. กตฺติกาวิธวาทีหิ ฌนฺยณฺรธา.

ฉฏฺฐยนฺเตหิ กตฺติกาทีหิ วิธวาทีหิ จ ตสส อปัจจนติ อตเถ กเมน ฌานุพนธฺชา เอยฺย, เอรปัจจยา โหนติ วา.

ฌนฺยเย –

กตฺติกาเย นาม เทวธิตาย อปัจจ กตฺติเกยฺโย, วินตายน นาม เทวียา อปัจจ เวนเตยฺโย, โรหิณฺยาน นาม เทวียา อปัจจ โรหิณฺยเย, ภคินฺยาน อปัจจ ภาคินฺยเย, นทียาน นาม อิตฺถียาน อปัจจ นาเทยฺโย. เอว อนฺเตยฺโย, อาเหยฺโย, กามเยยฺโย, สุกฺขียาน อปัจจ สเญยฺโย, พาลาย อปัจจ พาลเยยฺโย อิจจาที.

ณเระ –

วิธวาย อปจจํ เวธเวโร, วิธวา นาม มตปติกา อิตถิ. พนฺธุกิยา อปจจํ พนฺธูเกโร,
นาฬิกิยา นาม อิตถิยา ปุตฺโต นาฬิกโร, สมณฺสส อุปฺชฌายสฺส ปุตฺโต สามณฺโรวโร, สมณฺนิยา
ปวตฺตนิยา สีตา สามณฺเริ อิจฺจาติ.

435. จย ทิจฺจาทีหิ.

จฏฺฐนฺเตหิ ทิตฺติอิจฺจาทีหิ ตสฺส อปจฺจนฺติ อตฺเถ จนาณฺพฺนโร ยปจฺจโย โหติ วา.

436. โลโปวณฺณิวนณานํ.

เย ปเร อวณฺณสฺส อิวณฺณสฺส จ โลโป โหตีติ จยมฺหิ ปเร อวณฺณิ'วณฺณานํ โลโป.

ทิตฺติยา นาม เทวธิตาย อปจจํ เทจฺจ,

อทิตฺติยา อปจจํ อาทิจฺจ.

ตตฺถ อิวณฺณโลเป 'ตวคฺควรณานํ' เย จวคฺคพฺยญา'ติ ยมฺหิ ปเร ตวคฺคสฺส จวคฺคตฺตํ,
ปฺน 'วคฺคลเสหิ' เต'ติ ยสฺส ปุพฺพรูปฺตํ, กุณฺชนิยา อปจจํ โกณฺชจโย.

437. อฺวณฺณสฺสาวงฺ สเร.

สเร ปเร อฺวณฺณสฺส อวํ โหตีติ อฺวณฺณสฺส อวตฺตํ. 'ตวคฺควรณาน...น'ติ สุตฺเตน วสฺส
พตฺตํ, ปฺน 'วคฺคลเสหิ' เต'ติ สุตฺเตน ยสฺส ปุพฺพรูปฺตํ,
ภาตฺุโน อปจจํ ภาตฺุโย.

438. อา จ.

รสฺสา'การนฺโต อปจจตฺเถ จนาณฺพฺนโร รสฺสี'ปจฺจโย โหติ วา.

ทกฺขสฺส อปจจํ ทกฺขิ.

เอวํ โทณฺนิ, วาสฺวิ, สกฺยปฺตติ, นาฏฺปฺตติ, ทาสฺปฺตติ, ทารฺุโน อปจจํ ทารฺุวิ, วรฺุณสฺส
อปจจํ วารฺุณิ เอวํ กณฺชฺ, พาลเทวิ, ปาวกิ, ชินทตฺตสฺส อปจจํ เชนทตฺติ, สฺุทฺุโธทฺุณิ, อณฺุรฺุทธิ อิจฺจาติ.

439. ราชโต โณ ชาทิยํ.

ชาติยํ คมยมานายํ ราชสทฺทมหา อปจจตฺเถ จปจฺจโย โหติ วา.

รณฺโย อปจจํ ราชณฺโย, ราชกุลสฺส ปุตฺโตติ อตฺโถ.

ชาติยนฺติ กิ ?

ราชปฺตโต.

440. ขตตา ยिया.

ชาติย์ คมยมานาย์ ขตตสททมหา อปจจตเถ ย, อียปจจยา โหนติ.

ขตตกุลสส อปจจํ ขตโย, ขตติโย.

ชาติยนตเวว ?

ขตติ.

441. มนุโต สสสน.

ชาติย์ คมยมานาย์ มนุสททมหา อปจจตเถ สส, สณปจจยา โหนติ.

มนุโน อปจจํ มนุสโส, มานุโส,

มนุ นาม กปเป อาทิขตติโย มหาสมมตราชา, อิตถิยํ มนุสสี, มานุสี,

ชาติยนตเวว ?

มาณโว.

442. ชนปทนามสมา ชนขตติยา รลญเ จ โณ.

ชนวาจิณา จ ขตติวาจิณา จ ชนปทนามมหา รลญเ จ อปจเจ จ โณ โหติ.

ปญจาลานํ ชนानํ ราชานํ ปญจาลอ, ปญจาลสส ขตติยสส อปจจํ ปญจาลอ. เอวํ โกสโล,
มากธ, โอกกาโก.

ชนปทนามสมาติ ก็ ? ทสธรรลญเ ปุตโต ทาสธ.

ชนขตติยาติ ก็ ? ปญจาลสส พราหมณสส อปจจํ ปญจาลิ.

443. ญย กุรุสิวิหิ.

กุรุ, สิวิสทเทหิ อปจเจ รลญเ จ ญโย โหติ.

กุรุรลญเ อปจจํ โกรพโย, กุรุรลญเ วสินํ ราชานํ โกรพโย, โกรพโพ, ปุพพรูปตตํ,
สิวิรลญเ อปจจํ เสพโย, สิวिरลญเ วสินํ ราชานํ เสพโย.

อปจจราสิ นิฏฐิต.

พยากรณ์ อธีเต ชานาติ วา เวยยากรณ์. ปกเข “เวยยากรณ์โก, พยณชน อธีเต
ชานาติ วา เวยยณชนโก”ติ อิมานิ ฌิเกน สีชณนติ.

กมฺหิ –

ฉนทํ อธีเต ชานาติ วา ฉนโท.

เอวํ ปทโก, นามโก.

ฌิกมฺหิ –

วินยํ อธีเต ชานาติ วา เวณยโก,

สฺตตฺนตฺติโก, อากิธมฺมิโก.

เอตถ จ ‘เวยยากรณ์’ติ ปเท วียยากรณ์ อธีเตติ วากุยํ, ‘เวยยณชนโก’ติ ปเท วียณชนํ
อธีเตติ. อุปริ ‘โทวาริโก, โสวคคิกน’ติ ปเทสุปิ ‘ทวารเ นียตโต, สฺวคคาย สํวตตตี’ติ วากุยํ,
อตถํ กเถนเตน ปน ทวาร, สฺวคคสททานํ ตพฺพิตภาเว เอว สีทฺธตฺตา ทวารเตติ จ สคคายาติ จ
กเถตพฺโพ.

448. ตสฺส วิสเย เทเส.

ตสฺส เทสรูปे วิสเย ฉฺฉุจฺจนฺตา โณ โหติ.

ถุยมิกา วสาติโน นาม, วสาตีเน วิสโย เทโส วสาโต. อีธ อเทสรูปตฺตา โณ น โหติ,
จกฺขุสฺส วิสโย รูปํ.

449. นิวาเส ตนฺนาเม.

ตฺนนามภูเต นิวาเส ฉฺฉุจฺจนฺตา โณ โหติ.

สีวีนํ นิวาโส เทโส เสพฺโย. วสํ อเทนตี ภกฺขณตีติ วสาทา, พยคฺขมา สีหา วา, วสาทานํ
นิวาโส เทโส วสาโท.

450. อนฺนเว.

สมิเป ภวํ อนฺนเว,

“อฺทฺรเว”ติปิ ปาฐุ, ตฺนนาเม อนฺนเว เทเส ฉฺฉุจฺจนฺตา โณ โหติ.

วิทิสาย อนฺนเว เวทิสํ, นครํ,

อุทฺมพรสฺส อนฺนเว โอฺทฺมพฺรํ, วิมานํ.

451. เตน นิพพตเต.

ตนะนาเม เตน นิพพตเต เทเส ตติยมนตา โณ โหติ.
 กุสมเพน นาม อสิना निपपत्ता गोस्मपी, अद्वियीं ई, नक्री.
 ऐर्वी गगनूठी, मगनूठी,
 सहस्रेण षनेन निपपत्ता साहस्री, प्रिया,
 उयणुज त्तिया हेतुमूठी गतूठी गरणे ज यलायकं युचूत्ति.

452. त्मिरत्ति.

त्तं अि अत्तित्ति अत्ते त्तननामे तेसे पुम्मन्ता โณ โหति.
 उम्मपरा अस्मी तेसे सन्तित्ति ओम्मपरि,
 पपरा अस्मी तेसे सन्तित्ति पापरि. ऐर्वी पपपि.

453. ตตร ภาเว.

ตตร ภาวเต สत्तมยมนตา โณ โหติ.
 อุทเท ภาโว ออทโก, มจโณ, อูร์สี ภาโว ออร์โส, ปุตโต, สาคโม.
 นคเร ภาโว นาคโร. ऐर्वी खानपत्तो, माकरो, गपिलवत्तुमूठी ภาโว गापिलवत्तवो,
 ‘अवल्लणससाराङ्ग...’त्ति अस्स अवत्तं. गोस्मपियं ภาโว गोस्मपो, मित्ते ภาवा मेत्ता, पुरे ภาवा परि,
 वाजा, मनस्सी ภาโว मानसो.
 ऐत्ते पन -

454. มนาทีนိ สก.

ณานุปนเช ปจเจเย ปเร มนาทีนိ อนเต สาคโม โหตีติ สพพตถ มโนคณาทีนိ อนเต
 สาคโม.
 मानसो, राको, मानसा, तन्हा, मानसं, सुखं. ऐर्वी जेतसो, जेतसा, जेतसं. गुवि मनो
 ऐव मानसं, जेतो ऐव जेतसोत्तिपि युचूत्ति.

455. อชชาทีหิ ตโน.

ตตร ภาวตี อत्ते อชชาทีหิ ตโน โหติ.
 อชช ภาโว อชชตโน, อตโธ, อชชตตนี, วิภत्ति, ทวิต्तं, อชชตनं, ทित्तं,
 สเว ภาโว สวาทโน, महावृत्तिना ऐस्स आवत्तं.
 ทियโย ภาโว ทियยत्तโน, ทियยत्तनी, ทियยत्तनं, ओस्स อत्तं ทวิต्तणจ.

456. ปุราโต โณ จ.

ตตร ภาวัตติ อตเถ ปุราสททมหา โณ จ ตโน จ โหนติ.

ปุเร ภาโว ปุราโณ, อิศ โณ อนุพนฺธ น โหติ,

โปราโณ วา, ปุราตโน.

457. อมาตวจโจ.

อมาสททมหา ภาตเถ อจโจ โหติ. 'อมา'ติ สหตถวาจี.

ราชกิจเจสุ รณญา สห ภาตตี อมจโจ.

458. มชฌาทีหิโม.

มชฌาทีหิ ภาตเถ อิม โหติ.

มชฌ ภาโว มชฌิม. เอว อนุตีโม, เหฏฐิม, อูปริโม, โอริโม, ปจฉิม, อพภนฺตริโม,
ปจจนฺตีโม, ปุรตถิม.

459. กณ ฌยย ฌยยก ยียา.

ภาตเถ สตตมยฺนตา เอเต ปณจ ปจจยา โหนติ.

กณ –

กุสินาราย ภาโว โกสินารโก, มคเชสุ ภาโว มาครโก, อารณฺญโก, วิหาโร.

ฌยย –

คจฺจาย ภาโว คจฺจยโย, ปพฺพเตยโย, วเน ภาโว วาเนยโย.

ฌยยก –

โกสเลยโย, พาราณเสยโย, จมเปยโย, มิถิเลยโย, อิศ น วุทธิ.

ย –

คาเม ภาโว คมโม, ทิเว ภาโว ทิพฺโพ,

อีย –

คามิโย, คามิโก, ยสฺส กตฺตํ, อุทเร ภาโว โอทริโย, โอทริโก, ทิเว ภาโว ทิวิโย,
ปณจาลิโย, โโพธิปฺกฺขิโย, โลกิโย.

460. ฦโก.

ภวตเถ สตตมยนา ฦโก โหติ. สารทโก, ทิวโส, สารทิกา, รตติ, สารทิก, ปุप्ผ.

ภวสทเทเน เจตถ อมญेषิ อตเถ อุลลเกเขตติ, ปพพตโต ปกขนทา นที ปพพเตยยา,
กิมินโกเส ชาต โกเสยย, วตถ. เอว สิวเยย, พาราณเสยย.

461. ตมสส สิปปิ สิลล ปณย ปหรณ ปโยชน.

ตมสส สิปปิ, ตมสส สิลล, ตมสส ปณย, ตมสส ปหรณ, ตมสส ปโยชนนติ อตเถสุ
ปฐมนตา ฦโก โหติ.

สิปปเป – วิณาวาทนมสส สิปปิ เวณโก.

เอตถ จ วิณาสทเทเน วิณาวาทน วุจจติ. เอกตถีสาวสามตถียญเหตุ. เอว สพพตถ. เอว
โมทังคโก, ปาณวิโก, วสิโก.

สีเล - ปัสสุกุลธารณ อสส สิลล ปัสสุลโก,

ปัสสุล ธารเหตุ สิลมสสาติ วา ปัสสุลโก. สิลสทเทเน เจตถ วต, ฦมม, สารุกาธาปี
คยหนติ, ปัสสุล ธารติ สีเลนาติ ปัสสุลโกติปิ ยุชชติ.

เอว เตจวิริโก, ปิณช ปิณช ปตตีติ ปิณชปาโต, ปิณชจาเรน ลททโกชน,
ปิณชปาตยาปน อสส สีลนติ ปิณชปาติโก, ปิณชปาเตน ยาเปตุ สีลญจ วตถจ ฦมโม จ
ครุกาโร จ อสสาติ ปิณชปาติโก.

‘ปณย’ติ วิกเกยยวตถ วุจจติ,

คนธ ปณย อสสาติ คนธโก. เอว เตลโก, โคฬโก.

ปหรนติ เอเตนาติ ปหรณ, อารุณช, จาไป ปหรณมสสาติ จาปีโก.

เอว โทมริโก, มุคครโก.

ปโยชน วุจจติ ผล, อุปธิ ปโยชนมสสาติ โอปธิก, ปุณญ, สต ปโยชนมสสาติ สาทิก.

เอว สาหสสิก.

462. ต หนตารหติ คจจตุณติ จรติ.

ต หนติ, ต อรหติ, ต คจจติ, ต อุณติ, ต จรตีติ อตเถสุ ทุตยนา ฦโก โหติ.

ปกซีหิ ปกซีโน หนตีติ ปกซีโก.

เอว สากณโก, มายูริโก,

มจเจหิ มจเจ หนตีติ มจฉโก.

เอว เชนโก,

มเคหิ มเค หนตีติ มาควโก, มชเณ วาคโม.

เอวี่ ทาริณโก, 'หริณ'ติ มโค เอว. สุกรโก, อิช น วุทธิ.

สตฺ อรหตีติ สาคโก.

เอวี่ สาหสสิโก.

ปรทาร์ คจฉตีติ ปารทาร์โก, ปรทาร์โก วา.

เอวี่ ปถโก, มคคโก.

พทเร อุณฉตี คเวสตีติ พาทรีโก.

เอวี่ อามลโก.

ธมม จรตีติ ธมมิโก.

เอวี่ อธมมิโก.

463. เตน กตฺ กิตฺ พนฺธํ อภิสงขตฺ สํสภูจฺจํ หตฺ หนตฺ ชิตฺ ขยติ ทิพฺพติ ขณติ ตฺรติ
จฺรติ วหตี ชีวติ.

เตน กตฺ, เตน กิตฺ ๆเปฯ เตน ชีวติ อิจจตฺเถสุ ตติยนตา นิโก โหติ.

กาเยน กตฺ กายิก.

เอวี่ วาจสิโก, มาณสิโก, วาเตน กโต วาติโก, อาพาโธ.

สเตน มูเลน กิตฺ ภณฺฑํ สาคโก. เอวี่ สาหสสิโก.

วรดตาย โยตตาย พนฺธิตฺ วารตติโก, อยสา พนฺธิตฺ อายสิโก, สาคโม.

เอวี่ ปาสโก.

ฆเตน อภิสงขตฺ สํสภูจฺจํ วา ฆาติโก.

เอวี่ โคฬิก, ทาริก, มาริจิก.

ชาเลน หโต ชาลโก, มจฺโณ.

ชาเลน หนตฺตีติ ชาลโก, ชาลเกวฺวโก.

เอวี่ พานสิโก.

อกฺเขหิ ชิตฺ ธนํ อกฺขิก. เอวี่ สาสาวิก.

อกฺเขหิ ขยติ ทิพฺพตีติ วา อกฺขโก.

ขณิตฺติยา ขณตีติ ขาณิตฺติโก. เอวี่ กุททาลโก, อิช น วุทธิ.

อุพฺพมฺเบน ตฺรตีติ โอพฺพมฺปิโก, อุพฺพมฺปิโก วา. เอวี่ นาวิโก, โคปฺจฉโก.

สกฺเขน จรตีติ สากฺภูโก.

เอวี่ รัถโก, ยานโก, ทณฺฑโก,

ขนฺธเนน วหตีติ ขนฺธโก.

เอวี่ อสิโก, สีสโก, อิช น วุทธิ.

เวตเนน ชีวตติ เวตนิโก.

เอวํ ภาติโก, กลิโก, กยิโก, วิกกยิโก, ภาติกาทีสุ น วุทธิ.

464. ตสส สํวตตติ.

ตสส สํวตตตติ อตเถ จตตถยนตา ณีโก โหติ.

ปุณ ภาวย สํวตตตติ โปโนพภาวิโก, ปุณสส อดตํ, ภาสส ทวิตตํ, โปโนพภาวิกา, ตณหา, โลกาย สํวตตตติ โลกิโก, สุกฺกุ อคฺโคติ สคฺโค, สคฺคาย สํวตตตติ โสวคฺคิกํ, ปุณญํ. เอวํ ทิฏฐธมฺมิกํ, สมฺปรายิกํ.

465. ตโต สมฺภูตมาคตํ.

ตโต สมฺภูตํ, ตโต อาคตํ อิจฺจตเถสุ ปณฺจมยนตา ณีโก โหติ.

มาตีโต สมฺภูตํ อาคตํ วา มตฺติกํ, ทวิตตํ รสฺสํ จ.

เอวํ เปตฺติกํ. ญย, ญยาปิ ทิสฺสนติ, สุรฺริโต สมฺภูตํ โสรฺภยํ, ฌนโต สมฺภูตํ ฌณฺญํ, ปีตีโต สมฺภูโต เปตฺตีย. เอวํ มตฺตีย. ญยมฺหิ - มจฺจ.

466. ตตถ วสฺติ วิทิตโต ภาตโต นิยฺตุโต.

เอเตสวตเถสุ สตตมยนตา ณีโก โหติ.

รุกฺขมุเล วสฺตติ รุกฺขมุลิโก. เอวํ อารณฺญชฺชิโก, โสสานิโก.

เอตถ จ วสฺตติ สามณฺญวจนฺปิ ตสฺสีล, ตพฺพต, ตทฺธมฺม, ตสฺสารุการิตานํ วเสน อตฺถโเวทิตพฺโพ ตทฺธิตปจฺจยानํ ปสิทฺธตถทีปกตฺตา. น ทิ รุกฺขมุเล มุหฺตตมตฺตํ วสนโต รุกฺขมุลิโกติ โวหริยติ.

โลเก วิทิตโต โลกิโก.

จตฺมหาราเชสุ ภาตฺตา จาตฺมหาราชิกา.

ทฺวาเร นิยฺตุโต โทวาริโก. เอวํ ภาณฺชาคาริโก, นวกมฺมิโก, อิช น วุทธิ.

“ชาตฺทิกโย, อนุธฺกโย” อิจฺจาทีสุ มหาวุตฺตนา กิโย.

467. ตสฺสิทํ.

ตสส อิทฺนติ อตเถ ฌนฺฺจุนตา ณีโก โหติ.

สงฺขสฺส อยํ สงฺฆิโก, วิหาโร, สงฺฆิกา, ภูมิ, สงฺขสฺส อิทํ สงฺฆิกํ, ภาณฺฑํ.

เอวํ ปุคฺคลิกํ, คณฺิกํ, มหาชนิกํ, สกฺยปฺุตตสฺส เอโสติ สกฺยปฺุตฺติโก.

เอวี่ นาฏปุตติโก, ทาสปุตติโก.

468. ฉิกสสิโย วา.

ฉิกปจจยสส อีโย โหติ วา.

สกุยปุตติโย, สกุยปุตติโก อิจจาที.

469. โณ.

ตสสิทนต์ อตเถ ฉฏฐุนตา โณ โหติ.

กจจาณสส อิทํ กจจาณํ, พยากรณ์. เอวี่ โสคตํ, สาสนํ, มาหีสํ, มंसาทิ.

470. ควาทีหิ โย.

ตสสิทนต์ อตเถ ควาทีหิ โย โหติ.

471. ยมฺหิ โคสส จ.

ยวณเต ปจเจเย ปเร โคสส จ อุวณณมานญจ อวง โหตีติ อวาเทโส. 'त्वक्करणान...น'ติ
 สุตเตน วสส พตตํ, कुन्नํ อิทํ คพयं, มंसาทิ, तु वृजति रुग्णो, तस्य अितं तपयं, तपयं, मुलाति.

อเนกตถราลี นิฏฐิต.

อสสตถิราลี

472. ตเมตถสสตถิติ มนตุ.

ตํ เอตถ อตถิ, ตํ อสส อตถิติ อตถเอสฺ ปฐมุนตา มนตุปจจโย โหติ, อิวณณ'วณณ'กาเรหิ
 มนตุ. ตตถ อิวณณนเตหิ นิจจํ, อุปฏฐิตา สติ เอตสมิ อตถิ, เอตสส วา อตถิติ สติมา.

เอวี่ คติมา, มติมา, ธิติมา, อตถทสสิมา, สิริมา อิจจาที.

อวณณนเตหิ ปน

473. อายุสสายส มนตุมฺหิ.

มนตุมฺหิ ปเร อายุสส आयसातेसो โหति.

ทีฆํ आयु อสมิ อตถิ, อสส วา อตถิติ आयसुमा.

เอวี่ จกขุมา, พนธฺมา, ภาณฺมา อิจจาที.

พหู คาโว อสมิ สนติ, อสส วา สนตีติ โคมา. จนนทิมา, ปาปิมาปเทสุ จ มหาวุตตินา
 อิมนตฺปจฺจยํ อิจฺฉนติ. ตตถ จนนทสงฺขาตํ วิมานํ อสส อตถิติ จนนทิมา, เทวปุตฺโต, อุปาเรน ปน
 วิมานมฺปิ จนนทิมาติ วุจฺจติ, เทวปุตฺโตปิ จนนทิมาติ วุจฺจติ. อตฺตวิย ปาโป อชฺฉมาสโย อสส อตถิติ
 ปาปิมา, มาโร. น ทิ อปปเกน ปาเปน ปาปิมาติ วุจฺจติ ปหฺตาทิวเสน ปสิทฺเธ เอว มนฺดาทีนํ
 ปวตฺตนโต.

วุตฺตณฺทิตฺติ วุตฺตติยํ -

ปหฺตเต จ ปสฺสายํ,

นินฺทายณฺจาทิสายเน.

นิจฺจโยเค จ สํสฺสเค,

โหนตฺติเม มนฺตอาทโยติ.

ตตถ ปหฺตเต - โคมา, ธนฺวาติ.

ปสฺสายํ - ชาตฺติมา, คณฺวาติ.

นินฺทายํ - วลิมาติ.

อตฺตีสายเน - พุทฺธิมา, วณฺณวาติ.

นิจฺจโยเค - สติมา, สีลฺวา, ทณฺชิตฺติ.

สํสฺสเค - หลิทธิมาติ.

ตถา วิชฺชมาเนหิ เอว สติอาทิตฺติ สติมา อิจฺจาทโย วุจฺจนติ, น อตฺเตหิ อนาคเตหิ จ
 อวิชฺชมาเนหิ, กสฺมา อตฺตีสทฺเทน ปจฺจูปนฺเนน นินฺทิตฺตฺตฺตา. เอวํ ปน สติ กถํ ปุพฺเพปิ ตวํ
 สติมา อาสิ, อนาคเตปิ สติมา ภวิสฺสตีติ อิทํ สิทฺถนฺติ ? ตทปิ ตถา วิชฺชมานาย เอว สติยา
 สิทฺถนฺติ.

โค, อสฺโส, มนุสฺโส อิจฺจาทิสฺสุ ชาตฺตีสทฺเทสุ เตสํ ทพฺพาทิธานสมตฺถตฺตา มนฺดาทโย น
 โหนตฺติ, ตถา นีโล ปญฺเญ, สุกโก ปญฺเญอิจฺจาทิสฺสุ คณฺสทฺเทสุ ติสฺโส, มุสฺโสอิจฺจาทิสฺสุ นามสทฺเทสุ จ.
 เยสํ ปน ทพฺพาทิธานสามตฺถิตฺติ นตฺถิ, เตสเวว โหนตฺติ, พุทฺธิมา, ปณฺญวา, รุปรวา, วณฺณวา
 อิจฺจาทิ.

474. อิมิยา.

ปฐฺมมนฺตา มนฺตวตฺถเอ อิม, อिया โหนตฺติ.

พหฺโว ปุตฺตา อสส อสมิ วา สนตีติ ปุตฺติโม,

ปตฺถณฺวา กิตฺติ อสส อสมิ วา อตถิติ กิตฺติโม. เอวํ ผลิโม, ขนฺธิโม, รุกฺโข, ปุตฺติโย,
 กปฺปิโม, กปฺปิโย, ชฏฺฐิโม, ชฏฺฐิโย,

ถิโร คณฺชาตํ อสส อสมิ วา อตถิติ เถริโย, หานภาโค อสส อตถิ, อสมิ วา วิชฺชตีติ
 หานภาคิโย. เอวํ ฐิตฺติภาคิโย, วิเสสภาคิโย, นินฺเพธภาคิโย อิจฺจาทิ.

เอตถ จ ปาฬิยฺ จนนทิมมา,ปุตติมาสททานํ สิมหิ ราชาทิคนรูโป ทิสฺสติ, รัตติมาภาติ
จนนทิมมา, ปุตเตหิ นนทติ ปุตติมาติ.

กิตติมาสททสฺส ปน กิตติมสฺส กิตติมโตติ รูปนติ.

475. วนตวาวณณา.

อวณณภูตา ปฐมนตา มนตวตเถ วนตุ โหติ.

นิจฺจสีลวเสน วิสุทฺธํ สีลํ อสฺส อตฺถิ, อสฺมี วา วิชฺชตีติ สีลวา, ปสฺตโถ คุโณ อสฺส
อตฺถิ, อสฺมี วา วิชฺชตีติ คุณวา.

เอวํ สพฺพตถ ปทตถานรูโป มนตวตถวิเสโส วัตตพฺโพ, ปฏฺฐินนธิสทคตา ปญฺญา อสฺส
อตฺถิตี ปญฺญวา, ปจฺจเย ปเร ทีฆานํ กวฺจิจฺจ รสฺสตตฺ. วิหิตี เอเตนาติ วิโท, ญาณํ, วิโท เอตสฺส
อตฺถิ, เอตสฺมี วา วิชฺชตีติ วิทวา, พยฺยชเน ปุพฺพสฺสรโลโป.

อวณณาติ กิ ?

สติมา, พนฺธฺมา.

พหุลาธิการา รสฺมีวา, ลกฺขีวา, ยสฺสสีวา, ภัยทสฺสีวา, มสฺสุวา, คาณทิวธฺนวาติปิ
สิขฺมณฺติ. ตตถ คาณทิวธฺนุ อสฺส อตฺถิ, อสฺมี วา วิชฺชตีติ คาณทิวธฺนวา,
พยฺยชเน ปุพฺพสฺสรโลโป.

476. ทณฺฑาทิหิกอฺ วา.

เตหิ มนตวตเถ อิก, อี โหนฺติ วา.

นิจฺจํ คหิตฺโต ทณฺโฑ อสฺส อตฺถิ, อสฺมี วา วิชฺชตีติ ทณฺฑิโก, ทณฺฑี, ทณฺฑวา. เอวํ
คนฺธิโก, คนฺธี, คนฺธวา, รูปิโก, รูปี, รูปวา. อธิณฺสามิกเว วัตตพฺเพ ธฺนา อิก, ธฺนิโก, อญฺญตร
ธฺนึ, ธฺนวา, อตฺถิโก, อตฺถี, อตฺถวา.

เอตถ จ อสนฺนินิเตน อตฺเถน อตฺโถ อสฺส อตฺถิตี อตฺถิโก, มหคฺเชน อตฺถิโก
มหคฺชตฺถิโก.เอวํ ธฺนตฺถิโก, ปุณฺณตฺถิโก, เสยฺยตฺถิโก, อຍํ อตฺโถ เอตสฺสาติ อิทมตฺถี, ปาฏฺเว
อตฺโถ อสฺสาติ ปาฏฺวตฺถี. เอวํ ฌกตฺถี, กุสฺลตฺถีอิจฺจาทีนึ สิขฺมณฺติ.

วณฺณสททนฺตา ปน อีเยว โหติ,

พฺรหฺมโน วณฺโณ สณฺฐานํ อสฺส อตฺถิตี พฺรหฺมวณฺณึ. อถ วา พฺรหฺมโน วณฺโณ พฺรหฺมวณฺโณ
, พฺรหฺมวณฺโณ วิย วณฺโณ ยสฺส โส พฺรหฺมวณฺณึ. เอวํ พฺรหฺมวณฺณึ, ‘วณฺณสนฺ’ติ สีลํ,
ตทฺธิตฺนตสฺมาสปทํ นามตฺ.

เอวํ เทวณฺณึ.

หตถ, ทนตาทิหิ ชาตียํ อี, หตถี, ทนตี่, คโซ, ทาฐี, เกสรี, สีโห, อณญตร หตถวา, ทนตวา. พรหมจาริมหิ วตตพเพ วณณโต อีเยว, วณณี, อณญตร วณณวา. โปกขราหิหิ เทเส อีเยว, โปกขรํ วุจจติ กมลํ, โปกขรณิ, ปุน อิตถียํ นี, ปุพพอี - การสส อตตํ, อุปลินิ, กุมุหิ, ภิสินิ, มุพาลินิ, สาธุกีนี, ปทุมํ เอตถ เทเส อตถิตติ ปทุมํ, ตโต อิตถียํ นี, ปทุมินิ, ปุพพอี - การสส รสสตตํ, สพพํ กมลากรสส วา กมลคจจสส วา นามํ, อณญตร โปกขรวา หตถี, อีธ โสณทา โปกขรํ นาม.

สิขี, สิขาวา, มาลี, มาลาวา, สีลี, สีลวา, พลี, พลวา. สมาสนเตปิ อี, นิททาสิลี, สภาสิลี, พาหุพลี, อुरुพลี. สุข, ทุกเขหิ อีเยว, สุขี, ทุกขี อิจจาหิ.

477. ตปาหิหิ สี.

ตปาหิหิ มนตวตเถ สี โหติ วา.

ตโป อสส อสมิ วา วิชชตีติ ตปสสี, ทวิตตํ.

เอวํ ยสสสี, เตชสสี, มโน อสส อตถิตติ มนสสี.

วาตเวว ?

ยสวา.

478. โณ ตปา.

ตปมหา มนตวตเถ โณ โหติ.

ตโป อสส อตถิตติ ตาปโส, อิตถียํ ตาปสี.

479. มุขาทิตโต โร.

มุขาทิหิ มนตวตเถ โร โหติ.

อัสยตํ มุขํ อสส อตถิตติ มุขโร, สฺส อสส อตถิตติ สฺสโร, รุกโข, อุโส ขาโร ยสมิ อตถิตติ อุสโร, ขารภูมิปปเทโส, มธู รโส อสส อตถิตติ มธูโร, คุโฬ, นคา เอตถ สนตตีติ นคโร, พหุพพตปปเทโส, “นครน”ติปิ ปาฐุ, กุณโข วุจจติ หนุ, กุณขโร, หตถี, อุนณตทา ทนตวา อสส สนตตีติ ทนตโร, หตถีเยว, มหาวุตตตินา อสส อตตํ.

480. ตุนทยาหิหิ โภ.

ตุนทอิจจาหิหิ มนตวตเถ โภ โหติ วา.

ตุนทิ วุจจติ วุทธา นาภิ, ตุนทโภ, วลีโย เอตสมิ อตถิตติ วลีโภ.

วาตเวว ? ตุนทิมวา.

481. สหธาทีทว.

สหธาทีท มนตวตเถ อ โหติ.

สหธา อสส อตถิ, อสมิ वा विषत्ति सप्तो.

เอว पण्यो, สโต.

วตเวว ? पण्यवा, สतिमा.

482. อาลวากิขมาทีท.

อภิกขมาทีท มนตวตเถ อาลु โหति वा.

อภิกขมา อธิกา อสส อตถิติ อภิกขมาลु, สีตลทุกขं อธิกं อสส อตถิติ สีतालु, षचा पफुला अस्मि रणे सन्तति षचालु, थया पफुला अस्साति थयालु, पुरिसजित्तं पफुलं अस्साति पुरिसालु, पुरिसालोला अत्थि.

วตवेव ?

थयावा.

483. ปิจฉาทิต्वิโล.

ปิจฉาทิต्व มนตวตเถ อिलो โหति वा.

ปิจฉ ฉูลं อสส อตถิ, ตस्मि वा विषत्ति ปิจฉिलो, ปิจฉวา, तुलरुखे, ปิจฉिला सिपलि, पेनिलो, पेनवा, अथवारिणुगो, चण्डिलो, चण्डावा, तापिस, तुण्ठीलो, तुण्ठवा, อธิกา वाजा अस्स अत्थิติ वाजालो, महावृत्तिना อिलोपो.

484. สีลาทีท ไว.

สีลาทีท มนตวตเถ ไว โหติ.

นิจจรขิตสีลं อสส อตถิ, อสมि वा विषत्ति सीलवा, परिโส, सीลवा, अत्थि, गेसा अत्थिमा अस्मि सन्तति गेसवा, गेसवा, अप्रिमाणा अण्णा अथกา अस्मि सन्तति अण्णवा, महन्तं पलं अस्स अत्थิติ पलवा, पलवा, पलवं.

คาน्ठी वृज्जति सन्धि, पหवा कान्ठी अस्मि अत्थิติ कान्ठीवं, षण्,

पहुका राशि अस्स अत्थิติ राशिवं, पङ्कขं.

485. มายาเมธาที วี.

เอเตहि มนตวตเถ วี โหติ.

มายาวี, เมธาวี.

486. อีสฺสเร อามยฺวามี.

อีสฺสเรภูเต มนตฺวตเถ อามี, อวามี โหนฺติ.

อีสฺสเรยฺภูฏานภูตํ สํ อสฺส อตฺถิติ สามี, สุวามี, อิตฺถิยํ สามินี, สุวามินี, พินฺทุโลโป,
กาคเม สามีโก.

487. ลกฺขยา โณ อ จ.

ลกฺขิมหา มนตฺวตเถ โณ โหติ, อีการสฺส อตฺตยจ โหติ.

ลกฺขี ลีรี เอตสฺส อตฺถิติ ลกฺขโณ.

488. องฺคา โน กลยาณ.

กลยาณ วตฺตพเพ องฺคมหา มนตฺวตเถ โน โหติ.

กลยาณํ องฺคํ เอตฺสสา อิตฺถิยา อตฺถิติ องฺคณา.

489. โส โลมมา.

โลมมaha มนตฺวตเถ สปลฺจโย โหติ.

พฺหุณี โลมานิ อสฺส สนฺตีติ โลมโส. เอตถ ‘โส’ติ สุตฺตวิภาเคน “สุเมธโส, ฐริเมธโส”
อิจฺจาทีนปิ ลีชฺฉนฺติ.

ออสฺสตฺถิราตี นิฏฺฐิต.

ภาว, กมฺมราลี

490. ตสฺส ภาวกมฺเมสุ ตตฺ ตา ตตน ญย ญยณฺนิย ญ อียา.

ตสฺส ภาโว, ตสฺส กมฺมนฺติ อตเถ ฉฺฉุณฺดา เอเต อฏฺฐ ปจฺจยา พฺหุลํ ภาวนฺติ.

ตตฺถ ภาวนฺติ พุทฺธิ, สทฺทา เอตสฺมาตี ภาโว, สทฺทานํ อตฺตโน อตฺเถสุ อาทิมฺหิ อฺปฺปตฺติการณํ,
จิริกาลํ ปวตฺติการณญจ.

ตตฺถ อาทิมฺหิ ปวตฺติการณํ พฺยฺปฺปตฺตินิมิตฺตํ นาม. จิริกาลํ ปวตฺติการณํ ปวตฺตินิมิตฺตํ นาม.
ตทฺถกฺขมฺปิ ชาตี, ทพฺพ, คุณ, กรียา, นามวเสน ปญฺจวิธํ โหติ.

ตตฺถ “โคสฺส ภาโว โคตฺตน”ติ เอตถ โคชาตี ภาโว นาม.

“ทณฺชิตฺน ภาโว ทณฺชิตฺตน”ติ เอตถ ทณฺชทพฺพํ ภาโว นาม.

“นีสฺส ปฏฺสส ภาโว นีสฺสตฺตน”ติ เอตถ นีสฺสคฺโน ภาโว นาม.

“ปางกสส ภาโว ปางกตตนะ”ติ เอตถ ปจนกรिया ภาโว นาม.

“ตีสสนามสส ชนสส ภาโว ตีสสตตนะ”ติ เอตถ ตีสสนามิ ภาโว นาม.

ตตถ โคสส ภาโวติ โคสทหํ สุตวา โคทพเพ โคพุทธิยา वा โคทพพิ ทิสฺวา ตสฺมิ ทพเพ
โคโวหารสส वा पवत्तिकारणन्ति ओत्तौ.

เอวํ เสเสสุปิ ยถานुरูปํ อดฺโถ เวทิตพฺโพ.

ตตมฺหิ –

โคตตํ, ทณฺชิตตํ, ปางกตตํ, ตีสสตตํ อิจฺจาเท.

ตามฺหิ –

สงฺคณิการามตา, นิททารามตา, ภสฺสารามตา อิจฺจาเท.

ตตนมฺหิ –

ปุถุชชนตตนะ, เวทนตตนะ, ชารตตนะ, ชายตตนะ อิจฺจาเท.

ณยมฺหิ –

อลสสส ภาโว อาลสฺยํ, สมณสส ภาโว สามณฺญํ, พฺราหฺมณสส ภาโว พฺราหฺมณฺญํ,
สีลสมาธิปญฺญาคุโณ สามณฺญญจ พฺราหฺมณฺญญจ นาม. ตापสสส ภาโว ตापสฺยํ, นิปุณสส ภาโว
เนปุณฺญํ, วิปุณสส ภาโว เวปุณฺญํ, รณฺโณ ภาโว รชฺชํ, อापพพตสส เขตตสส ภาโว อापพพตฺยํ,
ทายาทสส ภาโว ทายชฺชํ, วิสมสส ภาโว เวสมมํ, สชิน ภาโว สชฺยํ, วาณิชานํ ภาโว วาณิชชํ อิจฺจาเท.

ณยมฺหิ –

สุจิสส ภาโว โสเจยฺยํ. เอวํ อธิปเตยฺยํ อิจฺจาเท.

ณยมฺหิ –

อาลสฺยํ, มทภาโว มทฺยํ. เอวํ ทกฺขิยํ,

ปุโรหิตภาโว ปุโรหิตฺยํ, พยตตสส ภาโว เวยตตฺยํ, พยวภูสส ภาโว เวยวภูยฺยํ, อิมานิ ทเว
ปุพเพ เวยยากรณปทํ วिय สิทฺธานิ.

ณยมฺหิ –

ครุโน ภาโว คารโว, ปฏฺฐภาโว ปาฏฺฐํ อิจฺจาเท.

อियมฺหิ –

อธิปติภาโว อธิปติยํ, ปณฺชิตภาโว ปณฺชิตฺยํ, พหุสฺสุตภาโว พหุสฺสุตฺยํ, นคฺคสส ภาโว นคฺคิยํ,
สุรภาโว สุริยํ, วีรภาโว วีริยํ อิจฺจาเท.

กมมตเถ กมมํ นาม กรिया, อลสสส กมมํ อลสสตตํ, อลสตา, อลสตตนะ, อาลสฺยํ, อาลเสยฺยํ,
อาลสฺยํ, อาลสํ, อลสฺยํ อิจฺจาเท.

491. พย วุทธทาสา วา.

ภาว, กมเมสุ วุทธ, ทาเสหิ พโย โหติ วา.

วุทธสส ภาโว กมมံ วา วุทธพยั, วุทธตา, ทาสพยั, ทาสตา,
'วุทธวน'ติ อธิ เณ ปเร วาคโม.

492. นณ ยววา โพ จ วเย.

วเย คมยมาเน ภาว, กมเมสุ ยวโต นณ โหติ วา พาคโม จ.

ยวสส ภาโว โยพพณั.

วาตเวเว ?

ยวตตั, ยวตา.

493. อณวาทิโม.

เตหิ ภาเว อิมโหติ วา.

อณโน ภาโว อณิมา, ลขโน ภาโว ลขิมา.

494. กสสมหตมิเม กสมหา.

อิมปจเจเย ปเร กสส, มหนตสททานั กเมน กส, มหา โหนติ.

กสสกสส กมมံ กสิมา, มหนตสส ภาโว มหิมา. สุมนสส ภาโว โสมนสสั, ญยมหิ สาคโม,
'วคคเสหิ เต'ติ ยสส ปรรูปตตั. เอวั โทมณสสั, สุนทรวโจ เอตสมินติ สุวโจ, สุวจสส ภาโว โสวจสสั.
เอวั โทวจสสั.

“อารามรามณเยยกั, อูยยานรามณเยยกั, ภูมिरามณเยยกั” อิจจาทีสุ รมิตพพนติ รมณั, รมณั
เอตถ อตถิติ รามโณ, อาราโม, อารามรามณสส ภาโว อารามรามณเยยกั, ญเยโย, สกตเถ จ โโก,
อารามสมปตติ, อารามสิริติ วุตตั โหติ. เอวั เสเสสุ.

ภาว, กम्मราลลิตี นิฏฐิต.

ปริมาณราลลิตี

495. ตมสส ปริมาณั ณีโก จ.

ตัม อสส ปริมาณนติ อตเถ ปฐมนตา ณีโก โหติ โโก จ.

ปริมียเต อเนนาติ ปริมาณั.

โชน ปริมาณมสชาติ โทณโก.

เอว ชาธิโก, กุมภโก, อสีตวิสุธานี ปริมาณมสชาติ อาสีติโก, วโย. เอว นาธุติโก, อุปทุมกาโย
ปริมาณมสชาติ อุปทุมกาโย, พิมโพหน, ทเว ปริมาณมสชาติ ทุก. เอว ติก, จตุกก, ปณจก, ฉก,
ทวิตต์. ทสก, สตก.

496. ยเตเตหิ ตตโก.

ตมสส ปริมาณนติ อตเถ ย, ต, เอตสทเทหิ สทิสทวิภูโต ตตโก โหติ.

ย ปริมาณมสชาติ ยตตก.

เอว ตตตก.

487. เอตสเสฏฐ ตตเก.

ตตเก ปเร เอตสททสส เอฏฐ โหติ.

เอต ปริมาณมสชาติ เอตตก, ยาว ปริมาณมสชาติ ยาวตตก.

เอว ตาวตตก, เอตาวตตก.

‘ยเตเตหิ’ ตี วจเนน ยาว, ตาว, เอตาวาปี คยหนติ.

498. สพพา จ ฎวานตุ.

ตมสส ปริมาณนติ อตเถ ย, เต’เตหิ จ สพพโต จ ฎวานตุ โหติ,

เอตสส ทวิตต์.

สพพ ปริมาณ อสชาติ สพพวานตุ,

สพพาวา, อตเถ, สพพวานโต, สพพวานตา, อตถา,

สพพาวตี, อตเถ, สพพวานเตสุ, อตเถสุ,

อิตถีย สพพาวตี, สพพวานตี, ปรีสา.

เอว ยาวา, ยาวานตา, ยาวานโต, ตาวา, ตาวานตา, ตาวานโต, เอตตาวา, เอตตาวานตา,
เอตตาวานโต อิจจาหิ.

กวจิ มหาวุตตนา เอกสส ต – การสส โลโป,

ยาวตโก กาโย, ตาวตโก พยาโม, ยาวตिका ยานสส ภูมิ.

499. กิมหา รติ ริว ริวตก วิตตกา.

ต อสส ปริมาณนติ อตเถ กีสททโต เอเต จตตารो ปจจยา ฎวานติ.

500. ธานุพนธนูตสราทิสส.

ธานุพนธนู ปจจเย ปเร ปทนต์สราทิสส โลโป โทติ. อาทิสทเทน ปทนต์พยณชนั คยหติ,
 สุตตวิภตเตน รีวันตุ, ริดตาวนตุปจจยา จ โหนติ.

กี ปริมาณมสสาติ กติ.

ปญจกขณา กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติวสสสิ ตวั ภิกขุ, เอกวสส อห ภควา, กี ปริมาณ
 อสสาติ กิว, กิว ทูโร อิต คานิ. เอว กิวตกั, กิตตกั.

รีวันตุมุหิ –

กีวันโต โหนตุ ยาจกาติ.

ริดตาวนตุมุหิ –

กิตตาวตา ขนธานั ขนธปญญตติ,

กิตตาวตา นุ โข ฆนเต รูปนติ วุจจติ, กิตตาวตา นุ โข ฆนเต มาโรติ วุจจติ.

ปุพพสุตเตน ฐาวนตุมุหิ –

เอตตาวตา ขนธานั ขนธปญญตติ,

เอตตาวตา รูปนติ วุจจติ, เอตตาวตา มาโรติ วุจจติ.

501. มานะ มตโต.

มียเต เอเตนาติ มานั, ตั อุมมานั, ปริมาณนติ ทูริธั, อูทุธั มานั อุมมานั, ตทลญั มานั
 ปริมาณั, อิมสมิ สุตเต ปน สามณญวจนตตา ทูริธมปิ สพภติ, ทูริธะ มานะ ปวตตทา หตถาทิสททมหา
 ตมสส ปริมาณนติ อตเถ มตตปจจโย โทติ.

หตโถ ปริมาณั อสสาติ หตถมตตั, ทเว หตถา ปริมาณั อสสาติ ทวิหตถมตตั, ทเว องคูลิโย
 ปริมาณั อสสาติ ทวงคูลมตตั. เอว จตฺรงคูลมตตั, วิทถิมมตตั, โยชนมตตั, ตีณิ โยชนานิ ปริมาณั
 อสสาติ ตีโยชนมตตั, นาฬิมตตั, ปตถมตตั, โทณมตตั, ปลั วุจจติ อุมมานสงขาโต ปาติวิเสโส, ปลั
 ปริมาณั อสสาติ ปลมตตั, ปญจมตตั, ปญจมตเตหิ ภิกขุสเตหิ สทฺธิ, ติสมตตั, สฏฐุขิมตตั, สตมตตั,
 สหสสมตตั, โภฏิมตตั, กุมภมตตั, จาฏิมตตั, หตถิมตตั, ปพพตมตตั อิจจาหิ.

‘มตตทา’ติ วา ปริมาณวาจิสททนตฺร, หตโถ มตตทา เอตสสาติ หตถมตตั. เอว ทวิหตถมตตั,
 อิจจาหิณา สมาสปิ ยุชชติ. อเกทูปจาเรน ปน หตถปริมาณั หตโถติ กตวา “ทวิหตถั วตถั, โทโณ วิหิ,
 โทโณ มาโส”ติ สิชฺฌติ.

502. ตคฺโข จุฑธั.

อูฑธัมานะ ปวตตทา สทฺทา ตมสส ปริมาณนติ อตเถ ตคฺชปจจโย โทติ มตโต จ.

ชนนุ ปริมาณมสสาติ ชนนุคคฺชั, ชนนุคคฺชตตั.

503. โณ จ ปริสา.

อุทฺธมาเน ปวตตทา ปุริสมหา โณ จ โหติ ตคฺโข จ มตฺโต จ.

จตุหตฺโต ปุริโส ปริมาณมสสาติ โปริสฺ, ตโปริสฺ, สตโปริสฺ, คมภีรฺ. เอวํ ปุริสคคฺขํ, ปุริสมตฺตํ, อุทฺธํ ปสาริตหตฺเถเนน สทฺธิํ ปญฺจหตฺถํ ปุริสปมาณํ โปริสนฺติ วทนฺติ, “เอกุนตีโส วยสา”ติ เอตถ เอกุนตีส วสฺसानิ อายุปริมาณํ อสฺสาติ เอกุนตีโส.

เอวํ วิโส, ตีโส, จตตาลีโส, ปญฺญาโส, สหสฺโส พุรหฺมา, ทฺวิสหสฺโส พุรหฺมา, ทสสหสฺโส พุรหฺมา.เอตถ จ “สหสฺสปริมาณํ จกฺกวาฬํ อสฺสาติ สหสฺโส” - อิจฺจาทีนา ฌปฺจเยน สีขณฺติ.

ปริมาณราลี นิฏฐิต.

สังขยาราลี

504. เอกา กากฺยสหาเย.

อสหยตเถ เอกมฺหา ก, อากี โหนฺติ วา.

อสหายเ อเอโก, เอกโก, เอกากี, เอโก วา.

อิตฺถิยํ เอกิกา, เอกากินี, เอกา วา,

‘อธาทฺสส เก’ติ สุตเตน อิตฺถิยํ กมฺหิ ปเร อสฺส อิตฺตํ.

505. ทฺวิติ จตฺหิ ตียตฺถา.

เตหิ ตสฺส ปุรณฺนติ อตเถ ตโย จ ตฺถ โหนฺติ.

506. ทฺวิตินํ ทฺตา ตีเย.

ตีเย ปเร ทฺวิ, ติสทฺทานํ ท, ตาเทสา โหนฺติ.

ทฺวินนํ ปุรโณ ทฺตีโย, ทฺวินนํ ปุรณิ ทฺตียา, ทฺวินนํ ปุรณํ ทฺตียํ. เอวํ ตตีโย, ตตียา, ตตียํ. จตฺนํ ปุรโณ จตฺตฺโต, จตฺตฺถิ, จตฺตฺถิ.

507. ม ปญฺจาทิกตฺติ.

ปญฺจาทิหิ จ กตฺติมา จ ตสฺส ปุรณฺนติ อตเถ โม โหติ.

ปญฺจโม, ปญฺจมี, ปญฺจมํ. เอวํ สตตม, อฏฺฐม, นวม, ทสม, เอกาทสมาทิ. กตฺตินนํ ปุรโณ กตฺติโม, กตฺติมี, ตฺถิ.

508. ตสส ปุรณกาทสาทีโต วา.

ปุรเต อนเนาตี ปุรณ,

เอกาทสาทีโต ตสส ปุรณนติ อตเถ ฎานุพนุโธ อปจโย โหตี วา.

เอกาทสนนุ ปุรโณ เอกาทโส, เอกาทสี, เอกาทส, เอกาทสโม วา. เอว ทวาทโส, ทวาทสโม,
เตโรโส, เตรสโม, จุททโส, จุททสโม,

ปญจทโส, ปญจทสโม, ปนรรโส, ปนรรสโม, โสฬโส, โสฬสโม, สดตรโส, สดตรสโม,
อฏฐารโส, อฏฐารสโม.

509. ญ สติสส ติสส.

ญ ปเร สติสส ตี - การสส โลโป โหตีตี วิสตี, ตีสตีนุ ติสส โลโป.

เอกุนวิโส, เอกุนวิสตีโม, วิโส, วิสตีโม, ตีโส, ตีสตีโม,

จตตาลีโส, จตตาลีสโม, ปญญาโส, ปญญาสโม.

สฏฐยาทีโต ปุริมสุตเตน โม, สฏฐโม, สดตตีโม, อสีตีโม, นวุตีโม.

510. สตาทีนมิ จ.

สตาทีโต ตสส ปุรณตเถ โม โหตี, สตาทีนุ อนตสส อิตตถจ โหตี.

สตสส ปุรโณ สตีโม,

ทวิสตีโม, ตีสตีโม, สหสสีโม.

511. ฉา ฎฐฎฐมา.

ฉมหา ตสส ปุรณนติ อตเถ ฎฐ, ฎฐมา โหนตี.

ฉฎฐ, ฉฎฐี, ฉฎฐ,

ฉฎฐโม, ฉฎฐมี, ฉฎฐมี.

512. สงขยาเย สจจตุตีสาสทสนตยาธีกาสมิ สดสทสเส ฎ.

สตี, อุตติ, อีส, อาส, ทสนตาทิ สงขยาที เต อธิกา อสมิ สดสทสเสตี อตเถ ฎานุพนุโธ อปจโย
โหตี.

เอตถ จ 'สดสทสเส'ตี สเต วา สทสเส วาตี อตเถ.

ตตถ สทสสททเทเน สทสส สทสส สดสทสส สทสสทสสทสสจ คยหตี.

ทสนต, สตยนต, อีสนต, อาสนต, อุตยนตาคี เอว อนุกกโม เวทิตพโพ.

ตตถ ทส, เอกาทสโต ปฎฐาย ยาว อฎฐารสา นวสงขยา ทสนตนา นาม.

วีสติ, เอกวีสติโต ปฏฐาย ยาว อฏฐวีสติยา นวสงขยา จ ตีสติ, เอกตีสติโต ปฏฐาย ยาว อฏฐตีสติยา นวสงขยา จ สตยนตา นาม.

จตตาลีส, เอกจตตาลีสโต ปฏฐาย ยาว อฏฐจตตาลีสาย นวสงขยา อีสนตา นาม.

ปณญาส, เอกปณญาสโต ปฏฐาย ยาว อฏฐปณญาสาย นวสงขยา อาสนตา นาม.

นวุติ, เอกนวุติโต ปฏฐาย ยาว อฏฐนวุติยา นวสงขยา อุตยนตา นาม.

เสสา ฏฐนต, ตยนตาปี อธิ สงคยหนติ.

ฏฐยนตา นาม สฏฐิ, - เอกสฏฐยาทิกา นวสงขยา. ตยนตา นาม สตตติ, เอกสตตตยาทิกา นวสงขยา จ อสีติ, เอกาสีตยาทิกา นวสงขยา จ.

ทสนตาสู ตาว - ทส อธิกา ยสมิ สเต ตยิทํ ทสสตํ. เอวํ ทสสทสสํ, ทสสตสทสสํ, เอกาทส อธิกา ยสมิ สเต ตยิทํ เอกาทสสตํ. เอวํ เอกาทสสทสสํ, เอกาทสสตสทสสํ. เอวํ ทวาทสสตมิจจาทีนิ.

สตยนตาสู - ภูมहि ति - การโลโป, วีสติ อธิกา ยสมิ สเต ตยิทํ วีสสตํ. เอวํ เอกวีสสตํ, ทวาวีสสตํ อิจจาที, ตีสติ อธิกา ยสมิ สเต ตยิทํ ตีสสตํ. เอวํ เอกตีสสตํ, ทวตตีสสตํ อิจจาที. เอส นโย สทสเสปี.

อิสนตาสู - จตตาลีส อธิกา ยสมิ สเต ตยิทํ จตตาลีสสตํ. เอวํ เอกจตตาลีสสตํ, ทเวจตตาลีสสตํ อิจจาที. เอส นโย สทสเสปี.

อาสนตาสู - ปณญาส อธิกา ยสมิ สเต ตยิทํ ปณญาสสตํ. เอวํ เอกปณญาสสตํ, ทเวปณญาสสตํ อิจจาที. เอส นโย สทสเสปี.

ฏฐยนตาสู - สฏฐิ อธิกา ยสมิ สเต ตยิทํ สฏฐิสตํ. เอวํ เอกสฏฐิสตํ, ทवासฏฐิสตํ อิจจาที. เอส นโย สทสเสปี.

ตยนตาสู - สตตติ อธิกา, เอกสตตติ อธิกา, อสีติ อธิกา, เอกาสีติ อธิกา อิจจาทีนา วตตพพา.

อุตยนตาสู - นวุติ อธิกา ยสมิ สเต ตยิทํ นวุติสตํ. เอวํ เอกนวุติสตํ, ทเวนวุติสตํ อิจจาที. เอส นโย สทสเสปี.

อถ วา ทสนตา นาม เอกโต ปฏฐาย ทสสงขยา.

สตยนตา นาม เอกาทสโต ปฏฐาย วีสสงขยา.

อิสนตา นาม เอกตีสโต ปฏฐาย ทสสงขยา.

อาสนตา นาม เอกจตตาลีสโต ปฏฐาย ทสสงขยา.

เอวํ ฏฐยนต, ตยนต, อุตยนตาปี เวทิตพพา.

เอโก อธิโก ยสมิ สเต ตยิทํ เอกสตํ, “อเถตเถกสตํ ขตยา, อนูยนตา ยสสลิโน”ติ ปาฬิ.

“ทเว อธิกา ยสมิ สเต ตยิทํ ทวีสต” อิจจาทีนา สพพํ วตตพพํ, สุวิจิตตมิทํ วิธานนติ.

ยถา ปน “เอโก จ ทส จ เอกาทส, เอกาธิกา วา ทส เอกาทสา”ติ สีขมติ, ตถา อธิปี

“ทส จ สตถจ ทสสตํ, ทสาธิกา วา สตํ ทสสตน”ติอาทีนา วุตเต สพพํ ตํ วิธานํ समाสวเสน สีขมติ.

ตตถ ปน “ทเว สตานิ ทวิสตฺ, ตีณิ สตานิ ติสต” มิจจาทีนิ จ “ทเว สหสฺสานิ ทวิสทสฺสํ,
ตีณิ สหสฺสานิ ติสทสฺส” มิจจาทีนิ จ “ทเว สตสทสฺสานิ ทวิสตสทสฺสํ, ตีณิ สตสทสฺสานิ ติสตสทสฺส”
มิจจาทีนิ จ ทิคฺสุมาเส สีขณฺนติ.

513. วารสงฺขยาเยกฺขตฺตํ.

วารสมฺพนฺธิภูตา สงฺขยาสททา กฺขตฺตํปจฺจโย โหติ.

ทเว วารา ทฺวิกฺขตฺตํ, เอวํ ติกฺขตฺตํ, จตฺตฺกฺขตฺตํ, ปญฺจกฺขตฺตํ, ทสฺกฺขตฺตํ, สตกฺขตฺตํ, สหสฺสกฺขตฺตํ.

514. กติมหา.

วารสมฺพนฺธิภูตา กติสททา กฺขตฺตํ โหติ. กติ วารา กติกฺขตฺตํ.

515. พหุมา ธา จ ปจฺจาสตติยา.

วารสมฺพนฺธิภูตา พหุสททา ปจฺจาสตติยา สติ ธา จ โหติ กฺขตฺตฺตฺตฺต.

พหุวารา พหุกฺขตฺตํ, พหุสทเทเน อเนกวารํ อุปลกฺเขตฺติ, อเนกวารา อเนกกฺขตฺตํ. เอวํ พหุวารา
พหุธา, อเนกวารา อเนกธา. ปจฺจาสตติ นาม วารานํ อจฺจาสนฺนตา วุจฺจติ, ทิวสสฺส พหุกฺขตฺตํ ภูณฺชติ,
พหุธา ภูณฺชติ, วารานํ ทูรภาเว สติ เต ปจฺจยา น โหนฺติ, มาสสฺส พหุวาเร ภูณฺชติ.

516. สกึ วา.

เอกวารนฺติ อตฺเถ สกึนฺติ นิปจฺจเต วา.

สกึ ภูณฺชติ, เอกวารํ ภูณฺชติ.

สงฺขยาราสี นิฏฺฐิต.

ขุททกราสี

ปการราลี

517. ธา สงฺขยาหิ.

สงฺขยาวาจีหิ ปกาเร ธา โหติ.

ทฺวิหิ ปกาเรหิ ทฺวิธา. เอวํ ติธา, จตฺตฺธา, ปญฺจธา, ทสธา, สตธา, สหสฺสธา, พหุธา, เอกธา,
อเนกธา.

518. เวกา ชณฺ์.

เอกมหา ปกาเร ชณฺ์ โหติ वा.

เอकेन ปกาเรน ऐकशुन्, ऐकश वा.

519. ท्वितिहेरा.

ท्वितिसप्तहेहि ปกาเร ऐश वा โหति वा.

ท्वेशा, तेशा, त्विशा, तिशा वा.

520. सप्तपत्तिहि पकारे णा.

पुष्पोतो वा सामण्यसुस गेवโก विसैसो वा पकारो, सप्तपत्तिहि पकारे णा โहति.

सप्तपेन पकारेण सप्तपत्ता, सप्तपेहि पकारेहि सप्तपत्ता, यातिसेन पकारेण यथा, यातिसेहि पकारेहि यथा. ऐर्व तदा, अण्युत्ता, अण्युत्ता, अित्रता.

521. गमिच्छं.

ऐते सप्तहा पकारे निपञ्जन्ति.

केन पकारेण गच्छं, अमिना पकारेण अितच्छं. अमिना सुत्तेन गच्छं, अिसप्तहेहि गच्छं, तच्छपञ्जये गत्वा गिस्स गच्छं, अिसस अितच्छञ्ज गच्छति.

522. तप्तपत्ति चाटियो.

सो पकारो असस अत्तिติ तप्तपा, तप्तमि तप्तपत्ति, पकारान्ते तप्तपत्ति अत्ति. त्सामण्यवाजिमहा तप्तपत्ति चाटियपञ्जयो โहति.

विसेसेन पञ्चरूपे पञ्चचित्ते पञ्चचाटियो.

विसेसेन मञ्जरूपे वत्तु मञ्जुचाटियं.

523. सो विज्ञापपकारेषु.

विज्ञायं पकारे ज सोपञ्जयो โहति.

विज्ञायं –

पत्ति पत्ति वाजेति पत्ति सो वाजेति.

खण्डं खण्डं गโรत्ति खण्डसो गโรत्ति, पिलं पिलं विगच्छति पिलसो विगच्छति अिज्ञाति. ऐते ज ‘पत्ति पत्ति’ अिज्ञाति सु गच्छियाविसेसेन त्तिยา.

ปกारे –

พหูวิ ปกาเรหิ पुणुस,

सपुपेहि पकारेहि सपुपुस औजुगति.

“โยนิส อูบายส, ฐานส, เหตุส, อตถส, ฐมมส, สุตตส, อนุพยุณชนส” อัจจาทิสู ปน
มหาวุตตินา ตติเยกวจนสส สุตต. ตถา ทิมส, โอรส औजुगति.

อิติ ปการราสิ.

524. ปิตโต ภาตริ เรยณ.

पितुसुतुमहा तसुस णाताति अतुठे रेयणु ऩोति.

पितु णाता पेतेतेयो.

‘रानुणनेनตसरातिससा’ติ อูสส โลโป; तसुस तुवित्त.

525. มาติโต จ ภาคินีย โฉ.

मातिते पितते ज णकिनिय औ ऩोति.

मातु णคินी มาตุจฉา, पितु णคินी पितुจฉา.

526. มาตาปิตุสวามโ.

मातापितुहि तेसु मातापितुसु आमो ऩोति.

मातु माता มาตามही, मातु पिता มาตามโ,

पितु माता पิตามही, पितु पिता पิตามโ.

อิติ กุลราสิ.

हित, สาธ, อรหราชิ

527. หิตे रेयण.

मातापितुहि तेसु हिते रेयण ऩोति.

मातु हिते मेतेतेयो, पितु हिते पेतेतेयो. मातापितुसु सुப்புणिปน.

528. อิโอ โหิตะ.

ตสส หิตนติ อตเถ อิโอ โหติ.

อุปาทานัน หิต์ อุปาทานีย.

เอว โอมนีย, โยคนีย, คนถนีย, นีวรณีย, สุตตวิภตติยา อณฺญตเถสุปี อิโอ, สมานนทเร สยิตโต
โสทรियो.

529. จกฺขวาทีโต สฺโส.

ตสส หิตนติ อตเถ จกฺขวาทีหิ สฺโส โหติ.

จกฺขุสส หิต์ จกฺขุสส, สฺกรูปี จกฺขุเสชชณฺจ.

อายุโน หิต์ อายุสส, อายุวทมนวธิ.

530. ญโย ตตถ สาธุ.

ตสมี สาธุติ อตเถ ญโย โหติ.

สภาย สาธุ สพโก, 'สาธุ'ติ กุสโล โยคโย หิตัว. มิตตานิ หิต์ เมตต. สุตตวิภาคา อณฺญตริปี
ญโย, รัตนวหตีติ รจฺฉา, รัตนวธิ.

531. กมฺมานิยณฺญา.

ตสมี สาธุติ อตเถ กมฺมมหา นิย, ญญา โหนติ.

กมฺเม สาธุ กมฺมนีย, กมฺมณฺญ.

532. กถาทิตฺโต.

ตตถ สาธุติ อตเถ กถาทิตฺโต อิกโก โหติ.

กถาย สาธุ กถิกโก, ฆมฺมกถาย สาธุ ฆมฺมกถิกโก, สงฺคาม สาธุ สงฺคามิกโก, คามวาเส สาธุ คามวา
สิโก, อุปวาเส สาธุ อุปวาสิกโก.

533. ปถาทิตฺติ เณยโย.

ตตถ สาธุติ อตเถ ปถาทิตฺติ เณยโย โหติ.

ปถ สาธุ ปาถาย,

สํ วุจฺจติ ฐนํ, ตสส ปติ สปติ, สปติมฺหิ สาธุ สุปเตย.

534. ทกฺขินายารเห.

ทกฺขินาสททมหา อรหตฺเต เณยโย โหติ.

ทกฺขินํ อรหตฺตี ทกฺขินเณยโย.

535. อาโย ตฺมนตา.

ตฺมนตฺมหา อรหตฺเต อาโย โหติ.

ฆาเตตฺตุํ อรหตฺตี ฆาเตตาโย,

ชาเปตฺตุํ อรหตฺตี ชาเปตาโย, ‘ชาเปตฺน’ติ หาเปตฺตุํ, ปพฺพาเซตฺตุํ อรหตฺตี ปพฺพาเซตาโย,
มหาวุตฺตตินา आयมฺหิ สพฺพินฺทฺโน อุตฺส โลโป.

อิติ หิต, สาธ, อรหฺราสี.

วิกิตฺราสี

536. ตสฺส วิกิราวยเวสุ ฌ ฌิก เณยฺยมยา.

ตสฺส วิกิโร, ตสฺส อวยโวติ อตฺเตสุ ฌาทย โหนติ, ปกฺติยา อุตฺตริ อวตฺถนตฺราปตฺติ วิกิโร.

อุทฺมฺพรสฺส วิกิติ โอุทฺมฺพร, ภาสฺมา, อุทฺมฺพรสฺส อวยโว โอุทฺมฺพร, ปณฺณาทิ. กโปตาวยโว
กาโปตฺ, มํสโลหิตปตฺตาทิ.

ฌิกมฺหิ – กปฺปาสฺส วิกิติ กปฺปาสฺสิ, สุตฺตํ วตฺถนจ. เณยฺยมฺหิ – เณฺนีสฺส อวยโว เณฺนยฺ, มํส.
โกสกีมํ วิกิติ โกเสยฺ, สุตฺตํ วตฺถนจ. มยฺมฺหิ – ตินานํ วิกิติ ตินมฺ, เอวํ ทารฺมยฺ, นพฺมยฺ, มตฺติกาณมฺ,
คฺคฺนํ วิกิติ คคฺมยฺ, กรีส.

537. ชตฺโต มยณฺ วา.

ตสฺส วิกิราวยเวสุ ชตฺโต มยณฺ โหติ วา.

ชตฺโน วิกิโร ชตฺมย.

อิติ วิกิตฺราสี.

วิเสสราลี

538. ตระตมิสุลลิกิยภูฐาตลเส.

อติสยตเถ เอเต ปจจยา ภวนติ.

ปาปาน อติสเยน ปาโปติ ปาปโตร, ปาปตโม, ปาปิสลโก, ปาปิโย, ปาปิภูฐ, อิตถิย ปาปตรา,
อติสยโตปิ อติสยปจจโย โหติ, อติสเยน ปาปิภูฐ ปาปิภูฐโตร.

539. วจฉาทิหิ ตนุเตเต ตโร.

วจฉาทิหิ สพพตานุภาเว ตโร โหติ.

อติตรุโณ วจโฉ วจฉโตร, อิตถิย วจฉตรี. โยพพนสส ตนุเตเต โยพพนปตตานํ สุตตตสส ตนุเตเต
อติตรุโณ อุสโภ อุกขโตร, อสสภาวสส ตนุเตเต ตรุณอสโส อสสโตร, อิตถิย อสสตรี. สามตถิยสส
ตนุเตเต ตรุณอุสโภ อุสภโตร.

540. กิมหา นิทธารणे ตระตมา.

กีสททา นิทธารणे คมยมาเน ตระ, ตมา โหนติ.

กโตร ภวตํ เทวทโต, กโตร ภวตํ ยถุทโต, กตโม ภวตํ เทวทโต, กตโม ภวตํ ยถุทโต,
'กิสส โก'ติ สุตเตเน ตระ, ตเมสุ กิสส กตตํ.

อติ วิเสสราลี.

สมุหราลี

541. สมุเห กณณณิกา.

ตสส สมุโหติ อตเถ กณ, ณ, ณีกา โหนติ.

โคตตปจจยเนเตหิ ตาว – ราชณณานํ สมุโห ราชณณุกํ, มานุสสกํ.

อุกขาทิหิ – อุกขานํ อุสภานํ สมุโห โอกขกํ, โอกษานํ สมุโห โอกษกํ, อรพภานํ สมุโห
โอรพภกํ. เอวํ ราชกํ, ราชปุตตกํ, หตถิกํ, เชนุกํ, สสํ อเทเนติ ภกขณตติ สสาทกา, เตสํ สมุโห สสาทกํ.
อิกขณิกํ.

ณมหิ – อमितตานํ สมุโห อमितตํ.

ณิกมหิ – อปุปานํ สมุโห อปุปิกํ, สกุนานํ สมุโห สากุณิกโก.

542. ชนาทีหิ ตา.

ตสส สมุโหติ อตเถ ตา โหติ.

ชนตา, ราชตา, พนรุตา, คามตา, สหายตา,
นครวาสินี สมุโห นาครตา อิจจาที.

543. อยฺภทฺวิตีหฺเส.

อุภ, ทฺวิ, ตีหิ ตสส อํสฺตเถ อโย โหติ.

อุภ อํสา ภาคา อสฺสาตี อุภํ, ทฺเว อํสา อสฺสาตี ทฺวํ, ตโย อํสา อสฺสาตี ตยํ, วตฺถุตฺตยํ,
รตนตฺตยํ, ทฺเว วา ตโย วา อํสา อสฺสาตี ทฺวตฺตยํ.

อติ สมุหฺราสี.

ทตฺต, นิพฺพตฺตราสี

544. เตน ทตฺเต ลียา.

เตน ทตฺโตตี อตเถ ล, อียา โหนตี. มหาวุตฺตินา ทินนสทฺทสฺส ทตฺตตฺตี.

เทเวน ทตฺโตตี เทวโล. 'เทวโล' ตีปี ปาฬิ. เทวโย, เทวทตฺโต วา.

เอวํ พฺรหฺมโล, พฺรหฺมโย, พฺรหฺมทตฺโต, สีเวน พิสฺสนุเทวฺราเชน ทตฺโต สีวโล, สีวโย, อิตฺถิยํ
สีวลี, สีวียิ, สิสฺส ทีโฆ.

545. เตน นิพฺพตฺเต.

เตน นิพฺพตฺเต อโฆ โหติ.

ปาเกน นิพฺพตฺตํ ปากิมํ, เณฺนนิ นิพฺพตฺตํ เณฺนนิ, เวฐฺเนน นิพฺพตฺตํ เวฐฺนิมํ. เอวํ เวธิมํ,
โคปฺพเนน นิพฺพตฺตํ โคปฺพนิมํ, ปุปฺพทามํ,

กรเณน นิพฺพตฺตํ กิตฺติมํ, กุตฺติมํ วา, มหาวุตฺตินา กรณฺสฺส กิตฺตํ กุตฺตณฺจ. สุตฺตวิภตฺเตน
สํหาริมํ, อหฺวาริมํ อิจจาทีนิ สีชณฺนตี.

อติ ทตฺต, นิพฺพตฺตราสี.

ล, อิต, กราสี

546. ตนนิสสิเต โล.

ตนนิสสิเตตเถ โล โหติ.

เวทํ ญาณํ นิสสิตี เวทลลํ, ลสส ทฺวิตํ,

ทฺฏจฺจ นิสสิตี ทฺฏจฺจลลํ. “มทนียํ, พนฺธนียํ, มุจฺจนียํ, รชนียํ, คมนียํ, ทสฺสนียํ” อิจฺจาทีนึ กรเณ
วา อธิกรเณ วา อนียปจฺจเยน สีชฺฉนฺนติ.

‘ธูมายิตตตฺน’ติอาทีสุ ธูโม วีย อตฺตทานึ อจฺจเรตีติ ธูมายิตํ, คคณํ, ธูมายิตํ เอว ธูมายิตตตํ,
สกตเถ ตต. เอวํ ติมิรายิตตตํ, นามธาทูโต อายปจฺจเยน สีทฺธํ.

547. สยชาตา ตารกาทฺวิตฺวิโต.

ตารกาทีหึ เต อสฺส สยชาตาตี อตฺเถ อีโต โหติ.

ตารกา สยชาตา อสฺสาตี ตารกิตํ, คคณํ.

ปฺปฺพานิ สยชาตานิ อสฺสาตี ปฺปฺพิโต. เอวํ ผลีโต, รุกฺโข.

ปลฺลวานิ สยชาตานิ อสฺสาตี ปลฺลวิทฺวา, ลตา.

ทฺกฺขํ สยชาตํ อสฺสาตี ทฺกฺกฺขิตโต,

สฺขํ สยชาตํ อสฺสาตี สฺขิตโต.

ปณฺหา วุจฺจตี ปณฺญา, ปณฺหา สยชาตา อสฺสาตี ปณฺทิตโต,

ทณฺโฆ สยชาโต อสฺสาตี ทณฺขิตโต. มหาวุตฺตินา ตสฺส นตฺเต มลํ สยชาตํ อสฺสาตี มลีนํ.

ตถา ปิปาสา สยชาตา อสฺสาตี ปิปาสิตโต,

ชฺฆจฺฉา สยชาตา อสฺสาตี ชฺฆจฺฉิตโต, พุทฺกฺขา สยชาตา อสฺสาตี พุทฺกฺกฺขิตโต, มุจฺฉา สยชาตา
อสฺสาตี มุจฺฉิตโต,

วิสยฺญา สยชาตา อสฺสาตี วิสยฺญิตโต,

นินฺหา สยชาตา อสฺสาตี นินฺทิตโต.

เอวํ คพฺพ – ฌมฺเภ คพฺพิตโต. ทพฺพ – ปาฐฺเว ทพฺพิตโต. อนฺตรํ สยชาตํ อสฺสาตี อนฺตริตโต, วจฺจํ
สยชาตํ อสฺสาตี วจฺจิตโต.

548. นินฺทาณฺญาตปฺปปฏิภาครสฺสทฺยาสยฺญาสุ โโก.

นินฺทาทีสุ โชตฺนียेषฺสุ นามสฺมา โโก โหติ.

นินฺทายํ – กุจฺฉิตโต สมฺโณ สมณฺโก. เอวํ มุณฺทโก, อสฺสโก, อฺพฺทฺธมาตกํ, วินีลกํ, วิปฺพพกํ, อฺภูทฺธิกํ
อิจฺจาที.

อณญาเต –

อณญาโต อสโส อสสโก, กสส อย อสโสติ วา อสสโก อิจจาติ.

อปปตเถ –

อปปกั เตลั เตลกั. เอวั ชตกั, ชุททกั ธนุ ธนุกั, รถกั, คามกั อิจจาติ.

ปฏีกาคตเถ –

หตถิรูปกั หตถิกั. เอวั อสสกั, พลีพททโก อิจจาติ.

รสเส –

รสโส มนุสโส มนุสสโก. เอวั รุกขโก, ปิลกขโก อิจจาติ.

ทยายั –

อนุกมปีโต ปุตโต ปุตตโก. เอวั วจจโก, อิตถิกา, อมพกา, กุมาริกา อิจจาติ.

สณญายั – นามมตเตน โมโร วีย โมโรโก อิจจาติ.

อิติ ล, อิต, ก ราสิ.

อภุตตพภาวาราสี

549. อภุตตพภาเว กราสญโยเค วิการาจี.

บุพเพ ตสส อภุตตสส วตถุโน กทาจี ตถา ภวัน อภุตตพภาโว, ตสมิ อภุตตพภาเว โชตนิเย สติ
กราส, ภูธาตุนิโยเค วิการาจีมหา นามสมา จานุพนโธ อีปัจจโย โหติ.

อชวลั ชวลั กโรติ ชวลิกโรติ, อชวโล ชวโล สียา ชวลีสียา, อชวโล ชวโล ภวติ ชวลีภวติ. เอวั
ชวลีกาโร, ชวลีภวโต.

อภุตตพภาเวติ ก็ ?

ขมฺภุ กโรติ, ขมฺภุ อตถิ, ขมฺภุ ภวติ.

กราสญโยเคติ ก็ ?

อชวโล ชวโล ชายเต.

วิการาตี ก็ ?

ปกติยา มา โหตุ, สุวณฺณ กุณฺหลั กโรติ, สุวณฺณสส กุณฺหลกรณํ นาม โลเก ปกติรูปนติ วุตตํ
โหติ. เอวั สุวณฺณ กุณฺหลั สียา, สุวณฺณ กุณฺหลั ภวตีติ

อิติ อภุตตพภาวาราสี.

สกตถราลี

550. สกตเถ.

สกตเถปิ ปจจยา ทิสสนติ.

‘สกตโถ’ติ สกปทโถ, ปกติลึงคปทโถติ วุตตํ โหติ.

ทีโน เอว ทีนโก, โปโต เอว โปโตโก, เทโว เอว เทวตา, ยถาภูตเมว ยถาภูจจํ, กรุณา เอว การุณญํ, ปตตกาลเมว ปตตกลลํ,

อากาसानนตเมว อากาसानญจํ, ปาคุณญเมว ปาคุณญตา, กम्मณญเมว กम्मณญตา, ทานํ เอว ทานมยํ, สीलํ เอว สीलมยํ. เอวํ ภาวนามยํ อิจจาเท. ยถา จ อมจจปุตตา เอว ‘อมจจปุตติยา’ติ วุจจันติ, เอวํ “สกุยปุตโต เอว สกุยปุตติโย, อสมโณ โหติ อสกุยปุตติโย, เอวํ นาฏปุตติโย, ทาสปุตติโย”ติปิ ยุชชติ.

‘ภยทสสิวา, อตถทสสิมา’ติ วนตุ, มนตุปจจยาสกตเถปิ ยุชชนติ. ‘พรหมวณณิ, เทววณณิ’ติ เอตถ พรหมุโน วณโณ พรหมวณโณ, พรหมวณโณ วिय วณโณ อสส อตถิติ อตเถ สติ อีปจจโย ปจจยตโถ เอว โหติ, น สกตโถ.

พรหมวณโณ วिय วณโณ ยสส โสยํ พรหมวณณิติ อตเถ สติ สกตโถเยว. อปิ จ เอกสมิ อณญปทเถ เทเว สมาส, ตทริตา วตตณตติปิ ยุชชติ, ตถา ‘ปคุณสส ภาว ปาคุณญตา’ติอาทิสฺส เทเว ตทริตปจจยา ภาวตเถติ.

อิติ สกตถราลี.

นิททิฏฐุปจจยราลี

551. อณญสมิ.

ปุพเพ นิททิฏฐา ณาทโย ปจจยา นิททิฏฐตโถ อณญेषุปี อตเถสุ ทิสสนติ.

มคเธสุ ชาโต มาคโธ,

มคเธสุ สํวตมิโต มาคโธ,

มคเธสุ นิวุตโถ มาคโธ, มคธานํ มคเธสุ วา อิสสโร มาคโธ อิจจาเท, โณ.

กาสิ อคฺชตติ กาสิโย,

‘กาสิ’ติ สत्ตํ วา สหสสํ วา วุจจติ, อโย.

เอวมณญเยปิ ปจจยา ยถานูรูปํ เวทิตพฺพา.

552. ทิสสนตถญเอปี ปจจยา.

บุพเพ นิตฺติภูฏฐปจจเยที อถญเอปี ปจจยา นิตฺติภูฏฐสู อนิตฺติภูฏฐสู จ อตถเสสุ ทิสสนตฺติ. วิสทิสสา
มาตโร วิมาตโร, ตาสํ ปุตฺตา เวมาติกา, อิกถ.

ปถ คจจถตฺติ ปถาวีโน,

อหํ ทุกขํ ปาปํ วา คจจถตฺติ อฆาเว, อาเว.

อิสสา อสส อตถิตฺติ อิสสุกฺกิ, อุกฺกิ.

ธูรํ วหนตฺติ ธรยหา, ยถณ.

โลกสส ทิตา โลกนยยา.

เอวํ โทสนนยยา, โมหนนยยา, อนนยโย.

ทสสนํ อรหตฺติ ทสสนนยโย.

เอวํ วนทนยโย, ปุชนยโย, นมสสนนยโย, เอยโย.

โอฆานํ ทิตา โอฆนียา, โยคนียา, คนถนียา, กम्मนียํ, อตตนียํ, ทสสนนียํ, ปุชนียโย, นมสสนนียโย
อิจจาที, อนนียโย.

ยํ ปริมาณํ อสสาตี ยาวํ, ยาวนตสส ภาโว ยาวตฺวํ. เอวํ ตาวตฺวํ, ตว.

ปรมาณํ อุตฺตมปริสสานํ ภาโว กम्मํ วา ปารมี, สมหคคานํ ภาโว กम्मํ วา สามคคิ, ณี. “นาควตา,
สีหวตา, อาษณญวตา” อิจจาทีสุ ภาเว วนตฺปจจยํ อิจจถตฺติ.

มาตฺตุ ภาตา มาตฺตุโล, อฺุโล.

อิตฺติ นิตฺติภูฏฐปจจยราสี.

วุทฺธิราสี

‘ปทานมาทิสสาयวณณสสาเอโอ ฌานุนพนเช’ติ ปทาทีภูฏฐานํ อการ, อิวณณฺ’วณณานํ อา, เอ,
โอวุทฺธิ.

อาทิจโจ, วาสีภูฏฐ, เวนเตยโย, เมนิโก, เปตติกํ, โอทุมพฺร, โอหุมปิโก, โอทคฺย, โทภคคํ,
โสภคคํ อิจจาที.

ฌานุนพนเชตี กิ ?

นามโก, ปทโก, ปุราตโน.

‘มชฌเอ’ติ สุตเตน ปทมชฌเอปี วุทฺธิ, วาเสภูฏฐ, อชฏมเตยโย อิจจาที.

553. สร้อยเคปิ กวจิ.

ณานุพนธะ ปจฺจเย ปเร สร้อยเคปิ กวจิ วุทธิ โหติ.

เปตเตยโย, เปตติกัม, เทจโจ, ปมุเช สาธู ปาโมกข์, ปมุทิตสส ภาโว ปาโมชชัม, วุตตพพนติ วากยัม, ภาชิตพพนติ ภาคยัม, โภคคัม, โยคคัม อิจฺจาติ.

อิติ วุทธิราสิ.

โลปปราสิ

‘โลโปวณฺณนิวณฺณานนฺ’ติ สุตเตน ญมฺมทึ ปเร อวณฺณิ’วณฺณานํ โลโป.

ตตถ อวณฺณเณ - ปณฺชิจฺจํ, ตจฺจํ, ทายชชํ, ทูริธา ภาโว ทเวชฺฉมํ, กรุณฺณาเยว การุณฺญํ อิจฺจาติ.

อิวณฺณเณ - อธิปติสส ภาโว อาธิปจฺจํ, เหวํ อาทิจฺจโจ, โภณฺทญฺญอ อิจฺจาติ.

‘อฺวณฺณสฺสาวจฺ สเร’ติ สเร ปเร อฺวณฺณสฺส อวจฺ โหติ.

ณมฺมทึ -

ลหุโน ภาโว ลาฆวํ, ราฆวํ, ชมฺพุรฺกฺเข ภาวํ ชมฺพวํ.

ตถา กปิลวตฺถุมฺมทึ ภาวํ กปิลวตฺถวํ, วณฺ.

ภาตฺตุนอ ปจฺจจํ ภาตฺตพฺโย, คพฺยํ, ทพฺยํ.

‘เณ สติสฺสา...’ติ ญมฺมทึ ปจฺจเย วิสฺติ, ติสฺตินํ ติลโลโป.

วิสฺตติยา ปุรฺโณ วิโส, เอกฺกุนวิโส.

เหวํ ตีโส, เอกฺกุนตีโส.

‘รานุพนธฺนตฺสราทิสฺสา’ติ รานุพนธฺ ปจฺจเย ปทฺนตฺสราทินํ โลโป.

เมตเตยโย, เปตเตยโย, กิวั, กิตตกัม, อีทึ, อีทิกฺโข, อีทิสฺ, อาหจจ, อฺพหจจ, สกฺกจจ, อธิกิจจ, กิริยา, เวทฺตุ, ปารคฺอ อิจฺจาติ.

554. ปจฺจยानํ โลโป.

ปจฺจยानํ กวจิ โลโป โหติ.

พุทฺธเ รตนํ ปณฺตีตํ, จกฺขุ สฺสุณฺญํ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา.

เอตถ จ รตนสฺส ภาโว รตนํ, อตฺตโน ภาโว อตฺตา, อตฺตโน สกฺสส ภาโว อตฺตนิยนฺติ เหวํ ภาวปจฺจยโลโป.

“พุทฺธานุสฺสติ ฌมฺมานุสฺสติ”อาทิสฺ “พุทฺธสฺส ภาโว พุทฺโธ, พุทฺธสฺส อยํ คุโณ พุทฺโธ”ติอาทินา นเยน ปจฺจยโลโป เวทิตพฺโพ.

555. โลโป วิมนตวนตุน.

อียิ'ภูฐะสุ ปรเสสุ วี, มนต, วนตุน โลโป โหติ.

เมธาวิัน อติสเยน เมธาวิติ เมธิโย, เมธิภูฐะ, สติมนตानं อติสเยน สติมาติ สติโย, สติภูฐะ,
คณวนตानं อติสเยน คณวาติ คณโย, คณภูฐะ.

อิติ โลปราติ.**ขุททกรราติ นิภูฐิต.****นानาตตราติ****556. โข วุทธสสิยิภูฐะสุ.**

อียิ'ภูฐะปจเจเสสุ ปรเสสุ วุทธสทสส โข โหติ.

วุทธานं อติสเยน วุทธโหติ เขโย, เขภูฐะ.

557. พาฬหนติกปสตกานं สาธเนทสา.

อีย, อีภูฐะปจเจเสสุ ปรเสสุ พาฬ, อนติก, ปสตกสททานं สาธ, เนท, ส, ซาเทสา โหนติ.

พาฬทานं อติสเยน พาฬโหติ สาธโย, สาธิภูฐะ,

อนติกานं อติสเยน อนติโกติ เนทโย, เนทิภูฐะ,

ปสตกานं อติสเยน ปสตกโหติ เสโย, เสภูฐะ, เขโย, เขภูฐะ.

558. กณกน อปป์ยวาน.

อีย, อีภูฐะปจเจเสสุ ปรเสสุ อปป์, ยวสททานं กณ, กนอาเทสา โหนติ.

อปป์ยานं นวานं อติสเยน อปป์ โหนติ กณโย, กณิภูฐะ, ยวานं ตรณานं อติสเยน ยวา ตรณโหติ
กณโย, กณิภูฐะ, กณิเย เวเย กวา กณญา.

559. โกสชชชชช พาริสชช สหชช มททวาริสยาส ภาชณญ เถยยพาฬุสจจา.

ภาว, กมเมสุ ฌานุนุพนธะ ปจเจเย ปรเอ เอเต สททา นิปจจนเต. ตตถ อชชช, มททวา'สภสททา
ณมทิ สิชณนติ, เสสา ฌยมทิ.

ตตถ อชฺชโน ภาโว อชชช, อิมินา สุตเตน ฌมทิ อชชช อตต, 'อฺวณณสสาวง...' อิติ อชชช อวตต.
เอว มุทฺทโน ภาโว มททว, อชชช ภาโว อาสภ, อชชช อาตต. กุสิตสส ภาโว โกสชช, อิมินา อิลโป,
ตยสส ชชตต, ปริสสาสุ อปป์นโน ปริสชช, ทาคโม, สหทโยว สหโท, ยิลโป, สหทสส ภาโว สหชช,

อิสิน อิท อาริสย, อีสส อาริตต์, อาชานียสส ภาโว อาชณญ, ยโลโป, ปุน 'โลโปวณณิ-
วณ ฌานน'ติ อิลโป, ตโต ปรี สนธิรูป, อาชานีย เอว วา อาชณโย, สกตเถ ญโย, เณสส ภาโว, กम्म
วา เถยย, นสส ยตต์, พหุสุตสส ภาโว พหุสจจ, อุสส อตต์, ปุน สนธิรูป.

560. อธาตุสส เก สยาทีโต เฆสสิ.

'เฆสสิ'ติ เฆ+อสส+อิ, นปทมิท สุตต์. อธาตุสส อวยวญเต กกาเร ปเร ปุพพสส อการสส พหุ
อิ โหติ กนิสสิเต เฆ อस्याทีโต ปเร สติ.

พาลิกา, เอกิกา, หตฺธิโปติกา, มหฺลลิกา, กุมภการิกา, กम्मการิกา, อนนทายิกา, อุปาสิกา,
สาวิกา, ฌมฺวาจิกา.

อธาตุสสาติ ก็ ? กุลุปกา - ภิกขุณี, เชนูปกา, ชีรูปกา - วจณี,

อิธ ธาตฺวาเทโสปี กกาโร ธาตุสมญฺ ลภติเยว.

เกติ ก็ ? เวทนา, เจตนา.

อस्याทีโตติ ก็ ? พหุปริพพชกา - ราชธานี.

อสสาติ ก็ ? พหุทตฺตกา - สาลา.

เอตฺถ จ พหโว ปริพพชกา ยสฺสา सा พหุปริพพชกาติ วิคฺคโ. ปริพพชกสทฺโท
ปกฺติสยาทีสทฺโท โหติ, ตสฺมา กนิสสิตสส ฌสณฺญสส อการสส สยาทีโต ปเรตฺตา ปุพพสส อสส อิตฺตํ
น ภวติ. ยทิ ภเวยฺย, พหุกา ปริพพชกาโย ยสฺสนติ อตฺถปฺปสงฺโก สียาติ.

อิติ นานาตฺตราติ นิฏฺฐิต.

อิติ นิรุตฺติทีปนิยา นาม โมคคฺลลนพยากรณทีปนิยา ตฺทริตฺกณฺโ พญจโม.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	พระมหา APHICHAT AIPIAN
วัน เดือน ปี เกิด	3 กรกฎาคม 2533
สถานที่เกิด	รัฐเปอร์ลิส ประเทศมาเลเซีย
วุฒิการศึกษา	เปรียญธรรม 9 ประโยค
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ แขวงปากคลองภาษีเจริญ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร 10160

